

895.913
พ 523 ๙6
ร. 3

แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

10 ส.ค. 2539

ปริญญานิพนธ์
ของ
พัชรินทร์ บุรณะกร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2538

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

195741

แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

บทคัดย่อ

ของ

พัชรินทร์ บุระะการ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2538

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดในวรรณกรรมของ พิบูลศักดิ์ ละครพล โดยศึกษาจากนวนิยาย 12 เรื่อง รวมเรื่องสั้น 7 เล่ม และรวม บทกวี 7 เล่ม ในด้านการวิเคราะห์แนวคิดในวรรณกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในวรรณกรรมกับสังคม

ผลการศึกษาวิเคราะห์ปรากฏว่า แนวคิดในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นแนวคิดแบบมนุษยนิยม (Humanism) โดยเสนอธรรมชาติของมนุษย์ที่มีคุณค่านั้นควร เป็นผู้มีจิตใจและการกระทำที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นสุข ธรรมชาติของโลกที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ คือ สังคมที่อุดมด้วยสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติที่สมบูรณ์และประกอบด้วยมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ในด้านความสัมพันธ์กับสังคม พิบูลศักดิ์ ได้แนวคิดมาจากประสบการณ์ชีวิตของ เขากับสภาพสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ในลักษณะไม่สอดคล้องกัน สังคมจริงมีลักษณะที่วุ่นวาย และสับสน มีการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากขึ้น ผู้เขียนกลับสร้างภาพของสังคม ที่สงบสุขงดงาม เพื่อต้องการให้มนุษย์ในสังคมปรับปรุงสภาพจิตใจและการกระทำของตน ให้ดีขึ้นเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมต่อไป

HUMANISM IN PHIBOONSAK LAKORNPOL'S LITERARY WORKS

AN ABSTRACT

BY

PATCHARIN BURANAKORN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
February, 1995

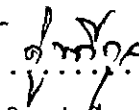
This thesis is aimed for studying and analysing the concept in Phiboonsak Lakornpol's literary works. The sources are from 12 fictions, 7 books of short stories and 7 books of collective poem. The analysis is based on relation between concepts of literary works and a society.

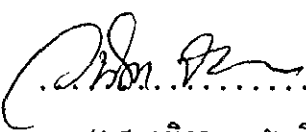
The study and analysis was resulted that concept towards Phiboonsak Lakornpol's literary works was humanism; that is, valuable human being nature should be of a man who has good mind and performe or behave through himself and other persons, and also is able to lead his life tranquilly. Congruent world nature for human being is a society fully with fertile natural resources and should also comprise a peaceful human living group.

Regarding relation to a society, he, Phiboonsak had gained concepts from his life experience and social circumstances. The relation is of controversy; that is, the real society is full of confusion and destruction in nature, but he still reflected a nice tranquil society in which people lead their lives simply and happily. This is to influence people in a society to refine and up-grade their mind and behavior for further social creation and development.

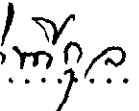
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอก
ภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

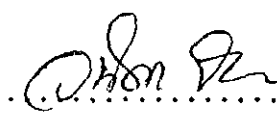
คณะกรรมการควบคุม

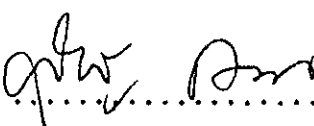
.... ประธาน
(อาจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

.... กรรมการ
(ผศ.วณิดา ขาเขียว)

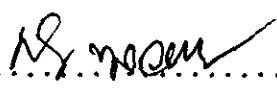
คณะกรรมการสอบ

.... ประธาน
(อาจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

.... กรรมการ
(ผศ.วณิดา ขาเขียว)

.... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ภิญญา กองทอง)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

วันที่ ๘ เดือน มีนาคมพ.ศ. 2538

ประกาศขอบคุณ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์สมเกียรติ คูทวีกุล ประธานผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ ผศ.วนิดา ขาเขียว กรรมการผู้ควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้สละเวลามาเป็นผู้ให้ความรู้ คอยแนะนำ และตรวจแก้ไข จนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ อาจารย์ภิญโญ กองทอง กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติมและเป็นผู้ช่วยจุดประกายความคิดให้กับผู้วิจัย อาจารย์อารี วิสาชัย ผู้อุ่นเควาะห์ห้องพักให้เป็นห้องสอบปากเปล่าของผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณพิบูลศักดิ์ ละครพล ที่ได้ให้ข้อมูลต่าง ๆ ในด้านการเขียนและประวัติส่วนตัวอันมีอิทธิพลต่อแนวคิดในการเขียน ตลอดจนเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณคุณอนุวัตร บุระนกร พ่อที่แสนดี และศรีสุรางค์ วรธรรมานนท์ พี่สาวผู้ใจเมตตา ที่ได้ส่งเสียเล่าเรียนและคอยให้กำลังใจมาตลอดเวลา ขอขอบคุณย่าเพียงใจ ผู้เลี้ยงดูมาแต่เล็กแต่น้อย ขอขอบคุณบรรณคดี บุระนกร และอภิรักษ์ กัญญาลักษณ์ น้องสาวและพี่ชายที่ส่งกำลังใจมาจากแดนไกล ขอขอบคุณ ผน นัท พี่เกื้อ พี่จกและพี่สริน ผองเพื่อนและพี่ ๆ ที่ร่วมลงเรือแห่งชะตากรรมเดียวกัน ได้ช่วยกันประคับประคองจนพาเรือมาถึงฝั่งได้ในที่สุด ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ ผน นริศรา เกตวัลท์ เพื่อนผู้มีน้ำใจงดงามเป็นที่สุดคอยช่วยเหลือและประสานงานกับอาจารย์และทางมหาวิทยาลัยในทุกขั้นตอน ขอขอบคุณเหมียวเพื่อนบ้านผู้อารี และนกเพื่อนเก่าที่ไม่เคยลืมกัน ผู้ช่วยเหลือในด้านภาษาต่างประเทศ ขอขอบคุณสาทิศ น้องชายที่คอยขี่มอเตอร์ไซด์ไปรับงานส่งงานให้ตลอดเวลา ขอขอบคุณพี่จุ๋แห่งร้านรวีเ พรีนติ้ง กรู๊ป ผู้จัดพิมพ์ปริญญานิพนธ์ด้วยความรับผิดชอบอย่างยิ่ง ขอขอบคุณ "น้องเบตอง" ของขวัญที่พิเศษสำหรับชีวิตผู้คอยอยู่เคียงข้างเป็นกำลังใจอย่างใกล้ชิดในทุกขั้นตอนของการทำงาน และขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ อีกหลายคน ที่ไม่อาจเอ่ยนามได้หมด ที่มีส่วนช่วยให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ในที่สุด

พัชรินทร์ บุระนกร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	3
ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า	4
คานิยามศัพท์เฉพาะ	5
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	5
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	6
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ...	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม	13
2 แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล	15
ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยม	15
มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล	16
มนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคม	84
ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม	108
ลักษณะของมนุษย์และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคม	
ตามแนวคิดมนุษยนิยม	108
สถาบันทางสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยม	127
3 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล	
กับสังคม	141

บทบาทของสังคมที่มีต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของ	
พิบูลศักดิ์ ละครพล	142
ตัวนักเขียน	143
สภาพสังคม	173
บทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของ พิบูลศักดิ์ ละครพล	
ที่มีต่อสังคม	186
บทบาทที่มีต่อมนุษย์ในสังคม	186
บทบาทที่มีต่อสภาพสังคม	208
4 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	216
อภิปรายผล	217
ข้อเสนอแนะ	221
บรรณานุกรม	224
ประวัติย่อของผู้วิจัย	228

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดทัศนะหรือปรัชญาของผู้ประพันธ์ ซึ่งผู้ประพันธ์จะใช้ความสามารถในเชิงประพันธ์เพื่อสื่อความคิดของตนมายังผู้อ่านตามลักษณะการมองโลกและชีวิตของแต่ละคน โดยผู้ประพันธ์มักจะสอดแทรกแนวคิดทางปรัชญาของตนไว้ในเนื้อเรื่อง ในการสร้างตัวละคร ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2519 : 39-45) กล่าวถึงเรื่องทัศนะของผู้ประพันธ์ไว้ว่า วรรณคดีทุกบทต้องมีทัศนะของผู้ประพันธ์แฝงอยู่ ทัศนะของผู้ประพันธ์คือ ความคิดเห็นหรือปรัชญาของผู้ประพันธ์ ปรัชญาที่ปรากฏในวรรณคดีนั้นแสดงให้เห็นความคิดและความเชื่อมั่นในทฤษฎีชีวิตของผู้ประพันธ์และสื่อความคิดของตนออกมา ดังนั้นทัศนะหรือสำนักทางปรัชญาของผู้ประพันธ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดเนื้อหาและแนวทางของวรรณกรรม

แนวคิดทางปรัชญาที่ปรากฏในวรรณกรรมนั้นทำให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตกว้างขวางขึ้น เพราะวรรณกรรมเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิต มีตัวละครซึ่งเป็นมนุษย์มีชีวิตโลกแล่นอยู่ในสังคมแม้จะเป็นสังคมหรือโลกแห่งจินตนาการของผู้ประพันธ์ก็ตาม แต่ตัวละครเหล่านั้นสะท้อนชีวิตมนุษย์หลายแง่มุม สำหรับปรัชญาที่ผู้ประพันธ์นำเสนอผู้อ่านนั้นมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง กุหลาบ มลลิกะมาส (2524 : 57) กล่าวว่าวรรณคดีเรื่องใดแสดงความคิดลึกซึ้งและหยั่งเห็นลักษณะชีวิตของมนุษย์ได้อย่างถ่องแท้เรื่องนั้นก็มีความค่ายิ่งขึ้น เรื่องใดดีแต่ผิวเผินขาดความคิดด้านปรัชญาชีวิตก็เท่ากับขาดการเสนอความหมายและคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต

แนวคิดทางปรัชญามีหลายสาขาทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวคิดของนักปราชญ์แต่ละคน และความสนใจในปรัชญาสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเฉพาะ อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยด้วย สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันนี้กำลังเจริญเติบโตทางวัตถุเป็นอย่างมาก การ

เจริญเติบโตทางด้านนี้ได้นำความเสื่อมทางจิตใจมาสู่มนุษย์ ดังที่ โกวิท วัฒนกุล กล่าวว่า แผนพัฒนาแห่งชาติแทบทุกฉบับมีนโยบายในการพัฒนาประเทศไทยโดยเน้นในเรื่องอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีมากเกินไป ผลของการพัฒนามกลายเป็นว่า สภาพของผู้คนในสังคมให้ความสำคัญกับวัตถุและเงินตราเป็นอย่างมากจนทำลายคุณค่าของวิถีชีวิตและจิตใจอันดีงาม ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีก (2536 : 68-69) ดังนั้นปรัชญาที่ยกย่องความสำคัญทางจิตใจจึงได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาที่ต่อต้านวัตถุ และมีแนวคิดว่าจะให้ความสำคัญแก่ตัวตนและจิตใจจะเป็นทางออกที่ดีของสังคม คือ ปรัชญามนุษยนิยม

มนุษยนิยมเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ทำให้ความสนใจชีวิตมนุษย์มากที่สุด ทั้งในด้านตัวตนและจิตใจ มนุษยนิยมเป็นทฤษฎีทางปรัชญาที่ยกย่องคุณค่าและให้ความสำคัญอย่างสูงสุดในความเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังมุ่งแสวงหาแนวทางที่ดีงามแก่มนุษย์ เพื่อสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข มนุษยนิยมถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางและเป็นมาตรวัดของทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่ถือว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีเจตจำนงอิสระ มีพลังความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความพยายาม ศักยภาพและศักดิ์ศรี มนุษย์อยู่ในวิสัยที่จะรับผิดชอบชะตากรรมของตนเองได้ เพราะมนุษย์มีความรักและมีความสามารถในการเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โลกย่อมเป็นไปตามความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

ในบรรดานักเขียนไทยปัจจุบัน พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่มีแนวคิดปรากฏในผลงานทางวรรณกรรมแปลกไปจากผู้อื่น กล่าวคือ ท่ามกลางสภาพสังคมที่กำลังสับสนและมีการเจริญเติบโตทางวัตถุสูงนั้น นักเขียนผู้นี้มักเสนอสภาพสังคมที่เป็นจริง และชี้ให้เห็นถึงความเลวร้ายของสังคมที่สับสนนี้และหาทางออกให้กับสังคมแตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละคน เพื่อให้ผู้อ่านจะได้ตระหนักและเกิดความหวาดกลัว พยายามที่จะไม่สร้างปัญหาทางสังคมให้มากขึ้น ในทางกลับกัน พิบูลศักดิ์ก็กลับเสนอภาพสังคมที่งดงาม มนุษย์ในสังคมตามแนวคิดของเขา คือสังคมที่เต็มไปด้วยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีจิตใจงดงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมนี้ได้เป็นอย่างดี ดังที่ ยุริฉัตร บุญสีทิ (2535 : 131) กล่าวว่า พิบูลศักดิ์ มักสร้างเรื่องให้ตัวละครของเขามีสำนึกที่ดีงามท่ามกลางสังคมประเภทตัวใครตัวมันในสังคมปัจจุบันนี้

นอกจากนี้เขายังให้ความสำคัญกับเสรีภาพและความงดงามแห่งจิตใจ ดังที่อรรถพล

พันธุ์บุญเกิด (2525 : 54-58) วิจารณ์นวนิยายเรื่อง "ขอความรักบ้างได้ไหม" ว่างานชิ้นนี้มีเนื้อหาที่แจ่มชัด แสดงถึงปรัชญาแห่งความรักและความเชื่อที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีของมนุษย์ทางด้านเสรีภาพและการตัดสินใจ ตัวละครแต่ละตัวได้ตั้งคำถามและแสวงหาความหมายของชีวิต ภายใต้อารมณ์ที่ว้าวุ่นและภายใต้สังคมที่โหดร้าย ตัดสินความดีชั่วด้วยกฎเกณฑ์บางอย่างที่ไม่ให้คุณค่าแก่ความเป็นมนุษย์ ตัวละครทุกตัวรักความเป็นธรรม รักในเพื่อนมนุษย์ มีความจริงใจต่อกัน และลงนามด้วยพฤติกรรม ซึ่งหาได้ยากจากชีวิตมนุษย์ในปัจจุบันนี้ จึงนับได้ว่าเป็นอุทาหรณ์สำหรับสังคมให้หันมาตระหนักต่อคุณค่าและความหมายของชีวิตมนุษย์

ดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดทางวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล สอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาสาขามนุษยนิยม ในขณะที่สังคมกำลังสับสน เหตุใดพิบูลศักดิ์จึงไม่เสนอภาพจริงของสังคมที่สับสน แต่กลับเสนอแนวคิดที่ชี้แนะให้มนุษย์เห็นคุณค่าของความรู้สึกทางจิตใจ และสร้างภาพสังคมที่งดงามซึ่งมนุษย์จะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีคุณค่า เป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้อ่าน ตลอดจนชี้แนะแนวทางที่ดีในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล และความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล กับสภาพสังคม และเชื่อว่าผลของการศึกษาจะทำให้ผู้อ่านวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีความเข้าใจชีวิตมนุษย์มากขึ้น ซึ่งจะทำให้ดำรงตนอย่างมีความหมายและเป็นสุขมากขึ้นท่ามกลางสังคมที่กำลังสับสน แนวคิดนี้คงมีส่วนช่วยแก้ปัญหาทางสังคมได้อีกทางหนึ่ง และจะทำให้มองเห็นบทบาทของวรรณกรรมกับสังคมที่มีต่อกัน

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์

ละครพล กับสังคม

ความสำคัญในการศึกษาค้นคว้า

ทำให้มองเห็นเจตนาของพิบูลศักดิ์ ละครพลในการเสนอแนวคิดมนุษยนิยม เพื่อเน้น

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือมนุษย์ที่มีจิตสำนึกที่ตื่นทั้งต่อตนเองและผู้อื่นให้สามารถดำรงตน
อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ตลอดจนมองเห็นความพยายามของนักเขียนที่จะมีส่วนพัฒนาและ
สร้างสรรค์สังคม

ขอบเขตในการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล จำนวน 26 เล่มดังนี้

1.1 เรื่องสั้น 7 ชุด ได้แก่

ถนนสีแดง

ใครสักคนที่จะรัก

แล้วจะเก็บดอกไม้มาฝาก

เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว

ความรักจะอยู่กับเรา

วันรักผลิบาน

เรื่องรักในคืนหนาว

1.2 นวนิยาย 12 เรื่อง ได้แก่

หุบเขาแสงตะวัน

ทุ่งหญ้าสีฟ้าเงิน

ขอความรักบ้างได้ไหม

นกสีฟ้า

เพลงรักชื่อดอกไม้

ทุ่งโล่งดงลึก

ชูมาน

วัยฝันวันเยาว์

หน้าต่างสายลม

ห้องสีขาวใต้หลังคา

บ้านดวงใจ

กระโจมดาว

1.3 บทกวี 6 ชุด ได้แก่

บทกวีจากภูเขา

ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว

บทกวีแห่งความรัก

ถนนแห่งแสงตะวัน

ปลอบโยนดวงใจ

ขลุ่ยห้า

2. ศึกษาวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ที่ใช้นามปากกาว่า "มาซา" ด้วย ซึ่งมีเพียงเล่มเดียวคือ บทกวีชุดหน้าต่างดอกไม้

คานิยามศัพท์เฉพาะ

มนุษยนิยม (Humanism) หมายถึง แนวคิดที่ยกย่องคุณค่าและให้ความสำคัญสูงสุดแก่ความเป็นมนุษย์ มุ่งแสวงหาแนวทางที่ดีงามแก่ชีวิตมนุษย์ และดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข โดยกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ และธรรมชาติของโลก

ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยม หมายถึง การแสวงหาคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และในฐานะพลเมืองของสังคม

ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม หมายถึง ลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีงามที่จะทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพลกับสภาพสังคมหมายถึง บทบาทของสังคมที่มีต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล และบทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพลที่มีต่อสังคม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติและวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์
2. ศึกษาวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว 3 ประเภท คือ เรื่องสั้น นวนิยาย และบทกวี จำนวน 26 เล่ม
3. ศึกษาทฤษฎีและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษยนิยม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้
4. วิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ดังนี้
 - 4.1 ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยม
 - 4.1.1 คุณค่าของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล
 - 4.1.2 คุณค่าของมนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคม
 - 4.2 ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม
 - 4.2.1 ลักษณะของมนุษย์และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคม
 - 4.2.2 สถาบันทางสังคม
5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล กับสภาพสังคม ดังนี้
 - 5.1 บทบาทของสังคมที่มีต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล
 - 5.2 บทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพลที่มีต่อสังคม
6. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นชื่อจริงของนักเขียนหนุ่มที่เกิดขึ้นในวงวรรณกรรมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 เป็นต้น จนถึง พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นปีที่ผู้วิจารณ์วรรณกรรมของเขา มาศึกษาแล้วว่า เป็นระยะเวลา 20 กว่าปีที่สร้างสรรค์งานวรรณกรรมมา นามปากกาพิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นที่รู้จักและถูกกล่าวถึงพอสมควร ดังนี้

рінатий สัจจพันธุ์ (2535 : 36-37) กล่าวถึง "หุบเขาแสงตะวัน" นวนิยาย เรื่องแรกของพิบูลศักดิ์ ละครพล ไว้ว่า หุบเขาแสงตะวัน เริ่มต้นด้วยเสียงตาข้าวในหมู่บ้าน ชาวไท สภาหมู่บ้านในหุบเขาแสงตะวันก็เหมือนหมู่บ้านในชนบททั่วไป คือยากจน ขาดการ เหลียวแลเอาใจใส่จากรัฐ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษา สาธารณสุข หรือการพัฒนาอื่น ๆ จังหวะชีวิตของชาวบ้านป่าในเรื่องดำเนินไปอย่างเรียบง่าย ไม่เร่งรีบ สอดคล้องกับจังหวะ ของธรรมชาติ พวกเขาใช้ชีวิตอย่างเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจิตใจอ่อนโยน งดงาม รู้จักแบ่งปัน และต่างพึ่งพาอาศัยกัน พิบูลศักดิ์ ถ่ายทอดภาพสังคมวัฒนธรรมชาวไทภูเขาแห่งนี้ด้วยความ นุ่มมือชื่นชม และชี้ให้เห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยเครื่องจักรซึ่ง กำลังเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านอันสงบงามนี้ ได้ทำให้ความเป็นมนุษย์ของคนในหมู่บ้านสูญหายไป

อาคณีย์ (2525 : 63-65) กล่าวถึงนวนิยายเรื่องเดียวกันว่า หุบเขาแสงตะวัน เป็นเสมือนประกายหนึ่งของดอกไม้ที่ประเจิดความผันผวนสำหรับผู้ที่ปรารถนาจะยังความรักใน มนุษย์แห่งองกาม สำหรับผู้ที่มีส่วนลึกของหัวใจร่ำร้องต่อการเข้าถึงชีวิตที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นในทาง ความดี ความงามและความจริง งานชิ้นนี้ของเขาได้ตั้งคำถามอย่างท้าทายถึงสิ่งที่มีค่าสูงสุด สำหรับความเป็นมนุษย์

นวนิยายที่ได้รับการกล่าวถึงมากที่สุด เคยถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์มาแล้ว คือ เรื่อง "ขอความรักบ้างได้ไหม" อรรถพล พันธุ์บุญเกิด (2525 : 54-58) กล่าวถึงนวนิยาย เรื่องนี้ว่างานชิ้นนี้มีเนื้อหาที่แจ่มชัด แสดงถึงปรัชญาแห่งความรักและความเชื่อเกี่ยวกับศักดิ์ศรี ของมนุษย์ทางด้านเสรีภาพและการตัดสินใจ มิใช่เพียงถ่ายทอดตำนานรักโรแมนติกเท่านั้น หากแต่ตัวละครแต่ละตัวได้ตั้งคำถามและแสวงหาความหมายของชีวิต ต้องการความรักความ เข้าใจจากใครสักคนภายใต้กรอบครีที่ไว้แห้ว และภายใต้สังคมที่โหดร้าย ตัดสินความดีชั่ว ด้วยกฎเกณฑ์บางอย่างที่ไม่ให้คุณค่าแก่ความเป็นมนุษย์ ตัวละครทุกตัวรักความเป็นธรรม รัก

านเพื่อมนุษย มีความจริงใจต่อกันและงดงามด้วยพฤติกรรมซึ่งหาได้ยากจากชีวิตมนุษย์ใน
ปัจจุบันนี้ จึงนับได้ว่าเป็นอุทาหรณ์สำหรับสังคมที่จะหันมาตระหนักต่อคุณค่าและความหมายของ
ชีวิตมนุษย์

"บ้านดวงใจ" นวนิยายที่เป็นเสมือนบันทึกชีวิตช่วงหนึ่งของพิบูลศักดิ์ ละครพล
ยุรฉัตร บุญสนิท (2535 : 124-125) กล่าวถึงนวนิยายเรื่องนี้ว่าเป็นชุมทรัพย์สำหรับ
เยาวชน สอนให้รักการอ่านการเขียน และใช้การอ่านการเขียนเป็นเครื่องมือช่วยให้รู้จัก
โลกรู้จักชีวิตรู้จักคุณค่าของมนุษย์ ในด้านโครงเรื่องได้กล่าวถึงครอบครัวของสองพ่อ-ลูกที่มี
ความรัก ความอาทรซึ่งกันและกัน แม้ว่าลูกจะไม่มีแม่ แต่ลูกก็ไม่ใช่เด็กที่มีปัญหา ชีวิตของ
ทั้งสองดำเนินไปตามครรลองของการใช้ชีวิตที่พ่อแม่เป็นนักเขียน พบพานทั้งความสุขและ
ความทุกข์ บางครั้งเงินก็เป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความเหนื่อยยากของพ่อ แต่เรี่ยวแรงและกำลัง
ใจของพ่อที่มีอยู่ได้ เพราะความศรัทธาของลูกที่มีให้ ประกอบกับความหวังที่จะได้เห็นลูกเติบโต
อย่างมีคุณภาพ ครอบครัวนี้เป็นครอบครัวเล็ก ๆ ที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและมีคุณค่า เป็น
ครอบครัวที่อบอุ่น มีความสุข คนในครอบครัวต่างภูมิใจงานกันและกันทำให้หมดปัญหาช่องว่าง
ระหว่างวัย

ชัยพร แสงกระจ่าง (2535 : 40-41) ได้กล่าวถึงนวนิยายเรื่องนี้ไว้ด้วยเช่นกัน
ว่าพิบูลศักดิ์ ละครพล ผู้เขียนในหลักเสรีภาพและความเป็นมนุษย์อันจริงแท้ ดำรงตนอยู่ท่าม
กลางความรัก ความโดดเดี่ยว เศร้า เหงา และว้าเหว่ บ้านดวงใจนวนิยายเล่มล่าสุดของ
เขาหาใช้งานเขียนที่มุ่งบันทึกเฉพาะอารมณ์แห่งยุคสมัยอีกต่อไป แต่กลับเป็นการเพ่งพินิจถึง
ชีวิตและคุณค่าของชีวิตอย่างผู้ที่ผ่านโลกมาอย่างรู้เท่าทันร้อนหนาว

นอกจากนวนิยายแล้ว บทกวีก็ได้รับการกล่าวถึงเช่นกัน บทกวีที่ได้รับรางวัลชมเชย
จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2529 และได้รับเลือกให้เป็นหนังสืออ่าน
นอกเวลาประกอบวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คือ บทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้"
โดยใช้นามปากกาว่า "มาชา" ชัยพร แสงกระจ่าง (2530 : 94-98) กล่าวถึงบทกวีชุด
นี้ว่า เต็มไปด้วยอารมณ์สะท้อนใจที่มีต่อการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุของสังคมปัจจุบันทำให้
ทวนคิดถึงว่าชีวิตที่ควรจะเป็นไปในสังคมปัจจุบันนั้น ไม่ควรให้ความสำคัญแก่วัตถุมากเกินไป
เมื่ออ่านแล้วทำให้จิตใจของคนในสังคมที่เกือบจะแข็งกระด้างท่ามกลางวัตถุทั้งหลายอ่อนโยน

ลงอย่างไม่น่าเชื่อ ผู้เขียนไม่ได้มีความมุ่งหมายหรือนำเสียงก้าวร้าวต่อการเติบโตทางวัตถุ หากแต่เสนอมุมมองให้เห็นว่าในอีกด้านหนึ่งหากสังคมมีความเจริญเติบโตทางจิตใจจะทำให้สังคมน่าอยู่เพียงไร ซึ่งสามารถฟื้นฟูและยกระดับจิตใจผู้อ่านได้

บทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" เป็นบทกวีเล่มล่าสุดที่รวมเอาบทกวีชุด "บันทึกผู้ผ่านทาง" ที่ได้รับรางวัลชมเชยประเภทบทกวี จากรางวัลวี โคมพระจันทร์ ปี พ.ศ. 2534 รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2535 : 36-37) กล่าวว่าขลุ่ยหญ้ามี่เนื้อหาที่หลากหลาย มีอยู่ประเด็นหนึ่งที่แสดงไว้ชัดเจนคือการขยายตัวเติบโตของสังคมเมืองมีผลกระทบต่อสภาวะของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงทำลายความสวยงามของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังทำลายชีวิตมนุษย์ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนทุ่งนาเป็นสนามกอล์ฟ การทำลายป่าเพื่อสร้างเขื่อน การทิ้งขยะสร้างน้ำเสีย และการใช้สารเคมีทำลายความสมดุลของธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งสิ้น

ความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอีกส่วนหนึ่งที่พิบูลศักดิ์ ละครพล ไม่เคยละเลยที่จะแสดงออกในผลงานของเขา ยุริฉัตร บุญสิน (2535 : 129-131) กล่าวถึงบทกวีชุดขลุ่ยหญ้าว่า กลวิธีเขียนของพิบูลศักดิ์นั้น เขามีตัวตนที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีความซาบซึ้งประทับใจ และมองเห็นคุณค่าของสายน้ำ ลำธาร และต้นไม้ มีความเข้าใจในระบบการทำงานของธรรมชาติที่หมุนเวียนเป็นทรัพยากรหล่อเลี้ยงชีวิตทุกชีวิตให้อยู่ได้อย่างมีความสุข เมื่อรู้จักคุณค่าและรู้จักการอนุรักษ์ การบรรยายความงามของสีสน์เฉพาะถิ่นในท่วงทำนองของเขาจึงเป็นไปในรูปธรรมชาติที่มีคุณค่าต่อมนุษยชาตินอกจากนี้ยังได้วิจารณ์ตัวละครในบทกวีเรื่อง "ตาจำพญาแล้ว" ซึ่งอยู่ในหนังสือบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ว่า เรื่องนี้แสดงให้เห็นความเอื้ออาทรของผู้สูงอายุที่เปลาเปเลี้ยวเดียวดาย เพราะพลังร่างกายถูกจำกัดด้วยวัยและสังขาร กลายเป็นส่วนเกินของสังคมที่ถูกมองข้ามความรู้สึกทางใจซึ่งยังคงเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักและห่วงใยคนหนุ่มสาว เป็นเสมือนเรื่องสั้นที่แต่งเป็นบทกวีเล่าเรื่องของตากับหลานที่รักและผูกพันกัน เป็นเรื่องสั้นที่ท่วงทำนองอ่อนโยนเมื่อสร้างให้ตัวละครมีสำนึกอันดีงามท่ามกลางสังคมประเภทตัวใครตัวมัน พิบูลศักดิ์ ยังเสนอปรัชญาชีวิตอีกหลายต่อหลายบทเพื่อการดำรงอยู่รอดไว้ในบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" นี้

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล เหล่านี้ได้

แสดงให้เห็นถึงทัศนะของพิบูลศักดิ์ ละครพล ว่าเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์ ในแง่มุมต่าง ๆ กันไปตามเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม ลิทธิ บุตรอินทร์ (2532 : 10-13) กล่าวถึงรากศัพท์และความหมายของมนุษยนิยมไว้ดังนี้ ตามหลักฐานทางวิชาปรัชญาศัพท์ว่า Humanism แปลความมาจากรากศัพท์ว่า Humanitas ถือเอาใจความในแง่การจัดการศึกษานวทางการศึกษาคือ เป็นวิชาหรือปรัชญาที่ศึกษามนุษย์และเรื่องของมนุษย์ตลอดจนเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ เป็นศัพท์ที่บ่งถึงความเชื่อ หลักการ อุดมการณ์และแนวทางดำเนินชีวิตของนักเขียน กวี นักคิด นักวิทยาศาสตร์ นักการศึกษา และนักปรัชญาของยุโรปยุคฟื้นฟูเป็นต้นมา ภายหลังที่ความคิดความอ่าน และความเชื่อของชาวตะวันตกได้หลุดออกจากอิทธิพลของยุคมืดแล้ว

มนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่รับรองคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นที่สุด มุ่งให้เกิดความดีความประเสริฐเป็นที่สุดแห่งมนุษย์ เป็นปรัชญาแห่งความจริงของชีวิต ที่มุ่งให้มนุษย์ดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขแห่งตน และประโยชน์สุขแห่งเพื่อนมนุษย์คนอื่นในสังคมด้วย ทั้งเพื่อให้มนุษย์มีแนวทางที่ดีในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

วนิดา เปรมาวุฒิ (2522 : 22) กล่าวว่าแนวคิดมนุษยนิยมเริ่มเป็นที่รู้จักในสมัยเรอเนซองส์รุ่งเรืองหรือยุคทอง ประมาณระหว่างปีคริสต์ศตวรรษที่ 15-16 แนวคิดนี้ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจเจกชน เสรีภาพ และให้ความสำคัญแก่มนุษย์ในด้านความคิดและการกระทำ ก่อให้เกิดความปรารถนาที่จะค้นหาคุณธรรม และความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ แนวคิดนี้มีหลักแห่งความคิดว่า มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางและเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ซึ่งตรงข้ามกับหลักปรัชญายุคกลางที่ถือพระเจ้าเป็นจุดศูนย์กลางของความสำคัญ เพราะฉะนั้นแนวคิดมนุษยนิยมจึงมีส่วนผลักดันให้เกิดการแสวงหาความรู้ที่แท้จริงเพื่อชีวิตที่ดีในโลกนี้

กิริติ บุญเจือ (2522 : 192) ได้ให้ความหมายของมนุษยนิยมว่าในสาหรานุกรมปรัชญาว่า มนุษยนิยมคือแนวคิดที่ถือเอาความก้าวหน้าของมนุษยชาติเป็นเป้าหมายของการ

กระทำ ส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ด้วยความยุติธรรม สมศักดิ์ศรีที่มีมนุษย์ ปลูกฝัง
รู้จักคิด และรับผิดชอบการกระทำของตนต่อสังคม

ราชบัณฑิตยสถาน (2532: 49) อธิบายความหมายของมนุษยนิยมไว้ในพจนานุกรม
ศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย ไว้ถึง 2 ความหมาย คือ

1. ทรรศนะที่ถือว่ามนุษย์เป็นสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ มีศักดิ์ศรี มีค่า และมีความ
สามารถที่จะพัฒนาตนเอง โดยอาศัยเหตุผลและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องอาศัยอำนาจ
เหนือธรรมชาติแต่อย่างใด

2. มนุษยนิยมตามทรรศนะของกลุ่มศาสนาบางกลุ่มถือว่ามนุษย์จะพัฒนาตนเองให้
สมบูรณ์ได้ก็แต่โดยอาศัยหลักศาสนาทางศาสนา

ซีซี กิจกรรม (2529 : 81) อธิบายว่า มนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่ต้องการปลด
เปลื้องตนเองของมนุษย์จากการกดขี่ข่มเหงกันเองระหว่างมนุษย์และทั้งจากการกดขี่ครอบงำ
เชิงสถิติปัญญาและจินตนาการของกรอบความคิดทางศาสนา การเมือง และสังคม เป็นขบวนการ
ของมนุษย์ที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุด ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาหรือระบบเศรษฐกิจการเมือง ที่ไม่
เพียงแค่หวังจะประกันความสุขสมบูรณ์ในทางสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม
เท่านั้น หากยังเพื่อให้มีการประกันความเป็นอิสระเสรีของมนุษย์อีกด้วย ซึ่งความเป็นอิสระ
เสรีนี้ไม่ได้ถือว่าเป็นเพียงสิทธิพื้นฐานหรือเงื่อนไขตามธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น หากยังถือ
เป็นความเชื่อที่แน่นแฟ้นอีกว่า ความเป็นอิสระเสรีนี้เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของศักยภาพาน
การพัฒนาของมนุษย์อีกด้วย ยิ่งกว่านี้ความสุขสมบูรณ์ตลอดจนอิสระเสรีภาพของมนุษย์จะต้องมีขึ้น
ภายใต้เงื่อนไขของความเสมอภาคและยุติธรรมเท่านั้น

ในหนังสืออธิบายศัพท์วรรณคดี (A Glossary of literary Terms) ซึ่งแปล
โดยทองสุก เกตุโรจน์ (2529 : 141-144) อธิบายว่า ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีผู้สร้างคำ
ว่า "นักมนุษยนิยม" (humanist) ขึ้นมาใช้เพื่อหมายถึงผู้ที่สอนหรือทำงานในด้านวิชามนุษย-
ศาสตร์ คือ ไวยากรณ์ วาทศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ร้อยกรอง และปรัชญาทางศีลธรรม ซึ่งต่าง
กับวิชาการแขนงอื่นที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และกิจกรรมของมนุษย์ในด้านศีลธรรมและมีจินตนาการ
น้อยกว่าสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา นักมนุษยนิยมเป็นจำนวนมากได้เข้าถึงความจำเป็นที่จะพัฒนาพลัง
ต่าง ๆ ของมนุษย์เราให้ครอบคลุมทั้งทางกายและใจ ทางศิลปะและทางศีลธรรม ในสมัย

ปัจจุบันนี้ นักมนุษยนิยมหมายถึงบุคคลที่ถือเอาความจริงเป็นพื้นฐานประสบการณ์ของมนุษย์และถือเอาค่านิยมพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ ปฏิเสธความจริงและการลงโทษของลัทธิเหนือธรรมชาติ

เครสเดน (2521 : 123) กล่าวถึงลักษณะมนุษยนิยมว่า ความเชื่อในความเป็นจุดศูนย์กลางของมนุษย์เป็นหลักการพื้นฐานของแนวคิดมนุษยนิยม และเป็นลักษณะเด่นที่แยกมนุษยนิยมออกมาจากระบบความคิดอื่น ๆ โดยเหตุที่มนุษยนิยมสนใจต่อทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อธรรมชาติของมนุษย์และศักยภาพของเขานในการพัฒนาตนเองและสังคม ดังนั้นมนุษยนิยมจึงให้ความสนใจต่อตัวของมนุษย์เองในที่สุด และยังรวมถึงการให้อิสระแก่มนุษย์ในการแสวงหาหนทางที่จะกำหนดชีวิตของตนเอง ชีวิตของมนุษย์กับโลกหรือธรรมชาติเป็นเอกภาพสอดคล้องกันและมนุษย์ไม่อาจปฏิเสธบทบาทของตนเองต่อโลกและเพื่อนมนุษย์

ฟรอลอฟ (Frolov, 1980 : 178) อธิบายว่า มนุษยนิยมเป็นระบบความคิดหนึ่งที่เชื่อมั่นศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ ณ สังคม มนุษยนิยมพิจารณาคุณค่าของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลและเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของมนุษย์ และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและสภาพแวดล้อมที่ดี มนุษยนิยมจึงเป็นทัศนะที่ตรงข้ามกับลัทธิที่นิยมใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหาและทัศนคติที่ไม่เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

นอกจากการให้ความสำคัญกับตัวตนของมนุษย์แล้ว มนุษยนิยมยังกล่าวถึงการยอมรับผู้อื่นอีก แบลคแฮม (Blackham, 1968 : 13) กล่าวว่า มนุษยนิยมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรมของปัจเจกบุคคลและการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม คือการยอมรับว่ามนุษย์เป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตตนเอง และรับผิดชอบต่อชีวิตมนุษยชาติด้วย ดังนั้นมนุษยนิยมจึงเลือกที่จะยอมรับการรับผิดชอบต่อชีวิตของผู้อื่น เพราะมนุษยนิยมมีสมมุติฐานที่มองมนุษย์ในแง่ดี มีความรักในเพื่อนมนุษย์ มนุษย์ในสังคมมีหน้าที่ที่พึงมีต่อกัน สภาพสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยมจึงเป็นสังคมที่สงบงามผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างปรารถนาดีและกระทำดีต่อกัน

กล่าวโดยสรุป มนุษยนิยมหมายถึง แนวคิดที่ยกย่องคุณค่าและความสำคัญสูงสุดให้แก่ความเป็นมนุษย์ มุ่งแสวงหาแนวทางชีวิตที่ดีที่สุดเพื่อมนุษย์ โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลางมาตรฐาน และมาตรการของทุกสิ่งทุกอย่าง มนุษย์มีเจตจำนงอิสระ มีพลังความคิดริเริ่ม

สร้างสรรค์ มีความพยายาม มีศักยภาพ และศักดิ์ศรี โดยธรรมชาติมนุษย์อยู่ในวิสัยรับผิดชอบชะตากรรมของตนเองได้โลกย่อมเป็นไปตามความคิดของมนุษย์

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดมนุษยนิยม เกริกศักดิ์ บรรจงจิตร (2526)

ได้ศึกษามนุษยนิยมในนวนิยายสี่เรื่องของนักเขียนชาวฝรั่งเศส ชื่อ มงแตร์ลียงต์ (Montherlant) คือเรื่อง "ชายโสด" "กลียุคและความมืด" "นายของจีนคือหนึ่งในฆาตกร" และ "กุหลาบหิน" ผลของการศึกษาค้นคว้าพบว่ามงแตร์ลียงต์เป็นนักเขียนที่เห็นคุณค่าของมนุษยชาติ วิธีการเขียนของเขาคือสะท้อนให้เห็นความเจ็บปวด ทรมานของมนุษย์ทั้งปัจเจกชนและโดยส่วนรวม ตัวละครเหล่านี้ที่แท้จริงคือมนุษย์ในสังคมที่ต้องประสบชะตากรรมอันเลวร้ายทั้งจากตนเองและผู้อื่น แต่ในท้ายที่สุดแล้วแนวคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้กลวิธีการเขียนเช่นนี้คือ เขาปรารถนาที่จะเห็นมนุษย์ลดกิเลส ความเห็นแก่ตัว และไม่ยอมเป็นทาสของอารมณ์ต่าง ๆ มนุษย์ควรจะได้ร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น โดยอาศัยความรักและความศรัทธาในตัวมนุษย์ ด้วยกันเอง

ฉวีวรรณ เสรีกิจ (2529) ได้ศึกษาลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี โดยศึกษาจากข้อมูลที่เป็นงานเขียนของมหาตมะ คานธี ทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษ และที่มีผู้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว เพื่อศึกษาลักษณะมนุษยนิยมที่ปรากฏในความคิดของมหาตมะ คานธี และความเป็นไปได้นานการนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน ผลของการศึกษาปรากฏว่า คานธีเป็นนักมนุษยนิยมที่เชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้า และนำศาสนามาเป็นกรอบในการให้คุณค่าและความหมายในการมีอยู่ของพระเจ้า ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของคานธีนั้น โลกนี้เปรียบเสมือนเวทีที่มนุษย์ได้แสดงบทบาทของตน และมนุษย์ก็มีบทบาทในการสร้างความก้าวหน้าของโลกด้วยเจตนารมณ์ที่ดีของมนุษย์เอง บทบาทของปัจเจกบุคคลนั้นสามารถพัฒนาศีลธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาการเมืองของรัฐได้ การต่อสู้ทางการเมืองของมนุษย์ไม่ควรใช้ความรุนแรง อหิงสาเป็นวิธีการต่อสู้ที่จะพัฒนาทางศีลธรรมได้ทั้งมนุษย์โดยปัจเจกบุคคลและบุคคลของรัฐด้วย คานธีปรารถนาปลดปล่อยมนุษย์จากเครื่องจักรและการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่นด้วยความเห็นแก่ตัว มนุษย์น่าจะแสวงหาคุณค่าแห่งจิตวิญญาณมากกว่าการนำปรัชญานี้ไปพิจารณาปัญหาของสังคม คนส่วนใหญ่มิได้นำไปใช้อย่างจริงจัง

วนิดา เปรมวุฒิ (2522) ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิล แอน-เจโล โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะค้นหาปรัชญาที่แฝงอยู่ในศิลปกรรมของไมเคิลแอนเจโล และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับศิลปะว่าสามารถเสนอแนวคิดทางปรัชญาได้โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือช่วยอธิบายความคิด ผลของการศึกษาค้นคว้าพบว่าแนวคิดต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมของไมเคิลแอนเจโลนั้นมีแนวคิดมนุษยนิยมร่วมอยู่ด้วย งานของเขาส่วนใหญ่เป็นภาพมนุษย์ที่มีความงามและความสมบูรณ์ทางร่างกาย มีการนำเอาวิชาสรีรศาสตร์มาใช้ในงานศิลปะ ทำให้งานที่ออกมามีลักษณะของมนุษย์ที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เนื้อหาของศิลปกรรมเช่นนี้แสดงถึงการให้คุณค่าและความสำคัญของมนุษย์ ส่วนในด้านจริยศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอนให้มนุษย์ทุกคนมีความรัก ให้กระทำความดี และมุ่งสอนจริยธรรมทางศาสนาแก่คนทั่วไปอีกด้วย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ผู้วิจัยสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

บทที่ 2

แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

แนวคิดมนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่ยกย่องคุณค่าและให้ความสำคัญสูงสุดแก่ความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ตระหนักในศักยภาพของตนและสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถนั้น ๆ จนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ฉะนั้นประเด็นที่จะนำมาวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมได้แก่เรื่อง ธรรมชาติของมนุษย์ และธรรมชาติของโลก สรุปความก็คือเรื่องของมนุษย์และสังคมที่มนุษย์ดำรงอยู่ ผู้วิจัยได้เลือกวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล จากเนื้อเรื่อง บทสนทนา ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งการวิเคราะห์นี้จะแยกเป็น 2 หัวข้อคือ

1. ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยม
2. ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม

1. ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยม

การศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ คือ การค้นหาธรรมชาติของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ อันได้แก่ แก่นแท้ที่ดำรงอยู่ภายในมนุษย์ และการแสดงออกถึงความเป็นมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากสัตว์โลกประเภทอื่น ๆ ตลอดจนค้นหาองค์ประกอบสำคัญของความเป็นมนุษย์และค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก เพื่อแสดงว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นอันเดียวกันหรือเป็นเอกภาพเดียวกับโลก

ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยมนั้น หมายถึงมนุษย์ที่มีคุณค่า มีศักยภาพภายในของตนเอง มีเจตจำนงอิสระ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนความรับผิดชอบในการกระทำของตน มนุษย์เป็นผู้ควบคุมและบงการชะตาชีวิตของตนเอง สามารถแปรเปลี่ยนความหมายของโลกและชีวิตให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ ได้ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตเพื่อประโยชน์สุขของกลุ่มชน การพัฒนาปรับปรุงชีวิตนั้นควรจะกลมกลืนกันระหว่างความพอใจแห่งตนกับความสมหวังของผู้อื่น ที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ (สิทธิ บุตรอินทร์. 2532 : 1-11)

ทฤษฎีของนักปรัชญาตะวันตกบางท่านเชื่อว่า นักมนุษยนิยมนั้นเป็นพวกที่มองมนุษย์ในแง่ดี มักจะเปิดโอกาสให้กับการกลับตัวเป็นคนดีเสมอ ดังนั้นการศึกษาแนวคิดมนุษยนิยมนั้นจึงสนใจเฉพาะในแง่ดีของมนุษย์ และปรารถนาที่จะเห็นโลกเต็มไปด้วยสิ่งที่ดีงาม ตรงจุดนี้เป็นลักษณะเด่นของพวกมนุษยนิยม (Frolov. 1980 : 178)

ดังนั้นการวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยมนั้น นอกจากจะเห็นว่ามนุษย์จะต้องดำรงชีวิตอยู่ในโลกเพื่อสื่อสารแลกเปลี่ยนและค้นหาคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของตนในโลกนี้ มนุษยนิยมยังเน้นด้วยว่าตำแหน่งของมนุษย์ในโลกนี้จะต้องอยู่ในสังคม ทำให้การศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์แยกได้เป็น 2 ประเด็นคือ มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล และมนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคม

แนวคิดในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดมนุษยนิยมที่ปรากฏในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีดังต่อไปนี้

1.1 มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล มนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล หมายถึง องค์ประกอบของมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจรวมไปถึงการดำเนินชีวิต ความสามารถ อิสระภาพ ความรัก ความพยายาม การทำงาน ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อมั่นศรัทธา ความหวัง ฯลฯ ซึ่งประกอบกันเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในสังคม และองค์ประกอบเหล่านี้หมายรวมถึงการที่มนุษย์ปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ต่อตนเองและต่อผู้อื่นด้วย

1.1.1 ความเป็นตัวของตัวเอง การเป็นตัวของตัวเองเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่แนวคิดมนุษยนิยมหยิบยกมากล่าวถึงเสมอ พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดในเรื่องความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ในวรรณกรรมของเขาแทบทุกเรื่อง ตัวละครของเขาจะเน้นความเป็นตัวของตัวเอง และสั่งสอนบุคคลรอบข้างให้หาแนวทางเดินของตนให้พบ เพราะมนุษย์แต่ละคนต่างมีหนทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ความเป็นตัวของตัวเองนี้จะทำให้ความเป็นมนุษย์ของเรามีคุณค่าและมีความหมาย เพราะถ้าหากเราไปเหมือนคนอื่น ๆ หรือทำตามคนอื่น หรือถูกคนอื่นกำหนดให้ทำแล้ว คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเราก็จะหายไป ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" มีตัวละครเอกสองตัวเป็นตัวเดินเรื่อง คือ พ่อที่มีอาชีพนักเขียนกับลูก

สาวที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นน พ่อมักจะอบรมสั่งสอนลูกสาวของตนในเรื่องของชีวิตอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งเรื่อง ในตอนหนึ่งพ่อบอกว่า

... ชีวิตเป็นของเราทั้งหมด ทั้งรอยยิ้ม เสียงหัวเราะและหยาดน้ำตามันจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับตัวเราทั้งนั้น พ่อไม่อยากให้ใครมาบอกพ่อว่าทำไมไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ คนเรามีความเชื่อ และวิธีการจัดการกับชีวิตของตัวเองไม่เหมือนกัน พ่อก็เป็นแบบพ่อบางครั้งอาจดูเหลวไหลไร้สาระ แต่สิ่งที่พ่อตระหนักก็คือ อย่าทำให้อันอื่นเขาเดือดร้อน เราอาจไม่ใช่คนดีในสายตาของคนอื่น แต่เราก็ควรพยายามที่จะเป็นคนดีของตัวเองนะลูก ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2534 : 271)

ในเรื่องนี้พ่อสอนลูกให้เริ่มต้นเป็นคนดีด้วยตัวเองก่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย ไม่เหมือนการไปบอกให้คนอื่นกระทำ และที่สำคัญเมื่อมนุษย์ได้เป็นตัวของตัวเอง หรือเป็นในสิ่งที่ตนเองเป็นแล้ว เขาจะมีความสุขและเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น และมนุษย์ก็ไม่อาจเป็นในสิ่งที่คนอื่นทำให้เป็น ซึ่งผู้เขียนเน้นเสมอว่าการที่คนอื่นพูดหรือเข้าใจว่าเราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่ใช่เรื่องสำคัญที่มนุษย์จะตระหนักหรือทุกข์ร้อนใจไปกับความคิดของผู้อื่นเลย หากเรากลัวหาญและยืนยันในสิ่งที่เราเป็นแล้ว เราจะไม่ทุกข์ใจไปกับความคิดของใคร ๆ ในนวนิยายเรื่อง "วัยฝันวันเยาว์" เด็กชายทิม ตัวละครเอกของเรื่อง ได้รู้จักกับตาอยู่คนเก็บขยะที่อำเภอ ทิมถูกครูตีเสมอจึงหนีโรงเรียนไปหาตาอยู่ ครั้งหนึ่งเขาถามตาอยู่ว่า เขาเป็นเด็กไม่ดีใช่ไหม เพราะใคร ๆ ก็บอกอย่างนั้น ตาอยู่ตอบว่า

"ช่างเถอะ ใครเขาจะว่าเราเป็นอย่างไรก็ช่างเขา มันสำคัญว่าเราเป็นอย่างที่เขาคิดหรือเปล่า หลานจะเป็นคน ชนิดใดละ ถ้าหลานคิดว่าหลานเป็นคนดี หลานก็เป็นเพราะตัวหลานเอง" (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2531 : 99)

แม้ทิมในขณะนั้นยังเป็นเด็กอาจจะยังไม่เข้าใจที่ตาอยู่พูด แต่เราผู้อ่านก็สามารถเข้าใจได้ว่า ผู้เขียนต้องการบอกว่า หากใคร ๆ ว่าเราเป็นคนไม่ดี แต่ถ้าเราคิดดีและทำตัวดี เราก็จะเป็นคนดีได้เอง ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" ชายหนุ่มชื่อลอม อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เขียนจดหมายโต้ตอบกับสาวนอน ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในชนบท เธอเป็นคนเขียนรูป

และยืนยันในสิ่งที่ตนเองเป็น กับผลงานศิลปะของเธอ เธอก็แสดงความเป็นตัวของเธอเอง
เสมอ จนถูกวิจารณ์บ่อยครั้งแต่เธอยังยืนยันว่า

... คงเพราะฉันเป็นคนช่างฝันกระมัง งานมันจึงออกมาเพื่อง ๆ อย่างนั้น มีคน
วิจารณ์ฉันว่า ไม่ยอมอยู่ในโลกของความจริงเสียบ้างเลย เขาพูดคุณนะแต่ก็ช่วย
ไม่ได้ งานศิลปะต้องมาจากความจริงซะไหม เรารู้สึกนึกคิดอย่างไร มันก็ต้องออกมา
แบบนั้น จะให้เป็นแบบคนนั้นคนนี้ได้อย่างไร คนเราก็มียุติคติของตัวเอง มีวิธีการ
แสดงออกของตัวเองไม่จำเป็นต้องไปอยู่กลุ่มไหน แบบใดหรือคล้ายตามแฟชั่นไป
นี่คือสิ่งที่ฉันรู้สึกนะ ผิดถูกอย่างไรก็ช่างเถอะ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2534
: 146)

เราจะเห็นได้ว่าตัวละครของเธอแต่ละตัว จะมีความเป็นตัวของตัวเอง แต่ก็เชื่อว่า
มนุษย์ทุกคนจะรู้ได้ง่าย ๆ ว่าตนเองคิดและอยากเป็นอะไร หรือยังไม่รู้ว่าตนเองต้องการสิ่ง
ใดกันแน่ ซึ่งผู้เขียนถ่ายทอดผ่านตัวละครตัวหนึ่ง ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" สุด
วอน นางเอกของเรื่อง กำลังค้นหาความเป็นตัวของตัวเอง แม้จะมีชายหนุ่มแสนร่ำรวยมา
ขอแต่งงาน แต่เธอกลับปฏิเสธ เพราะรู้ว่าชีวิตการแต่งงานยังไม่ใช่สิ่งที่เธออยากเป็น เธอ
จึงเดินทางเพื่อค้นหาสิ่งที่เธอต้องการอย่างแท้จริง เธอเคยท้อแท้กับการค้นหาตัวเอง

... บนเส้นทางชีวิตสายนี้ คุณยังมีจุดหมาย ยังรู้ว่าจะไปไหน สิ้นสุดลงตรงไหน
แต่ฉันยังไม่รู้เลย ยังมั่งงุ่มมั่งงาหรา หนทางข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ฉันเหมาะสม
กับสิ่งไหน ฉันควรจะเลือกสิ่งใด ฉันยังให้คำตอบตัวเองไม่ได้เลย แต่ก็นั่นแหละ
เราต้องไปด้วยกันทั้งนั้น ช้า เร็ว ทุกคนก็ต่างมีหนทางของตัวเอง ที่จะต้องเดิน"
หล่อนบอกกับตัวเอง และผิวปากเป็นเพลงที่หล่อนนึกขึ้นมาออก ... (พิบูลศักดิ์
ละครพล, 2531 : 25)

จากข้อความที่ยกมา ถึงแม้สุดวอนยังค้นหาความต้องการของตนเองไม่พบ แต่เธอ

ก็มีได้หมดหวัง ยังคงค้นหาความต้องการที่แท้จริงของตนต่อไป ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสักวันหนึ่ง มนุษย์ทุกคนจะพบหนทางของตนเอง

นอกจากจะให้ตัวละครค้นหาความต้องการที่แท้จริงของตนแล้ว ผู้เขียนยังให้แง่คิด ในการเลี้ยงลูกว่า การเลี้ยงลูกสมัยนี้มีส่วนในการทำให้เด็กตระหนักในความเป็นตัวของตัว เอง เพราะพ่อแม่ส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงลูกทุกวันนี้นักจะเลี้ยงลูกเพื่อให้เขาเป็นอย่างที่เขาต้องการ ผลที่ตามมา ก็คือ เด็กไม่มีความสุข เพราะไม่สามารถหาในสิ่งที่พ่อแม่ต้องการ หรือถ้าทำ ได้ก็เป็นการฝืนความรู้สึก ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เขาต้องการทำ สำหรับพ่อแม่ นั้น ถ้าหากลูกทำไม่ได้ ตามที่ตนเองต้องการ พวกเขาก็จะเกิดความทุกข์ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" น้อย นางเอกของเรื่องมีแม่เป็นคุณหญิงที่พยายามจะเลี้ยงลูก ให้เป็นแบบที่ตนเองต้องการ เมื่อน้อยทำ ไม่ได้ แม่ก็ทุกข์ใจ น้อยเองก็ทุกข์ ผู้เขียนจึงให้ตัวละครที่เป็นพ่อเข้าช่วยแก้ปัญหา คือ ทำ ให้เขาเป็นในสิ่งที่เขาต้องการจะเป็น

"ผมขอรับรองคุณได้ไหม ให้เขาตัดสินใจชีวิตของตัวเอง ไม่ใช่ให้เราไป ตัดสินกำหนด กฎเกณฑ์ เพราะมันเป็นชีวิตของเขา ถูกต้องผมไม่เถียงเลยว่า เรา ได้อบรมเลี้ยงดูเขาดี แต่นั่นเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ดีมีใช้หรือ ผมเข้าใจว่าคุณตั้งใจ ดีกับลูก อยากจะให้ลูกได้สบาย แต่ว่าอะไรล่ะมันคือความสบายที่แท้จริง ภายในจิตใจ หรือแต่เพียงด้านร่างกายภายนอก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 103)

แม่ของน้อยไม่เชื่อตามที่พ่อของน้อยบอก ในตอนจบเรื่องผู้เขียนจึงให้น้อยเดินทาง ไปสอนหนังสือที่ชนบทกับนายชายคนรัก เพราะนั่นคือสิ่งที่น้อยต้องการมากกว่าการแต่งงานกับ เศรษฐีที่แม่หาให้ ซึ่งอาจจะนำความสุขสบายทางกายมาให้ แต่ความสุขใจอย่างที่คุณพ่อ พยายามจะให้ น้อยยืนยันที่จะกระทำในสิ่งที่ตนเองต้องการและพึงใจทั้งสิ้น ส่วนอีกครอบครัวหนึ่ง ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อเลี้ยงลูกสาวคนเดียวอย่างรักและเข้าใจ เธอเสมอตั้งแต่ เล็กจนโต ไม่เคยบังคับอยากให้ลูกคิดหรือกระทำตามที่ตนต้องการเพียงฝ่ายเดียว ในตอน หนึ่งที่พ่อพูดถึงจุดหมายปลายทางในชีวิตของตนนั้นต้องการใช้ชีวิตอยู่ในชนบท แต่ลูกสาวที่กำลัง เป็นวัยรุ่นกลับบอกว่า เธอต้องการที่จะอยู่ในเมืองพ่อจะว่าอะไรหรือไม่ พ่อบอกว่า

"พ่อไม่ได้คิดเสนาให้ลูกเดินเลย ถึงเวลานั้นชีวิตมันก็จะพาลูกเดินไปเอง ชีวิตเป็นของลูก แม้ลูกจะเป็นลูกพ่อ พ่อก็จะไม่ขัดขวางการดำเนินชีวิตของลูกหรอก ลูกเลือกอยู่เลือกเป็นได้ตามใจปรารถนา" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 300)

ผู้เขียนพยายามเน้นว่าการเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์นั้นเริ่มต้นตั้งแต่วิธีการเลี้ยงลูก เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มนุษย์ทุกคนต้องรู้จักกลั้วคลำตั้งแต่แรกเกิด ดังนั้นหากเลี้ยงดูมนุษย์อย่างให้คุณค่าและให้ความสำคัญกับความต้องการของเขา ตั้งแต่เบื้องต้น เขาก็จะเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าของสังคมได้ต่อไป ในเรื่องสั้นเรื่อง "ถนนสีแดง" ครูหนุ่มคนหนึ่งได้เดินทางจากหมู่บ้านที่เขาสอนหนังสือเข้าไปในเมือง ในระหว่างเดินทาง เขาได้คิดถึงคนที่จบการศึกษา ซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพได้ตรงตามสาขาวิชาที่ตนได้เรียนมา และเขาก็คิดถึงเด็กในชนบทที่พยายามดิ้นรนจะเข้าไปเรียนในเมืองโดยที่ยังไม่รู้ตัวว่าตัวเองรู้จักอะไรหรือต้องการเป็นอะไรกันแน่

... ฉันควรกลับไปที่นี่... กลับไปบอกพวกเขาถึงชีวิตอันแสนสิ้นของคนในเมือง ชีวิตอันดิ้นรน และอากาศเน่าเหม็น ลูกชายของพวกเขาจะได้ทำนา นาคือสิ่งที่เขาต้องรู้จักดีที่สุด เขาไม่ควรรู้จักวิธีทำนาเกลือเลย มันไม่จำเป็นแก่ชีวิตของเขา เขาควรจะทำหนังสือให้ออก รู้จักใส่ปุ๋ยให้ข้าวในนางอกงาม รู้จักตลาดและคนกลาง และเป็นชาวนาที่ฉลาดเท่านั้นก็พอ เขาไม่จำเป็นต้องเรียนให้สูงขึ้นไปหรอก... คนพวกอื่นก็เหมือนกัน เขาควรเป็นนักปกครองที่ดีที่สุดเป็นนักกฎหมายที่ดีที่สุด เป็นชาวสวนเป็นกรรมกร เป็นอะไรก็ได้ที่ที่ดีที่สุดที่เขาถนัดมิใช่เพื่อยื้อแย่งกันเดินไปบนถนนที่แม้แต่จุดหมายปลายทางพวกเขาก็ไม่เคยรู้จัก หรือรู้จักอย่างพร่าพราย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 29-30)

มนุษย์นั้นสามารถเป็นอะไรก็ได้ไม่ว่าอาชีพใด กรรมกร ชาวนา ชาวสวน หรือข้าราชการ ยศถาบรรดาศักดิ์ เงินเดือนที่ได้รับแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหนในแต่ละอาชีพ ก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ แต่สิ่งสำคัญคือ ให้ความสำคัญกับตัวเองรู้จักถนัด และต้องการเป็นมากที่สุด เขาก็สามารถเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าต่อสังคมได้ เพราะทุกอาชีพ

ล้วนแต่มีความสำคัญต่อสังคมเท่า ๆ กัน เป็นส่วนเสริมเติมแต่งของกันและกัน และหากมนุษย์เลือกประกอบอาชีพที่มาจากความต้องการอันแท้จริงของตน ก็จะประกอบอาชีพนั้นด้วยความรักและความตั้งใจอย่างแท้จริง ประโยชน์จากอาชีพของตนก็จะเกิดทั้งกับตัวเองและสังคมอย่างแท้จริงเช่นกัน

ในบทกวีก็มีแนวคิดเรื่องความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ปรากฏอยู่ เช่นในบทกวีเรื่อง "มาลีคนหนุ่มสาว" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

เพียงเธอจะยอมรับกับตัวนิค	ว่าฉันมีชีวิตรับเป็นของฉัน
ลึกลงไปข้างในใจเธอนั้น	ความรู้สึกเชื่อมั่นจะกลับมา
คนยอมเป็นในสิ่งที่เขาเป็น	ไม่ต้องเห็นเหมือนกันหรือคุณค่า
ต่างคนคิดต่างหวังต่างศรัทธา	ต่างคนต่างตามหาสุมาลย์
ถ้าเธอเชื่อว่าทางนั้นมันถูกต้อง	ไม่จำเป็นป่าวร้องผู้คนให้
ยอมรับนับถือหรืออื่นใด	กาลเวลาต่อไปพิสูจน์ชี้

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 122-123)

นอกจากผู้เขียนจะบอกว่ามนุษย์แต่ละคนควรจะเป็นตัวของตัวเองแล้ว ยังให้กำลังใจแก่คนที่ยืนหยัดในความเป็นตัวของตัวเองด้วย และการที่เป็นเช่นนี้ได้นั้นมันไม่ใช่เรื่องยาก เพียงแต่อาศัยความเชื่อมั่นเราก็จะเป็นตัวของเราได้ นอกจากนี้การยอมรับความเป็นตัวของตัวเองของคนอื่นก็มีความสำคัญด้วย เพราะมนุษย์แต่ละคนแตกต่างกัน ดังที่ผู้เขียนเขียนว่า มนุษย์แต่ละคนจะต่างคนต่างตามหา "สุมาลย์" ของตน "สุมาลย์" ที่ผู้เขียนใช้นี้ หมายถึงจุดหมายปลายทางในชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของแต่ละคนซึ่งแตกต่างกัน และผู้เขียนมักจะย้ำเสมอว่า เราเลือกและเป็นในสิ่งที่เราอยากเป็นได้ ในบทกวีชื่อ "เธอ" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" กล่าวว่า

ชีวิตก็มีอะไรจะมีแต่ความเลวร้ายและไร้คุณค่า
ฉันสามารถเลือก และสามารถเป็นในสิ่งที่ฉันเป็น

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

และการจะเป็นตัวของตัวของตัวเองนั้น บางครั้งต้องอาศัยเวลาและการค้นหาเหมือนกัน
ในบทกวีชื่อ "รถไฟฤดูร้อน" ในรวมบทกวีชุด "ถนนแห่งแสงตะวัน" กล่าวว่า

... มันต้องถึง มันต้องถึง ข้าจะไม่ยอมปล่อยให้มันถึงก็ช่างไม่ถึงก็ช่าง
(เจ้าว่าอย่างนั้นรีเปล่า คนเราต้องมีบทเพลงของตัวเอง)
ในที่สุด ไซ, ในที่สุด เราทุกคนนั้นแหละ
มันต้องหาทางเข้าจนได้สักเส้นทาง จนได้ ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : 28)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนให้ความหวังแก่ผู้อ่านตลอดเวลาว่าการค้นหาความเป็นตัว
ของตัวเองของมนุษย์นั้นไม่ยาก อย่าท้อแท้ เพราะถึงที่สุดแล้วมนุษย์ทุกคนจะพบว่าตนเองต้อง
การเป็นอะไร ขอเพียงมีความเชื่อมั่นและมีความกล้า มนุษย์ก็จะสามารถเป็นในสิ่งที่เรา
อยากเป็น และจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความสุข

1.1/2 การกำหนดชะตากรรมของตนเอง พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่
ว่า มนุษย์แต่ละคนนั้นมีสิทธิ์ที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองได้จากการกระทำของตัวมนุษย์
เอง ไม่ว่าอำนาจอิทธิฤทธิ์ใด ๆ มาช่วยกำหนด ในวิถีทางแห่งความเป็นไปได้ของชีวิตนั้น
มนุษย์มีการกระทำและความรู้สึกนึกคิดที่จะกำหนดชะตากรรมของตน หากตนอยากเป็นสิ่งใด
เมื่อลงมือกระทำก็จะเป็นได้ในที่สุด หรือแม้จะไม่เป็นอย่างที่เราคิดหรือคาดหวัง นั่นก็เกิดขึ้น
เพราะการกระทำของมนุษย์เช่นเดียวกัน

ตัวอย่างเช่น คนไทยเรามีความเชื่อในเรื่องการปลูกต้นไม้ในบ้าน ตามลักษณะชื่อดอกไม้บางอย่างก็ห้ามปลูก เพียงเพราะชื่อไม่เป็นมงคล แต่ผู้เขียนมีแนวคิดที่ว่าตัวมนุษย์นี่แหละที่จะกำหนดความเป็นไปในวันนี้หรือวันข้างหน้าของตนไม่เกี่ยวกับอำนาจลึกลับหรือชื่ออันไม่เป็นมงคลของสิ่งใดทั้งสิ้น ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ดวงพรเพื่อนของแนท พระเอกของเรื่อง ปลูกดอกกลิ่นทมไไว้ในบ้าน แนทเป็นคนเริ่มเรื่องขึ้นเมื่อ

... แนทเอี้ยวตัวไปเก็บดอกกลิ่นทมไที่หล่นกลีบลงบนพื้นหญ้า "มันหอมดีนะ" เขาสูดดม และยื่นให้หญิงสาวทั้งสองลองดมดูบ้าง

"เขาถือกัน เขาวามันเป็นดอกไม้แห่งความเศร้า เขาไม่ให้นำมาปลูกในบ้าน"

"ไม่เห็นมันเป็นอะไร" ดวงพรพูดลอย ๆ ไม่เจาะจงว่าพูดกับใคร

"ปัญหาเยอะจริง กะอีแค่ดอกไม้ก็ห้ามปลูกมันก็คือดอกไม้นั่นแหละ มันจะบันดาลอะไรให้เป็นไปได้อย่างไรกับวิถีชีวิตของตน ตัวคนสำคัญ คนเรานี่แหละที่จะกำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง สร้างสรรค์หรือแม้แต่ทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง ไม้ช่อดอกไม้ ไม้ช่าชัดชะตา หรือความเหลวไหลอันไหน" สิทธาพูดหนักแน่น ท่าทางเขายังเป็นปกติดีไม่เมามาย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 90)

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนให้ตัวละครของเขาทั้งดวงพรที่เป็นเจ้าของบ้าน สิทธาเพื่อนของดวงพร หรือแม้แต่แนทที่ชื่นชอบในความหอมของดอกกลิ่นทมไ ไม่ได้เชื่อว่าชื่อของมันจะบันดาลอะไรให้แก่ชีวิตมนุษย์ ชีวิตเป็นของมนุษย์ ดอกไม้ก็เป็นเพียงดอกไม้ เราต้องกำหนดชะตากรรมของตนเอง อย่าให้ดอกไม้มากำหนด สิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น ในชีวิตมนุษย์นั้นล้วนเกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์เองทั้งสิ้น ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เมื่อคราวที่พ่อพาลูกสาวไปกินอาหารในร้านทรูทราแห่งหนึ่ง พ่อเจอบ่อยที่มารยาทดี พ่อเอ่ยว่าลูกฟังเกี่ยวกับบ่อยคนนี้ว่า

... "คนนี้จะเป็นผู้จัดการเร็วกว่าเพื่อน หรือเขาอาจจะซื้อกิจการร้านนี้เลยก็ได้"

"ทานอะไรคะ" ฉันทาม

"มารยาทดี ใจเย็น ความจำดี ให้ความสำคัญกับลูกค้าทุกคน พ่อไม่เคยเห็น
เขาแสดงท่าว่าเหยียดใคร คนอย่างนี้ใช้ได้ คนเราะลูก บางคนนี่เหมาะจะเป็น
ข้าข้าเขาลอดชีวิต ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของคนเรานี้ล้วนขึ้นอยู่กับตัวคนนั้น
เองเป็นประการสำคัญ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 138)

ดังนั้นการกระทำของคนเรานี้ในปัจจุบันก็สามารถคาดการณ์ถึงความเป็นไปของคนนั้น
ในอนาคตได้ ทั้งนี้เพราะเป็นผลจากการกระทำของเขาเองทั้งสิ้น

และจากการกระทำของมนุษย์เอง บางครั้งอาจทำให้รู้สึกท้อแท้ ผู้เขียนจึงเสนอ
แนวคิดที่ว่า ที่มนุษย์ท้อแท้เพราะเราทำตัวเองให้ท้อแท้ ในตัวมนุษย์มีศักยภาพมากพอที่จะหา
ความสุขให้ตนเองได้ ปลุกปลอบใจตนเองด้วยการไม่ทำใจให้ทุกข์โศกหรือท้อแท้ เพราะมนุษย์
เป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ในตัวเราเองทั้งสิ้น ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในคราว
ที่พ่อท้อแท้เศร้าโศก เมื่อคนรักมาตีจากไป เขาเศร้าจนลูกต้องให้กำลังใจว่า

"ไม่หอรอก พ่อคิดไปเองมากกว่า ใครจะทำให้พ่อรู้สึกตกต่ำได้ถ้าพ่อไม่ทำตัวเอง"
ฉันทูต ก็จากคำพูดของพ่อที่พูดกับฉันทูบ้อย ๆ นั้นแหละ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 112)

คำพูดปลอบใจของตัวละครนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการย้ำแนวคิดเรื่อง
มนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเองได้ แม้ในเรื่องปลุกย่อย เช่น การรู้สึกที่ตนเองตก
ต่ำ อ่อนแอ พ่ายแพ้ ถ้าเราไม่รู้สึกเช่นนั้นเราก็จะไม่เป็นเช่นนั้น ในนวนิยายเรื่อง "ชูมาน"
เมื่อประคับประคองเรื่องถูกชูมานทอดทิ้งไป ซึ่งทำให้เขาเสียใจมาก แต่เมื่อเวลา
ผ่านไป ความทุกข์โศกที่เกิดจากการถูกทอดทิ้งค่อยคลายลงและทำให้เขาคิดได้ว่า

"หนึ่งปีผ่านไป ผมยังไม่ตายอย่างที่คิด โลกไม่ได้หมุนเร็วไปกว่าเดิมหรือหยุดหมุน
และชีวิตก็ไม่ได้โหดร้ายดังที่คาด... ไม่มีใครมาทำให้ผมเสียใจหอรอก ถ้าผมไม่ทำตัวผมเอง
ต่อไป" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 119)

สิ่งเหล่านี้ คือ ธรรมชาติของมนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอ ถ้าเราคิดว่าเราเป็นอย่างไร
สิ่งนั้นก็กำหนดวิถีชีวิตของเรา ถ้าเราไม่ทำตัวเองให้เสียใจ ใครที่ไหนจะเป็นผู้มาทำได้
ความคิดความรู้สึกของเราเองทั้งสิ้นล้วนเป็นผู้กระทำ ฉะนั้นให้แก้ไขที่ความรู้สึกของเรา
เราก็จะหายทุกข์เศร้าได้ด้วยตัวของเราเอง ในเรื่องสั้นเรื่อง "เพียงเพื่อจะรักและคิดถึง"

ชายหนุ่มชื่อบอน มีเพื่อนสาวชื่อนีนา ทุกครั้งที่เขาร้องแอกกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตเขาจะมาหา นีนาเสมอ ครั้งหนึ่งที่เขาารู้สึกเศร้าใจและเบื่อหน่ายกับสภาพบนท้องถนนที่เขาเพิ่งพบมา เขาโทรศัพท์มาหาเธอ เธอปล่อยให้เขาพูด และพูดตอบในบางครั้ง จนเขารู้สึกดีขึ้น เธอจึงสรุปให้เขาฟังว่า

"ดีค่ะ คุณเข้มแข็งขึ้นเนี่ย ไม่มีอะไรมาทำร้ายจิตใจได้หรอก นอกจากตัวคุณเอง ใจใหม่คะ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 50)

เราจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนต้องการเน้นว่า จิตใจของมนุษย์มีผลต่อความรู้สึกและการกระทำของเขา เพราะมนุษย์ตามแนวคิดของผู้เขียนนั้นล้วนกำหนดชะตากรรมและความเป็นไปของตนเองทั้งสิ้น ถ้าเราอยากมีความสุขก็แก้ไขที่ความรู้สึกนึกคิดในจิตใจของเราเอง ในเรื่องสั้นเรื่อง "ดวงดาวในดวงใจ" ชีวากับ เบญญา เพิ่งจะรู้จักและรักกันได้ไม่นาน เขาทั้งสองก็ต้องแยกจากกัน เพราะชีวาต้องกลับไปสอนหนังสือที่หมู่บ้านในหุบเขาทางเหนือ ในขณะที่เบญญามาส่งชีวาที่ท่ารถ ชีวาเศร้า และไม่อยากจากเธอไป ชีวาคิดถามว่าการรักกันและจากกันครั้งนี้ คงเป็นสิ่งที่ไม่มีใครบันดาลให้เกิดขึ้น แต่เบญญายืนยันว่า

"วิถีทางมันจะเกิดขึ้นมันก็อยู่ที่คนเราเป็นผู้กำหนดใจใหม่ ถ้าเราไม่กำหนดมันก็ไม่มีความเกิดขึ้น" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 8)

เรื่องของเธอกับชีวาเป็นเรื่องที่ทั้งสองคนเป็นผู้ต้องการให้เป็นเช่นนั้นเอง เพราะชีวามีหน้าที่การงานรออยู่ที่เมืองเหนือ และหากเขาทอดทิ้งงานเพื่อมาอยู่กับเธอในเมือง เธอก็ไม่ศรัทธาเขาอีก ส่วนงานของเธออยู่ในเมืองเธอยังต้องการทำมันอยู่ เห็นได้ว่าการจากกันนั้นไม่มีใครหรืออำนาจลึกลับที่เหนือกากำหนดให้ แต่ทั้งเบญญาและชีวา เป็นผู้กำหนดวิถีทางของตนเอง เพราะเบญญาเองต้องการเห็นชีวาทำงานเพื่อเด็ก ๆ ในชนบทต่อไป เขาทั้งสองจึงต้องแยกจากกัน แต่เธอก็ภูมิใจและดีใจที่เธอเป็นผู้กำหนดชีวิตของตนเองแม้จะไม่ได้อยู่ใกล้คนรัก แต่เธอก็เชื่อมั่นว่ามันเป็นวิถีทางที่ควรจะเป็นแล้วอย่างน้อยทั้งเธอและเขาก็เป็นผู้กำหนดมันเอง ชะตากรรมของมนุษย์แตกต่างกันไป เพราะมนุษย์แต่ละคนมีลักษณะนิสัยใจคอที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งผู้เขียนเสนอว่า นิสัยใจคอและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์นี้เองที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดชะตากรรมหรือวิถีทางของชีวิตในแต่ละคน ในเรื่องสั้นเรื่อง "ความเคลื่อนไหวบุบเบลอ" ที่ผู้เขียนบรรยายถึงเช้าวันหนึ่งที่หมอกลงจัด และเป็นเช้าที่งดงาม ในระหว่างที่

บรรยายถึงยามเช้าในอำเภอเล็กในชนบท ผู้เขียนกล่าวว่า

"ชะตากรรมของคนนั้น ส่วนใหญ่ก็เป็นผลสะท้อนจากนิสัยใจคอของเขา จากความรู้สึกอันรุนแรงต่าง ๆ จากความผิดพลาดต่าง ๆ และจากความอ่อนแอต่าง ๆ ของคน ๆ นั้นนั่นเอง" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : 82-83)

การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้เพราะ ต้องการแสดงให้เห็นว่า ทำไมตัวละครในเรื่องซึ่งมีเพียงคนเดียวจึงมาใช้ชีวิตอยู่ในชนบท เพราะเขารู้สึกเป็นสุขที่ได้อยู่ในสภาพบ้านเมืองที่ยังมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ตัวเขาเองเป็นคนละเอียดอ่อน ช่างรู้สึกประทับใจ และอึ้งอ้อมใจกับบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติ ตัวอย่างเช่นตอนที่ตัวละครเล่าถึงการเดินทางในเวลากลางคืนไปตามหุบเขา คนขับจอดรถลงไปตามหุบเขาแล้วลงจากรถมาเปลี่ยนอิริยาบถเขาแหงนมองฟ้าเห็นดวงดาวเต็มฟ้า และวิทยุติดรถเปิดเพลงชื่อ แม่ น้ำตาลก้นแก้ว ของก้าน แก้วสุพรรณ เขารู้สึกอึ้งอ้อมความรู้สึกนึกคิดโลดแล่นอย่างไม่มีขอบเขต เป็นอิสระ นี่คือนิสัยที่ผู้เขียนต้องการบอกว่าชะตากรรมที่มนุษย์เรา เป็นผู้กำหนดไม่ใช่กำหนดไปไม่รู้ทิศทางแต่เราจะกำหนดชีวิตของเราเองได้จากอุปนิสัยใจคอและความรู้สึกส่วนตัวของเราเอง มนุษย์ที่สามารถกำหนดชะตากรรมของตนเองได้นั้นสามารถหาความสุขจากชีวิตได้อย่างง่ายดาย

1.1.3 การพึ่งพาใจในชีวิต พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า สังคมเราทุกวันนี้ค่อนข้างวุ่นวายและสับสนก็เพราะว่ามนุษย์ดิ้นรน และไม่เคยพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่เลยอยากได้อะไรก็มีเพิ่มขึ้นไปเรื่อยซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้วุ่นวาย การแก้ปัญหาที่ง่ายนิดเดียว โดยเริ่มต้นที่ความเป็นปัจเจกชนของมนุษย์แต่ละคน ให้เป็นคนที่ยึดพอใจกับชีวิตกันบ้าง เมื่อรู้จักพอใจกับชีวิต สังคมก็จะหายวุ่นวายไปได้ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" วันหนึ่งตัวละครเอกของเรื่องคือ คุณพ่อที่มีอาชีพเป็นนักเขียนพาลูกสาวไปเยี่ยมเพื่อน ๆ ศิลปินที่หนังสือพิมพ์เมืองไปใช้ชีวิตทำไร่ที่ต่างจังหวัด ชีวิตของคนเหล่านั้น เรียบง่าย โดยการทำไร่ สอนหนังสือเด็ก ๆ ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้กับสังคมอีกทางหนึ่ง แม้จะมีอุปสรรคในเรื่องความเหงาและการทำงานที่ต้องใช้แรงงานซึ่งหนักหนาพอสมควร แต่ตัวละครทุกตัวในนั้นก็กลับมีความสุขจนลูกสาวถึงกับรำพึงในใจว่า

... นี่คือนิยมของคนรักผักมากกว่า มีคนหนุ่มรวมสี่คนมาใช้ชีวิตชาวไร่ ปลุกผัก เลี้ยงสัตว์อยู่ที่เชิงเขาริมแควนี้ ทำทางพวกเขามีความสุขกับชีวิตเอามาก ๆ ทุกคน ผมยว แต่ไม่มีท่าทีของศิลปินผู้หยิ่งหย่างแบบพวกผมยวที่ฉันได้พบเห็นตามศูนย์การค้า หากมีท่าทางแสร้งแบบชาวไร่ชาวนาโดยทั่วไป คู่มือความมั่นใจสูงมาก พอ ๆ กับความ เจ็บขบขี้ริ้วและพอกพองใจกับชีวิต ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 184)

ผลที่ได้จากการพอกพองใจกับชีวิตของคนเหล่านี้คือเขามีความสุข จนทำให้คุณพ่อนักเขียนหันกลับมามองตัวเองว่าเขาเองก็อยากมีชีวิตแบบนี้ อยากมีความสุขที่เรียบง่ายเช่นนี้ มันทำให้ความหวังที่จะมีบ้านในชนบทและใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายของเขาเรื่องรองขึ้นมา จะเห็นได้ว่า หากเราพอกพองใจกับชีวิต เราก็ยังคงมีความหวังขึ้นมาและมีความคิดสร้างสรรค์ที่ดีกว่า ความอยากได้อยากมีมากมายจนไม่รู้พอ และไม่มีความสุขอีกด้วย ดังนั้นถ้าเราพอกพองใจกับชีวิต และมีความสุขกับสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ สังคมที่เราอาศัยอยู่ก็คงจะสงบขึ้น

การอยู่ในชนบทหรือทำไร่ทำนาไม่ใช่หนทางเดียวที่จะทำให้มนุษย์พอกพองใจในชีวิต มัน เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น ตัวละครบางตัวก็ทำงานในเมือง ยืนอยู่ท่ามกลางสังคมที่ รุนแรงแต่เขาก็รู้สึกพอกพองใจกับชีวิตและมีความสุขได้ ในนวนิยายเรื่อง "กระโຈມດາວ" สัจจ ราชหนุ่มานเรื่องกำลังเดินทางไปเป็นวิทยากรให้โรงเรียนแห่งหนึ่งทางภาคใต้ ขณะอยู่บน รถไฟ เขานึกถึง "พริม" คนรักของเขาที่ไม่ได้มาด้วยว่า

... เขารักเธอ เธอน่ารัก เธอรักเขา เป็นคนรักที่ดี อ่อนหวานและมีสติ ใจดี แต่ไม่เคยทะเลาะทะเลาะ ยาน ชีวิตเธอมีความสุขเพราะเธอพอกพองใจกับชีวิต เธอจะเป็น เท่าที่เธอพอใจ ไม่ว่าใครจะยึดเยียด ผลักเธอขึ้นไบน เธอก็ไม่เอาทั้งสิ้น เธอเป็น ความประหลาดพิสดาร สำหรับเพื่อนร่วมงาน ไม่ต้องการเป็นเจ้านายใคร รับผิดชอบ านส่วนของเธอให้ดีและเธอปฏิบัติต่อเขาเช่นเดียวกัน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 30)

น้ำเสียงของผู้เขียนที่เขียนถึงพริ้ม ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพว่า ผู้หญิงคนนี้เป็นคนน่ารัก และที่สำคัญ เธอเป็นหญิงสาวที่ชายคนรักคิดถึงในระหว่างห่างไกลกัน ซึ่งเรื่องนี้น่าถึงก็ล้วนแต่ เป็นเรื่องที่ดีทั้งสิ้น ความเป็นคนพอกพอกใจกับชีวิตของพริ้มนี้เองที่ทำให้เธอน่ารักและ เป็นที่รัก ใคร่ของใครต่อใคร โดยเฉพาะคนรักของเธอ หากสังคมมีมนุษย์ที่รู้จักพอกพอกใจกับสิ่งที่ตน เองมีและเป็น สังคมนั้นคงน่าอยู่มากขึ้น

ในบทกวีเรื่อง "เมื่อโลกคือความจริง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหึก" มีแนวคิดเรื่อง การพอกพอกใจกับชีวิตของมนุษย์ปรากฏอยู่ด้วย ดังข้อความว่า

สันติสุขแห่งจิตาใจ	เธอสร้างได้ด้วยความพอ
พอจิตพอใจต่อ	ส่วนที่มีสิ่งที่เป็น
สงบ เยียบ งาม ง่าย	ไม่พุ่มพ่ายในทุกข์เข็ญ
ชีพร้อนก็ผ่อนเย็น	ปรับใจได้ด้วยความพอดี

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 142)

และในบทกวีอีกบทหนึ่งเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุดเดียวกันนี้ กล่าวว่

ความหวัง ความถาม ความสงสัย	ผลักดันก้าวไปไม่ระย่อ
ความสุขมีได้ในความพอ	ความทุกข์ว่าร้องขอไม่พอเพียง
เพียงชีวิตงดงามในคำตอบ	รอบคอบรู้เท่าทันความไม่เที่ยง
ความเศร้าก็สิ้นสรรพสาเนียง	ความสุขส่งเสียงก้องกังวาน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 113)

เราจะเห็นได้จากตัวอย่างทั้งสองเรื่องนี้ ผู้เขียนย้ำให้มนุษย์รู้จักหาความสุขจาก ความพอกพอกใจกับสิ่งที่ตนมี และเป็น และยังเสนอแนะแนวทางอีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถสร้าง

ความพอใจในชีวิตที่เกิดขึ้นได้ นั่นคือ "ความพอดี" ซึ่งหมายถึง ไม่ได้เอนไ้ทางใดทางหนึ่งมากเกินไป แต่หมายถึงการใช้ชีวิตอย่างรู้จักพอดีทั้งกับตนเอง และการปฏิบัติต่อผู้อื่น หากใช้ชีวิตได้พอเหมาะพอเจาะ ความพอใจพอใจในชีวิตก็จะตามมา และความสุกก็จะตามมาเช่นเดียวกัน ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ผู้เขียนกล่าวถึงความพอดีของชีวิต โดยพออธิบายเรื่องนี้ให้ลูกสาวฟังว่า

... "เขียนรูปนี้เหมือนชีวิตเหมือนกันนะนี่"

"เหมือนยังงั้นหรือคะ" จินสงสัยเสียจริง พ่อมักลากเข้าเรื่องชีวิตจนได้ทุกเรื่องแหละพิลึกจริง

"อ้าว, ก็จังหวะไง จังหวะและโอกาส สีนั้ที่จังหวะพลาดแล้วหมดโอกาสเลย เปียกชกาก็ไม่ได้ แห้งไปก็ไม่ได้ ลองตัดเส้นลงสีทับแล้วหมดเลย แข็งกระด้างเลย ต้องจังหวะสี กำลังหมดพอดี แล้วก็ต้องใช้ความกล้าด้วย กล้าระบาย กล้าทิ้งขาว เปิดช่องว่างให้มีพื้นที่หายใจ มีแสงมีอากาศ ที่ป้ายก็ต้องแม่นยำนั้นใจ ชั่วไม่ได้ จับจดไม่ได้ เห็นไหมชีวิตก็ต้องเป็นอย่างนี้ เราจะพลาดโอกาสไปเลย เน่าเสียไปเลย แบบรูปนี้สีมันหนักไปหน่อยพอดี เอ๊ะ เอาไปเอามาก็มาลงที่คำว่าพอดี เออ ดีจริง ๆ พอดีนี้เรียกว่าสายกลาง ถ้าเราวางชีวิตไว้ตรงสายกลางมันก็จะดีนะลูก" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 182)

ในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่นก็เช่นเดียวกันถ้าหากเรารู้จักความพอดีสัมพันธ์ภาพนั้นจะดีและงดงาม ซึ่งทำให้ทั้งสองคนหรือทั้งชุมชนรู้จักพอใจกับสัมพันธ์ภาพนั้น ตลอดจนมีความสุขกับชีวิตได้ในที่สุด ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวใต้หลังคา" ที่ล้อมกับออน เขียนจดหมายโต้ตอบกัน แม้เขาทั้งสองจะอยู่ไกลกัน แต่สัมพันธ์ภาพของทั้งสองงดงาม และพอใจพอใจกับชีวิตความตอนหนึ่งในท้ายจดหมายของลอม เขียนว่า

... เราจะอยู่ห่างกันเพื่อบ่มความคิดถึงให้มีรสหวาน

เราจะอยู่ชิดใกล้กันเพื่ออ้อมแขนแห่งรักจักไม่เห็นหนาวจนเกินไป

เราจะหัวเราะหัวใครเพื่อตระหนักถึงรสขมปร่าของหยาดน้ำตา
 เราจะร่ำเร่ใจแจ่มใสเพื่อเปิดหน้าต่างอันมืดบอดของโลก
 เราจะนั่งอยู่ตรงนั้น ริมระเบียบของความมืดอันพอดี เพราะโลกนี้กลมเกินที่จะ
 มองไปไกลสุดขอบฟ้าได้ หากเรารู้ว่าเราจะไปที่ไหน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
 2534 : 13)

นี่คือสัมพันธภาพของผู้คนที่ผู้เขียนถ่ายทอดผ่านความรู้สึกนึกคิดของลอม บางครั้งคนที่รักกันและอยู่ด้วยกันทุกวัน ก็ไม่มีความสุขได้ เพราะจะไม่รู้จักโลกในด้านอื่น ๆ ความเจ็บเหงา การรอคอยการยินดีปรีดาเมื่อพบกัน ฉะนั้นมนุษย์ควรที่จะวางสัมพันธภาพของแต่ละคนไว้ให้อยู่ในความพอดี เพื่อที่จะได้รู้จักโลกในหลาย ๆ ด้าน ผู้เขียนสรุปว่าการวางชีวิตไว้ให้ตรงความพอดี และรู้จุดหมายปลายทางของตนเองด้วย จะทำให้เกิดความพอใจกับชีวิตที่เราอยู่หรือที่เรากำลังจะไปได้ ความสุขในชีวิตก็จะตามมาเช่นกัน

1.1.4 ความสุขอยู่ที่จิตใจ พิบูลศักดิ์ ละครพล ให้ความสำคัญและให้คุณค่ากับจิตใจของมนุษย์เป็นอย่างมาก ดังนั้นความสุขของมนุษย์ อยู่ที่จิตใจมนุษย์เป็นสำคัญ สถานที่แห่งไหนว่านวยลักเพียงใด หากใจเราสงบนิ่ง และมีความสุข มนุษย์ทุกคนก็จะมีความสุขได้เสมอหน้ากัน เพียงแต่มนุษย์แต่ละคนรู้จักหาจิตใจของตัวเองให้มีความสุขได้ ผู้เขียนเสนอแนะแนวทางไว้หลายอย่างที่จะทำให้จิตใจมีความสุข แต่ทั้งหมดก็ขึ้นอยู่กับใจของมนุษย์แต่ละคนด้วย ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" นวนิยายที่พ่อพลูกลไปเยี่ยมเพื่อนศิลปินที่ไปหาเร่อยู่ต่างจังหวัด การเดินทางมาบนรถไฟสายชานเมือง ทั้งสองได้พบกับชาวบ้านที่น่ารักและน้ำใจดี ทำให้ลูกสาวที่จิตใจค่อนข้างก้าวร้าว ได้หวนคิดถึงคำพูดของพ่อที่เคยบอกว่า

... คืนแค้นแห่งไหน สถานที่แห่งใด ที่ว่ากันว่าสุดวิเศษสวยงาม ล้วนตามพบหาได้ในดวงใจของเราเอง... ความสุขนี้อยู่ข้างในเราจริง ๆ ไม่ว่าสิ่งซึ่งปรุ่งแต่งอยู่ข้างนอก ถ้าหัวใจเราไม่สบาย ต่อให้อยู่ในที่แสนดีเพียงใด ก็ไม่อาจเป็นสุขไปได้... ความสุขเป็นสิ่งที่มืออยู่รอบตัวเรา ไม่ต้องซื้อหา มันมีอยู่มากมายท่วมทับ

ขอแต่เพียงเรามีสายตามองเห็นบางที่มันง่าย ๆ เรียบ ๆ เล็กน้อย แต่มีความ
สำคัญนัก ดอกหญ้าสักดอกหนึ่ง การ์ดเก่า ๆ จากเพื่อน ดอกไม้แห้งในหนังสือเก่า
เก็บ หินลั๊กก้อน เปลือกหอยที่เก็บมาจากชายหาด คิดว่ามีความงามความน่า
ประทับใจในทุกสรรพสิ่งมันสำคัญที่ว่าเราจะซึมซับรับรู้หรือเปล่าเท่านั้น ...
(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 177)

เราจะเห็นได้ว่าถ้าจิตใจของเราสบายดีมีความสุขเราก็จะรู้จักมองสิ่งรอบตัวด้วย
ความรู้สึกที่ดี และงดงามได้ ชีวิตนี้ก็จะน่าอยู่มากขึ้น ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม"
ตัวละครเอกคือ "สุดวอน" เธอวิ่งตามหาความหมายและความต้องการที่แน่นอนในชีวิตของ
เธอ ทว่าจิตใจเธอไม่สงบเท่าที่ควร แต่เมื่อวันหนึ่งเธอพบกับกระท่อมของชาวบ้านริมถนน
ใหญ่ ที่มีเด็ก ๆ และลูกหมา เธอก็ได้คำตอบว่า จะสุขจะทุกข์ก็ขึ้นอยู่กับหัวใจของเราทั้งสิ้น
เฉกเช่นชาวบ้าน แม้มีเพียงกระท่อมแต่เขาก็มีความสุขในชีวิตได้

... กระท่อมเล็ก ๆ เกาแดงที่เขียวชอุ่ม มันให้ความรู้สึกสว่างและแจ่มใสยิ่งกว่า
ดอกไม้ดอกใดที่หล่นเคยฝันว่าจากหน้าต่างสือแบบบ้านชนบทที่แอบติดสะสม
ไว้ ลานหินเรียบสะอาด คนแก่นั่งบนเกือกทำงานง่วนไม่ทุกข์ร้อน ท่ามกลางแสง
แดดอุ่นอ่อนที่ทอดตาเป็นตาตะรางบนลานหิน ลูกหมาเล็ก ๆ เล็กน้อยไว้เคียงสา
เราหาอะไรกันมากมายนะ ที่ไหนแห่งไหนอันว่าสวยวิไลเลิศล้ำนั้น ก็ล้วนขึ้นอยู่กับห
อกหัวใจของเราแหละ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 89)

ผู้เขียนต้องการเสนอว่ามนุษย์นั้นไม่ว่าจะยากดีมีจนเช่นไร ความสุขมิได้มาจากทรัพย์สิน
เงินทอง อย่างเช่น ตะวันเศรษฐีหนุ่มที่เฝ้าตามขอสาวสุดวอนแต่งงาน แต่เธอไม่ยอมตกลง
ทั้งคู่ไม่เคยรู้ว่าความสุขอยู่ที่ไหน จิตใจจึงสับสนวุ่นวาย จนกระทั่งในที่สุด สุดวอนได้พบคำตอบ
และรู้ว่ามันอยู่ใกล้ตัวเธอนี้เอง หลังจากที่ยាយามค้นหามานาน แต่แท้ที่จริงมันก็อยู่ในหัวใจ
ของเธอเอง เมื่อหาคำตอบพบแล้วว่าความสุขที่แท้จริงอยู่จิตใจมนุษย์นั่นเอง ผู้เขียนยังเสนอ
แนะเพิ่มเติมอีกว่า ให้ใช้ความรู้สึกละเอียดอ่อนในตัวเราสัมผัสกับความสุขนั้นด้วยและหาก

สันติสุขอยู่ในหัวใจมนุษย์ทุกคนเมื่อไหร่ สังคมที่เราอาศัยอยู่คงงดงามและน่าอยู่มากทีเดียว
 วนวนนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" หม่อมลอมผู้อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่แต่เขาก็มีความสุขกับ
 ชีวิตได้ และมักบอกกับออนเสมอ ๆ ว่า เขามีความสุขเพราะความสุขอยู่ในหัวใจของเขาซึ่ง
 เขาสามารถพบมันได้เสมอ

... ที่ไหนเล่าเราจะเห็นความวุ่นวายพลุกพล่านพันนในเมื่อข้างในของตมไม่ยุ่งสงบ
 เราจะพบสิ่งจะได้จากสรรพสิ่งรอบข้าง แต่เราจะแตะสัมผัสมันได้ก็ด้วยดวงตาดวงใจ
 ที่ละเอียดสุขุม และดูเต็มซึ่มซึบความงามแห่งสิ่งจะนั้นด้วยดวงวิญญาณเราเท่านั้น...
 ความสวยงามยังคงมีอยู่แม้ในสิ่งที่อัปลักษณ์ที่สุด ไม่ว่าสิ่งที่ต้องซื้อหาหรือหยาบยืมมา
 เพียงแต่ต้องใช้หัวใจจับจ่าย ใช้สายตาและความรู้สึกละเอียดอ่อนโยนค้นหาเพียง
 เท่านั้น ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 32-33)

วนอีกตอนหนึ่งที่อนเขียนบทวิถามลอมว่าดวงดาวที่เขามองอยู่สวยเหมือนที่เธอมอง
 หรือไม่ เพราะเธอกลับและวิตกเสมอว่า ลอมนั้นไม่ได้อยู่ในที่ที่เขารัก อย่างที่เธออยู่ กลัว
 เขาจะไม่มีความสุขกับชีวิต แต่ลอมตอบเธอว่า

"ไม่ว่าฟ้าไหนดาวก็สวย ถ้าหัวใจเธอสบาย(จริงไหม) และที่สำคัญเหนืออื่นใด
 เมื่อเธอมีเวลาให้กับหัวใจตัวเอง ที่จะรักและฝัน ต่อให้มืดฟ้ามัวฝนแค่ไหน เธอก็จะได้เห็น
 ดาวสวยแจ่มจ้า" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 32-33)

เราจะเห็นได้ว่า ลอม เป็นตัวละครที่ผู้เขียนเขียนแนวนวนคิดที่ว่า ความสุขของมนุษย์
 นั้นอยู่ที่จิตใจ ถ้าเรามีเวลาให้กับหัวใจเราบ้าง มนุษย์ก็จะมีชีวิตที่เป็นสุขได้ตลอดเวลาเช่นกัน

วนบทวิเรื่อง "ฟังลิ้มขานเพรียกเรียกชื่อเธอ" วนรวมบทวิชุด "ขลุ่ยพญา"
 ผู้เขียนได้กล่าวถึง แนวคิดเรื่องนี้ไว้ด้วยเช่นกันว่า

อยากจะลุดไปทับหน้าต่างห้อง แต่แสงจันทร์ที่ส่องก็เจิดจัน
 บอกเล่าว่าภาพเบื้องหน้านี้สำคัญ สุขทุกขนั้นอยู่ที่ใจเราในร่างกาย....
 กระทั่งมดตบมดดับจากปากหอมสุข น้ำปลาคลุกน้ำพริกเคล้ากับข้าวง่าย

พวกเขาก็อยู่ได้ไม่เห็นตาย	รู้จับจ่ายสิ่งของดีที่จำเป็น
วงชีวิตเวียนวนเป็นคนนา	ถือคันไถแบกมีดพรวิน้ำท่าทุกซ์เชิญ
ปลูกพืชผักปักค้ำทอนลาเค็ด	ยิ้มเยือกเย็นยืนหยัดสู้ไม่ดูตาย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 63)

เราอาจสังเกตได้ว่าผู้เขียนมักจะเขียนถึงตัวละครที่มีอาชีพหรือสถานภาพเป็นชาวบ้านธรรมดาทำไร่ไถนา ผู้เขียนมีทัศนคติที่เห็นอกเห็นใจและยังอิจฉานาชีวิตของพวกเขาด้วยซ้ำไป และพยายามชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่าชีวิตแบบพวกเขาต่างหากคือชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง ถึงเขาจะลำบากในเรื่องร่างกาย แต่หากจิตใจเขาสบายดี และมีความสุขนั่นคือชีวิตที่น่าอิจฉาแบบหนึ่งเหมือนกัน บทกวีอีกหนึ่งบทในเรื่องเดียวกันนี้ ความว่า

ว่ากันว่าฟ้าที่ไหนก็ไขฟ้า	งดงามในสายตาคู่ค่าเหมือน
ขอเพียงแต่หัวใจไม่แช่เย็น	ดาวและเดือนในท้องฟ้าหาต่างกัน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 69)

ดวงดาว ดวงเดือน และท้องฟ้า เป็นของทุกคนในสังคม ขอเพียงมนุษย์ใช้หัวใจตนเองค้นหารายละเอียดนานหลาย ๆ สิ่งแล้ว ความสุขก็จะมีได้ในทุก ๆ คน

1.1.5 การมองโลกในแง่ดีและการเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์ พิบูลศักดิ์ ละครพล

เป็นนักเขียนที่มองโลกในแง่ดี ถ่ายทอดทัศนคติผ่านตัวละครของเขาแทบจะทุกตัว ทุกคนมีความหวังให้กับสังคม มองในด้านดีของสังคมเป็นส่วนใหญ่ มองมนุษย์คนอื่นในแง่ดี เขาเสนอแนวคิดที่ว่าหากมนุษย์เชื่อมั่นด้านดีของกันและกัน มิตรภาพที่ดีก็จะเกิดขึ้น และความสงบสุขของสังคมก็จะตามมา และการมองมนุษย์ในแง่ดี ก็กับการมองโลกในแง่ดีมีส่วนที่สัมพันธ์กัน หากเราเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์แล้ว เราจะรู้จักมองโลกในแง่ดีตามไปด้วย ในนวนิยายเรื่อง

"หน้าตาสวยลม" เมื่อสุดวอนเริ่มออกเดินทางตามหาความต้องการที่แท้จริงของหัวใจตัวเอง ในระหว่างทางเธอพบปะชาวบ้านที่มีน้ำจิตน้ำใจดีต่อเธอมากมาย ทำให้ทัศนคติในการมองโลก และผู้คนเปลี่ยนไป และเริ่มเข้าใจชีวิตมากขึ้น ผู้เขียนเสนอทัศนะนี้ในหลายต่อหลายตอนของ เรื่อง เมื่อสุดวอนได้อาศัยชาวบ้านพาหล่อนไปส่งยังกระต๊อบของญาติหล่อน ที่อยู่ไกลและไม่ มีรถประจำทางไปถึง ทุกคนเต็มใจช่วยและยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นอย่างดี

... สุดวอนยิ้มอีก อุ่นอาหารที่หล่อนได้รับมาใหม่หมด ชวนให้หล่อนเคลิ้มสุขได้บ้าน นั้น หล่อนนึกถึงอะไรต่อมิอะไร ในช่วงผ่านยี่สิบกว่าฤดูกาลของหล่อน มีคนเลว เพียงเล็กน้อย และมีคนดีมากมาย หล่อนเคยบอกกับตัวเองเช่นนั้นหลายหน ซึ่งมัน ก็เสมือนหนึ่งคาบโลบโยนตัวเองมากกว่าจะคิดรู้สึกคล้อยตามจริงแท้ แต่วันนี้ หล่อน ผิดปากลมเรียงมาจากป่าสน หอมกระโอแดด และทรายอาวลาในขณะประสาธ หล่อน ผิดปากเร็วขึ้น เพลงชื่อคนดีของความฝัน ญาเอนาในอ้อมกอดลม ที่พรมจุมพิศหวาน ชั่วแล้วชั่วเล่า สายน้ำไหลเข้าชบอกราด ผู้คน ความรัก และศรัทธาต่อชีวิต กลับคืน มาหาหล่อน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2535 : 32-33)

เราจะเห็นได้ว่าเมื่อเราเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์แล้ว ผลที่ตามมาเราเองจะรู้สึก สบายใจและมีความสุข ดีกว่าการมองกันในด้านร้าย ซึ่งจะสร้างความไม่สบายใจให้กับมนุษย์ ได้ ก่อนสุดวอนจะเดินทางมาที่ทะเล เธอเป็นคนที่มีมองโลกแง่ดีมาก่อนแล้ว เพียงแต่เธอยัง ไม่เคยพบอย่างแท้จริง และรู้สึกเป็นสุขใจได้มากเท่าครั้งนี้ ถึงกับทำให้ความรักและความ ศรัทธาในชีวิตกลับมาหาเธอ และที่สำคัญโลกนี้น่าอยู่ขึ้นอย่างมากมาย หรือในตอนก่อนเธอ จะเจอชาวบ้านใจดีพวกนี้ เธอโบกรถเข้ามาที่หมู่บ้านริมทะเล เธอเจอกับคนขับรถที่แสนดี และส่งเธอลงโดยปลอดภัย

"โลกนี้แสนน่ารัก เมื่อพบผู้คนที่มีความน้ำใจ... โดยแท้จริงแล้วมนุษย์ทุกคนเป็นคนดี แต่สิ่งแวดล้อมทำให้เขาเปลี่ยนไป (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2535 : 23-243)

ข้อความนี้ได้ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เช่นเดียวกัน ในตอนที่พ่อ เริ่มวิตกกังวลเมื่อลูกสาวมีแฟน และเริ่มเชื่อเพื่อนมากกว่าพ่อ แต่เพื่อนของพ่อก็พากันปลอม

ใจให้พอเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์ ซึ่งพอที่รู้สึกสบายใจขึ้น

... "ยิ่งสมัยนี้เด็กมันโตไว สิ่งแวดล้อมอะไรต่อมิอะไรก็เปลี่ยนไปหมดแล้ว คุณอาจจะกลัวและคิดว่ามันเลวร้ายน่าเป็นห่วง แต่ผมก็เชื่อมั่นสามัญสำนึกของคนเรา นะ อย่างที่ใครว่าวันะ ที่ว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนเป็นคนดี สิ่งแวดล้อม ทำให้เขาเปลี่ยนไป" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 207)

แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะทำให้ความดีในมนุษย์เปลี่ยนไป หรือทำให้คนอื่นมองไม่เห็นความดีนั้น แต่ผู้เขียนก็เชื่อว่าจะไม่ให้ผู้อ่านเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์ เขายังย้ำเสมอว่า มนุษย์เราควรเชื่อมั่นด้านดีของกันและกัน และควรเชื่อมั่นด้านดีของตัวเองด้วย แม้ลูกสาวที่เกิดในยุคสมัยที่สังคมเปลี่ยนไปจากสมัยที่พ่อเคยเติบโตมา แต่ในตอนท้ายเรื่อง ผู้เขียนยังยืนยันให้ตัวละครสองตัวนี้เชื่อมั่นในความดีของกันและกัน พอผู้ผ่านโลกมาก่อน พูดให้ลูกฟังว่า

... "พอเชื่อมั่นส่วนดีของหนูเง คนเราจะต้องมีความเชื่อมั่นด้านดีของมนุษย์นั้นแหละจะพาเขาไปรอด ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างคุณค่าให้คนอื่นเชื่อมั่นส่วนดีของตัวเองด้วย สิ่งนั้นแหละที่ทำให้โลกเราดำรงอยู่ มันคือศรัทธาในลูก ศรัทธาในชีวิตในผู้คน ในระบบ ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัวเองให้ดี ไม่ให้เป็นปัญหากับใคร ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน แล้วก็พร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมบ้าง มันก็เท่านั้นแหละ... ต่อไปลูกก็จะค่อยเรียนรู้ค่อยค้นพบ ค่อยมองเห็นวิถีทางที่จะก้าวไปเห็นคุณค่าหรือส่วนดีในตัวหนูเอง หรือกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 310-311)

การเชื่อมั่นด้านดีของตนเอง และเชื่อมั่นด้านดีของคนอื่น จะทำให้สังคมที่เราดำรงอยู่เป็นสังคมที่ดีมีความสุขเมื่อมนุษย์ปฏิบัติต่อกัน และการเชื่อมั่นด้านดีของคนอีกคนอาจส่งผลต่อชีวิตของคนอื่นได้ด้วย ทำให้คนมีแรงจูงใจในการทำงาน และอยากมีชีวิตอยู่ต่อไปเพราะเห็นในด้านดีของอีกคนหนึ่ง นี่คือนิยามในตัวมนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอผ่านแนวคิดนี้ ในนวนิยายเรื่อง

"ขอความรักบ้างได้ไหม" ชายหนุ่มสี่คนเข้าบ้านอยู่ด้วยกัน บางคนตกงาน บางคนหนีออกจากบ้าน บางคนไม่ยอมมีชีวิตอยู่ ท้อแท้และไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่เพื่ออะไร เขาสี่คนในบ้านเข้าข้างน้ำหนักหู้ แต่แล้ววันหนึ่งก็มีผู้หญิงคนหนึ่งเดินเข้ามาในชีวิตพวกเขา เธอเป็นคนดี และเชื่อในด้านดีของชายหนุ่มทั้งสี่ มันทำให้เขาเหล่านั้นอยากมีชีวิตอยู่ต่อไป

... "เราไม่สนใจมากไปกว่าว่าเธอเป็นคนดี เป็นสิ่งดีงามสำหรับเรา เป็นแสงสว่าง เป็นไฟในการทำงานและเป็นคนดีของบ้าน บ้านของคนยากเข็ญที่อยู่อย่างทวิหยาและมีความหวังเหลืออยู่ริบหรี่ แต่แสงที่เธอฉายมาครั้งนั้นก็ทำให้เราอดชีวิตไปอีกนาน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 58)

การเชื่อในด้านดีของมนุษย์นั้น ทำให้ผู้คนในสังคมอยากที่จะมีชีวิตต่อไป ไม่ท้อแท้ ความเศร้าก็จะหายไป และความทุกข์ก็จะมาแทนที่ได้

ในบทกวีเรื่อง "ฟ้าลิขิตมาเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ปรากฏแนวคิดเรื่องการเชื่อในด้านดีของมนุษย์ อยู่เช่นกัน

มีความงามซุกซ่อนในความมืดมิด	มีชีวิตชีวาอยู่ทุกหมุ่น
มีความดีเรื่องอยู่ในใจทุกคน	มีความรักอยู่ท่วมท้นเพียงแต่เธอ
ไม่ทอดตามองลึกไปในความมืด	ใช้ชีวิตมัวหม่นหมองครองเสมอ
ไม่ค้นหาด้วยหัวใจจึงไม่เจอ	มัวพัวพันมากกว่ากล้าค้นหา

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 72)

ความดีนั้นเมื่ออยู่ในหัวใจมนุษย์ทุกคน แต่ทำไมคนเรามองไม่เห็น เป็นเพราะมนุษย์ไม่ได้พยายามค้นหา ถ้าลองใช้หัวใจของตนเองค้นหา จะเห็นความดีงามในมนุษย์ทุกคนได้ และเมื่อเราเริ่มเชื่อมั่นในด้านดีงามที่มีอยู่ในมนุษย์แล้วนั้น มนุษย์ก็จะรู้สึกว่าคุณค่าและจะอยู่ในสังคมกันได้อย่างมีความสุข

1.1.6 ความเคารพนับถือตัวเอง พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิด ว่า มนุษย์ที่มีคุณค่าคือ มนุษย์ที่เริ่มต้นด้วยการเคารพนับถือตัวเอง หรือหยิ่งในศักดิ์ศรี ไม่ควรมี การดูหมิ่นเหยียดหยามเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ เพราะนั่นเท่ากับทำให้คุณค่าของความเป็น มนุษย์ลดน้อยลงได้ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดั่งจาง" ตัวละครพ่อมีอาชีพเป็นนักเขียน แม้เขา จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง แต่เขาก็ไม่ยอมเขียนเรื่องที่ไม่น่าสนใจแบบของเขา หรือ ำให้เขาเขียนเรื่องประโลมโลกแม้เรื่องเหล่านั้นจะทำให้เงินให้มากก็ตาม เขาอยากทำงาน เขียนที่มีคุณค่าต่อผู้อ่าน แม้จะขายได้น้อย ได้เงินน้อย แต่เขาก็ยังยืนยันในสิ่งนี้ นั่นเพราะว่า

... นักเขียนที่มีผลงานอมตะ ส่วนมากตอนมีชีวิตอยู่ก็อด ๆ อดยาก ๆ ทั้งนั้น เขา อยู่ได้ด้วยอุดมคติ ด้วยเกียรติและศักดิ์ศรี ไม่ยอมขายตัว คนเรามันสำคัญตรงนี้จะลูก ความเคารพนับถือตัวเอง พ่อเองก็อยากรวย แต่ไม่ใช่ด้วยการไปหลบ ๆ ซ่อน ๆ เขียนเรื่องที่มันเลวร้าย ทำตามคนอ่าน เรื่องใดดีคนปกขาวอะไร มันละอายใจ เราจะไม่ยอมให้เงินมาเป็นนายชีวิตเราไม่ได้ เราต้องเป็นนายมัน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 248)

พ่อพูดกับลูกสาวในเรื่องนี้เพื่อให้เข้าใจว่าถึงแม้พ่อจะไม่มีเงินมากมาย แต่พ่อก็มี เกียรติและศักดิ์ศรี ไม่ได้ทำงานเพื่อหวังเงินทองมากมาย แต่พ่อทำงานตามอุดมคติของตน ลูกเป็นลูกพ่อก็ควรจะเข้าใจในสิ่งที่พ่อทำด้วย ลูกสาวของเขา กำลังเติบโตในยุคสมัยที่สังคม กำลังเปลี่ยนแปลงมากมาย มีการเคารพนับถือตนเองน้อยลงไปทุกที มีแต่ความเคารพในเงิน ตรา และคุณภพมนุษย์ด้วยกันเอง พ่อจึงพูดให้ลูกสาวฟังอีกว่า

... โลกนี้ยังต้องการผู้กล้าหาญ นักบุกเบิกและวีรชนผู้เสียสละ คนผู้ซึ่งจะไม่มีวัน ก้มหัวให้ใคร เหมือนขุนเขาที่ไม่หวั่นเกรงต่อการถาโถมของพายุและคลื่นที่ซัดสาด หยิ่งในศักดิ์ศรีเหมือนภูเขาเหี้ยมที่ตีวงบนฟ้าสูง เป็นเอกเทศและเสรี... คนเรา ต้องสร้างตรงนี้ ความเคารพนับถือตัวเอง เหมือนที่พ่อพูดกับลุงวันนั้น ปู่มันฉลาดรู้จัก เลือกสรร กว่าที่จะกินอะไรก็ต้องดูแล้วดูอีก มีเรื่องร้ายอะไรมันก็หลบอยู่ภายในรูของ

มัน ขณะปลาวายทวนกระแสน้ำอย่างเสรี พอมองเห็นความหลักแหลมของปูแต่ก็ชอบ
ปลามากกว่า ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 256-257)

จากตัวอย่างที่ตัวละครเอ่ยถึง ปลานั้นอาจจะเอาตัวรอดไม่เก่งเท่าปู แต่ปลาก็เพียง
ในตนเอง ตัวละครที่เป็นพ่อจึงสรุปให้ผู้อ่านฟังว่าตนนั้นชอบปลามากกว่าและวิถีชีวิตที่ตนเลือก
คือวิถีชีวิตเช่นปลา มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และไม่มีวันก้มหัวให้ใคร ไม่ว่าเพื่อเป็นศัตรูกับใคร ๆ
ในสังคม แต่มนุษย์ที่มีคุณค่าควรเริ่มต้นทุกสิ่งทุกอย่างจากตัวเราก่อน หากเราเคารพนับถือ
ตัวเอง เราก็จะรู้จักเคารพนับถือผู้อื่นด้วย และมนุษย์ก็จะดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.1.7 การรู้จักและเข้าใจตนเอง มนุษย์ที่มีคุณค่าคือ มนุษย์ที่รู้จักตนเองว่า
ตนเองเป็นใคร ต้องการอะไร เหมาะสมกับสิ่งไหน และเข้าใจด้วยว่าหัวใจตนเองต้องการ
อะไร เพื่อที่ว่าเมื่อมนุษย์กระทำสิ่งใดลงไปแล้วนั้น หากผิดพลาดก็จะรู้จักการให้อภัยตนเอง
เพราะมันเกิดจากความต้องการอันแท้จริงของตัวเรา ตัวละครของพิบูลศักดิ์ ละครพล จะมี
คุณสมบัติในข้อนี้สูงมาก เขาเน้นให้มนุษย์รู้จักและทำความเข้าใจกับหัวใจของตนเองก่อนที่จะ
ไปเรียกร้องให้คนอื่นเข้าใจ ในนวนิยายเรื่อง "กระเจมดาว" สัญจรชายหนุ่มที่มีอาชีพ นัก
เขียนได้รับเชิญไปบรรยายเกี่ยวกับงานเขียน ให้นักเรียนโรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในจังหวัด
ทางภาคใต้ เขาได้คุยกับครูหนุ่มคนหนึ่งที่มีอุดมคติในชีวิตและมองชีวิตในแง่บวกเหมือนกันกับสัญจร
เขาคิดว่ามนุษย์นั้นควรที่จะรู้จักตนเองเพื่อที่จะรู้ตัวได้ตลอดเวลาว่าเรากำลังทำอะไรในช่วง
หนึ่งของการสนทนา เขาพูดกับสัญจรว่า

... "ครับ ผมเริ่มเข้าใจอะไร ๆ ชีวิตนี้สอนเรานะครับ ไม่ว่าอะไรเลย ชีวิตนี้
แหละจะค่อย ๆ สอนเรานะครับ ทำให้เราสุขุมมากขึ้น มีสติและเย็นลง แต่ไม่ได้
หมายความว่าเราจะเป็นนักประนีประนอมด้วยกับตัวเองกับชีวิตไปเลย สติ ในที่นี้ผม
หมายถึงการรู้จักตัวเอง รู้ว่าตัวเองเป็นใคร มาจากไหน จะไปที่ไหน เราต้องมัน
คงในอุดมคติของเรา ข้ามไปให้ถึงฝั่งนั้น อาจจะเดินอ้อมบ้างแต่ก็ชื่อตรงและบริสุทธิ์
ยุติธรรม" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 60-61)

ครูหนุ่มคนนี้รู้ตัวเองว่า แม้เขาจะเกลียดระบบราชการที่มันทำลายคุณค่าบางอย่างของความเป็นมนุษย์ แต่เขายังคงเชื่อมั่นในเด็ก ๆ ที่เขาสอนว่า จะยังคงมีคุณค่าต่อสังคมต่อไป และเขารู้ว่าตนเองจะต้องเป็นครูเพื่อเด็ก ๆ แม้ต้องต่อสู้กับพวกครูคนอื่น ๆ หรือ ข้าราชการคนอื่นเขาก็จะอดทนสู้ การรู้จักและเข้าใจหัวใจตนเอง บางครั้งก็ไม่เข้าใจเรื่องง่ายนัก แต่ผู้เขียนยังคงยืนยันให้ตัวละครของเขาหรือมนุษย์ที่มีคุณค่าในเรื่องราวมีสิ่งนี้ ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวใต้หลังคา" สาวอ้วนผู้ทำงานอยู่ในชนบทถูกใครหลาย ๆ คนในสังคมมองอย่างไม่เข้าใจว่าเธอทำอะไร ทำไปทำไม แต่เธอก็ยืนยันว่าไม่จำเป็นต้องมานั่งอธิบาย ชีวิตเราทั้งชีวิตให้ใครเข้าใจ เธอบอกว่า

... ฉันก็เป็นคนอย่างนี้แหละนะ ทำอะไรก็ทำสุดใจ ให้อะไรก็ให้หมดใจ... ไม่คิดว่าเธอจะต้องมาเข้าใจด้วยแหละ ไม่จำเป็น ไม่จำเป็นให้ใครมาเห็นใจและเข้าใจ ตัวเองเข้าใจเข้าใจกันได้กับหัวใจตนเองก็พอแล้ว ไม่ใช่ง่ายเลย ง่ายที่ไหนกว่าที่จะเข้าใจหัวใจตัวเองว่าต้องการอะไร เหมาะสมกับ-ต่อ-สำหรับ-สิ่งไหน แล้วสมควรทำอะไร จะมาเรียกร้องให้คนอื่นเข้าใจ เป็นโรคขาดความอบอุ่นกันไปหมดრიங் เทียวแต่เรียกร้องเอากับคนอื่น แต่ปล่อยปละละเลยตัวเอง ความหวังหาอาหารของเพื่อนทั้งโลกก็คงไม่มีความหมายอันใด ในเมื่อหัวใจตัวเองก็ยังไม่เคยทำความเข้าใจ ... (พิบูลศักดิ์ สละครพล. 2534 : 42)

และนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" สาวสุดวอนตามหาความต้องการของหัวใจตนเอง ไปจนถึงบ้านร้างริมทะเล และพบกับ "บร่ง" ชายหนุ่มที่เข้าใจสิ่งที่เป็นไปในชีวิตมากกว่าเธอ เขาสอนสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ยังดำรงอยู่ในความเป็นมนุษย์แก่สุดวอนเสมอ ในตอนท้ายเรื่อง เมื่อบร่งกำลังจะเดินทางจากกระท่อมริมทะเลแห่งนี้ไป เขายังพูดเรื่องการรู้จักตนเองให้เธอฟังว่า

... "มีมากมายหลายสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็น ใจเขลาเบาปัญญา มีภาพลวงตาอยู่เยอะ ที่เห็นนั้นมันอาจจะแค่เปลือก ใครจะรู้ เราจะพบตัวเองก็ด้วยใจตัวเองเท่านั้น มีมาก

มายเหลือเกินชีวิตนี้ก็อาจเรียนรู้ไม่จบสิ้น โลกยังกว้างนัก ผู้คน ชีวิต การได้ท่องเที่ยว ไป มันเปิดตาเปิดใจเราให้กว้างขึ้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 107)

หลังจากที่สวดวนคุยกับปรงานวันนั้น เธอก็รู้ว่าเธอต้องการอะไร เพียงแต่เธอต้องรู้จักหัวใจตนเองก่อน และรู้ว่าที่เธอสับสนตลอดเวลาที่ผ่านมาเพราะเธอยังไม่แน่ใจว่าใจเธอต้องการสิ่งใดกันแน่ จนมาพบปร และก่อนที่เขาจะจากไปไกล เขาได้ไขปริศนาให้เธอโดยทำให้เธอค้นหาว่าตัวเองต้องการอะไร เพราะถ้าเธอรู้ว่าใจตนเองต้องการอะไรแล้วเธอจะมีความสุขมากขึ้น ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ชายหนุ่มคนหนึ่งที่เป็นพัฒนาการเกี่ยวกับการเกษตรของจังหวัดได้เดินขึ้นเขามาหาหญิงสาวเจ้าของไร่เกษตรและปศุสัตว์ที่บนคอยบ้านเกิดของเธอ ในคืนหนึ่งที่อากาศหนาวเย็นมาก ทั้งสองคุยกันด้วยเรื่องชีวิตและความรัก หญิงสาวในเรื่องมีบุคลิกที่เชื่อมั่นในตนเองสูง และรู้จักตนเองเป็นที่สุด เธอเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนน่าจะรู้จักตนเองให้ดีขึ้นเช่นกัน

... "คนเราต้องรู้จักตัวเองนะละ ฉันเชื่อในความคิดของตัวเอง และก็กระทำตามความเชื่อนั้น คนจะเป็นอย่างที่เขาคิด ทว่าไม่ว่าคนเราต้องทำหรือผันในสิ่งที่เราไม่ต้องการจะทำไม้มัคะ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 24)

เธอพูดเหมือนเป็นการเตือนชายหนุ่มให้รู้จักตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะตัดสินใจทำสิ่งใดลงไป ไม่เช่นนั้นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนเราจะหายไป ในตอนหนึ่งของบทสนทนา ชายหนุ่มอ่อนวอนขอมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเธอ แต่เธอปฏิเสธ ชายหนุ่มจึงตัดพ้อว่าไหนว่าเธอชอบเขาทำไมปฏิเสธ เธอยืนยันว่า เธอชื่นชมเขาแต่ไม่ได้อยากนอนกับเขา และเธอเอ่ยลาเขา เธอบอกว่าคืนนี้หนาวและเหงาเกินไป เราควรลาจากกัน แสดงให้เห็นว่าที่คืนนี้เธอรู้สึกชื่นชมเขาเป็นพิเศษเป็นเพราะบรรยากาศมีส่วนยังมิใช่ความต้องการจริง ๆ ของหัวใจ เธอ ผู้เขียนจบตอนนี้เพื่อย้ำว่าการรู้จักหัวใจตนเองเป็นสิ่งสำคัญ สำหรับความเป็นมนุษย์ และความสัมพันธ์ทางเพศนั้น มนุษย์ชายหญิงอาจจะมีต่อกันได้ แต่ควรที่จะรู้จักหัวใจตนเองให้ดีเสียก่อนจึงจะตกลงใจที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน

การรู้จักตนเองและกระทำตามที่ตนเองต้องการเป็นสิ่งที่ผู้เขียนเน้นเสมอ ในเรื่องสั้นเรื่อง "ความสวยที่แท้จริง" ชายหนุ่มคนหนึ่งมีอาชีพเป็นนักเขียนเดินทางมาเยี่ยมหมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่งที่มีหญิงสาวชื่อ "วอน" สอนหนังสืออยู่ที่หมู่บ้านนี้ เขาคุยกับเธอเรื่องงานที่เธอทำว่า

... "ก็ปีแล้วที่อยู่ที่นี่" เขาถาม

"สามปีแล้ว ถ้านับตั้งแต่สำรวจคราวแรก ๆ ก็สี่ปี ปีแรกนั้นเป็นบัณฑิตอาสาทำก่อน"

"จบออกมาทำไมเลยหรือไง"

"คะ จบมาก็ออกมาที่นี่เลย ก่อนนั้นวอนไปออกค่ายที่นั่น ทางบ้านหัวปอนที่แม่สอน ก็ประทับใจอะไรอย่างนั้น มาพบที่นี่เข้าเห็นว่ามีปัญหาและเขาต้องการครู ก็เลยออกมา"

"คิดอะไรถึงมาเสียสละอย่างนี้"

"ก็ไม่ได้คิดอะไร เห็นว่าเราเป็นประโยชน์ต่อเขา ก็อยู่เท่านั้นแหละ ที่อื่นใคร ๆ ก็อยู่กันแล้ว แต่ที่นี้ยังไม่มีใครอยู่ คิดว่าอะไรเหมาะสมกับตัวเราหรือเราเหมาะสมกับอะไร อย่างนั้นมากกว่า พอคิดแล้ว ก็ลงมือทำอย่างที่ตั้งใจว่ามันควรจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็พบปัญหาทุกด้านนะแหละ แต่ก็ค่อยแก้ไขเรื่อยมา จนอย่างที่เราเห็นแหละ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 54)

แม้เธอจะเป็นหญิงสาวแต่เมื่อเธอรู้จักตนเอง และรู้ว่าตนเองเหมาะสมกับการสอนหนังสือ ให้เด็ก ๆ ในชนบทมากกว่าที่อยู่ในสังคมเมืองเธอก็มา และเธอก็มีความสุขกับงานที่เธอทำ ถึงแม้สิ่งที่เหมาะสมกับเธอจะไม่เหมาะสมกับผู้หญิงคนอื่นแต่เธอก็ไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนผู้หญิงคนอื่น ซึ่งการรู้จักตนเองที่ผู้เขียนเสนอนั้นบางครั้งอาจหมายถึงไปถึงการรู้จักและเข้าใจในวิถีชีวิตของผู้อื่น ๆ บนโลกด้วย เพื่อมนุษย์ทุกคนจะได้ดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนไว้และดำรงอยู่บนโลกนี้อย่างมีความสุข ในเรื่องสั้นเรื่อง "เพียงเพื่อจะรักและคิดถึง" ปอนชายหนุ่มผู้ร้อนรุ่มไปมา เขาจะพานานาหญิงสาวเพื่อนของเขาเสมอ เธอเป็นหญิงสาวที่น่ารัก เข้าใจตนเอง เข้าใจโลกและความเป็นไปของผู้คนในสังคม ปอนมักท้อแท้ในชีวิตเสมอที่เผชิญกับปัญหาในชีวิตประจำวัน แต่นั่นจะพาให้เขาพึงเสมอจนเขาสบายใจขึ้นในทุก

ครึ่ง และครึ่งนี้ก็เช่นเดียวกัน เขาโทรถึงเธอในวันที่เขาสับสนและเห็นเหนื่อย เธอเอ่ยบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นไปของผู้คนในโลกนี้ที่มนุษย์จะต้องประสบทั้งความสุขและความเศร้าด้วยเช่นกัน ขอเธออย่าท้อแท้เลย และเมื่อเขารู้สึกดีขึ้นเขากล่าวขอบคุณเธอ

"ขอบคุณมาก ขอบคุณจริง ๆ ผมรู้สึกดีขึ้นจริง ๆ ผมรักคุณจัง คุณเป็นผู้หญิงที่ฉลาดน่ารัก" เขาพูด

"การรู้จักตัวเอง ความเข้าใจชีวิต และผู้คนในโลกต่างหากที่คุณต้องขอบคุณ"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 52)

เธอพูดสั้น ๆ แค่นี้ ไม่ได้อธิบายขยายความอะไรอีก จากบทกวีและความเศร้าในครึ่งแรกของชายหนุ่ม ทำให้เข้าใจได้ว่า ที่บอกรู้สึกดีขึ้น ไม่ใช่เพราะมีนาฬิกา แต่เพราะบอกรู้จักตนเองมากขึ้น เริ่มเข้าใจชีวิตและความเป็นไปในโลกนี้พอที่จะมองมันในอีกด้านหนึ่งได้ เพราะทุกสิ่งในโลกมีแง่มุมให้มองได้ตั้งหลายด้าน เมื่อบอกรู้จักและเข้าใจมากขึ้นแล้ว เขาก็จะรู้สึกดีขึ้น มีความสุขกับชีวิตมากขึ้น ผู้เขียนจึงยืนยันว่ามนุษย์ที่มีคุณค่าและมีความสุขนั้นควรจะรู้จักและเข้าใจหัวใจตนเองให้ดี

1.1.8 ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน ในคนหนึ่งอาจมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกับอีกคนหนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ยังมีบางสิ่งที่ต่างกันไปอีก เพราะแต่ละคนจะมีลักษณะเฉพาะของตนเองที่ไม่เหมือนใคร ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวใต้หลังคา" หลุมลอมเขียนจดหมายถึงสาวออน บอกเล่าถึงฤดูกาลที่กำลังเปลี่ยนแปลง และดอกไม้ดอกใหม่ที่จะบานแทนดอกเก่า และได้นำมาเปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ว่า

... ดอกไม้นั้นก็คล้ายคล้ายตั้งชีวิตมนุษย์มีเบิกบานแจ่มใสอย่างที่สุด และก็เหี่ยวเฉาโรยราไป ตามกาลเวลา มีคุณค่าเฉพาะตัวไปคนละอย่างละแบบแตกต่างกันไป แล้วแต่ใครจะเลือกเป็นดอกไม้ชนิดไหนเท่านั้นแหละ เราจะเอาคุณค่าของดอกไม้ดอกหนึ่งไปเปรียบเทียบกับตัดสินคุณค่าของดอกไม้ดอกหนึ่งนั้นคงไม่ได้ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 22)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนเสนอว่าชีวิตของมนุษย์แต่ละคนมีคุณค่าตามลักษณะเฉพาะของตน จะเอาคุณค่าของคน ๆ หนึ่งไปตัดสินคุณค่าของคนอีกคนหนึ่งนั้นไม่ได้ กล่าวคือ มนุษย์บางคนมีมุมมองในชีวิตและเลือกปฏิบัติตัวแบบหนึ่ง แต่คนอีกคนหนึ่งอาจมีมุมมองในชีวิตต่างออกไป และเลือกปฏิบัติตัวต่างจากคนแรก ดังนั้นเราจะเอามุมมองของคนแรกไปตัดสินการกระทำของคนที่สองว่าผิดก็ไม่ได้ เพราะเขาทั้งสองมีแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตแตกต่างกัน แต่หากเขาทั้งสองดำเนินชีวิตตามลักษณะของเขาก็มีคุณค่าด้วยตัวของเขาเอง ถ้ามนุษย์ในสังคมมองเห็นและเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของมนุษย์ก็จะมองการดำเนินชีวิตของคนแต่ละคนอย่างเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น เพราะมนุษย์ทุกคนล้วนมีคุณค่าในตนเองแตกต่างกันไปทั้งสิ้น

1.1.9 ความมาเฟ้น ความมาเฟ้น คือ บางสิ่งบางอย่างที่มนุษย์มี เพื่อที่มนุษย์จะได้มีความหวังในชีวิต และรู้ว่าจุดหมายปลายทางของชีวิตตนเองคือสิ่งใด ซึ่งจะทำให้ชีวิตของเขามีคุณค่าและมีความหมายมากขึ้น พิบูลศักดิ์ ละครพล มีแนวคิดที่ว่าในตัวมนุษย์ทุกคนมีความฝัน และความมาเฟ้นนี้เองที่สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นความจริงได้ ตัวละครของเขาแทบทุกตัว มีความมาเฟ้นและพร้อมที่จะติดตามหรือเดินทางไปตามหาดวงดาวแห่งความฝันของตนและพร้อมที่จะทำความฝันให้เป็นจริงได้เสมอ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ตัวละครพ่อ เป็นตัวละครที่ผ่านความทุกข์ยากของชีวิตมามากมายหลายแบบ และเขาพยายามที่จะชี้ให้ลูกเห็นเสมอว่าชีวิตแบบของเขานั้นเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่เขานึกมากคือ ทำอย่างไรชีวิตมนุษย์เราจึงจะมีคุณค่า เขาเอ่ยเรื่องความมาเฟ้นของมนุษย์ให้ลูกฟังว่า

... "มีชีวิตอยู่เพื่อชีวิต มีชีวิตเพื่อหัวใจตนเอง เพื่อหัวใจดวงอื่น เพื่อฝันและทำความฝันให้เป็นจริง คนต้องวางแผนชีวิตและความมาเฟ้นไว้ ... คนเรามีความฝันของตัวเอง เราต้องติดตามดวงดาวแห่งความมาเฟ้นนั้นไปจนถึงที่สุด เพราะชีวิตมีค่าความฝัน และความฝันไม่ใช่สิ่งอันจืดจาง ความจริงในชีวิตต่างหากคือ นิรันดร์ และความฝันที่เรามุ่งมั่นให้เป็นจริงนั้นแหละจะยังคงอยู่เป็นประจักษ์พยานของการใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 256)

มนุษย์นั้นมีความฝันเป็นของตัวเอง แต่ความใฝ่ฝันก็ไม่ใช่สิ่งจริง หากจะเป็นจริงได้ก็ต้องเมื่อเรามีความมุ่งมั่นและลงมือกระทำ ความใฝ่ฝันจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีความหมาย ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" สุกวอน นางเอกของเรื่องเดินทางตามหาความต้องการอันแท้จริงของตน แม้เธอจะยังไม่รู้ว่าตนเองต้องการอะไรกันแน่ แต่ที่เธอรู้อยู่อย่างหนึ่งคือ เธอมีความใฝ่ฝัน เธอเป็นคนช่างฝัน เธอฝันที่จะเดินทาง สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เธอพอจะรู้ว่ามันทำให้ชีวิตของเธอมีความหมาย แม้จะยังไม่รู้ว่าตนเองเหมาะสมกับสิ่งใดก็ตาม ขณะเธอเดินทางมาที่กระท่อมริมทะเลตามลำพัง เธอถกเถียงกับตนเองและได้คำตอบว่า

"ความใฝ่ฝัน มันยังอยู่ในหัวใจฉัน ตราบใดที่มีความเชื่อมั่น มันก็ไม่มีวันเหือดหายไปไหน" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 28)

และในตอนท้ายเรื่อง สุกวอนได้เจอกับปรง เขาได้ช่วยเธอให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น จนเธอพบความต้องการอันแท้จริงของตน มีความสุขกับชีวิตมากขึ้นและพร้อมที่จะยืนหยัดอยู่บนโลกนี้ได้ต่อไป ปรงได้พูดถึงเรื่องความใฝ่ฝันให้เธอฟังว่า

... "บางทีผมหยุดสักครู่ หมกมุ่นครุ่นคิด บ้าบอคอกแตก หัวเราะเยาะโลกบ้าง มันก็เท่านั้น แต่ความใฝ่ฝันมันก็ยังร้องเร่าอยู่ภายใน เราคงมีดาวแห่งความใฝ่ฝันกันคนละดวงแหละนะ ของคุณของผม ของใครต่อใคร แต่การหยุดอยู่กับที่มากเกินไป มันก็ติดตันเหมือนกัน ผมจึงอยากออกเดินทางบ้าง หลังจากเดินทางง่วนอยู่ภายในกับตัวเองมานาน ผมว่าเราทุกคนแหละมีวิญญาณของนักผจญภัย ชีวิตมีค่าการนั่งอยู่ข้างหน้าต่างฟังเสียงดอกหญ้ากระซิบกระซาบกับหยาดน้ำค้าง หรือฟังเสียงถอนหายใจกับหมู่นั่น หากคือการเดินทางท่องเที่ยวไปติดตามดวงดาวแห่งความฝันใฝ่นั้นไปและตามหามันให้พบ ผมว่าอย่างนั้น ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 108-109)

ผู้เขียนเสนอแนวคิดเรื่องความใฝ่ฝันในตัวมนุษย์โดยเปรียบเทียบกับดวงดาวว่า มนุษย์ทุกคนจะมีดวงดาวแห่งความใฝ่ฝันกันคนละหนึ่งดวง ความใฝ่ฝันทำให้ชีวิตไม่หยุดนิ่งกับที่ ทำให้มนุษย์อยากที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ต่อไป เพื่อการสร้างสรรค์ที่ดีจะเกิดขึ้นต่อไป และ

ความฝันของคนเรานั้น หากสูญหายหรือถูกหลงลืม เราอาจจะทำให้ชีวิตผิดพลาด และไม่
ได้เป็นงานสิ่งที่ตนเองอยากเป็นก็ได้ ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" เมื่อครั้งที่
ลอมเดินทางไปเยี่ยมกว๊านคนหนึ่งซึ่งแปดริ้วโดยทางรถไฟ ที่สถานีรถไฟ เขาเจอชายคนหนึ่ง
ซึ่งปัจจุบันประกอบอาชีพเซลส์แมน และกำลังร่ำพันถึงความฝันในอดีตของตนว่า เขาเอง
ก็ว่าเรียนมาทางศิลปะ มีความฝันที่จะดำเนินชีวิตท่ามกลางกลิ่นสีและกองแคนวาส แต่แล้ว
เขาก็ไม่ได้เป็นอย่างที่เขาฝัน เพราะความเหยาและเหยะและไม่ทุ่มเทให้ในสิ่งที่เขารู้ดี จน
ต้องมาเป็นเซลส์แมนอย่างที่เห็น และเมื่อลอมเขียนจดหมายเล่าให้ฮอนฟัง เขาว่า

"อย่าท้อความฝันสูญหาย... เราจะไม่ทำความฝันของเราหล่นหายเหมือนชาย
คนนั้นหรอก" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 22-23)

ลอมเขียนอย่างนั้น เพื่อเตือนฮอนและเตือนตัวเองด้วย เพราะทั้งฮอนและตัวลอม
เองต่างก็มีดวงดาวแห่งความฝันกันคนละดวงเช่นเดียวกัน

ในเรื่องสั้นเรื่อง "ฤดูเก็บเกี่ยว" ฉากเนินทรายริมแม่น้ำที่ผู้เขียนยกมาเล่าในเรื่อง
นี้ เป็นการบอกถึงว่า ความฝันของมนุษย์ถึงแม้จะไม่สำเร็จจริงยั่งยืน และบางคนที่อาจทำไม่
ได้ตามที่ตนเองฝัน หรืออาจมีสิ่งใดมาทำให้ความฝันของตนสลายไปได้ จงอย่าได้ท้อแท้ ขอ
เพียงมีความเชื่อมั่นในความฝัน เราสามารถสร้างมันขึ้นมาให้ได้เสมอ จากในเรื่อง เด็ก
ช่วยกันสร้างปราสาททราย สร้างเมือง อยู่บนหาดทรายริมแม่น้ำ แต่พอเรือหางยาวผ่านมา
ทำให้เกิดคลื่นมาซัดปราสาททรายของเด็ก ๆ ทั้งหมด แต่พวกเขาก็ไม่ย่อท้อที่จะสร้างปราสาท
ทรายขึ้นมาใหม่

... สร้างใหม่ ทุกคนสร้างความฝันขึ้นมาใหม่ ปราสาททรายและวิมานเมืองแมน
พลางแข่งชักหักกระดูกลูกคลื่นในใจ ดูเหมือนว่าทุกคนเชื่อมั่นในความฝันของตัวเอง
เสียจริงนะ ก็ควรจะเป็นเช่นนั้นมิใช่หรือ เพราะเมื่อกระแสน้ำที่สาดล้างล้างบึงแล้ว
เราทุกคนก็สามารถสุขใจกับความฝันของตัวเองและร้องเพลงได้อย่างแท้จริง ขอให้
คุณเชื่อมั่นในความฝันของคุณเถอะ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2532 : 104)

เราจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเน้นย้ำพร้อมทั้งให้ความหวังแก่ผู้อ่านเสมอว่า ความฝืนฝืนแม้จะหายไป แต่เราก็ฝืนใหม่ได้ และก็จะมีความสุขกับสิ่งที่เราฝืนได้เช่นกัน

นอกจากผู้เขียนจะเน้นย้ำให้มนุษย์ทุกคนมีความฝืนเป็นของตนเองแล้ว ยังเสนอตัวละครบางตัวที่มีความฝืนแต่มีใช้เพื่อตนเองฝ่ายเดียว หากเขาฝืนเพื่อผู้อื่นด้วย เพื่อที่มนุษย์ในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในเรื่องสั้นเรื่อง "ลาที่และลาก่อน" บองชายหนุ่มที่มีพื้นเพดั้งเดิมอยู่ทางภาคใต้ แต่ต้องย้ายสถานที่เรียนตามบิดาที่เป็นข้าราชการมาทางเมืองเหนือ จึงเข้าเรียนที่โรงเรียนสอนศิลปะแห่งหนึ่ง เขาเจอกับนวลทรายที่นั่น นวลทรายมาจากครอบครัวที่อบอุ่น และความคิดในเรื่องของผู้อื่นยังมีน้อย เมื่อนวลทรายบอกกับบองว่าเธอไม่มีความฝืนในชีวิตเลย เขาจึงพูดให้เธอฟังว่า

... "ชีวิตเธอสมบูรณ์แบบแล้วสินะ ถ้าอย่างนั้น อาจเป็นไปได้ที่เธอไม่กระตือรือร้นที่จะฝืน ฉันคิดว่าสำหรับฉันนะ ชีวิตคงเบี่ยงกว่าชนนิก ถ้าว่างเปล่าจากความฝืนเรา จะอยู่ไปทำไม... เราทุกคนมีที่ทางสำหรับความฝืนและจินตนาการ บางคนมีความหวังและความฝืนแต่มีมันมาใช้เพื่อตัวเขา มันอยู่ห่างไกลออกไปจากตัวเขา แต่เพื่อผู้คนร่วมสังคมเดียวกับเขา และไกลไปยังกว่านั้นเพื่อโลกาใบนี้ของผู้คนร่วมโลกกับเขา เขาคิดเขากระทำ เขาต่อสู้ฝ่าฟัน มันจะเป็นเช่นไรนะ เขาคิด โลกนี้ไม่มีสงครามและการเช่นฆ่า สันติสุขจะหวานไปเรื่อยไปเหมือนเมล็ดพันธุ์ดอกไม้ป่า" ...
(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 101)

ผู้เขียนเสนอว่า ความฝืนเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนควรมีเพื่อทำให้ชีวิตนี้มีคุณค่าและมีความหมายขึ้นนั้นเข้าใจว่าจะเป็นความฝืนเพื่อตนเองเพียงฝ่ายเดียว หากความฝืนนั้นยังแผ่ไปยังมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคมอีกด้วย

ในบทกวีชุด "ขลุ่ยหญา" มีบทกวีบทหนึ่งที่ชื่อว่า "ความฝืนฝืน" บทกวีบทนี้บอกเล่าถึงความฝืนฝืนในตัวมนุษย์ไว้อย่างดีว่า ความฝืนฝืนนั้นเป็นสิ่งที่ผลักดันให้มนุษย์เราก้าวไปข้างหน้าและมนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณค่าก็ด้วยความฝืนนี้เอง

ความฝืนฝืนหลักคนเราให้ก้าวไป	ท่ามกลางความบอคาบอันไพศาล
ใจเขากลับเจตจินตนาการ	คิดอ่าน คั่นคว่ำ หาวิธี
เพื่อผันอันจักปรากฏจริง	คนไม่เคยหยุดนิ่งหรือหลีกหนี
ห้วงมิตแห่งปัญหาประดามี	ท้ายที่สุดก็พ่ายแพ้แก่นุษย์"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 146)

การลงมือกระทำในสิ่งที่เราฝืนไม่ใช่ว่าเรื่องยาก และหากต้องพบอุปสรรคหรือปัญหาใด ๆ ก็ตาม จงอย่าท้อถอยหรือถอยหนี ให้ลงมือกระทำต่อไป ในที่สุดเราผู้เป็นมนุษย์คนหนึ่งย่อมเอาชนะอุปสรรคได้ ในบทกวีชุด "ถนนแห่งแสงตะวัน" มีบทกวีบทหนึ่งชื่อ "สำหรับความเศร้าที่หอมหวาน" กล่าวถึงเรื่องความฝืนไว้ว่า

ตราบใดที่หัวใจเจ้ายังมีฝืนล้นปรี
ก็คงไม่มีสิ่งใดมากระชากเจ้าออกจากบานหน้าต่างนั้นได้
ภาพทิวทัศน์อันน่าหลงใหลและยิ่งใหญ่
ข้ามิได้หมายถึงการยึดมั่นรื้อฟื้นไว้
หรือการกระทำอะไรก็ได้ตามพึงพอใจ
หากข้าหมายถึง ความทะเยอทะยานแต่พองาม
ความเพ้อฝันเล็ก ๆ น้อย ๆ
รวมทั้งการชวยอดและการไถ่ลงสู่หลุมของต้นหญ้า

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : 32)

เราจะเห็นได้ว่า ความฝืนเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนพึงจะมี ไม่ว่าจะเป็นความฝืนในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเรื่องยิ่งใหญ่สักเท่าใด ขอให้หัวใจมนุษย์มีความฝืนเถอะ และนอกจากจะฝืนแล้ว ผู้เขียนยังกล่าวเลยไปถึงว่า มนุษย์ควรที่จะลงมือกระทำด้วย ในบทกวีชื่อ

"วันหนึ่งฉันเคยฝัน" ในบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" กล่าวว่า

เป็นเรื่องที่ดีที่เรามีคนข้างฝัน
ความฝันทำให้วันเวลามีความหมาย
แต่ขณะเดียวกันเราต้องลงมือกระทำด้วย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

มนุษย์ที่มีคุณค่าที่ผู้เขียนเสนอนั้น นอกจากจะมีความใฝ่ฝันแล้ว ควรที่จะลงมือกระทำในสิ่งที่ตนใฝ่ฝันด้วย เพื่อความฝันนั้นจักได้มีความหมายกับชีวิตมากขึ้น

1.1.10 ความหวัง พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ไม่ควรย่อท้อต่ออุปสรรคที่กำลังเผชิญ การเกิดมาเป็นมนุษย์มีทั้งความสุขและความเศร้า ถ้าหากพบกับความทุกข์ โดยธรรมชาติแล้วเราจะเผชิญหน้ากับมันและฝ่าฟันไปให้พบกับความสุขให้ได้ มนุษย์ที่พิบูลศักดิ์เสนอ ต้องพบทั้งความสุขและความเศร้า ในคราวใดที่ต้องพบกับความทุกข์หรือความเศร้า เขาจะให้ตัวละครของเขาอดทนและต่อสู้เพื่อให้ผ่านความทุกข์นั้นไปได้ และที่สำคัญคือ ในขณะที่เผชิญหน้าอยู่กับความทุกข์นั้นมนุษย์ต้องมีความหวังในชีวิต โดยหวังว่าชีวิตจะดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และสามารถผ่านความทุกข์ไปได้ ความหวังนี้เองคือการอดทนต่อความทุกข์ที่กำลังเผชิญ และหวังว่าชีวิตจะมีความสุขได้ในที่สุด ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อเป็นตัวละครที่มีความหวังในชีวิตเป็นอย่างมาก เขาเคยผ่านชีวิตทุกข์ยากมากมาย เคยยากจนถึงที่สุด เคยอพยพโยกย้ายครอบครัวมาหลายหน แต่พ่อก็ต่อสู้จนผ่านมาได้ทุกครั้ง พ่อได้สอนลูกในเรื่องนี้ โดยเปรียบว่า

"ชีวิตที่มีความทุกข์นี้แหละคือ ชีวิตที่มีวิญญาณ เราเองเคยจนแหม่มากกว่านี้มากมาย หากเราเรายังอยู่กันได้และมาได้ขนาดนี้" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 67)

ชีวิตที่มีวิญญาณ คือสิ่งที่พ่อต้องการเน้น หากเราไม่เคยพบความทุกข์เราก็คงจะเห็นและรู้จักโลกเพียงด้านเดียว จนอาจทำให้ชีวิตน่าเบื่อได้ มนุษย์ที่มีวิญญาณคือมนุษย์ที่มีชีวิตชีว

รับรู้ร้อนหนาวในชีวิตได้ทั้งสิ้น จึงจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีคุณค่า และในอีกหลายตอนที่พ่อยังคง
 เน้นให้ลูกสาวอดทนต่ออุปสรรค และมีความหวังในชีวิตเสมอ ในตอนที่น้ำท่วมบ้าน พ่อเองก็
 เคยท้อแท้และทุกข์เศร้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น เพราะบ้านเป็นเพียงตึกแถวเล็ก ๆ
 มีหนังสือมากมายและปูพื้นบ้านด้วยไม้ปาเก้ แต่พ่อนั้นเศร้าอยู่ได้ไม่นานก็พร้อมที่จะเผชิญหน้า
 กับปัญหา เมื่อลุงดำรงค์ เพื่อนนักเขียนของพ่อพูดให้ฟังว่า

... "ปัดไธ่ จะซีเรียสาปทานม ชีวติมันก็อย่างนี้ มีบตืบทยแ่ ทาาใจให้สบายเถอะ
 ถ้ามันจะท่วม เราแก้ไชอะไรม่ได้ ก็จะไปทานม อย่างน้อยเราก้ทำดีที่สุดแล้ว
 ฟิงหาความเกษมบันเทิงในแต่ละวันของชีวิต แม้เพียงเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม นั้น
 แหละเขาเรียกว่าใช้ชีวิตเป็น บางคนใช้ชีวิตทั้งชีวิตหาความหมายของมันโดยม่มี
 โอกาสใช้ชีวิตเลย น่าสงสาร อ้าว ไปจนได้เรา วกไปนั้นจนได้" อารมณ์เร้นเรึง
 ของลุงดำรงค์ทำให้พ่อยิ้มออกได้ พ่อพูด "จริงของคุณ อย่างน้อย ผมก็ได้ทำดีที่สุด
 แล้ว จริงมัยลูก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 196)

เราจะเห็นได้ว่า ตัวพ่อเองแม้จะสอนลูกว่าเวลาที่เผชิญความทุกข์นั้นน้ำท่วมทน แต่
 เมื่อเผชิญสถานการณ์แห่งความทุกข์เข้าจริง ก็อดที่จะท้อแท้ม่ได้ ดังนั้นถ้าใครสักคนช่วยชี้แจง
 ให้เราเข้าใจ และให้ทำใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็จะสามารถผ่านเหตุการณ์ร้าย ๆ นั้นไปได้
 น่าคงจะท่วมอยู่ไม่นานพอหมดหน้าฝน น้ำก็ต้องลด ปัญหาที่ท่วมก็หมดไป แล้วเราก้ดำเนินชีวิต
 ต่อไปได้ หรือในขณะที่เราเผชิญกับความทุกข์อยู่นั้น อย่าคิดว่าสิ่งที่เผชิญอยู่เป็นทุกข์ที่ร้ายแรง
 ลองคิดถึงความทุกข์ของคนอื่นดูบ้าง เราอาจจะรู้สึกดีขึ้น และมีความหวังในชีวิตได้ ครั้งหนึ่ง
 ลูกแอบอ่านงานเขียนของพ่อ ซึ่งเป็นช่วงเวลาพ่อกำลังทุกข์โศกกับการจากไปของคนรัก ตัว
 ละครของพ่อกำลังช่วยคนที่กำลังจะกระโดดน้ำตาย ด้วยการปลอบใจว่า

... "เอาเถอะ ๆ คิดถึงตัวคุณเองก็แล้ว คนเราต้องมีบางสิ่งบางอย่างให้คิดถึง
 ชีวติมันมีความหมายก็ตรงนี้แหละ ความตายมันม่ใช่ทางออกหรอกนะ มันเป็นการ
 หนีปัญหาคนเราต้องหันหน้าสู้กับปัญหา มิใช่ขบหน้ารำไห้ถึงสภาพอันน่าเศร้าของตัว

เอง แต่ต้องมองออกไปข้างหน้า มีคนตั้งมากมายที่ทุกข์ยาก ไม่ได้มีคุณค่าเดียว
 หรอกที่โชคร้าย เชื่อผมเถอะ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 213)

ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการฆ่าตัวตาย เพราะชีวิตมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าที่สุด การฆ่า
 ตัวตายคือ ความอ่อนแอ และขี้ขลาด หากเราเป็นมนุษย์แล้ว ปัญหาทุกปัญหาเราน่าจะแก้ไขได้
 เพราะมนุษย์มีความหวัง ถ้าหากมนุษย์ยังเป็นทุกข์อยู่กับปัญหา ก็มีแต่จะทำให้ชีวิตในวันต่อไปไม่
 มีความหมาย ในนวนิยายเรื่อง "วัยฝันยาว" เด็กชายที่ขบถหนีโรงเรียนมาหาตาอยู่คน
 เกือบชยะ ตาอยู่ได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตให้ฟังมากมาย ตาอยู่เคยผ่านเรื่องราวที่
 ทุกข์เศร้ามามาก ฟังเองก็เหมือนกัน ตาอยู่บอกกับฟังว่า

... "เรื่องมันผ่านไปแล้ว หลานจะเรียกร้องพ่อกลับมาไม่ได้หรอก ตาก็เหมือนกัน
 ตาเสียเมียเสียลูกไป เรื่องมันก็ผ่านไปแล้ว ทำไมเราต้องมาเสียใจอีก วันข้างหน้า
 ต่างหากที่เราควรคิด นั่นแหละที่เป็นความหวัง ถ้าทำอะไรก็จะผิดหวังและก็พ่ายแพ้
 วนที่สุด" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2528 : 99)

ถ้ามนุษย์เชื่อในความหวังที่มีในชีวิตมนุษย์แล้วนั้น จะไม่มีอุปสรรคมาทำร้ายชีวิต
 ของเราให้หมดคุณค่า และความหมายไปได้ ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งโล่งดงลึก" บ้านของสอน
 เพิ่งปลูกใหม่ริมแม่น้ำในหมู่บ้าน โดนน้ำป่าพัดพังไปหมดภายในคืนเดียว เช้าวันรุ่งขึ้นเพื่อนบ้าน
 มาช่วยกันเก็บข้าวของที่ยังพอเหลืออยู่บ้าง แม้ทุกอย่างจะพังพินาศไปภายในคืนเดียว แต่ผู้
 เขียนไม่ยอมให้ตัวละครของเขาท้อแท้ใจเลย กลับพูดอย่างมีความหวังว่า

... "ช่างมันเถอะ เสียไปก็สร้างใหม่ทดแทนได้" ลุงสอนดูคล้ายเศร้าลงมาก พูด
 ขึ้นด้วยน้ำเสียงกระหยิ่มยิ้มย่อง

"ใช่เราเริ่มต้นใหม่ได้เสมอ ดูแต่พระอาทิตย์สิ มันยังขึ้นทุกวันเลย" พ่อพูดขึ้น
 อย่างขรึม ๆ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 57)

ถ้าเราสังเกตให้ดีจะเห็นว่า ความทุกข์นั้นมันจะทำให้เราเข้มแข็งมากขึ้น หากแต่ช่วยทำให้เกิดแรงใจแรงกายในการต่อสู้กับชีวิตได้มากกว่าเมื่อก่อน ในนวนิยายเรื่อง "ชูมาน" ประดับใจ พระเอกของเรื่องซึ่งถูกชูมานทอดทิ้ง แต่หลังจากนั้นเขาก็ได้พบกับความเข้มแข็งในตอนท้ายเรื่อง ชูมานแต่งงานจึงต้องย้ายตามสามีที่ได้งานทำในต่างประเทศ ในวันที่ประดับใจไปส่งชูมานที่สนามบิน เขาคิดได้ว่า

"...มีความมั่งคั่งและความแข็งแกร่งซ่อนอยู่เสมอในความสูญเสีย ในความเปล่าเปลี่ยวและความทุกข์ทรมาน" ผมเชื่อเช่นนั้น..." (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 127)

มนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอผ่านตัวละครของเขานั้นล้วนแต่ผ่านความทุกข์ยาก มาอย่างมากมายแต่เขาทุกคนก็มีความอดทน มีความหวังในชีวิตเพื่อให้ชีวิตของตนมีคุณค่าและมีความหมายในการดำรงอยู่ ในเรื่องสั้นเรื่อง "ถนนสีแดง" ครูในหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่งซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง เขารู้สึกดีใจและปลื้มใจที่ได้สอนเด็กในที่แห่งนี้ แต่ก็รู้ว่าชีวิตของพวกเขาไม่เคยพบกับความทุกข์ ชาวบ้านที่นี่ก็ทุกข์เช่นคนอื่นเหมือนกัน แต่ผู้เขียนเสนอภาพชีวิตชาวบ้านอย่างคนที่อดทนต่อความทุกข์และชีวิตของพวกเขาก็มีคุณค่า เพราะเขาไม่รู้สึกเศร้าไปกับความทุกข์ที่เผชิญ แต่กลับมีชีวิตอยู่อย่างมีความหวัง

... คนที่เข้ามาใช้ชีวิตอยู่มาหลายชั่วคนแล้ว ความทุกข์ยากยังมีอยู่ มันไม่ใช่เรื่องขมขื่นอะไรเลย การไม่ยอมรับความจริงนั้นต่างหากคือ ความขมขื่น เพราะในชีวิตจริง ความขมขื่นและความทุกข์ยากเป็นสัจจะของชีวิต การเข็ดหลาบขึ้นสู่คล้ายบวมของความทุกข์ยาก จึงเป็นเรื่องที่ควรทำอย่างยิ่ง สำหรับทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับชีวิต ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 32)

เราจะเห็นได้ว่า มนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอพร้อมเสมอที่จะสู้กับความทุกข์ยาก บางทีเหตุผลของผู้เขียนมีเพียงง่าย ๆ ว่า เพราะเขาเป็นมนุษย์เขาจึงเข้มแข็งและอดทนได้เสมอ ในเรื่องสั้นเรื่อง "ดอกไม้สีแดง" หญิงสาวในเรื่องตัดสินใจเดินออกไปจากชีวิตของชายหนุ่มคนหนึ่ง ทำให้เขาเศร้ามากและคิดว่าจะทนไม่ได้ แต่เธอได้ปลอบโยนเขาว่า

... "มนุษย์จะทนได้ทุกอย่างทุกอย่าง เพราะเขาเป็นมนุษย์ แม้ในสิ่งที่ปวดร้าวใจที่สุด
 ถึงที่สุดเขาก็ร้องไห้เท่านั้นเอง แต่เขาจะทนกับมันได้...คุณต้องทนได้ ต้องเข้ม
 แข็งลึะ แม้มันจะหนักหนาสาหัสแค่ไหน มันก็จะผ่านเราไปจนที่สุด นึกถึงสิ่งที่คุณ
 เคยเชื่อมั่นและภาคภูมิใจกับมันลึะ มนุษย์จะทนได้เสมอ ไม่ว่าสถานการณ์มันจะ
 เลวร้ายแค่ไหน เขาจะต้องทนได้ เพราะเขาเป็นมนุษย์" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล .
 2528 : 40)

ผู้เขียนเสนอให้มนุษย์นั้นยิ่งใหญ่กว่าสิ่งอื่นใด ไม่ว่าอะไรจะเกิดขึ้นเขาจะอดทน
 และต่อสู้กับสิ่งนั้นจนเอาชนะได้

ในบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้" มีบทกวีบทหนึ่งที่ชื่อว่า "ดวงใจ" กล่าวถึงแนวคิด
 เรื่อง ความอดทนต่อความทุกข์ยากและความหวังในชีวิตมนุษย์ไว้ว่า

ดวงเอยดวงใจ	อย่าพึ่งสร้านหัวเฝ้าดวงใจเอย
อย่าทำให้ใจลึ้มเลื่อนเหมือนไม้เคย	ปล่อยลึบเลย เรื่องทุกข์ระทมใจ
ให้รับรู้ว่โลกนี้มีสองด้าน	เศร้าและหวาน เป็นธรรมชาติอย่าสงสัย
หลังพายุฟ้าจักจำอาอาไฟ	ลึ้มแล้วลึกซึ้นใหม่ดวงใจเอยฯ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล . 2535 : 49)

เป็นบทกวีที่ปลอบโยนใจผู้อ่านเป็นอย่างมาก สอดแทรกแนวคิดให้มนุษย์อดทนและสู้
 กับความทุกข์ยากให้ได้ โดยเปรียบกับฟ้าว่าหลังพายุฟ้าจะสวยเสมอ ชีวิตมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน
 ถ้าผ่านพ้นความทุกข์ยากไปได้ เขาก็จะพบความสุขได้ในที่สุด และบทกวีอีกบทหนึ่งในบทกวีชุด
 "ขลุ่ยหญ้า" ในบทที่ชื่อ "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า มนุษย์นั้นควรจะเข้มแข็ง ก้าวต่อไปโดยไม่ย่อ
 ท้อต่ออุปสรรค และที่สำคัญคือ ต้องมีความหวังในชีวิต

บอกกับหัวใจ	ก้าวไปเถิดข้างหน้าจงกล้าก้าว
แม้พ้ามืดก็ยังมีดอยยืดยาว	แม้ดินหนาก็เซหนาวยู่เนานาน
บอกกับหัวใจว่า	ดวงตะวันทิวาจะฉายฉาน
มวลดอกไม้ดอกงามจะผลิบาน	จงจังหวานหวังไว้ไม่สิ้นหวัง

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 129)

หรือตอนท้ายของบทกวีที่ชื่อ "ฝันร้าย" ในรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" กล่าวว่

หลับตาเสีย
 รุ่งอรุณคงมาถึงอีกไม่นาน
 จุดไฟไว้ในหัวใจหลดชั่วที่กลับคืนมา
 จุดพลังไว้ในอ้อมแขนทั้งสอง...
 พรุ่งนี้ยังมีความหมาย
 และดวงตะวันจะฉายแสง

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 51-82)

จากบทกวีทั้งสองนี้จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนต้องการให้มนุษย์นั้นมีความหวังในชีวิต เกิดเป็นมนุษย์ไม่ควรจะสิ้นหวัง เพียงเราสร้างความเข้มแข็งและจุดความหวังให้กับชีวิตเรา ความหวังนั้นทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าและมีความหมายได้ต่อไป

1.1.11 ความเชื่อมั่นศรัทธา พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในบางสิ่งบางอย่างอาจจะเป็นตนเอง หรือศรัทธาในคุณสมบัติบางประการในคนอื่นคนหนึ่งสามารถทำให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าได้ เช่น ความเชื่อมั่นในอุดมคติ ความ

เชื่อมั่นในความดี หรือความเชื่อมั่นที่มีต่อกันระหว่างคนในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะบ่งบอกว่ามนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้หรือไม่ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เมื่อคราวที่คุณพ่อ นักเขียนพาลูกสาวไปเยี่ยมเพื่อนที่ต่างจังหวัด ในตอนเด็กของคืนหนึ่ง เขาเอาหัวปลีมาลอย เป็นเรือกันและพ่อก็สอนลูกเกี่ยวกับความเชื่อมั่นและศรัทธาของมนุษย์ว่า

... "แม้ฟ้าไม่มีดาว เราก็สร้างดาวเราได้ ดาวประจำชีพลูกดวงไหนล่ะ" พ่อ
เอ่ยถาม

"ดวงไหน" ฉันชี้มือไปยังเรือดาวที่ไปไกลสุดกู่

"อ้อโฮ ดีจังเลย ประคับประคองมันให้ดี อย่าให้หายวันนะ ในชีวิตจริงแม้ว่า
ลูกจะมองไม่เห็น ฟ้าไม่เจอ แต่ต้องรักษามันไว้ในใจตลอด โดยเฉพาะดาวที่ชื่อ
ความเชื่อมั่น อะไรก็ได้สักสิ่ง ไม่จำเป็นต้องเลิศเลอสูงส่งที่ลูกเชื่อ ความเชื่อจะ
นำทางชีวิตของคนเราได้" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 197)

และในอีกครั้งหนึ่งที่เพื่อนของพ่อก็พูดในลักษณะเดียวกันว่า

"ถ้าหัวใจคุณสันโดษ พอใจ และมีความเชื่อมั่นในอุดมคติของคุณ มันก็ไม่อาจแปร
เปลี่ยนคุณได้หรอก มันอาจมีส่วน แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ... คนเราต้องมีความเชื่อมั่นและเป็นตัว
ของตัวเอง" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 192)

และอีกครั้งหนึ่งที่พ่อกล่าวถึงความเชื่อมั่นว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะช่วยมนุษย์ให้ก้าวต่อไปข้างหน้า
หน้าได้ และลูกสาวเองก็ควรที่จะมีไว้ ในคราวที่ลูกจะไปสอบเข้าโรงเรียนศิลปะอีกครั้ง
หลังจากที่เคยพลาดมาแล้วเมื่อปีก่อน

... "อย่าเครียดมากนะลูก ทำใจให้สบาย ๆ สิ่งสำคัญหนูต้องมีความเชื่อมั่นในตัว
เอง คนเราจะต้องเชื่อมั่นก่อน นั่นแหละจะนำไปสู่ความสำเร็จ ความเชื่อจะพาไป
สู่การปฏิบัติและความรู้ เพียงแต่หนูตระหนักว่าชีวิตฉันยังจะต้องก้าวไปอีกไกล นั่น
แหละ เท่ากับหนูเกิดสติปัญญา และสิ่งนี้จะพาหนูไปสู่ปลายทางที่ตั้งหวัง" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 200)

เราจะเห็นได้ว่า ความเชื่อมั่นศรัทธานั้นเป็นสิ่งที่พืงมีในตัวมนุษย์ทุกคน และความเชื่อมั่นศรัทธาที่ผู้เขียนเสนอมาใช่การยึดมั่นถือมั่นกับวัตถุใด ๆ เลย แต่หมายถึงลักษณะนามธรรมที่มนุษย์พืงมีต่อกัน เพื่อเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์ก้าวไปยังจุดหมายปลายทางที่ตนเองตั้งความหวังเอาไว้ได้อย่างสำเร็จ ความเชื่อมั่นในอุดมคติก็มีส่วนที่ทำให้ไม่มีสิ่งแวดลอมหรือระบบอันไหนที่ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์มาแปรเปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษย์ได้ ถ้ามนุษย์เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองทำ อุดมคติก็ยังคงอยู่ และชีวิตของเขาก็จะไม่เปลี่ยนไปในแบบที่เขาไม่อยากเป็น ดังนั้น ความเชื่อมั่นในตนเองของมนุษย์แต่ละคนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์ดำรงคุณค่าในตนเองไว้ได้

นอกเหนือจากการที่มนุษย์พืงสร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาให้เกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว สิ่งที่มนุษย์พืงปฏิบัติต่อผู้อื่นคือเรียนรู้ที่จะรู้จักเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้อื่นด้วย ไม่ต้องเป็นคนไกลตัวนักก็ได้ อาจเป็นคนในครอบครัวของเรา ก่อน ผู้ที่เราอยู่ร่วมด้วยจะได้รู้สึกว่าเขา นั้นมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น เมื่อได้รับความเชื่อมั่นและศรัทธาจากใครบางคน และสิ่งนี้สำหรับในครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน ผู้เขียนเสนอแนวคิดว่าหากคนในครอบครัวสิ้นศรัทธาต่อกันแล้ว สภาพครอบครัวอาจจะพังทลายลงได้ หรือปัญหาครอบครัวในสังคมปัจจุบันที่สมาชิกในครอบครัวไม่อาจอยู่ร่วมกันได้เช่นนี้ เพราะเขาสิ้นศรัทธาต่อกัน ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" แม่ของลูกสาวในเรื่องไม่ได้อยู่ร่วมกับพ่อและลูกสาว เพราะพ่อกับแม่เลิกร้างกัน เหตุผลที่ต้องแยกทางกันคือ

... "แม่สิ้นศรัทธาในตัวพ่อ นั่นคือ สิ่งสำคัญที่พ่อทนไม่ได้ พ่อไม่ใช่ผู้ร้ายปากแข็ง แต่แม่เขาก็ไม่ได้เรียนควาให้อภัยจากพจนานุกรม คนเราลองสิ้นศรัทธาต่อกัน มันก็ไม่เหลืออะไรหรอกลูก แม้กับตัวเราเองก็เหมือนกัน มนุษย์เราสำนึกตรงนี้ ความเชื่อมั่นศรัทธา ความเคารพนับถือตัวเอง ความซื่อสัตย์ต่ออุดมคติและความไม่ผัน ถ้าเราไม่มีสิ่งเหล่านี้ชีวิตก็ไร้ค่าและว่างเปล่า" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 220)

เราจะเห็นได้ว่า เหตุผลที่พ่อและแม่ต้องแยกทางจากกันเพราะมีคนใดคนหนึ่งสิ้น

ศรัทธาในตัวคนอื่นหนึ่ง ตัวเองก็คงอยู่กับพ่อต่อไปไม่ได้เพราะสิ้นศรัทธาในตัวพ่อแล้ว ส่วนพ่อนั้นเมื่อรู้ว่าแม่สิ้นศรัทธาในตัวเขา เขาก็ทนไม่ได้เช่นกัน รู้สึกว่าคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเองสูญหายไปพร้อมกับศรัทธาที่แม่เคยให้พ่อก็หายไปด้วยเช่นกัน เขาทั้งสองจึงไม่อาจอยู่ด้วยกันได้อีกต่อไป ดังนั้นความเชื่อมั่นศรัทธาที่มนุษย์พึงมีให้กันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งงานการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยเฉพาะกับคนที่เคยรักและศรัทธาต่อกันอย่างมากมาย เมื่อความศรัทธาสูญหายไปสัมพันธภาพก็สิ้นสุดลง แต่พ่อนั้นไม่เคยสิ้นศรัทธาในตนเองและพร่ำสอนลูกในเรื่องนี้เสมอเพื่อไม่ให้ชีวิตในวันข้างหน้าของลูกต้องผิดพลาด เขาจึงย้ำเสมอว่าความเชื่อมั่นและศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์

ในบทกวีชื่อ "รถไฟฤดูร้อน" ในรวมบทกวีชุด "ถนนแห่งแสงตะวัน" กล่าวถึงตัวละครตัวหนึ่งที่เดินทางไปบนรถไฟ เขาเห็นความยากลำบากของชีวิตผู้คนบนรถไฟชั้นสามที่เบียดเสียดกัน และนึกถึงความตายอันสงคราม แต่เขารู้สึกว่าเขายังไม่ท้อแท้กับชีวิตง่าย ๆ ยังรู้สึกว่าชีวิตนี้มีด้านที่รื่นรมย์มากพอให้มนุษย์ดำเนินชีวิตต่อไปได้ เขารู้สึกว่า

ข้ายังศรัทธาในตัวเธอหรือพลั้งลืกลับจากเบื้องบน
 สิ่งที่ทำให้ชีวิตดำเนินต่อไปและผลักโลกาให้หมุนต่อไป
 แม้อาจไม่ใช่เส้นทางโคจรเดิม
 แต่ผู้คนเหล่านั้นก็ยังคงอยู่
 ยังคงมีความเชื่อและความเคารพนับถือหัวใจตัวเอง
 พวกเขาเชิดหน้า ลูกขึ้นและก้าวเดินต่อไปอีกครั้ง

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : 29)

เราจะเห็นได้ว่าความศรัทธาในตัวเองนี้ช่วยให้ชีวิตมนุษย์ไม่ท้อแท้ต่อสิ่งใดง่าย ๆ และยังอยากมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ สำหรับมนุษย์ที่ไม่รู้ว่าจะดำเนินชีวิตอย่างไรดี หรืออาจจะรู้แต่ยังไม่แน่ใจว่าจะก้าวไปทางนั้นดีหรือไม่ ความเชื่อมั่นศรัทธาจะสามารถนำทางที่ดีให้แก่พวกเขาได้ ในบทกวีชื่อ "วันพรุ่งนี้" ในรวมบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้มัน" กล่าวว่า

เชื่อเอ๋ยเชื่อมั่น	เธอจะสรร เธอจะสร้างทางเธอได้
ให้ความรักให้ศรัทธาเธอไป	สู่บ้านแห่งดวงใจได้พักพิง
ให้เธอมีเสรีที่จะคิด	หาถูกผิดค้นความหมายได้ประจักษ์
ให้เธอมีเสรีที่จะรัก	เพื่อทอถักความฝันวันพรุ่งเอย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 59)

และในบทกวีเรื่อง "พึงสลิมนานเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อมั่นศรัทธาของมนุษย์ไว้เช่นกันว่า

ถ้าเหนื่อยนักหยุดพักก่อนหายใจอ่อนล้า	เป็นศรัทธาอย่าปลดปล่อยลงจากหลัง
พลังใจจิบกลั่นคอกพอประทัง	อุดมคติเหนียวรั้งไว้อย่าให้คลาย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 73)

ความเชื่อมั่นและศรัทธานั้นเป็นสิ่งที่ควรมีในตัวมนุษย์ เพื่อที่จะดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แม้ชีวิตอาจจะพบกับอุปสรรคและเหนื่อยล้าบ้าง อย่างเช่นผู้เขียนเสนอในบทกวีนี้ แต่ผู้เขียนก็ยังย้ำว่ามนุษย์มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในชีวิตต่อไป เพราะมันเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้มนุษย์ก้าวไปในเส้นทางชีวิตอย่างมีคุณค่า

1.1.12 ความรัก พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า รักเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง มนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณค่าคือมนุษย์ที่มีที่วางพอนในหัวใจสำหรับบรรจุความรัก ซึ่งรวมถึงการรักตนเองแต่ไม่ใช่อารมณ์เห็นแก่ตัว หากหมายถึงการรักตนเองเพื่อให้เห็นคุณค่าในตนเองเป็นจุดเริ่มต้นก่อน เพื่อจะได้แผ่แผ่ความรักไปยังเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งความรักสำหรับมนุษย์นั้นเป็นสิ่งสำคัญหากมนุษย์เรามีความรัก ชีวิตก็จะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เขาเสนอทั้งแนวคิดหลักเกี่ยวกับความรักและในรายละเอียดปลีกย่อยอีกมากมาย

โดยจะกล่าวถึงตามลำดับดังต่อไปนี้

ก. การเชื่อมั่นในความรัก มนุษย์ที่มีหัวใจเปี่ยมไปด้วยความรักนั้น จะมองโลกด้วยสายตาที่สดใสกว่าเมื่อครั้งยังไม่มีความรักมาเบ่งบานอยู่ในหัวใจ มนุษย์เรา ควรจะเชื่อมั่นในความรักรมากกว่าสิ่งอื่นใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับการอยู่ร่วมกันของคน สองคน ซึ่งในปัจจุบันนี้มีอิทธิพลและปัจจัยจากภายนอกมากมายที่ทำให้คนสองคนอยู่ร่วมกันด้วย เหตุผลโดยปราศจากหัวใจที่มีความรักต่อกัน ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ชายหนุ่มซึ่งเป็นพนักงานการเกษตรนั่งคุยกับหญิงสาวเจ้าของไร่ในคำคืนที่เหน็บหนาว ทั้งสองคุยกัน ด้วยเรื่องของความรัก ซึ่งแต่ละคนก็มีคำอธิบายในเรื่องของความรักแตกต่างกันไปตามอุดมคติของตน หญิงสาวในเรื่องให้ความสำคัญกับความรู้สึกและความต้องการของหัวใจมากกว่าพิธีการแต่งงานซึ่งเป็นเพียงระเบียบของสังคมเพียงผิวเผิน ไม่ได้หยั่งลึกไปถึงแก่นของการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริงในคราวหนึ่งที่ชายหนุ่มชวนเธอแต่งงาน เธอตอบว่า

... "การแต่งงานเป็นเพียงรูปแบบณะคะ ความรักเป็นสิ่งที่มีความค่ากว่า ถ้าปราศจากความรัก การแต่งงานจะมีความหมายอะไร มีหลายคู่ที่ไม่ได้แต่งงานกันด้วยความรัก ฉันพูดเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าฉันต่อต้านการแต่งงาน ฉันเพียงแต่ไม่เชื่อว่าการพิธีการหรือสิ่งใดก็ตามแต่จะมีความสำคัญมากกว่าความรัก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 22)

ผู้เขียนเสนอว่า แก่นหลักของการนำความสุขมาสู่ชีวิตคู่ คือ การเชื่อมั่นในความรัก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชีวิตคู่ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและมีความสุขอย่างแท้จริง ไม่ใช่พิธีการแต่งงาน หรือ ความเหมาะสมทางด้านอื่น ๆ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางครอบครัว เป็นต้น ดังนั้นถ้ามนุษย์ต้องการใช้ชีวิตคู่อย่างยาวนานและมีความสุขอันแท้จริง ขอเพียงเชื่อมั่นในความรักที่มีต่อกันก็เพียงพอแล้ว สำหรับการอยู่ร่วมกันไม่จำเป็นต้องมีพิธีการแต่งงานก็ได้ ในเรื่องสั้นเรื่อง "นักบวชิติน้อย" ลูกสาวคนหนึ่งกำลังเล่าเรื่องราวของพ่อตัวเองที่มีอาชีพเป็นครูและถูกลอบยิงตาย เธอเล่าว่าพ่อกับแม่นั้นไม่เคยแต่งงานกันอย่างที่คนอื่นในสังคมเขาเรียกกันว่าพิธีการแต่งงาน นั่นเพราะ

... "พอเห็นว่า สิ่งเหล่านั้นคือความพึงพอใจ เป็นการตาน้ำพริกละลายแม่น้ำ การแต่งงานเป็นเรื่องการสมยอมทางใจของคนเพียงสองคนเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของคนหมู่มากต้องมารับรู้ ไม่ใช่เรื่องของการไปตัดชุดเจ้าสาวหลายพันบาท ไม่ใช่การจัดเลี้ยงโต๊ะในภัตตาคารหรูหรา เพราะคนส่วนใหญ่ของประเทศของเราเวลานี้ล้วนแต่ยากจนกันทั้งนั้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 73)

สิ่งที่ผู้เขียนเน้นก็คือ ความสำคัญของการมีชีวิตคู่ นั่น ไม่ใช่พิธีการแต่งงานที่หรูหราอะไร แต่ความสำคัญอยู่ที่ความรักของคนทั้งสองที่มีต่อกัน และการเชื่อมั่นในความรักของกันและกันต่างหากคือ สิ่งที่คุณคนในสังคมน่าจะเห็นว่ามันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ นอกจากพิธีการจะไม่สำคัญไปกว่าการเชื่อมั่นในความรักของมนุษย์แล้วนั้น คำสัญญาที่ยังไม่มีความหมายไปกว่าความรักอีกด้วย ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ในคราวที่ชายหนุ่มและหญิงสาวในเรื่องสนทนากัน ชายหนุ่มรู้สึกชอบใจหญิงสาว จนอยากมีเพศสัมพันธ์กับเธอ เขาพยายามสัญญากับเธอในเรื่องนี้ว่า

... "ผมไม่ได้มีอะไรกับใครหรอก ผมไม่ชอบคำนั้นสัญญา แต่ผมจะสัญญากับคุณ"

"คุณไม่จำเป็นต้องให้สัญญาหรอกค่ะ ฉันไม่ต้องการ ฉันไม่เคยเชื่อด้วย ฉันเชื่อมั่นหัวใจมากกว่าคำพูด ฉันมิใช่สาเหตุที่คุณจะทำหรือไม่ทำ ไม่ทั้งสิ้น อยู่ที่ตัวคุณเอง หากคำตอบให้ตัวเองให้ชัดเจน อย่าทำให้ใครเสียใจ โดยเฉพาะอย่าทำให้ตัวเองเสียใจ ฉันชอบคุณก็เพราะฉันชอบ เท่านั้นเองจริง ๆ ค่ะ ฉันหมายความว่าเพียงเท่านั้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2525 : 21)

การเชื่อมั่นในความรักเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงจะมี เพื่อที่การดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์จะได้มีคุณค่า โดยเฉพาะคนสองคนที่ใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันจะได้มองเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

ข. ความเข้าใจในความรัก คำว่าความเข้าใจเป็นคำที่มนุษย์มักหยิบยกขึ้นมาถามว่า ระหว่างความรักและความเข้าใจนั้น คนที่อยู่ร่วมกันควรจะมีสิ่งใดมากกว่ากัน

พิบูลศักดิ์ ละครพล ไม่ได้ตัดสินใจลงเอยอย่างแน่ชัดว่าควรมีสิ่งใดมากกว่ากัน แต่สิ่งที่เขาบอกคือ มนุษย์ควรมีความเข้าใจในความรัก ว่าความรักนั้นเป็นสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัว มนุษย์ทุกคนสามารถมีความรักต่อกันได้ทั้งสิ้น ไม่ได้หมายถึง การอยู่ร่วมกันของคนสองเพียงเท่านั้น แต่หมายถึง มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะมีความสุขในความรัก และการเข้าใจซึ่งกันและกันของคนสองคนที่มีความรักต่อกัน ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" หลังจากชายหนุ่มซึ่งเป็นพัฒนากร เกษตรคิดว่าเขาชอบหญิงสาวเจ้าของไร่สุลัดตัวด้วยเหตุผลที่ว่า เธอกล้าหาญ มีอุดมคติ เข้าใจในชีวิตและผู้คน เขาจึงขอมีเพศสัมพันธ์กับเธอ แต่เธอปฏิเสธ และบอกลาเขาในที่สุด เขารู้สึกเศร้าและคิดว่าจะต้องว่าเหว่หากต้องจากเธอไป เธอบอกเขาว่า

"คุณจะไม่รู้สึกแค้นคว้างหรือว่าเหว่เลย ถ้าคุณเข้าใจความรัก ความรักก็จะอยู่กับคุณเสมอ แม้จะห่างไกลแค่ไหน มันอยู่ใกล้คุณ รอบตัวคุณ ในตัวคุณ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2525 : 26)

จากคำพูดนี้หมายความว่า มนุษย์ควรจะเข้าใจและตระหนักเสมอว่า ความรักเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ส่วนตัวเราตลอดเวลา ไม่ว่าเราจะอยู่ใกล้หรือไกลจากคนรัก เราจะไม่รู้สึกว่าเหว่ ไม่ทุกข์ใจ เพราะความรักจะอยู่ในหัวใจเรา จากการกระทำตลอดจนคำพูดของหญิงสาวเกี่ยวกับการทำงานในไร่ของเธอที่ต้องคุมคนงานผู้ชายถึงยี่สิบกว่าคนแต่ไม่มีใครคิดทำร้ายเธอแม้เธอจะเป็นผู้หญิงคนเดียว ตรงนี้ผู้เขียนไม่ได้บอกโดยตรงแต่จากข้อความตอนนี้ และรายละเอียดเกี่ยวกับหญิงสาวในส่วนอื่น ๆ ของเรื่อง ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงคนนี้เป็นคนที่เข้าใจในความรัก ซึ่งไม่จำกัดขอบเขตเพียงความรักระหว่างชายหญิงเท่านั้น แต่หมายรวมถึงความรักที่แผ่อแผ่ไปยังเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย เพราะเธอตระหนักว่าความรักอยู่ในหัวใจของเธอ เธอจึงรักและปกครองคนงานของเธอด้วยความรัก เธอจึงปลอดภัยอยู่ท่ามกลางคนงานผู้ชายมากมาย และมีความสุขกับงานที่เธอทำ เธอเป็นตัวละครที่ผู้เขียนเสนอความเป็นมนุษย์ที่เชื่อมั่นและเข้าใจในความรักตลอดทั้งเรื่อง เธอพยายามอธิบายให้ชายหนุ่มที่ดูเป็นทุกข์เกี่ยวกับความรัก ให้เขาเข้าใจว่า จะรักได้อย่างไรไม่ให้ทุกข์ และเป็นสุขอย่างไรเมื่อไกลจากคนรัก

ความเข้าใจในตัวคนที่เรารักก็เป็นความงดงามสำหรับความรักที่ผู้เขียนต้องการเสนอด้วยเช่นกัน มนุษย์หากเข้าใจซึ่งกันและกันจะทำให้ความสัมพันธ์และความรักที่มีต่อกันงด

งามอยู่ในหัวใจเสมอ สามารถมีชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ในเรื่องสั้นเรื่อง "ดวงดาวในดวงใจ" ชีวากับเบญจารักกัน แต่หน้าที่การทำงานทำให้ทั้งสองต้องอยู่ห่างกัน ชีวารู้สึกว่าตนเองคงจะไร้สุขแน่ถ้าต้องจากเบญจากลับไปทำงาน แต่เบญจาก็พูดให้ชีวารู้สึกว่าความรักมากขึ้นว่า

... "การที่เรามีความรัก มีใครสักคนจะรัก ที่จะทำให้คิดถึงเป็นห่วง นั้นเป็นสิ่งที่ดี เพียงพอแล้วใช่ไหมคะ ใครสักคนที่เข้ามาเข้าใจกัน เป็นส่วนของเราและกันด้วย บรรารณาที่จริงใจด้วยความเข้าใจกันอย่างลึกซึ้งเจียบ ๆ และเอาใจช่วย นะคะ เบญจะเป็นแบบนั้น จะเอาใจช่วยคุณให้มีพลังใจนะคะ มีไฟสำหรับการทำงานดีไหมคะ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2521 : 10)

หลังจากชีวารู้สึกว่าเบญจาพูดจบแล้ว เขารู้สึกว่าผู้หญิงคนนั้นมากขึ้นเพราะเธอเข้าใจในความรักและเข้าใจในตัวเขา หากเขาตัดสินใจเลิกอาชีพครูในหมู่บ้านที่เขาใช้ชีวิตมาเมื่ออยู่ที่นั่นมาอยู่กับเธอในเมือง คุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาคงลดลงไปแน่ ความรักควรทำให้คุณค่า ความเป็นมนุษย์ยิ่งเพิ่มขึ้นมากกว่า ขอเพียงเราเข้าใจในความรักและคนที่เรารักเท่านั้นเองมนุษย์ก็จะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขไม่ว่าจะอยู่ที่แห่งใด ใกล้หรือไกลจากคนรักก็ตาม

ค. การรักมนุษย์อย่างที่เขาเป็น พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่า มนุษย์ในสังคมทุกวันนี้มักจะรักไม่เป็น หรือรักคนอื่นอย่างเห็นแก่ตัว คือรักเขาอย่างที่เราอยากให้เป็นไปตามความคิดของเรา โดยไม่คำนึงว่าเขาเป็นชีวิต ความรู้สึก และความชอบอะไรบ้าง ซึ่งเป็นความรักที่พยายามเปลี่ยนแปลงให้เขาเป็นอย่างที่เราคิด ไม่ใช่เป็นตัวเขา ซึ่งถ้าใครสักคนยอมทำตามในสิ่งที่เราคิดก็อาจจะไม่ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่หายไปจากตัวเขา คือสิ่งที่เขาเป็นและความเป็นตัวของตัวเขาเอง ซึ่งจะดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ไว้ได้ มนุษย์ที่สมบูรณ์จึงควรรักคนอื่นอย่างที่เขาเป็น ไม่ใช่อย่างที่เราอยากให้เป็น ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ในระหว่างการสนทนาของชายหนุ่มและหญิงสาว หญิงสาวกล่าวถึงเรื่องการที่คนเราจะรักกันนั้นควรที่จะรักกันแบบไหนดี เธอว่า

"ถ้าฉันรักผู้ชายสักคน ฉันรักเพราะว่าฉันรัก ฉันรักในฐานะที่เขาเป็น เขามีอาชีพเป็นของฉัน เขาจะเป็นอย่างไรก็ตามแต่ ขอให้เขาเป็นอย่างที่เขาเป็น ทั้งสถานภาพความคิดหรือการกระทำ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 20)

ผู้เขียนต้องการบอกว่าในทุกวันนี้มนุษย์อยากเป็นเจ้าของในทุกสิ่งทุกอย่างแม้กับชีวิตของมนุษย์อีกคนหนึ่ง ชีวิตคู่ของหลายคนต้องทุกข์ใจเพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรักอย่างที่ยอยากจะเป็นเจ้าของ อยากเปลี่ยนแปลงชีวิตคนอื่นให้เป็นอย่างที่คุณคิด มนุษย์แต่ละคนเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง ไม่มีใครเป็นเจ้าของชีวิตคนอื่นได้ ฉะนั้นไม่ควรรักเพราะเขาเป็นของเราซึ่งจะนำความทุกข์ใจมาให้คนที่อยากเป็นเจ้าของอยากครอบครอง เพราะไม่มีมนุษย์คนใดเป็นอย่างใจของอีกคนได้ ควรรักอย่างที่เขาเป็นจะมีความสุขใจมากกว่า

นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ตอนหนึ่งที่พ่อพูดถึงคนรักคนหนึ่งที่พักมากและเพิ่งจากไปให้ลูกสาวฟัง พร้อมทั้งอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับความรักให้ลูกสาวฟังด้วย ถ้าเรารักใครอย่างที่เราอยากให้เป็นนั่นคือ ความต้องการครอบครองมันเป็นการเห็นแก่ตัวซึ่งพ่อพูดว่า

... "ความรักตัวเองมันดี แต่ความเห็นแก่ตัวไม่ดี เราทุกข์เพราะเราเห็นแก่ตัว เราอยากได้อะไรครอบครองเมื่อไม่ได้ดังใจก็เลยทุกข์ ยิบรานเขาถึงเขียนว่าความรักนั้นไม่ครอบครองและถูกครอบครอง มันมีปีกอิสระของมัน ให้เธอเป็นฉันและมาแบ่งปัน ความรู้สึกที่ดีงามแก่กัน... เรารักใครก็ต้องอยากให้เป็นดีขึ้น เติบโตขึ้น และเป็นตัวของเขาเองอย่างเต็มที่ มีสิทธิ์ที่จะเลือกเดินไปตามทางที่เขาคิดฝัน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 217)

เราจะเห็นได้ว่า เมื่อความรักที่มีการครอบครองเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็จะทำให้เกิดความทุกข์ตามมา เพราะไม่มีใครกระทำหรือคิดได้ดังใจเรา นอกจากนี้แล้วการรักมนุษย์อย่างที่เขาเป็นได้รวมไปถึงการเชื่อในด้านดีของความรัก ซึ่งจะทำให้มนุษย์ไม่เห็นแก่ตัว และเป็นสุขในความรักมากขึ้น นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในช่วงท้ายของตอนที่พ่ออธิบายถึงความรักนี้ พ่อสรุปให้ลูกฟังว่า

... "แทนที่จะมาหาว่าใครผิด ควรจะมองว่าอะไรคือสิ่งถูก พ่อว่าเข้าท่านะ ด้านดี
 ของความรักนี้แหละจะช่วยให้เราขึ้นสูงและพ้นไปจากความเห็นแก่ตัว... ในพระคริสต์
 ธรรมยังกล่าวไว้ว่าความรักนั้นอดทนนานและกระทำคุณให้ ความรักไม่อิจฉาไม่อวดตัว
 จองหอง ไม่ได้กระทำให้คนอื่นเป็นที่น่าสนใจ ไม่คิดเห็นแก่ตัวเองฝ่ายเดียว และ
 เชื้อในส่วนตัวของเราอยู่เสมอตลอดเวลา มีความหวังอยู่เสมอ" ... (พิบูลศักดิ์
 ละครพล. 2534 : 218)

จากความสำเร็จในส่วนที่ดีของคนรัก ทำให้สัมพันธภาพที่มีต่อกันราบรื่นและมีความสุข
 สุข มากกว่าการมองแต่ส่วนที่ไม่ดีในตัวคนที่เรารัก เพราะในชีวิตมนุษย์นั้นไม่มีใครมองอีก
 มากมาย หากเราเลือกมองเพียงด้านไม่ดีของอีกฝ่าย มันไม่ได้มีความหมายว่าคนรักของเรา
 ไม่เป็นคนดี เพราะแต่ละคนอาจมีเหตุผลในการกระทำแตกต่างกันออกไป การไปบังคับให้
 ใครก็ตามที่เราต้องการ ก็เท่ากับว่าเรายกเอาให้เขากระทำตามความคิดเราเท่านั้น และ
 มองว่าสิ่งที่เขากระทำไม่ตรงตามใจเรานั้นเป็นสิ่งไม่ดีเสมอไป ผู้เขียนจึงเสนอแนะว่ามนุษย์
 ควรมองกันแต่ในด้านดี และเชื่อมั่นในด้านที่ดีเสมอ รู้จักให้อภัยในความผิดพลาดของกันและกัน
 อย่าพยายามเปลี่ยนแปลงใครให้มาทำตามความคิดของเราเพียงฝ่ายเดียว เมื่อนั้นความรักที่
 เรามีต่อผู้อื่นก็จะนำความสุขอันแท้จริงมาสู่ชีวิตได้

ง. มนุษย์ต้องการความรัก ความรักเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องการ ไม่
 ว่าจะรักตนเองหรือรักคนอื่นก็ตาม รวมทั้งความต้องการเป็นที่รักของคนอื่นด้วย พิบูลศักดิ์
 ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ที่มีคุณค่านั้นควรมีความรักต่อตนเองและผู้อื่น เพราะชีวิตมนุษย์
 นั้นมีค่า ความรักมีส่วนดีงามที่สามารถส่งเสริมคุณค่าในตัวมนุษย์ได้ มนุษย์นั้นต้องการความรัก
 เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและความหมายมากยิ่งขึ้น

ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" ตะวันเพียรขอสุดวอนแต่งงานมาตั้งแต่ต้นเรื่อง
 จนเธอหนีหายจากเขาไป และเขาได้พบกับเธอโดยบังเอิญซึ่งเขายังคงยืนยันความคิดเดิม
 คือต้องการแต่งงานกับเธอ แต่สุดวอนยังปฏิเสธและย้ายเข้าเขาเช่นเดิม จนตะวันบอกเหตุผล
 ว่าเขาต้องการความรักจากเธอ และการที่เธอเล่นเอาเกิดเจ้าล่อกับเขา ทำให้เขาสับสน
 ในชีวิตเป็นอย่างมากไม่รู้จะเริ่มต้นชีวิตตรงไหนดี เหมือนกำลังรอบางสิ่งบางอย่างอยู่ เขา

อันนนวนสฺควอนว่า

... "ผมต้องการแรงใจ ผมต้องการคุณ เข้าใจรีเบล่า... ผมเชื่อมั่นในความรัก
มันเป็นเรื่องสลักสำคัญสำหรับชีวิตเรื่องหนึ่ง... ผมเป็นมนุษย์ธรรมดา ๆ เป็นปุถุชน
เหมือนคนอื่น ๆ และก็อ่อนแอมากกว่าด้วย แต่ผมเชื่อมั่น ใครกันบอกผมมาลืบอกมา
สักข้อหนึ่งที่ไม่ต้องการรักและอาหาร" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 72)

เราจะเห็นได้ว่า ตะวันนั้นต้องการความรักจากสฺควอน แต่สิ่งที่เขาขาดคือความ
เข้าใจในตัวสฺควอน หากเขาเข้าใจเธอเขาจะมีความสุขโดยไม่ทรมันทรมาย ดังเช่นในเรื่อง
ต่อเมื่อภายหลังที่เขารู้จักเธอมากขึ้น เขาก็ค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะเข้าใจเธอและไม่พยายาม
เปลี่ยนสฺควอนให้เป็นอย่างที่เขาต้องการ ตะวันเป็นตัวละครที่ผู้เขียนต้องการแสดงธรรมชาติ
ของมนุษย์ในเรื่อง การต้องการความรัก และความห่วงหาอาทรจากใครสักคนเพราะเขา
เชื่อมั่นในความรัก แต่บางครั้งความรักก็ต้องการองค์ประกอบทางใจในหลายเรื่องไม่ว่าจะ
เป็นความเข้าใจในคนรัก การรักอย่างไม่ต้องการครอบครองเพื่อจะได้เข้ามาซึ่งความสุขใน
ชีวิต หากตะวันมีสิ่งเหล่านี้ เขาก็จะมีความสุขจากความรักที่เขาติดต่อสฺควอน

ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวัดหลังคา" ลอมเจอกับชีวาเพื่อนหนุ่มที่เพิ่งผิดหวังจาก
ความรัก ทำทางเขาแย่มาก จนเมื่อลอมถามว่าเป็นอะไร เขาเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงคน
รักของเขาให้ลอมฟังมากมาย และในตอนหนึ่งเขาพูดว่า

"คนเราจะอยู่อย่างไรเมื่อไม่มีความรัก" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 104)

แม้จะเป็นประโยคที่สั้น ๆ แต่ผู้เขียนต้องการเสนอว่า ความรักนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุก
คนควรจะมี หากมนุษย์คนใดขาดความรัก การดำเนินชีวิตก็จะขาดคุณค่าและความหมาย
อย่างน้อยมนุษย์ควรรักตนเอง ลอมจึงแนะนำชีวาว่า เขาควรเริ่มต้นรักและดูแลตนเองให้ดี
ก่อน พร้อมทั้งเปิดประตูหัวใจตัวเองให้กว้าง แล้วชีวาจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้โดยไม่ปราศจาก
ความรัก การที่คนรักเดินจากไป ไม่ได้หมายความว่าเราจะขาดแคลนความรัก เพราะใคร
คนหนึ่งได้เลิกรักจากเรา ยังมีผู้คนมากมายในสังคมนี้ที่ เราจะรักเขา และเขาก็รักเราได้
เช่นกัน ลอมเชื่อเช่นเดียวกับชีวาที่ว่า คนเราจะอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีความรัก แต่ลอมไม่เชื่อว่า

มนุษย์จะขาดความรัก เพราะอย่างน้อยมนุษย์ควรรักตนเอง เมื่อได้ฟังลอมพุด ชีวาก็รู้สึกดีขึ้น อย่างน้อยก็ลอมพุดนั้นแหละ เป็นเพื่อนที่รักและเข้าใจเขา เขาจะมีชีวิตอยู่ต่อไป และจะค่อย ๆ ดีขึ้น มีความสุขมากขึ้น ผู้เขียนพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความรัก เพื่อทำให้การใช้ชีวิตของตนมีคุณค่าและมีความหมายมากขึ้น แต่มนุษย์นั้นไม่มีใครที่ขาดความรักจนถึงกับจะทำให้มีชีวิตอยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะอย่างน้อยมนุษย์ทุกคนควรรู้จักรักและดูแลตนเอง ชีวิตจะได้มีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเองมากขึ้น อันเป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้ที่จะรักคนอื่น ๆ ในสังคมและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมายต่อสังคมได้เช่นกัน

จ. ความรักคือศรัทธาสำหรับชีวิตมนุษย์ พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่า ความรักที่ทาให้มนุษย์มีคุณค่าคือความรักที่แผ่กว้างไปยังคนอื่น ๆ ในสังคม ความรักนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะความรักคือความศรัทธาในชีวิตมนุษย์ ความรักเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลถึงวิถีทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์คนหนึ่งจนวันข้างหน้าได้ หากมนุษย์ทำสิ่งใดด้วยความรัก คุณค่าในตัวมนุษย์ก็ยังคงดำรงอยู่เช่นกัน

ในนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช็อคโกแลต" แสงตะวัน ครูสาวในโรงเรียนแห่งหนึ่งคุยกับเพื่อนครูด้วยกันที่ชื่อ ชารเขาทั้งสองกำลังแลกเปลี่ยนทัศนะที่เกี่ยวกับความรักซึ่งกันและกัน

... "ความรักมันมีความหมาย มันคือศรัทธาสำหรับชีวิต มันเป็นสิ่งจำเป็น อย่างนั้นใช่ไหมครับ"

"มันเป็นคำพูดที่ดี ว่าแต่เธอเคยเชื่อมั่นในมันบ้างไหม" เธอตั้งคำถาม

"ผมเชื่อมั่นนะ ผมคิดว่าผมเชื่อมั่น เออมันคงแปลกถ้าบอกว่าผมเชื่อมั่น ทั้ง ๆ ที่ผมไม่เคยมีความรัก" เขาไม่ริมฝีปาก

"เธอเคยมีแล้วแหละ เธอไม่รู้ตัว เธอเคยมีแน่นอนที่สุด ทุกคนเคยมี มันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตอย่างเธอว่า ตลอดทั้งศรัทธาและความหมายในการมีชีวิตอยู่ เธอคงเข้าใจนะเมื่อฉันพูดมาถึงตอนนี้ มันไม่ได้หมายถึงสิ่งคับแคบอย่างที่เรากำลังคิดกัน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 25-26)

แสงตะวันนั้นเคยสอนหนังสืออยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งบนดอย เธอต้องย้ายลงมาเพราะ

เธอไม่สบาย แต่ไม่ว่าเธอจะอยู่ที่โรงเรียนในลักษณะใด สิ่งหนึ่งที่เธอยืนยันคือเธอรักเด็ก ๆ และต้องการสอนให้พวกเขาเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ แม้เธอจะต้องห่างไกลจากคนรัก หรือขัดแย้งกับพวกครูบางคนที่มีแนวทางในการทำงานที่ต่างกันกับเธอ เธอยังคงยืนยันที่จะทำสิ่งที่ตนรัก เพราะความรักสำหรับเธอนี้มีความหมายที่กว้างกว่าคนอื่น ๆ ในสังคมคิดกัน ถ้าเธอไม่ได้ทำในสิ่งที่เธอรัก ชีวิตคงหมดความหมาย เธอก็ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่เพื่อดำรงคุณค่าในสิ่งใดได้อีก

ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซา ครูหนุ่มของโรงเรียนในหมู่บ้าน ณ หุบเขาแสงตะวันแห่งนั้น เขาพบกับแม่ในคราวกลับไปเยี่ยมบ้านที่กรุงเทพฯ แม่ได้ถามเขาเกี่ยวกับเรื่องคนรักและการแต่งงาน เขาตอบว่า

"ผมว่าความรักควรมีความหมายกว้างกว่าสองพยางค์ ระหว่างเธอ-ฉัน หรือตระกูลของเรา มีคนอีกตั้งมากมายที่ต่ำต้อยและลำบากกว่าเรานัก" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 79)

นั่นคือความรักในความคิดของครูมาซา ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของครูแสงตะวัน เช่นเดียวกัน ที่ว่าความรักไม่ควรคับแคบเพียงความสัมพันธ์ของคนสองคน มนุษย์เรารักอยู่ในตนเองเพียงรู้จักแบ่งปันความรักให้แก่คนอื่น ๆ บ้าง ชีวิตคงจะมีความสุขและสงบมากกว่านี้

ในเรื่องสั้นเรื่อง "ฤดูเก็บเกี่ยว" เริ่มต้นเรื่องด้วยการให้ตัวละครตัวหนึ่งบรรยายถึงบรรยากาศของฤดูเก็บเกี่ยวที่กำลังมาถึง มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวว่า

"และมีความรักซุกซ่อนอยู่ลึกในดวงใจ...ความรักที่เหมือนวิญญาณแห่งความเพื่องาน ความรักที่เป็นศรัทธาของการทำงานและชีวิตทั้งหมด จะมีอะไรสำคัญมากกว่านี้หรือ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2532 : 102)

ความหมายของความรักในเรื่องนี้ ก็คือสิ่งหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจในการทำงานของมนุษย์ ดังนั้นความรักจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ที่จะดำรงคุณค่าของมนุษย์ไว้ได้

ในบทกวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ในตอนต้นของบทกวี กล่าวถึงกระท่อมชาวนาแห่งหนึ่งที่ผู้เขียนเดินทางผ่านไปและขอพักพิง เขาได้กินอาหารที่นั่นและมองเห็นผู้คนที่นั่นเป็นมิตรกับเขา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เขา ผู้เขียนจึงสรุปสิ่งที่พบเห็นว่า

น้อย่างไรความรักที่ทักถาม งดงามเรียบง่ายไม่ซับซ้อน
 แผ่กว้างสูงส่งไร้ชั้นชน คือรักทุกคนเช่นครอบครัว

(พิบูลศักดิ์ สละครพล. 2532 : 106)

จะเห็นว่าผู้เขียนมีทัศนะต่อความรักที่ยิ่งใหญ่ เป็นสิ่งหนึ่งที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ และเป็นสุขใจที่ได้รับความรักจากคนอื่น ดังนั้น มนุษย์ควรเรียนรู้ที่จะมอบความรักให้แก่คนอื่นบ้าง ความรักที่เป็นศรัทธาสำหรับชีวิต ทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นยังคงดำรงอยู่ จริง ๆ แล้ว หากมนุษย์รู้จักและทำความเข้าใจกับความรักให้ดีพอ เขาจะเป็นมนุษย์ที่มีความสุขและมีคุณค่าในสังคมได้

1.1.13 การเลือก พิบูลศักดิ์ สละครพล เสนอแนวคิดว่าการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในครั้งหนึ่ง ๆ นั้น บางครั้งต้องใช้การตัดสินใจมาช่วยในการแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ การตัดสินใจหรือการเลือกเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มนุษย์ควรรู้ว่าสิ่งใดเหมาะสมสำหรับชีวิตตน ดังนั้น มนุษย์ที่จะมีความสุขและไม่สับสนกับแนวทางการดำเนินชีวิต คือมนุษย์ที่รู้จักเลือกหรือตัดสินใจ ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" ในตอนท้ายเรื่อง บรรยายถึงองค์ประกอบของชีวิตที่มีคุณค่า และมีความสุขนั้นควรเป็นอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าที่เรายังหาคำตอบไม่ได้ว่าตนเองต้องการอะไรกันแน่ และยังไม่รู้ว่าจะก้าวเดินไปในทิศทางเช่นใด ก็เพราะเราไม่ตัดสินใจเลือก บรรณพิชญ์ให้เธอฟังว่า

... "คนเราต้องตัดสินใจเลือกสักอย่างเสมอ รับหรือปฏิเสธ เลือกที่จะโดดเดี่ยว อ้างว้างและจมดิ่งลงไป หรือเปิดตัวเองออกไป ที่แน่ ๆ หากไม่ตัดสินใจแล้วเราจะไปที่ใดได้ละ ถ้าไม่ตัดสินใจ เราก็ไม่รู้ว่าจะไปแห่งใด จริงมั๊ย แล้วความคิดความฝันทั้งหลายทั้งปวงมันก็คงมลายกลายเป็นหมอกควัน หรือล่องลอยไปในสายลมหมดสิ้น เราจะรู้ถึงความสูงของยอดเขาได้อย่างไรถ้าไม่ตัดสินใจปีนไต่ขึ้นไป แน่ นอนบางครั้งมันก็อาจจะผิดพลาดแข้งขาถลอกบอบเปิบ้างเป็นธรรมดา แต่ก็ต้องกล้า

ที่จะเผชิญกับมัน ในชีวิตคนเราอย่างที่ผมว่า ดวงดาวนั้นแหละที่เราต้องเสาะหา งาน หน้าที่ อดมคติ หรือสิ่งใดสักสิ่งที่เราต้องมอบไว้ให้แก่ตัวเอง ให้นักบุญรู้จัก ทำทายเป็นและเผชิญกับปัญหาอย่างทำทายเป็นและอาจหาญ และเป็นการกำหนดวันพรุ่งนี้ของเราทั้งสิ้น ... (พิบูลศักดิ์-ละครพล. 2535 : 109-110)

จากคำพูดของปรอง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องชีวิตมากขึ้น และเข้าใจว่าการเลือกนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต ไม่เช่นนั้นเราจะไม่รู้ว่าควรทำอย่างไรต่อไปกับชีวิตของเราซึ่งอาจจะเกิดความสับสนและเป็นทุกข์ได้ เช่น ตัวละครสองตัวในเรื่องนี้คือ "สุดวอน" กับ "ตะวัน" ไม่ว่าคนที่เป็นผู้ตัดสินใจ หรืออีกคนที่รอการตัดสินใจก็ตาม สุดวอนนั้นไม่ตอบรับหรือปฏิเสธคำขอแต่งงานจากตะวัน นั่นเพราะสุดวอนไม่กล้าเลือกไม่กล้าตัดสินใจระหว่างการทำงาน กับการอยู่อย่างโดดเดี่ยว เธอจะเลือกแบบไหน หรือสิ่งไหนกันแน่ที่ชีวิตเธอต้องการ มันทำให้เธอสับสน ส่วนตะวันนั้นดูจะเป็นทุกข์ตลอดเรื่อง เพราะเขาต้องการตัดสินใจจากสุดวอนจนไม่รู้ว่าจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรในระหว่างที่รอนี้ ฉะนั้นมนุษย์ควรจะเลือกทางใดทางหนึ่งสำหรับชีวิต เพื่อจะไม่ทำให้เกิดความทุกข์แก่ตนเองและผู้ที่ต้องเกี่ยวข้องกับ การเลือกของเขา

นอกจากนี้ในประโยคท้ายของข้อความที่ยกมาข้างต้นที่ว่า "ไม่ว่าเขาจะตัดสินใจที่จะรับหรือปฏิเสธ มันก็ล้วนแต่ทำทายเป็นและการกำหนดวันพรุ่งนี้ของเราทั้งสิ้น" เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนเสนอให้นักบุญกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตอย่างทำทายเป็นและอาจหาญ และการตัดสินใจเลือกสิ่งใดในวันนี้มีผลต่อชีวิตในวันข้างหน้าของผู้เลือกด้วย

หรือแม้แต่การเลือกสิ่งที่เล็กน้อยในชีวิต ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในคราวที่พ่อพาลูกไปกินอาหารนอกบ้าน พ่อให้ลูกเป็นคนเลือกผลไม้ และเธอก็เลือกได้และมีเหตุผลในการเลือกด้วย ซึ่งพ่อก็นำมาเปรียบเทียบกับชีวิตให้ลูกสาวฟังว่า

... "การที่เรารู้จักเลือกตัดสินใจนั้นดีแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างมีคุณค่ามีราคา มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคนจะให้คุณค่า และก็องค์ประกอบอื่นอีกหลายอย่าง ... ชีวิตคือการเลือก จะเลือกแบบไหนล่ะ แต่แน่ ๆ ตอนนี้เราต้องการเงินก้อนใหญ่ เพราะฉะนั้น

เราต้องขายเรื่องแน่นอนที่สุด แต่ก็ต้องมีราคาและมีศักดิ์ศรีด้วย เราเลือกตั้งราคาให้ตัวเราเองได้ จริงไหมลูกทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับเรา ถ้าลูกทำตัวเองให้มีคุณค่าพอ ไม่มีใครมากำหนดราคาให้ลูกได้ลูกจะกำหนดให้ตัวเอง" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 241-242)

สิ่งที่พ่อสอนก็คือ เป็นมนุษย์ต้องรู้จักเลือก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย ไปจนถึงเรื่องใหญ่อย่างแนวทางการดำเนินชีวิต ผู้ที่เป็นคนเลือกก็คือ ตัวเราเองเป็นผู้เลือกสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตให้กับตน การเลือกเป็นสิทธิส่วนบุคคลของมนุษย์คนหนึ่งที่จะพึงมี เพราะมนุษย์เป็นเจ้าของชีวิต มีแนวทางในการดำเนินชีวิตเป็นของตนเอง การตัดสินใจว่าจะอะไรดีและเหมาะสมสำหรับชีวิตก็น่าจะเป็นของแต่ละคนไป ในเรื่องสั้นเรื่อง "ที่จะกลับคืนมา" อัน กับ กัน เป็นคู่รักที่มีความแตกต่างกันในด้านแนวคิดเกี่ยวกับ การดำเนินชีวิต ทศนคติ และอื่น ๆ อีกมากมาย วันหนึ่งทั้งสองไปเที่ยวนอกเมือง ระหว่างที่คุยกัน กันเอ่ยถึงชาวนาที่กำลังเกี่ยวข้าวด้วยความชื่นชม อันว่าเธอกำลังอมเมาให้เขาชอบในสิ่งที่เธอชอบ แต่กันยืนยันหนักแน่นว่าเธอไม่ได้คิดเปลี่ยนแปลงอัน อันเองหรือเปล่าที่พยายามเปลี่ยนแปลงเธอ

"กันไม่อมเมาใครหรอก เพราะไม่มีอะไรจะอมเมา คุณก็อยู่ในโลกของคุณต่อไป นั่นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่อย่าได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนอื่น เพราะคนเรามีสิทธิเลือกในสิ่งที่เขาต้องการและเหมาะสมสำหรับเขา" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2521 : 106)

เราจะเห็นได้ว่าตัวละครตัวนี้เคารพในสิทธิการเลือกของตนเองและของคนอื่นด้วย เพราะเธอไม่เคยอยากากให้คนรักมาเปลี่ยนแปลงอะไรตามเธอ แต่ันต่างหากที่พยายามเปลี่ยนแปลงเธอมาตลอดเวลา ซึ่งเธอก็ถือว่าชีวิตของใครก็เป็นของใคร ชีวิตเป็นของเธอเธอย่อมมีสิทธิเลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับชีวิตของเธอเอง ไม่เช่นนั้นจะเหลือคุณค่าในการเป็นมนุษย์สำหรับเธออีกหรือ ถ้าเธอไม่ได้เลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับชีวิตด้วยตัวเธอเอง

ในบทกวีเรื่อง "ฟังลิสมขานเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวถึงทางเลือกในชีวิตมนุษย์ไว้ว่า

เลือกทางเดินก้าวไปใช้เอกสิทธิ์ ด้วยชีวิตของใครใคร่ใจเขา
เป็นเจ้าของลองทดสอบกอบเก็บเอา ขลาดหรือเขลากลัวหรือกล้าล้วนทำตาย

ถ้าชีวิตคือการเลือกจงเลือกเป็น อย่างที่หัวใจเห็นค่าความหมาย
จริงอยู่เดินทางเปลี่ยวย่อมเดียวดาย ก็ดีกว่ายอมทอดกายขายวิญญาณ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 68-69)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนเน้นในเรื่องการเลือกว่า ชีวิตมนุษย์เป็นของตัวเองเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ซึ่งเขาควรที่จะเลือกทางเดินสำหรับตนเองได้ สิ่งที่เราได้เลือกแล้วว่าเหมาะสมสำหรับตนนั้นจะทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายมากขึ้น หากตอบให้ได้ว่าเราต้องการสิ่งใด เลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับเรา มนุษย์ที่กล้าเลือกทางสำหรับชีวิตตนเองนั้นจะพบความสุขได้ง่ายกว่าในช่วงที่ยังสับสนและเลือกไม่ได้ เมื่อมนุษย์ตัดสินใจเลือกที่จะเป็นในสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสมกับตนแล้ว มนุษย์ควรยอมรับผลที่เกิดจากการเลือกทุกครั้งไปไม่ว่าผลนั้นจะออกมาอย่างไร อย่างน้อยเราก็ได้เป็นผู้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมกับชีวิตด้วยตัวของเราเอง และการเลือกนี้เองมีส่วนในการดำรงคุณค่าของมนุษย์ไว้

1.1.14 คุณค่าของปัจจุบัน พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่า วันเวลาที่มนุษย์เกี่ยวข้องมี อดีต ปัจจุบัน อนาคต แต่สิ่งที่มนุษย์พึงตระหนักและกระทำต่อสิ่งนั้นให้ดีที่สุดคือ ปัจจุบัน นั่นเพราะอดีตนั้นผ่านไปไม่อาจย้อนกลับมา ส่วนอนาคตก็เป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง สิ่งที่เราประสพอยู่ตลอดเวลาเมื่อลืมตาตื่นขึ้นมาคือปัจจุบัน ดังนั้นปัจจุบันเท่านั้นที่มีความหมายสำหรับชีวิต ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" วันหนึ่งลูกสาวรู้สึกหงุดหงิดใจ และปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เมื่อพ่อถามว่าทำไมเธอไม่ทำอะไร เธอตอบว่าเธอกำลังคิดหมกมุ่นเกี่ยวกับชีวิตในวันข้างหน้าว่าเธอจะหาอย่างไร เธอยังหาคำตอบไม่ได้ จึงรู้สึกหงุดหงิด เหนงา และไม่สบายใจ พ่อจึงอธิบายเรื่องของกาลเวลาที่เหมาะสมสำหรับชีวิตมนุษย์ให้เธอฟังว่า

... "หนูต้องปรับปรุงวันนี้ของหนูให้มันดีมีค่า อย่าให้มันว่างเปล่าทำาให้มันเต็มเปี่ยมอย่าปล่อยให้มันกลายเป็นเหยื่อของวันพรุ่งนี้ ... อย่ามัวห่วงกลัววันที่ยังมาไม่ถึง

...อย่างกลัวจะลุด ความกลัวจะทำลายลุด จงมั่นใจในตัวเอง คำตอบของวันพรุ่งนี้
ก็อยู่ที่วันนี้แหละ ทำวันนี้ให้ดีที่สุดอย่าปล่อยวันพรุ่งนี้ว่างเปล่าไร้ค่า วันพรุ่งนี้ของหนู
ก็จะงดงาม" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 135-136)

หลังจากที่ลูกสาวฟังพ่ออธิบายแล้ว เธอรู้สึกสบายใจขึ้น บางครั้งเธอเคยเศร้ากับ
เหตุการณ์ที่ผ่านมา ทั้งที่มันไม่หวนคืนมา และหวนวิตกกับอนาคตทั้งที่ยังมาไม่ถึง มันทำให้ชีวิต
ในวันนี้ของเธอไม่มีความสุข ผู้เขียนให้พ่อเป็นคนอธิบายในเรื่องนี้ว่า มนุษย์ไม่ควรคิดถึง
ความเศร้าในสิ่งที่ผ่านไปแล้ว หรือหวนวิตกในสิ่งที่ยังมาไม่ถึงซึ่งจะทำให้ชีวิตเศร้าหมองได้
ถ้าอยากทำให้ชีวิตตนเองมีความสุขและมีคุณค่า ควรเริ่มที่วันนี้เท่านั้น ทำทุกสิ่งในวันนี้ให้เต็ม
ที่เลิกกังวลกับอดีตหรืออนาคต วันนี้เท่านั้นที่มีความหมายสำหรับชีวิต ยังมีตัวละครอีกตัวใน
นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ที่มีความคิดเช่นเดียวกันนี้คือชีวิต เพื่อนของพ่อ ซึ่งเขียนบทกวี
ว่า

วันนี้คือความจริง	เป็นความจริงยิ่งกว่าฝัน
ชีวิตคือหนึ่งวัน	มากกว่านั้นไม่อาจมี
ฝันพรุ่งจะมุ่งไป	หาที่ไหนวันพรุ่งนี้
ทำเถอะถ้ามันดี	ทำเท่าที่มีแรงทำ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 183)

การคิดว่าปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตนั้น ทำให้ความไม่ผันในตัวมนุษย์เกิดการ
กระทำที่เป็นความจริง และยังสอนให้มนุษย์ไม่รีรอ ผิดวันประกันพรุ่ง ทำให้ชีวิตกระตือรือร้น
และมีชีวิตชีวามากขึ้น ถ้าเรารู้ว่าชีวิตไม่ต้องรอวันพรุ่งนี้ เพราะมันไม่มีวันมาถึง ลืมนาทีทุก
ครั้งก็กลายเป็นวันนี้ทุกทีไป และเราไม่อาจรู้ว่าจะตายลงวันใด ดังนั้นหากทำอะไรได้ในวันนี้
ให้จงรีบทำ ในนวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" คำตอบที่สุดวนตามหาความต้องการอันแท้
จริงของตนก็คือการทำวันนี้ในชีวิตให้เต็ม ที่เธอกลับสมารถตลอดก็เพราะเธอรู้ ๆ รอ ๆ และ

หวั่นกลัวอนาคตนั่นเอง ประพุดเรื่องนี้ให้ฟังว่า

... "ผมไม่มีความอดทนมากพอที่จะแสวงหาคำตอบแก่ชีวิตจนไม่มีเวลาที่จะใช้มัน
วันพรุ่งนี้สำหรับผมมันก็คือวันนี้ ไม่มีวันไหนที่ผมรออีกหรือ ผมต้องทว่าวันนี้ให้เต็ม
เปี่ยม...ความจริงมันก็วางเบอยู่ตรงหน้าแล้ววันนี้ เรามีแค่วันนี้เท่านั้น" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 37-38)

นี่คือสิ่งที่ประพุดกับสุดวอนในวันแรก ๆ ที่เขาทั้งสองเจอกัน และประพุดก็ทำจริงอย่าง
ที่เขาพูด เขาใช้เวลาในวันหนึ่ง ๆ อย่างเต็มเปี่ยมโดยไม่ต้องมานั่งวิตกกังวลว่าอนาคตจะ
น่ากลัวหรือไม่ จนในตอนท้ายเรื่อง เมื่อประพุดกำลังจะออกเดินทาง ประพุดถามสุดวอนว่าจะทำ
อย่างไรกับชีวิตต่อไป คำตอบของเธอก็คือ

"ทว่าวันนี้ให้เต็ม ฉันอาจจะต้องเที่ยวระเห่ระพันบ้าง อ่างว่างบ้าง ร้องไห้ หัวเราะ
เขียนรูป เขียนหนังสือสะเปะสะปะ แต่ฉันก็จะทว่าวันนี้ให้เต็มที่ในทุกสิ่งเลยแหละ ทว่าวันนี้ให้เต็ม"
(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 110)

หลังจากที่เธอได้ให้คำตอบแก่ตนเองเธอก็หัวเราะเสียงดังอย่างที่ไม่เคยหัวเราะ
มาก่อน เพราะเมื่อก่อนเธอมีวิตกกังวลกับวันพรุ่งนี้ว่าชีวิตเธอจะเป็นเช่นไรมากเกินไพบ เธอ
จึงไม่เคยหัวเราะดัง ๆ สักที จนเธอมารู้ว่า คำตอบของชีวิตก็อยู่ที่วันนี้ วันนี้มีค่าสำคัญ
สำหรับชีวิตมนุษย์เป็นที่สุด เธอจึงพร้อมที่จะมีความสุขกับชีวิตได้ต่อไป

ในบทกวีเรื่อง "ฟังลิ้มชานเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า"
กล่าวว่า

ลิ้มเลียเกิดความร่ารานาให้ผ่านลา	วันนี้มีค่าสำคัญกว่าวันไหน
ทว่าเต็มที่ทำเต็มเปี่ยมทุกวันนี้	เพราะพรุ่งนี้หาไม่มีความแน่นอน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 67)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนยังคงเสนอแนะให้มนุษย์นั้นเห็นความสำคัญของวันนี้มากกว่าวันไหน ๆ โดยเฉพาะวันที่ผ่านมาซึ่งสร้างความทุกข์ทรมานให้ยิ่งไม่มีสำคัญ วันพรุ่งนี้ก็ช่างไม่มีอะไรแน่นอนว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับชีวิตบ้าง . ดังนั้นลงมือกระทำกับวันนี้ที่เรากำลังเผชิญหน้าอยู่จะดีกว่า ดังในบทกวีที่ชื่อ "ฤดูกาล" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวไว้ว่า

วันเวลาผ่านไปเลยแล้ว	พรุ่งนี้แว่วคล้อยคล้ายฝัน
ชีวิตแค่หนึ่งวัน	มากกว่านั้นไม่อาจมี
หนึ่งลมหายใจนิด	คิดแล้วรีบทำเร็วรี
เล็กน้อยค่อยทำดี	ทำเท่าที่มีแรงทำ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 144)

บทกวีบทนี้ผู้เขียนต้องการให้มนุษย์ตระหนักว่าความสำคัญสำหรับชีวิตนั้นอยู่ที่ปัจจุบัน และควรเริ่มต้นลงมือกระทำสิ่งที่เราอยากทำ โดยเริ่มจากสิ่งเล็กน้อยก่อน มีสิ่งหนึ่งที่ผู้เขียนได้เสนอแนะก็คือ การมอบมิตรไมตรีที่ดีแก่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลกในวันนี้ ในบทกวีชื่อ "ความรักของฉันทุดังต้นไม้ม" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" กล่าวว่า

มีความหวานบ้างไหมในหยาดน้ำตา
มีร่องรอยเสน่ห์บ้างไหมในความไกลห่างร้างเลือน
โยเราไม่ทิ้งช่อดอกไม้แห่งความเป็นเพื่อนไว้นห้วงใจ
ในเมื่อชีวิตเรานั้นแสนสั้น
และเราก็มีเวลาแค่เพียงวันนี้เท่านั้น มิใช่เมื่อวานหรือวันพรุ่งนี้

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 ; ไม่มีเลขหน้า)

เราจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนเน้นว่าชีวิตมนุษย์นั้นมีเวลาเพียงแค่วันหนึ่ง ช่อดอกไม้ นั้นหมายถึงสิ่งดี ๆ ที่เหมาะสมสำหรับชีวิตมนุษย์ที่ควรจะมีให้กับกัน การที่มนุษย์ตระหนักว่าปัจจุบันมีความสำคัญสำหรับชีวิตทำให้มนุษย์เริ่มต้นกระทำสิ่งที่ดีและเหมาะสมสำหรับตน เลิกหมกมุ่นกับอดีตที่ผ่านมา เลิกวิตกกังวลกับอนาคตที่ยังมาไม่ถึงและรู้จักมอบสิ่งที่ดี ๆ ให้กับเพื่อนมนุษย์คนอื่น เพราะชีวิตเรานั้นสั้นจนเมื่อเราตายไปแล้วจะมานั่งเสียใจในภายหลังว่ายังไม่มอบหรือทำอะไรให้ ก็ไม่ได้เพิ่มคุณค่าอะไรให้ตนเองขึ้นมา ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอให้มนุษย์ลงมือกระทำสิ่งที่อยากทำเสียแต่วันนี้ เพื่อที่จะมีความสุขได้ทุกวัน

1.1.15 ความเข้าใจในสัจจะของชีวิต สัจจะคือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติในโลก ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม เช่น การเกิด การตาย การพบ การพราก ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชีวิตมนุษย์จะต้องพบ พิสูจน์ศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ควรตระหนักในความเป็นสัจจะสำหรับธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับชีวิต มนุษย์ที่จะมีความสุขกับชีวิตได้นั้นพึงทำให้ยอมรับความเป็นไปของสัจจะเหล่านี้ เพื่อที่จะดำเนินชีวิตอยู่บนโลกได้อย่างมีความสุข สัจจะสำหรับชีวิตที่แน่นอนที่สุดที่มนุษย์ควรเรียนรู้และทำความเข้าใจ คือความไม่มีอะไรที่แน่นอนและจีรังยั่งยืนสำหรับสิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิต ในนวนิยายเรื่อง "ซูมาน" ประดับใจนั้นถูกซูมานทอดทิ้ง ต่อเมื่อเวลาผ่านไปเขาเติบโตขึ้น อ่านหนังสือมากขึ้น เรียนรู้ชีวิตมากขึ้น เขาจึงไม่รู้สึกรำคาญกับเรื่องที่เกิดขึ้นอีก เพราะเขาเข้าใจได้ว่า

"ไม่มีอะไรจีรังในโลกนี้ ทุกสิ่งทุกอย่าง ต้องเปลี่ยนแปลงไป และชีวิตของเราก็เช่นกัน มันจะหยุดนิ่งอยู่ได้อย่างไร เราพบกันในวันหนึ่งก็เพื่อจะถึงวันที่ต้องจากกัน ไม่ว่าใครไม่ว่าสิ่งใด ก็ย่อมเป็นไปเช่นนี้ทั้งนั้น" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 127)

การพบและการพรากนั้นเป็นธรรมดาสำหรับชีวิตมนุษย์ หากมนุษย์เราเข้าใจสัจจะในเรื่องนี้จะช่วยคลายความทุกข์เพราะการจากได้ ที่เราต้องเข้าใจในสิ่งนี้เพื่อจะทำชีวิตในขณะที่มีอยู่ให้มีความหมายมากขึ้น ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวใต้หลังคา" ได้กล่าวถึงเหตุผลของความเข้าใจในสัจจะสำหรับชีวิตว่า หากมนุษย์ต้องทำความเข้าใจและทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้ อ่อนเขียนจดหมายถึงลอมข้อความตอนหนึ่งว่า

... จดหมายของเธอตกย้ำให้ฉันตระหนักถึงการพบและพราก นั้นเป็นธรรมดาใช้
 หมดสำหรับชีวิต และในที่สุดเราจะบอกกับตัวเองอย่างปรีติว่าเราต่างเกิดมาเพื่อ
 ที่จะรอเวลาจาก ไม่ว่าใคร ไม่ว่าสิ่งไหน ก็ล้วนเป็นไปเช่นนี้ทั้งนั้น สิ่งสำคัญนั้นคือ
 การอยู่ต่างหาก เราอยู่เพื่ออะไร เราอยู่เพื่อสิ่งไหน และเราทำอะไรบ้างที่ทา
 ะให้การอยู่ของเราไม่ว่างเปล่าเต็มไปด้วยคุณค่าความหมาย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
 2534 : 25)

เหตุผลที่มนุษย์ควรเข้าใจในเรื่องสัจจะของชีวิตก็เพื่อที่จะได้ใช้ชีวิตในขณะที่มียู่
 ะให้มีความหมายนั่นเอง ไม่เช่นนั้นมนุษย์จะอยู่ไปวัน ๆ อย่างไม่รู้คุณค่าของสิ่งใดเลย การ
 ะหนักถึงการพบและการพรากนั้นช่วยให้การมีอยู่ของมนุษย์มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ซึ่งมนุษย์ที่
 สมบูรณ์ควรตระหนักถึงสัจจะในข้อนี้

นวนิยายเรื่อง "ขอความรักบ้างได้ไหม" แคนตัวละครเอกของเรื่อง เขาพบ
 ะโดยบังเอิญในระหว่างทางกลับบ้าน เขารับเธอมาอยู่ด้วยและรักเธอ เธอนั้นยอมเป็นของแคน
 แต่ไม่เคยบอกรักแคนเลย ซึ่งแคนถามขึ้นในวันหนึ่ง เธอตอบว่า

... "ทำไมเธอต้องมันใจ ทำไมเธอต้องมุ่งหวังที่ตัวฉัน มีอะไรแน่นอนหรือ ถ้า
 ะวันฉันตอบว่า ฉันรักเธอ พรุ่งนี้ก็อาจเปลี่ยนไป ความรักคือชีวิต แต่ความรักก็คือ
 ความเจ็บปวด และชีวิตก็ต้องเปลี่ยนไป ฉันจึงไม่ตอบเธอเลย ไม่ว่าวันใดก็วันหนึ่งฉัน
 ก็ต้องเดินออกไปจากชีวิตเธอ นั้นเป็นสัจจะที่สุด แม้ว่าจะยังรักใคร่ไม่ยอมพราก
 ความตายก็เดินมาเสมอไม่ใช่หรือ" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 60)

ผู้ เข้าใจสัจจะของชีวิตในเรื่องการจากพรากและความไม่จีรังยั่งยืนของสิ่งต่าง ๆ
 บนโลกนี้ดี ถ้าวันนั้นเธอบอกรักแคน และเขาก็ยึดมั่นในคำพูดนั้น วันหนึ่งเมื่อเธอจากไปหรือ
 เปลี่ยนใจ หรือความตายมาพรากเธอไป ชีวิตของแคนจะเป็นอย่างไร แคนยังไม่เข้าใจใน

สัจจะของสิ่งเหล่านี้ เธอจึงพยายามพูดให้เขาเข้าใจ เพื่อที่จะไม่คาดหวังสิ่งใดจากเธออีก ในวันที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม แดนจะสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไป ถ้าเขาเริ่มเข้าใจในเวลา

ในเรื่องสั้นเรื่อง "ลาที่และลาก่อน" ปองตัวละครเอก เป็นผู้ที่เดินทางย้ายตามบิดาไปเรียนหนังสือหลายแห่ง อ่านหนังสือมากกว่านวนิยายหญิงสาวคนรัก เขาพูดให้เธอฟังในวันหนึ่งว่า

... "ความรักก็เป็นเช่นนั้น แต่โลกก็ต้องมีความเกลียดเหมือนฤดูกาลแห้งแล้งที่จะมาถึงหลังความสวยงามนี้ มีฤดูฝนให้ความหวังแก่ท้องทุ่ง ความรักก็เช่นเดียวกัน มันเป็นสิ่งลอบประโลมใจ ธรรมชาติสร้างสรรค์สรรพสิ่งไว้เป็นคู่ ๆ เสมอความสุข ความเศร้า ความผิดหวัง และความสมหวัง เสียงหัวเราะและน้ำตานั่นคือธรรมชาติ และชีวิตก็เป็นเช่นนั้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2528 : 100)

การที่ผู้เขียนเสนอให้มนุษย์ตระหนักและเข้าใจในสัจจะของธรรมชาติเช่นนี้ ก็เพื่อในเวลาที่เหมาะสมกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เป็นไปในทางเลวร้ายสำหรับชีวิต เช่น ความเศร้า ความผิดหวัง ถ้าเข้าใจในสัจจะของธรรมชาติว่ามีสิ่งที่เป็นคู่ หรือมีอีกด้านที่มนุษย์จะพบบ้างได้ เขาจะได้มีความหวังในชีวิต ในขณะที่พบความโศกเศร้า เขาจะได้เรียนรู้ว่า ยังมีความสุขให้พบบ้างได้เช่นกันจะได้ไม่ท้อแท้กับชีวิตมากนัก และเมื่อพบความสุขแม้เพียงเล็กน้อยก็จะรู้สึกว่ามันมากเพราะย่อมดีกว่าความทุกข์ที่เคยพบมา

การพบและการพวากเป็นสัจจะที่ผู้เขียนหยิบยกมากล่าวถึงบ่อยครั้งที่สุด เพราะสัจจะในเรื่องเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องพบอยู่ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน มีผลโดยตรงต่อมนุษย์ ในบทกวีบทหนึ่ง ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวถึงสัจจะในเรื่องการพบและการพวากโดยเปรียบเทียบกับชีวิตมนุษย์ที่มีการเกิดและการตายซึ่งเป็นธรรมดาสำหรับชีวิตว่า

ชีวิตคือการจาก
รำลือน้ำหลุมศพ

พบเพื่อพวากจากเพื่อพบ
และยิ้มกว้างที่ข้างเปล

ต่างมาและต่างไป
ล่องลอยสู่ทะเล

ในนาวาความว้าเหว
แห่งชีวิตอนิจจัง

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 28)

และอีกบทหนึ่งที่กำลังถึงเรื่องนี้เช่นกันว่า

ที่จริงแล้วชีวิตเราเนาเพื่อจาก	พบเพื่อพรากรมลาอย่าสงสัย
เหลือก็เพียงรอยน้ำตาความอาลัย	ประทับไว้บนทางผ่านกาลเวลา
สายน้ำหยดร้องไห้เข้าใจแจ้ง	ผ่านเกาะแก่งถิ่นร้อนไว้ให้คุณค่า
ไม่สุดสิ้นรินหลังไหลสายชีวา	เสมอมาแม้ในท่ามความมืดมน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535: 71)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนกล่าวถึงสิ่งจะในเรื่องนี้ เพื่อที่มนุษย์จะได้เข้าใจ และทำชีวิตในช่วงขณะที่มีอยู่ให้มีคุณค่า เหมือนสายน้ำที่ต้องไหลผ่านไปทุกแห่ง แต่ได้ให้ประโยชน์แก่ทุกแห่งที่ไหลผ่านไป มนุษย์ก็ควรที่จะทำตนให้มีคุณค่าแก่ผู้อื่น เพื่อที่มนุษย์จะได้ดำรงคุณค่าอยู่อย่างเข้าใจในสิ่งจะความเป็นไปของธรรมชาติให้มากขึ้น

1.1.16 ความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว ในชีวิตมนุษย์นั้นต้องพบกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย แต่จะทำอย่างไรให้มนุษย์ยังดำรงคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์อยู่ได้ ทั้งที่ขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งต่าง ๆ ที่เราพบเห็นให้เป็นไปน่งดีและเหมาะสมสำหรับชีวิต ความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มนุษย์อาจต้องพบ ผู้เขียนเสนอแนวคิดในเรื่องการจัดการกับความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว คือ การขอบคุณสิ่งนี้เพราะมันช่วยมนุษย์ได้ในหลายสิ่งหลายอย่าง ไม่ควรทุกข์เศร้านักถ้าต้องเผชิญหน้ากับมัน เพราะจริง ๆ แล้วสิ่งนี้มีคุณค่าสำหรับชีวิต ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" บางครั้งเวลาพอทำงานหรือทำอะไรเป็นส่วน

ตัว ลูกสาวจะรู้สึกเหงาเพราะเธอเป็นลูกคนเดียวจึงไม่ค่อยมีเพื่อน ในครั้งหนึ่งที่เหงามาก จนถึงกับท้อแท้กับชีวิต จนพ่อต้องอธิบายให้ลูกสาวฟังว่า

... "ที่สับสนลูก จะชอบหรือไม่ชอบก็ตาม คนเราต้องโดดเดี่ยวอยู่ดี ใครจะอยู่กับใครได้ตลอดไป วันหนึ่งเมื่อพ่อตายไป หนูก็ต้องโดดเดี่ยว หนูอาจแต่งงาน มีครอบครัวมีลูก แต่ต่อไปเขาก็ต้องแยกย้ายกันไป ท้ายที่สุดมนุษย์เราก็ต้องโดดเดี่ยวตายในหลุมฝังศพ มันเป็นสัจจะของชีวิต..ทุกวันนี้ก็ตามเถอะ การใช้ความคิดหรือการกระทำของคนนั้นโดดเดี่ยวเสมอ ไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ไหน แต่ความโดดเดี่ยวในทะเลที่สร้างงานเขียน และสร้างงานศิลปะดี ๆ มานับไม่ถ้วนแล้ว..เราต้องขอบคุณความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว ค้นหาถึงความสันโดษ หนูจะพบอะไรดี ๆ เสมอในความเจ็บ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 130-131)

เราจะเห็นว่าพ่อนั้นสอนให้ลูกขอบคุณความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว เพราะมนุษย์จะค้นพบพลังในตนเองได้จากสิ่งนี้ เพราะจริง ๆ แล้วมันมีคุณค่าสำหรับชีวิตมนุษย์เช่นกันและยังเป็นสัจจะสำหรับชีวิตมนุษย์ด้วย เมื่อเกิดมาเราก็เกิดมาคนเดียว เมื่อตายลงย่อมพบกับความโดดเดี่ยวอันแท้จริง ดังนั้นควรค้นหาพลังในตนเองจากความโดดเดี่ยวนี้ และหากเราได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวบ้าง อาจค้นพบหลายสิ่งหลายอย่างในตัวเรา ไม่ว่าจะเป็นความต้องการอันแท้จริงของหัวใจตน การทำงานที่ต้องการทำ หรืออีกหลาย ๆ อย่างตามแต่มนุษย์คนใดจะหาได้ในยามที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว และผู้เขียนยังบอกถึงสาเหตุที่มนุษย์ทุกข์เศร้าในเวลาที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวไว้ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เช่นเดียวกัน พ่อพูดกับลูกสาวว่า

... "ความเหงาในมันไม่มีอะไรมากไปกว่าการรักตนเองมากเกินไปเกินความพอดี ยังมีเรื่องราวอีกมากมายนัก นอกเหนือจากการหมกมุ่นกับเรื่องตัวเอง เรื่องของโลก ของชีวิตนี้ล้วนแล้วแต่น่าสนใจ หนูต้องเปิดประตูหัวใจตัวเองให้กว้าง" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 135)

ในเวลาที่มีมนุษย์ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวจะทำให้มีเวลาดิ้นหาพลังในตนเอง แต่สิ่งที่ทำให้มนุษย์รู้สึกเศร้าในขณะที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว คือ การคิดถึงเรื่องของตนเองมากเกินไปจนเป็นทุกข์ วิธีแก้ไขคือ ลองคิดถึงความทุกข์ของคนอื่นบ้าง โลกนี้ยังมีผู้คนที่มีความทุกข์มากกว่าเราอีกหลายคน ซึ่งเราควรนึกถึงและยื่นมือไปช่วยเหลือ เมื่อมนุษย์ได้ลองคิดถึงความทุกข์ในชีวิตของผู้อื่นแล้ว ทำให้ความทุกข์ที่เกิดจากการอยู่อย่างโดดเดี่ยวของเราคลายลง เพราะยังมีความทุกข์อีกมากมายที่หนักหนาสาหัสกว่าการอยู่อย่างโดดเดี่ยว เช่น คนที่ประสบภัยทางธรรมชาติ คนพิการแต่กำเนิด เป็นต้น

นอกจากนี้มนุษย์บางคนยังเฝ้าหาความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยว เพราะมันมีส่วนที่ดีในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" อ่อนหนึ่งคนในเมืองมาอยู่คนเดียวที่หมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่ง เธอเขียนจดหมายบอกลอมว่า

... ความเปลี่ยวเปล่าเหงาหงอยนั้นแสนงามเสมอในความรู้สึกของฉัน เมื่อวันหนึ่งที่เราได้ฝ่าข้ามมันไป เราจะได้พบว่ามันมีคุณค่าเต็มเปี่ยม อย่างน้อยก็การที่เราจะได้อยู่กับตัวเองอย่างจริงแท้ ตอบคำถามและค้นหาบางสิ่งที่ซุกซ่อนอยู่ในท้องหับสึบลูนั้น สำหรับฉันแล้ว การอยู่คนเดียวมิได้หมายถึงความเหงาหรือความจับใจเศร้าโศก หากมันคือโลกของจินตนาการและความฝัน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 18-19)

อ่อนเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ยืนยันว่า การอยู่อย่างโดดเดี่ยวเป็นสิ่งดีสำหรับตัวเธอ เธอเคยอยู่ในเมืองมาก่อน ผู้คนในเมืองไม่ค่อยมีเวลาได้อยู่คนเดียวมักถ้าไม่อยู่กับคนด้วยกันก็จะอยู่กับวัตถุ เช่น อยู่หน้าเครื่องรับโทรทัศน์ เป็นต้น มันทำให้เสียเวลาในชีวิตไปกับส่วนปลีกย่อยจนไม่มีเวลามาค้นหาความหมายและคำตอบให้กับตัวเอง ไม่มีเวลาฝันหรือจินตนาการเพื่อท้าทายให้หยุดนิ่งบ้าง ดังนั้นความเจ็บเหงาเปล่าเปลี่ยวก็เป็นที่ต้องการของมนุษย์ในสังคมพอ ๆ กับสิ่งอื่นเหมือนกัน เพราะสามารถช่วยดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ไว้ได้เช่นกัน

1.1.17 การปฏิเสธวัตถุนิยม พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า วัตถุไม่ใช่สิ่งสำคัญสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ กลับทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง เขาปฏิเสธและไม่เห็นด้วยกับการเจริญเติบโตของวัตถุ โดยเฉพาะที่หมู่บ้านชนบท วัตถุกำลังทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ของชาวบ้านลง ในนวนิยาย เรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีมิตรไมตรีและอบอุ่น แม้วัตถุจะยังไม่เจริญนักแต่พวกเขาก็อยู่ร่วมกันมาอย่างสงบ แล้ววันหนึ่งวัตถุที่ชื่อว่าถนนก็เข้ามาในหมู่บ้านและตามมาด้วยวัตถุอื่น ๆ อีกมากมาย หล้าบุญเด็กหญิงในหมู่บ้านสงสัยในสิ่งใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นกับหมู่บ้านซึ่งทำให้ชีวิตประจำวันของเธอเปลี่ยนไป เธอไม่เห็นด้วยเมื่อพ่อเล่าว่า

... "เราพากันไถทางขึ้นไปบนยอดดอยห้วยโป่งกาน ซึ่งเป็นยอดดอยที่สูงมากเพื่อสร้างที่ถ้ำยทอดพระทศน์" ได้ยินมาแค่นี้แหละ และเธอก็ไม่เคยเข้าจันทน์ที่พ่อบอกว่าพระทศน์นั้นคืออะไร...แต่ที่แน่นอน หล้าบุญไม่อยากให้น้ำในลาธารมันขุ่นเหมือนอย่างนี้หรอก นอกจากลงอาบไม่ได้แล้วยังซักผ้าไม่ได้ และยังต้องไปตักน้ำดื่มจากบ่อน้ำซึ่งจืดมาก สู้น้ำบ่อทรายตามลาธารไม่ได้ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 30)

การไถทางขึ้นไปบนยอดดอยมีผลกับน้ำในลาธารที่คนในท้องถิ่นต้องใช้กัน เพราะการไถทางทำให้น้ำขุ่นตลอดทั้งลำน้ำได้ หล้าบุญแม้ยังเด็กแต่ก็มองเห็นว่าธรรมชาติที่เธอเคยใช้น้ำชีวิตประจำวันต้องเปลี่ยนแปลงไปเพราะวัตถุชนิดใหม่ที่เกิดขึ้น เธอไม่พอใจกับการนำวัตถุสมัยใหม่มาใช้ในการทำมาหากินเพราะเป็นการลดคุณค่าของมนุษย์ ทำให้จิตใจของผู้คนเสื่อมลง พ่อเผ่าแพรนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างให้เป็นตัวแทนความคิดที่ว่าวัตถุนั้นนำความเสื่อมมาสู่จิตใจมนุษย์ ในคราวที่เผ่าแพรชวนหลานไปตกปลา แต่น้ำแปลกที่ในหนองวันนั้นไม่มีปลาเลย ส่วนอีกปากหนึ่งของหนอง หลานของเขาเห็นปลาลอยขึ้นมาตายเต็มไปหมด มีคนใช้ไฟฟ้าช็อตมันได้นิ่งตกปลาอย่างที่เขาคิด หลานนั้นตกใจและอยากไปดู แต่เผ่าแพรยืนยันที่จะตกปลาต่อไป เพราะการตกปลานั้นเป็นศิลปะ สามารถสร้างความสมดุลระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ได้ เขารู้สึกเกี่ยวกับการช็อตปลาด้วยไฟฟ้าว่า

"ง้อ ทำไมคนเราจึงต้องพ่ายแพ้และท้อในสิ่งใจ ๆ เช่นนั้น" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 107)

สิ่งที่เผกแพรวาพียงนั้น สะท้อนได้อย่างลึกซึ้งว่าเมื่อมนุษย์เราหันไปใช้ชีวิตที่เรียกว่า ไฟฟ้ามาซื้อตบลา นั้นเป็นการกระทำที่โง่ การตกปลาเป็นเหมือนเกมระหว่างปลากับคน ในการตกแต่ละครั้งเราจะได้ปลาแต่พอกินและยังมีปลาเหลือเพื่อสืบทอดให้ต่อไป ส่วนการที่ปลา มาติดเบ็ดและเราเอามันมากินได้ก็เป็นชัยชนะอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งใครจะชนะมากน้อย แค่ไหนก็แล้วแต่ความชำนาญของแต่ละคน เพราะในระหว่างการตกปลา ดึงสายเบ็ดผ่นหรือ ดึงนั้นมีการต่อสู้กันก่อนที่ปลาจะตายอย่างน้อยมันก็ได้ต่อสู้ ก็แล้วทำไมมนุษย์ถึงเอาเปรียบและ ยอมแพ้การต่อสู้ในระหว่างการตกปลาเสียแต่ยังไม่มี การต่อสู้เช่นนี้เล่า อยู่ดี ๆ ก็เอาไฟฟ้า มาทำให้มันตายอย่างนั้นมนุษย์คนนั้นไม่ได้ชนะแต่พ่ายแพ้แต่แรกเลยทีเดียว ซึ่งเผกแพรวาไม่เห็น ด้วยกับวิธีการเช่นนี้ แล้วมนุษย์จะดำรงคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ต่อไปได้อย่างไร หากปล่อย ให้อาวุธเข้ามามีอิทธิพลเหนือชีวิตกันมากขนาดนี้

ผู้เขียนให้ตัวละครที่เป็นครูในหมู่บ้านชื่อมาซาเป็นตัวสรุปความคิดเรื่องความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน หลังจากที่มีการเจริญเติบโตของวัดถูกกำลังแพร่กระจายไปทั่วหมู่บ้าน

... ผู้คนที่นี่ ความเป็นอยู่ง่าย ๆ และแล้ววันหนึ่งวิถีชีวิตก็เปลี่ยนไป สิ่งที่เราเรียกกันว่าความเจริญรุ่งเรืองกำลังหลั่งไหลมาที่นี่ มันไม่เพียงแต่นี้แต่เพียงอย่างเดียวหรอก ที่นั่น ที่โน่น ประเทศนี้โลกสมัยใหม่นี้ เครื่องจักรกำลังเดินทางเข้าอย่างสง่า และความ เป็นมนุษย์ก็หดสั้นเข้า ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 116)

ผู้เขียนนั้นไม่เห็นด้วยกับความเจริญในด้านวัตถุ เขาปฏิเสธและมองเห็นถึงผลร้าย มากกว่าผลดี โดยเฉพาะผลร้ายที่มีต่อชีวิตมนุษย์โดยตรง

งานบทกวีชื่อ "ถนน" งานรวมบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้" กล่าวว่า

ถนนเอ๋ยถนนใหม่	ยุคสมัยพัฒนามาขมขื่น
รถวิ่งวุ่นไปไหนทันใจจริง	ถนนพาทุกสิ่งวิ่งตามมา

วิทยุโทรทัศน์พัฒนา

ทั้งชั้นโยชนิติน

ถนนมอวัดถุไว้ให้ประชา

พร้อมกับพาน้ำใจไปไม่เหลือเอ๋ย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 39)

ถนนซึ่งเป็นวัตถุสิ่งแรกที่เดินทางเข้าไปหามนุษย์ในถิ่นต่าง ๆ จากนั้นก็จะพาวัตถุอื่น ๆ ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันของมนุษย์ไปให้พวกเขา และมีผลโดยตรงกับความเป็นมนุษย์ คือ ทาลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงโดยเฉพาะน้ำใจของมนุษย์ ที่แห่งใดก็ตามเมื่อวัตถุเข้าไปครอบงำจิตใจเสียแล้วความมีน้ำใจในตัวมนุษย์เริ่มจะลดลงหรืออาจหายไปก็เป็นได้ เพราะผลร้ายที่มีต่อชีวิตมนุษย์โดยตรงนี้เอง ผู้เขียนจึงมีทัศนะที่ต่อต้านวัตถุนิยมโดยสิ้นเชิง นอกจากจะพาน้ำใจไปแล้ว ในบางพื้นที่วัตถุสามารถเปลี่ยนแปลงหัวใจมนุษย์ได้ด้วยซ้ำ ในบทกวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

วัตถุเอ๋ยวัตถุช่างคด

เจ้าเปลี่ยนผันหัวใจแห่งแล้งระเอย

ข้าวฆ่าฟันเริ่มก่อร่องรอยโศกโอย หนึ่งเอิกซ์ไปรยหนึ่งฆ่าบรูณคลั่งควาร้อน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 99)

วัตถุนั้นมีผลต่อจิตใจมนุษย์มาก จากที่เคยพอออกพอใจกับชีวิตประจำวันของตนเองก็ต้องมาเปลี่ยนไป ดิ้นรนตะเกียกตะกายเพื่อให้ได้วัตถุมา จนหลงลืมหัวใจของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อมีวัตถุและเงินเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตมาก ๆ คุณค่าในความเป็นมนุษย์ก็หายไปส่งผลร้ายโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยสัจจะของธรรมชาติแล้ววัตถุไม่ใช่สิ่งที่เป็นสาระหรือแก่นแท้ของชีวิต ในบทกวีบทสุดท้าย ของรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ผู้เขียนสรุปสัจจะของชีวิตมนุษย์ไว้ว่า

ตึกสูงสมบัติพิสดาน	เงินร้อยล้านที่ใครใครต่างใฝ่ฝัน
จริงหรือคือคุณค่าอันดี	และสร้างสันติสุขให้ทุกคน
เมื่อคนตายวางแผนทางแบออก	คืออย่าตอกคนอยู่อย่าสับสน
สมบัติที่เหลือหรือคือชื่อตน	ฯใช้ชาวชนแออัดถึงชาวซึ่งใจ
ยิ่งเมื่อยามเป็นศพดินกลบหน้า	ข้า ข้า ผู้ดี เศรษฐี โพร
ก็กว้างศอกยาววาทุกหน้าไป	ไม่มีใครเอาติดตัวเว้นชั่วดี

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 167)

นี่คือสิ่งจะสำหรับชีวิต เมื่อตายไปแล้ววัตถุสิ่งของที่เคยเสาะแสวงหาก็ก็นำใครได้ติดตัวไป มีแต่จะสร้างความวุ่นวายให้กับผู้ที่อยู่ข้างหลังต้องมาแย่งชิงกันต่อไป สิ่งเหล่านี้ล้วนทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้งสิ้น แต่สิ่งที่เหลืออยู่หลังจากมนุษย์ตายไปแล้ว คือ ความดีความเลวที่คนคนนั้นเคยกระทำ โดยเฉพาะสิ่งดีที่จะสร้างประโยชน์แก่คนอื่น ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้มนุษย์คนนั้นมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นแม้จะตายไปแล้ว ดังนั้นในบทสรุปนี้ผู้เขียนย้ำว่ามนุษย์ที่มีคุณค่าอย่ามัวแต่หลงใหลหรือยึดติดกับวัตถุกันอยู่ มีสิ่งที่มีคุณค่าอีกมากมายนักที่มนุษย์ควรจะทำเพื่อดำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้ตนเองและผู้อื่นได้ต่อไป

1.1.18 การมีเสรีภาพ พิบูลศักดิ์ ละครพลเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพทั้งในเรื่องความคิดและการกระทำ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทำอะไรตามอำเภอใจของตนแต่ฝ่ายเดียว อิสระเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์เพราะการสร้างสรรค์ต่าง ๆ จากมนุษย์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเขามีเสรีภาพที่จะคิดและกระทำตามความคิดของเขา แต่มนุษย์นั้นต้องอาศัยเสรีภาพของตนในทางที่ถูกวิธีจึงจะมีคุณค่า ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" วิธีการเลี้ยงลูกของพ่อแม่นั้นให้อิสระเสรีกับลูกเต็มที่ทั้งในเรื่องความคิดและการกระทำ แต่เสรีภาพของพ่อแม่นั้นหมายถึง

... "เสรีภาพไม่ได้หมายถึงการไร้ระเบียบ คนเราต้องมีวินัยกับตัวเอง โดยเฉพาะคนที่ทำงานด้านศิลปะนี้ ถ้าปล่อยปละละเลยไม่เข้มงวดกับตัวเองมันก็จะเละ ลุกมาทางนี้แล้วพอถึงต้องคอยย้ำว่าพอให้เสรีภาพกับลูกนะ แต่ลูกต้องรักษามันไว้ และเคารพกติกา... ที่พอให้เสรีภาพกับหนูมากก็เพื่อให้หนูเป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจรับผิดชอบ แม้ในสิ่งเล็กน้อยแค่ไหนก็ตามที่" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2534 : 304)

เสรีภาพที่ผู้เขียนเสนอเน้นมนุษย์มีกันทุกคนแต่ต้องประกอบไปด้วยความมีระเบียบในตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกิจการงานต่าง ๆ ซึ่งถ้าเสรีภาพรวมถึงการไร้ระเบียบของมนุษย์ไปด้วยแล้ว มนุษย์คงจะลดคุณค่าในตนเองลงก็ในเมื่อกับชีวิตตนเองยังไร้ระเบียบแล้วจะไปจัดการอะไรกับสังคมให้มีความสุขได้ ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดในเรื่องนี้โดยหยิบยกเสรีภาพของคนทำงานศิลปะ ตัวพ่อก็เรียนศิลปะมา และลูกสาวก็กำลังจะสอบเข้าโรงเรียนศิลปะ ดังนั้นจึงเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่า เสรีภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์เพื่อให้เขามีความเป็นตัวของตัวเอง และหมายรวมถึงการมีระเบียบในตนเอง และการรู้จักรับผิดชอบด้วย

1.2 มนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคม คำว่า พลเมือง หรือ ประชาชน หมายถึง คนทั้งหมดภายใต้การปกครองของรัฐใดรัฐหนึ่ง ซึ่งได้รับสิทธิและหน้าที่บางประการ โดยทั่วไปรัฐที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องยอมรับว่าพลเมืองของตนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยมีโอกาสที่จะแสดงพลังทั้งหมดของตนออกมา

มนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคม หมายถึง คน ๆ หนึ่งหรือคนทั้งหมดปฏิบัติต่อมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม ตลอดจนปฏิบัติต่อสถาบันทางสังคมหรือมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม

มนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยม หมายถึง มนุษย์ที่มีความคิดจิตสำนึก และการกระทำอันตั้งงามต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมและต่อสถาบันทางสังคม ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ทางสังคม เป็นผู้มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเห็นมนุษย์ในสังคมอยู่ร่วม

กันอย่างสงบสุขและเป็นผู้มีส่วนในการสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้น่าอยู่ขึ้น

1.2.1 ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่า มนุษย์ทุกคนแม้จะมีความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างกัน แต่ทุก ๆ คนมีสิ่งที่เหมือนและเท่าเทียมกัน คือคุณค่าในความเป็นมนุษย์ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ตัวละครที่เป็นพ่อ เคยทำงานเป็นบรรณาธิการหนังสือเล่มหนึ่ง ในขณะนั้นอาศัยอยู่ชั้นบนของโรงพิมพ์ มีโอกาสใกล้ชิดกับพนักงานของโรงพิมพ์ แม้พ่อจะเป็นเจ้านาย แต่เขาก็เคารพนับถือและให้เกียรติทุกคนเสมอกัน เพราะเขามีความคิดว่าทุกคนก็ล้วนเกิดมาเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าทั้งสิ้น แม้หน้าที่การงานจะต้อยกว่าก็ตาม เขาสอนลูกสาวในเรื่องนี้ว่า

... "แม้พ่อจะเป็นเจ้านายเขา แต่ก็วางตัวเป็นเพื่อนและไม่เคยยกตนข่มท่าน เวลาทำงานพ่อก็ทำงาน นอกเวลาพ่อก็นับถือทุกคนเสมอกัน...คนเรานะไม่ว่าเขาจะต่ำต้อยน้อยหน้าแค่ไหน เราก็ต้องเคารพนับถือทุกคนเสมอกับเราอย่าไปดูถูกดูหมิ่นคนมองคนแต่ภายนอก เลือกคบเพียงเปลือกอันจอมปลอมถ้าเราได้เจอคนดี ได้มีเพื่อนที่ดี แม้เพียงสักคนหนึ่ง นั่นก็เป็นของขวัญอันล้ำค่าสุดแล้วสำหรับชีวิต" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 157)

การเห็นคุณค่าในความเท่าเทียมกันของมนุษย์นี้ นอกจากเป็นผลดีแก่ตัว เองที่จะมีมิตรดีแล้วยังจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เพราะไม่มีใครดูหมิ่นใคร ในสังคมทุกวันนี้ นอกจากจะดูหมิ่นกันในเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงานแล้ว ในบางถิ่นของประเทศมีการดูหมิ่นในเรื่องเชื้อชาติโดยเฉพาะในถิ่นที่ชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่ ทั้งที่ชนกลุ่มน้อยนั้นก็มีคุณค่าความเป็นคนเหมือน ๆ กับคนอื่น เพราะการไม่เคารพกันในเรื่องความเท่าเทียมนี้เองสงครามจึงเกิดขึ้นได้ง่าย ผู้เขียนเสนอแนวคิดว่านวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" โดยให้มาวิเด็กชายเชื้อสายไทยมีเพื่อนเป็นเด็กเชื้อสายกะเหรี่ยงหลายคน เขาไม่เคยดูถูกเด็กกะเหรี่ยงเหล่านั้นเลย เพื่อนสาวกะเหรี่ยง ชื่อ ตูรู เคยถามเขาว่า ไม่ดูถูกพวกกะเหรี่ยงหรือ เขาตอบว่า "ทำไมต้องเป็นยังงั้น พ่อข้าสอนนกเขาเรื่องนี้ พ่อว่าคนเรามีความเป็นคนเหมือนกัน

ไม่ควรดูถูกกัน ข้าเองก็ไม่ชอบให้ใครมาดูถูก" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 110)

คนในหมู่บ้านที่มาอาศัยอยู่ส่วนใหญ่นี้ไม่มีใครดูถูกชาวกะเหรี่ยงเหมือนที่คนในเมืองหรือเด็กนักเรียนในเมืองดูถูก คนในหมู่บ้านจึงอยู่กันอย่างมีความสุข เมื่อเด็กในหมู่บ้านถูกส่งเข้ามาเรียนในเมืองจึงได้รู้จักกับการดูถูกทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในโรงเรียนบ่อยครั้ง จนมาวิถามตัวเองว่าเขาเข้ามาเรียนทำไม ที่นี่ไม่สงบและมีความสุขเหมือนในหมู่บ้านเลย ผู้เขียนคาดหวังผ่านตัวละครตัวนี้ว่าหากคนในสังคมเคารพนับถือความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน สังคมก็จะสงบสุขได้และคนที่เชื่อในความเท่าเทียมกันของมนุษย์นั้นจะได้รับ ความเคารพนับถือและความเป็นมิตรจากคนอื่นเช่นเดียวกัน

นวนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช่อดอกไม้" แสงตะวันตัวละครเอกของเรื่อง พาร์ชนี ไปคลอลดลูกที่โรงพยาบาลของรัฐในตัวจังหวัด เธอมองเห็นการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ที่โรงพยาบาลปฏิบัติต่อคนชื้ออย่างไม่เท่าเทียมกัน คนไหนมีเงินเสียพิเศษจะได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่า ซึ่งแสงตะวันไม่เห็นด้วยกับการกระทำเช่นนั้น เธอตั้งคำถามขึ้นในใจว่า

"ทำไมคนเราไม่เหมือนกันหรืออย่างไรนะ มีอะไรแบ่งแยกหรือ ทำไมคนนั้นถึงเป็นคนใช้ธรรมดา หรือคนนั้นเป็นคนใช้พิเศษ ทำไมไม่ให้บริการแก่คนทุกคนเหมือน ๆ กัน" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 45)

ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมควรปฏิบัติต่อมนุษย์ทุกคนกันอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในโรงพยาบาลของรัฐ คนทุกวัยยากที่ไม่มีเงินจะฝากพิเศษกับหมอก็ควรได้รับการบริการที่ดีจากเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ด้วย

ในเรื่องเพศ สังคมทุกวันนี้มักให้ความสำคัญแก่มนุษย์ที่เกิดเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ชารถามแสงตะวันว่าลูกของรัชที่เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายพอรู้ว่าเป็นหญิง เขาก็ทำท่าผิดหวังและว่า

... "ก็เป็นผู้ชายเหมือนผมไง บอกตามตรง ผมไม่อยากจะแก่เศร้าเหมือนแม่ อยากให้แกเป็นนักต่อสู้"

"ไม่สำคัญหรอกซาร เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายไม่สำคัญตรงไหนหรอก สำคัญแต่ว่าขอให้เขาเป็นคนดีก็แล้วกัน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 62)

แสงตะวันเป็นตัวละครที่ผู้เขียนยืนยันว่า มนุษย์นั้นจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เพศไม่ใช่เรื่องสำคัญ ความเป็นคนดีต่างหากที่สำคัญ และถ้าเขาโตขึ้นแล้วอยากเป็นนักต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคมถึงเป็นผู้หญิงก็เป็นนักต่อสู้ได้ คุณแต่ตัวเธอก็เป็นผู้หญิงก็ยังต่อสู้ได้เพราะเธอมีความเป็นคนเท่าเทียมกับเพศชายเหมือนกัน

ในเรื่องสั้นเรื่อง "เราจากกันและลืมให้สิ้นเสียตรงนี้" สันติเป็นนักต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม แม้เขาจะถูกผู้มีอิทธิพลซึ่งไม่ยากเห็นชาวบ้านฉลาดขึ้น เพราะจะเอาเปรียบได้ยาก กล่าวหาว่าเขากระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ และส่งตำรวจมาตามจับเขา แต่เขาไม่กลัวยังคงยืนยันในสิ่งที่ตนทำอยู่ เขาเขียนจดหมายบอกครูเชอพอ หญิงคนรักว่า

... ผมไม่มีปากกาอยู่ในมือ ผมไม่มีปืน ผมไม่มีอำนาจ ผมมีแต่ความจริงใจ มีสัจจะ และความรักในมนุษย์ ความใฝ่ฝันที่จะเห็นความเท่าเทียมกันในโลกนี้ และสิ่งนั้นทุกคนพร้อมใจกันเรียกว่าความบ้า เชอพอ ถ้าการไปสอนหนังสือหนังสือ ำให้เขาได้เรียนรู้ฉลาดขึ้น การไปสอนให้เขารู้จักทำการเกษตรทำให้ได้ผลดีขึ้น การไปบอกกล่าวว่าให้เขาสำนึกในความเป็นคนไทย... เป็นการปลุกกระตормวลชน ผมก็จะเป็นคอมมิวนิสต์ และเป็นนักปลุกกระตormวลชน เพราะสิ่งที่ผมทำนั้น เพื่อต้องการเห็นความดีงามของชีวิตที่เป็นสุขสบาย และสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อชีวิตแท้จริงเท่านั้นเอง ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 66)

เราจะเห็นได้ว่า สันติเป็นตัวละครที่ผู้เขียนเสนอความเป็นนักต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม แม้จะเจออุปสรรคมากมายเพียงใด เขาก็ยังยืนยันในสิ่งที่เขาทำ ถ้ามนุษย์ในสังคมไม่เท่าเทียมกัน และยังไม่มีความเห็นเมื่อไปช่วยเหลือให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกัน สังคมย่อมไม่มีทางบรรลุความสงบสุขได้แน่ ดังนั้นแล้วจึงยังคงต่อสู้เพื่อสิ่งนี้ต่อไป

ในบทกวีชื่อ "สายน้ำสีขาว" ในรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" ผู้เขียนเสนอแนวคิดที่มนุษย์ควรตระหนักในปัญหาเรื่องความไม่เท่าเทียมกัน และเสนอทางแก้ปัญหาด้วยการให้มนุษย์ช่วยเหลือผู้ที่ยังเดือดร้อนและโดนสังคมกล่าวหาว่าเป็นผู้ต่ำต้อยในสังคม ถ้ามนุษย์

ทุกคนรู้จักช่วยเหลือกันแล้วความเท่าเทียมกันก็อาจจะเกิดขึ้นได้

ในโลกนี้ ในสังคมเราต้องอยู่ร่วมกัน
ถ้าไม่มีความเท่าเทียมเกิดขึ้น
ก็ย่อมมีความเดือดร้อนเป็นธรรมดา...
เพื่อนรัก
เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ที่สัตว์สังคมพึงตระหนักไว้
ทุกคนพึงหันหลังกลับมามอง เอาใจใส่คนที่ต่ำกว่าในสังคม...
เราพอจะช่วยเขาได้หรือเปล่า
แน่นอนที่สุด เราต้องลงมือแก้ไขโดยเต็มความสามารถทุกคน
ไม่ใช่เป็นเพียงการยืนดูอยู่ห่าง ๆ และบริวิต...
เราต้องคิดอยู่เสมอว่า สันติสุขนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย
ถ้าความเท่าเทียมกันไม่มี"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2520 : 124-127)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนพยายามถ่ายทอดแนวคิดในเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ทั้งชักชวนให้มนุษย์ช่วยเหลือกัน และบอกถึงผลร้ายซึ่งเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันเพื่อย้ำว่า ถ้าอยากเห็นสังคมสงบสุข และมนุษย์อยู่ได้อย่างเป็นสุขทั้งหมดและเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าแห่งความเป็นคนเท่าเทียมกัน และสังคมที่สงบสุขก็จะตามมาเอง

1.2.2 การรู้จักหน้าที่ มนุษย์แต่ละคนที่เกิดมาในสังคม มีหน้าที่ของตนที่เหมือนหรือแตกต่างกันไปแล้วแต่รายละเอียดส่วนตัวของแต่ละคน แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้สังคมยังคงดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้คือมนุษย์ในสังคมรู้จักหน้าที่ของตนและทำหน้าที่นั้นเป็นอย่างดี ซึ่งมีส่วนช่วยให้สังคมดีขึ้นได้ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดงใจ" พ่อสอนลูกในเรื่องการรู้จักหน้าที่ของตนไว้ว่า

... "ลูกทำส่วนของลูกให้ดี ทุกคนทำส่วนของตนให้ดีไม่ต้องวิเศษเลิศลอย ทำหน้าที่ของตนไปให้ดีที่สุดอย่าให้ใครเดือดร้อน พ่อเห็นหนูเรียบร้อย เห็นบ้านเรียบร้อย พ่อก็มีแรงใจในการทำงาน ผลมันต่อเนื่องส่งถึงกันทั้งนั้น เรื่องยิ่งใหญ่ทั้งหลายล้วนเริ่มต้นจากเรื่องเล็ก ๆ เราต้องเป็นคนดีของตัวเอง เป็นคนดีที่บ้าน ของพ่อแม่ เราก็จะเป็นคนดีของสังคมของโลกได้" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 305)

พ่อนั้นเน้นให้ลูกและคนอื่น ๆ ในสังคมทำส่วนของตนให้ดี เพื่อที่จะเป็นคนดีของสังคม และเมื่อสังคมประกอบด้วยมนุษย์ที่กระทำหน้าที่ในส่วนของตนได้เป็นอย่างดีแล้วสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่ดี การเริ่มต้นทำหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมควรเริ่มที่ตัวเราเอง ทำตัวของเราให้ดีกว่าคนอื่นก่อน ต่อไปก็ทำดีต่อคนใกล้ตัว ได้แก่ พ่อแม่ และญาติพี่น้องในครอบครัว มนุษย์ควรปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อบุคคลใกล้ตัวเหล่านี้ให้ดี เช่น เป็นลูกที่ดี เป็นต้น เมื่อก้าวออกไปจากสถาบันครอบครัวไปพบกับสังคมที่ใหญ่กว่า เช่น สถาบันการศึกษา ก็ควรทำหน้าที่ที่มีต่อสถาบันนั้นให้ดี ถ้าเป็นนักเรียนก็เป็นนักเรียนที่ดีจนเมื่อเติบโตขึ้นประกอบอาชีพก็ควรทำหน้าที่ในอาชีพของตนให้ดี เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดก็ตาม เช่น หมอ พยาบาล ครู นักกฎหมาย นักการเมือง เป็นต้น ถ้าบุคคลเหล่านี้ทำหน้าที่ในส่วนของตนอย่างดี สังคมก็ต้องดีขึ้นแน่นอน ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" มีหมอคนหนึ่งที่ถูกเขียนเสนอให้เขาเป็นหมอที่ทำหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี เขาทำงานที่สถานอนามัยหมู่บ้านเล็ก ๆ เขาไม่เคยปิดสถานอนามัยโดยอ้างว่ามีประชุมในเมือง เช่น หมอในชนบททางไกลหลายคนเคยทำ เขาเต็มใจรักษานและดูแลคนไข้ทุกคนเป็นอย่างดี จนคนไข้ที่เป็นชาวบ้านบางคนซาบซึ้งใจถึงกับยกมือไหว้หมอ และพูดว่า

... "ผมก็นุมนทนาสาธุกับคุณหมอละครับ ที่คิดถึงคนบ้านนอกบ้านนาที่อยู่ที่นี่"

ลุงมันยกมือท้วงหัว หมอยกมือไหว้ตอบ และพูดอย่างอารมณ์ดี

"แหม ลุงก็จะถือเป็นผู้เป็นคุณอะไร ผมก็ทำหน้าที่ของผม คนเราก็กทำหน้าที่ของตัวเองให้เท่านั้นแหละ อะไร ๆ มันก็ดีขึ้นทั้งนั้นแหละ ผมไม่ได้คิดมาก คิดว่าที่ผมได้เรียน ๆ มาเนี่ย ก็เพราะเงินภาษีของพวกชาวไร่ชาวนาทั้งหลาย ก็ต้องมาทำงานตอบแทน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 126)

หากหมอในสังคมทุกคนคิดได้อย่างหมอคนนี้ สังคมจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน เพราะในสังคมเราทุกวันนี้ยังมีผู้คนที่อยู่ห่างไกลจากเมืองอีกมากมายซึ่งต้องการหมอที่อุทิศตน ไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตัวเช่นหมอคนนี้ เขาจึงเป็นตัวแทนของคนในสังคมที่ผู้เขียนอยากเห็นว่าได้ทำหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

การที่มนุษย์ทำหน้าที่ในแต่ละส่วนของตนให้ดี เพราะมนุษย์เกิดมาในโลกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือของโลกจึงต้องมีส่วนรับผิดชอบต่อสังคม ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวดีหลังคา" ครั้งที่ลอมพาสมาชิกชมรมสุพันธ์ไปพักผ่อนที่ป่า ได้ลงอาบน้ำในธารที่ใสสะอาด ทำให้เขาคิดถึงเรื่องของชีวิตและผู้คนในสังคมว่า

"แต่ที่จริงแล้ว เราไม่ได้เป็นเจ้าของอะไรเลย แผ่นดิน สายน้ำ สายลม ดวงดาว เราเป็นเพียงส่วนหนึ่งของโลกนี้เท่านั้น และโลกนี้เป็นส่วนหนึ่งของเราด้วย" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 63)

มนุษย์นั้นไม่ได้เป็นเจ้าของสิ่งใดในโลกนี้ แต่เขาเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลกจึงจึงมีส่วนรับผิดชอบต่อโลกนี้ไปด้วย แต่ผู้เขียนไม่ได้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกทุกข์ใจต่อความรับผิดชอบต่อจรรยาบรรณว่ามนุษย์ต้องแบกโลกไว้ทั้งหมดเสียเอง เพียงแต่แนะนำให้มนุษย์ทำหน้าที่ในส่วนของตนให้ดีแล้วสังคมก็จะดี เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของโลก และโลกนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ซึ่งถ้าอยากเห็นโลกดี ก็ควรจะทำดีเพื่อโลกด้วย

สิ่งดีที่มนุษย์ควรกระทำที่กล่าวมาแต่ต้นนั้น จะมีขึ้นได้ก็ด้วยความรู้สึกที่ดีของมนุษย์แต่ละคน ในเรื่องสั้นเรื่อง "ดวงดาวในดวงใจ" เบญญาคิดว่าสิ่งที่เธอทำยังไม่มากพอที่จะทำให้สังคมดีขึ้นและอดโทษตัวเองไม่ได้ ชีวาก็บอกกับเธอว่า

"คุณทำหน้าที่ของคุณ ทุกคนก็ทำไปตามทางของตัวเอง เพียงแต่เราสานีกันทางที่ดีเท่านั้นแหละ ผมว่าเพียงพอแล้วสำหรับสังคมนี้" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2521 : 5)

ผู้เขียนไม่ได้เสนอแนวคิดให้มนุษย์ทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่เกินความสามารถจนกลายเป็นความทุกข์สำหรับชีวิตเลย เพียงแต่ทำหน้าที่ในส่วนของตนให้ดี หรือเพียงมีจิตสำนึกที่ดีก็เพียงพอแล้ว แล้วการกระทำที่ดีจะตามมาได้เองเพื่อดำรงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในสังคมไว้

มนุษย์แต่ละคนมีชีวิตบนโลกนี้อย่างมีคุณค่า แตกต่างกันไปตามหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ มนุษย์ทุกคนจึงมีคุณค่าต่อสังคม ในบทกวีเรื่อง "ฟังลิลมซานเพรียก

เรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

ฟ้าได้งคราญครอบดินทุกถิ่นไป	อยู่ที่ไหนก็ไม่ต่างเส้นทางฝัน
เป็นอะไรก็ได้ไม่สำคัญ	สร้างสรรค์สิ่งดีใดสืบทอด
ป่าดงดิบเขามีแต่ต้นไม้ใหญ่	หญ้าเล็กเล็กช่วยบังไพรเสริมอีกส่วน
แดดส่องเคราะห์แสงให้ใบไม้ไหว	ดินชุ่มชื้นเพราะป่ารับซับน้ำนา
ทรายเม็ดหนึ่งนั้นช่วยสร้างหาดกว้างไกล	ทะเลรวมแควน้ำไหลจากธารถ้ำ
ตาน้ำน้อยหยก่เกิดเกษตรกรรม	ฟ้าฝนน้ำข้าวก็ชุ่มเป็นอุ้งทอง
คิดหากว้างสร้างให้เห็นเป็นน้ำหจรง	ทุกทุกสิ่งล้วนมีค่าอย่าหม่นหมอง
จุดหมายพันฝ่าไปในครรลอง	อย่ามัวมองแต่ปากฟ้าเพื่อหาดาว

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 70)

ผู้เขียนเสนอแนวคิดในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า โลกนี้ประกอบด้วยส่วนสำคัญหลายส่วนร่วมกันโลกจึงดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นมนุษย์จะเป็นอะไรหรือทำอะไรก็ได้บนโลกนี้ ล้วนแล้วแต่สำคัญและมีคุณค่าทั้งสิ้น เพียงแต่ให้ลงมือกระทำหน้าที่ในส่วนของตนให้ดี

1.2.3 มิตรภาพของมนุษย์ในสังคม มนุษย์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นมามีชีวิตอยู่คนเดียวบนโลก ยังต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับมนุษย์คนอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นเพื่อดำรงคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดที่ มนุษย์ทุกคนควรมี มิตรภาพที่ดีต่อกัน ในบทกวีชื่อ "เพื่อน" ในรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

มนุษย์ไม่ใช่มีเพียงตนเอง เพียงแค่นั้น
และมนุษย์ก็ไม่ใช่มีเพียงตนเองกับเพื่อน ๆ
ทุกสุขก็ไม่ได้ดับแคบหรือจับกลุ่มเพียงเท่านั้น

ทุกข์เป็นสิ่งที่รวมสมัยของผู้คนในสังคม
 เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องรับรู้และเห็นอกเห็นใจ
 และยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ
 มนุษย์ทุกคนร่วมลงเรือแห่งชะตากรรมเดียวกัน
 มนุษย์ทุกคนจึงควรเป็นเพื่อนกัน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 40)

มนุษย์ทุกคนเกิดมาบนโลกเดียวกัน มีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ดังนั้นจึงควรเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน เพื่อที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข มิตรภาพที่ดีต่อกันนั้นทำให้มนุษย์รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มิตรภาพที่ดีของมนุษย์หมายถึงการเป็นมิตรที่ดีกับทุกคนในสังคม ไม่มองคนอื่นในแง่ร้าย มีความปรารถนาดีต่อกัน พร้อมจะช่วยเหลือในยามที่เขาเดือดร้อน ไม่ได้คับแค้นเคียดแค้นเฉพาะคนที่เรารู้จักหรือคุ้นเคยเท่านั้น แต่รวมไปถึงบุคคลอื่น ๆ ในโลกนี้ทั้งหมด เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาและปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น และมนุษย์ก็จะดำรงคุณค่าของตนเองที่มีต่อสังคมไว้ได้

1.2.4 ความรับผิดชอบต่อสังคม มนุษย์เมื่อเกิดมาชีวิตอยู่ในสังคม สิ่งหนึ่งที่พึงมีต่อสังคมคือความรับผิดชอบต่อสังคม พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ที่มีคุณค่าควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมที่เราอาศัยอยู่ ในบทกวีชื่อ "โดดเดี่ยว" ในรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" มีข้อความว่า

โดดเดี่ยว

ไม่มีใครอยู่โดดเดี่ยว

จะไม่มีใครโดดเดี่ยวอีกต่อไปแล้ว

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม

เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม

ปรับปรุงสังคมให้มีค่า มีคุณภาพ
 นั้นเป็นเพียงข้อแม้เล็ก ๆ เท่านั้น
 ภาระเบื้องต้นแรกของความเป็นมนุษย์

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 43)

ผู้เขียนเสนอทัศนะเรื่องความรับผิดชอบผ่านบทกวีบทนี้ว่า มนุษย์นั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นประการแรก เหมือนเป็นหน้าที่ของการที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมคือมนุษย์ที่มีคุณค่า ซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือ พัฒนา ปรับปรุงสังคมให้มีค่าขึ้น ไม่ว่า จะรับผิดชอบต่อส่วนไหนก็ได้ทั้งสิ้น แต่ให้พึงตระหนักว่า สังคมที่ดีงามจะเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์ รู้จักรับผิดชอบต่อสังคม

1.2.5 การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่ามนุษย์ที่มีคุณค่าย่อมบารบารณาที่จะเห็นคนอื่น ๆ ในสังคมมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ดังนั้น จึงควรช่วยเหลือมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคมที่ด้อยโอกาสกว่าตน เพื่อให้เขามีโอกาสทางสังคมและมีความสุขในชีวิตมากขึ้น มนุษย์ที่มองเห็นความทุกข์ของผู้อื่นโดยไม่รู้สึกทุกข์ร้อนนั้นไม่ใช่มนุษย์ที่มีคุณค่า ตัวละครของพิบูลศักดิ์หลายตัวทำงานช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ หรือไม่ก็ทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมมากกว่าของตนเองตลอดเวลา แม้จะเจอกับอุปสรรคต่าง ๆ ก็ไม่ได้ย่อท้อ ในนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช่อดอกไม้" ครูแสงตะวัน นางเอกของเรื่อง ทำงานเป็นครูที่โรงเรียนของหมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง เธอทำงานอย่างทุ่มเท ทำห้องสมุดของโรงเรียน ทำห้องสมุดชุมชน เพื่อคนชนบทจะได้รู้หนังสือมากขึ้น แม้จะเหนื่อยและเหงาต้องห่างไกลจากคนรัก แต่เธอก็ไม่เคยคิดเลิกอาชีพครูในที่ห่างไกลแบบนี้ และเธอยังคอยช่วยเหลือเพื่อนครูที่ประสบความทุกข์อยู่เสมอ ในคราวที่ครูรัชนี้ เจ็บท้องจะคลอดลูก แสงตะวันเป็นคนพาเธอไปโรงพยาบาลและอยู่เป็นเพื่อนจนเด็กคลอดเรียบร้อย สามปีของรัชนี้ไม่มีคนรักาหมจึงทิ้งรัชนี้ให้อยู่คนเดียว แสงตะวันเห็นใจและช่วยเหลือรัชนี้เสมอมา จนรัชนี้เอ่ยขึ้นเ้าว่า

... "เธอเป็นเพื่อนที่ดี" รัชนี้พูดออกมาอย่างยากลำบาก

"อย่าคิดอะไรมากเกินไป ฉันจะอยู่เป็นเพื่อนเธอที่นี้ไม่ทิ้งไปไหน ควรจะนอนหลับตาและทำจิตใจให้สบาย คนเราก็ต้องช่วยเหลือกันยามทุกข์ยาก นี่มันเป็นสามัญสำนึกของทุกคนแหละ เธอนอนเสียละ หลับตา ประเดี๋ยวหมอกก็คงเสร็จ ไม่มีอะไรยุ่งยากหรอก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 33)

การช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสามัญสำนึกของทุกคนในสังคม เพราะมนุษย์นั้นเกิดมาเพื่ออยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือกันจึงเป็นสิ่งที่ควรจะทำ การช่วยเหลือรัชนี้ของแสงตะวันเป็นตัวอย่างของการช่วยเหลืออย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าใครทำได้ก็ควรทำ แสงตะวันเป็นครูที่รณรงค์ให้เด็ก ๆ และอ่านหนังสือกันมาก ๆ ถึงจะเป็นครูอยู่ในโรงเรียนที่ห่างไกลก็จริง แต่เธอไม่ได้ทำงานเช้าชามเย็นชามเพื่อให้เวลาในแต่ละวันหมดไปเช่นครูคนอื่นทำ เธอมีความสุขกับงานที่ทำ ห้องสมุดของเธอมีเด็ก ๆ เข้ามาอ่านหนังสือกันมากขึ้น แต่มีครูบางคนไม่ชอบในสิ่งที่เธอทำ กล่าวหาว่าเธอทำงานเอาหน้า เมื่อเธอจัดโครงการต่าง ๆ ขึ้นในโรงเรียน เช่น จัดนิทรรศการเกี่ยวกับการอ่านและการเขียน เป็นต้น จะติดขัดจากระบบราชการและจากคนบางคนที่อยู่แล่นหน่วยงานอยู่เสมอ เพราะมองไม่เห็นประโยชน์จากสิ่งที่เธอทำ บางคนคิดว่าควรพัฒนาโรงเรียนที่วัดดูจะเห็นผลเป็นรูปธรรมมากกว่า เช่น สร้างอาคาร, ทาสีรั้ว, ทาสีอาคาร เป็นต้น ผู้บริหารจึงอนุมัติเงินให้กับคนที่คิดสร้างวัดดูมากกว่าแสงตะวันที่มุ่งช่วยเหลือเด็ก ๆ อ่านหนังสือ มุ่งพัฒนาศีลธรรม จริยธรรม และความมีระเบียบวินัยในตัวเด็กเป็นการพัฒนาในแง่นามธรรม ซึ่งมองไม่เห็นผลวันนี้เดี๋ยวนี้ อาจจะเป็นอีกสิบปีสำหรับสิ่งที่เธอทำ ทำให้ใครหลายคนในโรงเรียนไม่เห็นด้วยกับเธอ ในครั้งหนึ่งที่ ปอน ชายคนรักของเธอเขียนจดหมายมาชี้แจงถึงอุปสรรคเหล่านี้ เขามองไม่เห็นว่สิ่งที่เธอทำจะมีประโยชน์อะไรกับตัวเธอนอกจากโดนเพื่อนร่วมงานบางคนเขม่น ถ้าเธอไม่เลิกทำงานเพื่อเด็ก ๆ เหล่านี้ และย้ายไปอยู่ในเมือง การแต่งงานระหว่างเขากับเธอจะไม่เกิดขึ้น นี่คือเรื่องยิ่งใหญ่สำหรับชีวิตมนุษย์คนหนึ่งทีเดียวที่ผู้เขียนหยิบยกมาให้ผู้อ่านเห็นถึงความตั้งใจจริงในการช่วยเหลือสังคมของตัวละครตัวนี้ ถ้าเธอไม่ได้ทำงานที่เธอรัก ชีวิตเธอคงไร้สุขและขาดความหมายไปอย่างมาก เธอจึงเลือกที่จะไม่แต่งงานและทำงานเพื่อเด็ก ๆ ต่อไป โดยไม่รู้สึกเศร้าใจไป

กับเรื่องที่เกิดขึ้นเลย แสงตะวันเขียนจดหมายตอบออกไปด้วยความแน่วแน่ว่าเธอไม่เลิกทำในสิ่งที่เธอกำลังกระทำอยู่ และยืนยันว่ามนุษย์ควรช่วยเหลือกันเท่าที่โอกาสจะมีให้ได้ เธอมีโอกาสนี้แล้วเธอจะทำต่อไป แม้จะมีอุปสรรคมากแค่ไหนก็ตาม เธอตอบจดหมายตอบไปว่า

... ฉันไม่แปลกใจอะไรเลย แม้แต่ในสิ่งที่คุณเขียนมาบอกเล่าเกี่ยวกับความสับสนซึ่งเกิดขึ้นที่นั่น และที่ไหนล่ะที่ไม่มีความขัดแย้ง... ชีวิตฉันไม่ได้อยู่เพื่อคนเห็นแก่ตัวกลุ่มหนึ่ง ที่คุณยกมากล่าวอ้างดอก เขาจะคิดอย่างไรก็ช่างปะไร วันหนึ่งพวกเขาก็ต้องตายไปแต่เด็ก ๆ ลี เด็ก ๆ ยังอยู่ ฉันก็อยู่เพื่อพวกเขาต่างหาก ทว่าฉันจะต้องอ่อนแอ และยอมพ่ายแพ้กับเสียงร้องเรียกของความใคร่ได้ใคร่มีนั้นอย่างคุณ หรือหันไปหาชีวิตอันแจ่มใสสบายมีคนมากมายที่คิดและประพฤติเช่นนั้น แต่มีเพียงส่วนน้อยที่คิดและกระทำเช่นที่ฉันทำอยู่ ... ทุกวันนี้ ฉันก็สุขสบายดีอยู่แล้วฉันหาของฉันไป ทำได้เท่าที่ผู้หญิงเล็ก ๆ คนหนึ่ง อย่างฉันพึงจะทำได้ ... คนรุ่นถัดไปจากเรา คนรุ่นที่จะยืนขึ้นล้าหน้าเรา ฉันหวังในคนพวกนี้และคิดว่าเราควรนึกถึงเขาก่อนใครอื่น เราต้องอุทิศตัวเพื่อเขา เพราะเขาจะเป็นผู้ยังอยู่และเป็นผู้เกื้อหนุนสังคมถัดไปจากเรา ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2533 : 91-93)

เราจะเห็นได้ว่า แสงตะวันอธิบายให้คนรักฟังอย่างละเอียดเพื่อยืนยันที่จะช่วยเหลือเด็ก ๆ และทำงานนี้ต่อไป ผู้เขียนให้แสงตะวันเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง ซึ่งเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าและสามารถมีชีวิตที่เป็นสุขได้ แม้จะไม่ได้แต่งงานกับชายคนรักก็ตาม แสงตะวันได้คิดดีแล้วว่าถ้าต้องแต่งงานกับคนที่รัก ซึ่งไม่ได้มองดูผู้คนและสังคมไปทางเดียวกับเธอ ก็ไม่มีประโยชน์ที่จะอยู่ร่วมกัน มีหลายสิ่งที่จะต้องทำเพื่อเด็กอีกมากมายในหลายที่ เพื่อพวกเขาจะได้มีความสุข และเธอปรารถนาเห็นสังคมนี้มาอยู่ขึ้นอีกด้วย

ผู้เขียนไม่ต้องการให้ผู้อ่านมองว่าชีวิตที่หาเพื่อผู้อื่นจะเป็นชีวิตที่ยากลำบากเสมอไป สู้เสียแม้กระทั่งคนรัก มีตัวละครหลายตัวที่ยืนยันในสิ่งที่ตนทำและรู้สึกมีความสุขได้ ถ้ามีใครสักคนในสังคมเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเห็นด้วย การทำงานช่วยเหลือสังคมคือกำลังใจที่

ผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านตระหนัก และอยากที่จะทำงานเช่นนี้โดยไม่หวังเกรงต่ออุปสรรคใด ๆ
 านนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ศรีภา ปลัดหมื่นเพื่อนของแนท เขียนจดหมายมาเล่าถึงความ
 เป็นไปของอาเภอกษัตริย์ที่แนทเคยเป็นครูอยู่ที่นั่น ศรีภาเป็นข้าราชการที่ทำงานตามหน้าที่
 ไม่เคยคิดโกงใคร คิดถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญไม่ว่าเขาจะโดนย้ายไป
 ตำแหน่งใด เขาจะทำงานอย่างดีที่สุด ไม่เห็นแก่อิทธิพลของฝ่ายใด และเขาก็ถูกลอบยิง แต่
 ผู้เขียนก็ไม่ยอมให้ตัวละครตัวนี้ท้อใจ ศรีภาบอกกับแนทมาทางจดหมายว่า

... อดทนเอาเถอะ ยืนหยัดอยู่ต่อไป นั่นคือสิ่งที่ผมคิดเสมอเมื่อท้อใจ และพบพาน
 มรสุมจวนเจียนเอาตัวไม่รอด นั่นแหละเพื่อน การเป็นคนซื่อสัตย์ในสังคมนี้ ทำให้
 เรามองหน้าหลาย ๆ คนในสังคมไม่สนิท และเขาก็ขยี้แหยงเรา มีแต่คนที่รักความ
 ยุติธรรมเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สรรเสริญและเข้าอกเข้าใจเอาใจช่วย เราอยู่เพื่อ
 ผู้คนพวกนี้ไม่ใช่หรือ เรื่องอะไรที่เราจะไปหวาดหวั่นกับคลื่นแห่งความเกลียดชังจาก
 คนชั่ว ๆ เหล่านั้น ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 148)

ศรีภาทำงานช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมมาเสมอแม้เขาจะเจอกับอุปสรรคขนาดถูกยิง
 เขาก็ยังยืนยันในสิ่งที่เขาทำ เขาสร้างกำลังใจให้ตัวเอง หากสังคมมีมนุษย์เช่นนี้อยู่มาก ๆ
 สังคมคงจะดีและน่าอยู่ขึ้นมาก การทำงานเพื่อผู้ที่ทุกข์ยากนั้น นอกจากสังคมจะสงบสุขและดี
 ขึ้นแล้ว มนุษย์ที่ช่วยเหลือผู้อื่นที่จะได้รับผลตอบแทนจากการกระทำเช่นกัน คือ ภูมิใจในสิ่งที่
 ตนเองทำ านนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซาสอนหนังสือในหมู่บ้านด้วยใจรัก
 เป็นเวลานาน จนบางครั้งชาวบ้านซึ่งเห็นว่าครูเป็นคนกรุงเทพฯ อาจจะอยู่ที่นี้อย่างไม่มี
 ความสุขก็เป็นได้ จึงพูดกับครูว่า

... "มันบ้านป่าเมืองดอย" พ่อพูดเหมือนรำพึงรำพัน

"ครูยังหนุ่มยังแน่น ไม่น่าเอาชีวิตมาหมกอยู่กลางป่ากลางเถื่อนอย่างนี้"

"อย่าพูดอย่างนั้นสิครับ ชีวิตอย่างนี้แหละเป็นชีวิตที่น่าจะภูมิใจ คนในเมือง
 เขาอยู่กับความสุขสบายมาก มันก็เท่ากับความเป็นคนได้ตายไปครึ่งหนึ่ง" ครูพูด

พร้อมกับลูกไปหยิบเครื่องดนตรีและออกไปที่นอกชาน และเริ่มร้องเพลง ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 62)

ครูมาซาเป็นตัวละครที่ทำงานเพื่อเด็ก ๆ ในที่ห่างไกลจะได้มีครูสอนหนังสือ เขามองว่าถ้าเขาอยู่ในเมือง คุณค่าความเป็นคนสำหรับเขาคงลดไปครึ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าคนในเมืองจะไม่คุณค่า เพียงแต่สำหรับตัวครูมาซาเองถ้าเป็นตัวเขาเองต้องไปอยู่ในเมือง ไม่ได้อยู่ในชนบทที่มีผู้คนมีน้ำใจดีน้ำใจเช่นนี้ คุณค่าความเป็นคนของเขาเองคงจะลดลง เขาภูมิใจที่ได้มาใช้ชีวิตที่นี่ ทำงานเพื่อเด็ก ๆ ที่นี่ ในเรื่องสั้นเรื่อง "ดวงดาวในดวงใจ" ซึ่งกับเบญญารักกัน เบญญาเป็นนักหนังสือพิมพ์อยู่ในเมือง แต่ชีวาสอนหนังสือที่หมู่บ้านในชนบท เขาทั้งสองมีเวลาพบกันน้อย แล้วก็ต้องจากกัน ซึ่งชีวามักเศร้าใจเสมอ เบญญาเองก็รักชีวามากแต่เธอศรัทธาและรักชีวาในงานที่เขาทำเพื่อคนอื่น ๆ ในสังคม ไม่อยากให้เขาทิ้งงานมาเพื่อผู้หญิงคนเดียว เธอยืนยันให้เขาทำเพื่อคนอื่นในสังคมมากกว่า

... เห็นไหม แม้ในคืนที่เต็มไปด้วยผ้าหมอกอย่างนี้ มันก็ยังส่องแสงแพรวพราว ดวงดาวมันมีอยู่เสมอไม่ว่าเวลาไหน ไม่ว่ากับใคร ดวงดาวก็ทอแสงระยิบรยับพราวไปจนถึงในตึกสูงหรือกระท่อมต๊อบ ดวงดาวก็เอื้อแสงให้เสมอ มองดูสิ คุณไม่อยากจะเป็นคนดวงดาวที่มีแสงบ้างหรือ อย่าคับแคบลิเคะ เป็นดวงดาวในดวงใจของคนเหล่านั้นสิคะ โดยเฉพาะคนที่ยากไร้แสนเข็ญซึ่งมีอยู่มากมายในโลกนี้ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2521 : 13)

ผู้เขียนให้ตัวละครของเขายืนยันที่จะให้คนรักของเธอทำงานเพื่อคนยากไร้ในสังคมมากกว่าเห็นประโยชน์ส่วนตัว โดยพยายามดึงคนรักให้มาอยู่กับเธอ เมื่อชีวาได้ฟังเบญญาพูดเช่นนี้เขาก็เข้าใจ รู้สึกสบายใจขึ้น และยิ่งรักเบญญามากขึ้น จึงจากกันด้วยความสุข และคงคิดถึงเธอมากเช่นกัน

การช่วยเหลือกันนั้น บางครั้งแค่ช่วยให้อีกคนหนึ่งสบายใจขึ้น หรือรู้สึกดีขึ้น ก็นับเป็นการช่วยเหลือสังคมวิธีหนึ่ง ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ชายหนุ่มทำงานที่

ศูนย์เกษตร เป็นที่ปรึกษาชาวไร่ในเรื่องการเกษตร เขาเป็นคนต่างถิ่นขึ้นมาทำงานกับชาวไร่บนเขา จึงเจอปัญหาในการทำงานบ้างบางอย่าง เขาได้รับความช่วยเหลือจากหญิงสาวในเรื่องนี้ด้วยความที่เธอเป็นคนพื้นที่ ที่นี้เป็นถิ่นเกิดของเธอ

... "คุณช่วยยืมผมสบายใจขึ้นจริง ๆ"

"ฉันเต็มใจค่ะ ถ้ามีอะไรที่ฉันจะช่วยได้อีกก็ขอให้ออก ฉันไม่ชอบเห็นใครเอาเปรียบใคร ฉันตั้งใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือคุณ ฉันชื่นชมในงานที่คุณทำ คุณเป็นคนดี คุณทำเพื่อคนอื่น ฉันไม่อยากเห็นคุณท้อถอย ปัญหาข้างบนนี้สั่งสมมานานแล้ว ต้องใช้เวลาและความอดทนมากทีเดียว" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 11)

การช่วยเหลือและให้กำลังใจของหญิงสาว และจากเหตุผลในคำพูดของเธอ คือสิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอว่า มนุษย์ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันควรทำเพื่อคนอื่น โดยไม่คำนึงถึงตนเองมากนัก ชายหนุ่มในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาให้เป็นพัฒนาการช่วยเหลือชาวไร่ในเรื่องการเกษตร เพื่อพัฒนาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ไม่ใช่ในด้านอุตสาหกรรมหรือวัตถุ แต่เป็นการพัฒนาด้านความรู้ในการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพ ในสังคมนี้ยังมีกลุ่มคนเป็นจำนวนมากที่ต้องการ คนมีความรู้เข้าไปแนะนำช่วยเหลือ ผู้เขียนจึงเสนอตัวละครตัวนี้ให้เป็นตัวแทนของมนุษย์ที่ทำงานช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม แม้จะเป็นงานที่หนักแต่เขาเลือกที่จะทำงานลักษณะนี้

... "คุณทำงานหนักเหลือเกิน พักบ้างสิคะ"

"ผมอยากทำงานออกมาดี ไม่ใช่เพียงให้เสร็จ ๆ แต่พอเสร็จโครงการนี้ ผมจะได้พักยาวเลยทีเดียว"

"แล้วคุณจะกลับมาที่ศูนย์นี้อีกหรือเปล่า"

"คงเป็นตอนฤดูร้อน แต่ก็เอาแน่ไม่ได้ อาจจะเร็วกว่านั้นหรือไม่เลยก็ได้ ศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาที่แม่จันเปรยว่าเขาต้องการคนไปบุกเบิก ผมอาจไปที่นั่นก็ได้" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 18)

แม้เขาจะเลือกทำงานที่เขารัก แต่ความขัดแย้งก็มีขึ้นได้ หญิงสาวที่เป็นคู่หมั้นของเขาเคยถามเขาอย่างไม่เข้าใจว่า

"ทำไมคุณต้องดื้อเหล้า ทำไมทำงานอย่างนี้ ทำไมไม่ทำงานสบายในเมือง เพื่อนฝูงคุณเขาก้าวหน้าไปหมดแล้ว แต่คุณยังจมปลัก ขึ้นเขาลงเขาอยู่นั่นแหละ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 19)

คำถามนี้มีใช่เป็นเพียงคำถามของผู้หญิงคนหนึ่งที่ไม่เข้าใจเขาเท่านั้น แต่เป็นคำถามของคนในสังคมส่วนใหญ่ที่มองว่าอาชีพที่สบายไม่ใช่การมาเป็นพัฒนาการเกษตรในชนบทแบบนี้ เพราะเป็นงานกลางแจ้งที่เหน็ดเหนื่อย งานที่สบายคือการทำงานในบริษัทที่ติดเครื่องปรับอากาศ ซึ่งตั้งอยู่ในเมือง อาชีพพัฒนาการเป็นอาชีพที่จมปลัก มองไม่เห็นทางสบาย ผู้เขียนกำลังเสนอว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมต้องการทำงานในเมือง เพราะจะทำให้ตนเองสบายและก้าวหน้าจากการทำงานนั้น เป็นความคิดเพื่อตนเองทั้งสิ้น ถ้ามนุษย์รักตนเองมากเกินไปจนลืมที่จะรักและทำเพื่อคนอื่นบ้างสังคมจะต่ำลง สังคมชนบทเป็นสังคมที่ต้องการคนมีความรู้เข้าไปช่วยเหลือ ชายหนุ่มจึงเป็นตัวแทนของคนมีความรู้ที่ทำงานเพื่อคนอื่น สนองความต้องการของตนเองเพียงเพื่อได้ทำงานที่ตนเองรักเท่านั้น ซึ่งน้อยคนนักที่จะเข้าใจ เพราะคนส่วนใหญ่อยากทำงานสบายกายมากกว่า มนุษย์แบบชายหนุ่มและหญิงสาวชาวไร่ในเรื่อนี้ยังมีน้อย แต่ผู้เขียนก็เสนอภาพที่ว่าทั้งสองมีความสุขกับสิ่งที่ตนเองเลือกทำ โดยเฉพาะ งานที่ชายหนุ่มมีส่วนช่วยให้สังคมก้าวหน้ามากขึ้น เพราะมนุษย์ในสังคมได้รับการช่วยเหลือจากชายหนุ่มให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

บทกวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ชลุ่มหญ้า" กล่าวว่า

เด็ดดอกไม้แม่แค่ดอกหนึ่ง	กระเทียมถึงดวงดาวบนฟ้าได้
ทุกสิ่งโลกนี้ล้วนมีเหยื่อ	พึงพาอาศัยช่วยเหลือเจ้าจน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 113)

เหตุที่มนุษย์ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์เกิดมาบนโลกโดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง สิ่งที่เราปฏิบัติอาจมีผลกระทบต่อคนอื่น ๆ เมื่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ในโลกนี้ล้วนเกี่ยวข้องและโยงใยถึงกันได้ มนุษย์จึงควรช่วยเหลือกัน เพื่อให้การช่วยเหลือนั้นโยงใยส่งผลไปสู่วิถีชีวิตที่ดีขึ้นของคนอีกหลายคนในสังคม

ในบทกวีชื่อ "ได้โปรดเถอะ" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" ได้เสนอเรื่องการช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อกันของมนุษย์ไว้ว่า

ได้โปรดเถอะ ...

ปิดประตูแห่งความเกลียดชังและให้ร้ายต่อกันเสียให้หมดขีด ...

อย่าได้มีเสียงแห่งการฆ่าฟันดังมาจากที่ไหนอีกเลย

เพียงอ้อมแขนความรักและศรัทธา

ก็เพียงพอแล้วสำหรับความหมาย

ความเห็นอกเห็นใจของเธอ

ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ของเขา

และความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

ทรงพลังอยู่เต็มเปี่ยมในวันนี้

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

แม้ผู้เขียนจะไม่ได้บอกอย่างชัดเจนว่าต้องการให้มนุษย์ในสังคมมีความเอื้ออาทรและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่นัยยะของบทกวีนี้เป็นคำร้องขออย่างหนึ่งว่า ไม่อยากให้มนุษย์ในโลกนี้เกลียดชังซึ่งกันและกัน ความเกลียดชังอาจจะทำให้มนุษย์ฆ่าฟันกันได้ เขาอยากเห็นมนุษย์มอบความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ และความอาทรให้แก่กัน สิ่งเหล่านี้หากมนุษย์ในสังคมรู้จักมอบให้แก่กัน หรือปฏิบัติต่อกันแล้ว สังคมก็จะอุดมไปด้วยมนุษย์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อสังคม สังคมนั้นจะน่าอยู่และมีความสุขอย่างแน่นอน

1.2.6 การต่อสู้เพื่อความดีงามในสังคม พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ว่ามนุษย์ควรร่วมกันต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคม เพราะความดีงามของสังคมนั้นบางครั้งไม่ได้มาง่าย ๆ แต่ต้องอาศัยจิตสำนึกอันดีงามที่มีจุดหมายปลายทางเพื่อให้สังคมน่าอยู่มากขึ้นในเรื่องสั้นเรื่อง "เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว" ตัวละครเอกของเรื่องมีอาชีพเป็นครูสอนศิลปะที่โรงเรียนต่างจังหวัดแห่งหนึ่ง เขากับเพื่อนครูอีกคนโดนกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์และมีข่าวลือว่าเขาโดนจับด้วยข้อหานี้ เพื่อนของเขาทนไม่ได้กับข้อกล่าวหาดังกล่าวถึงกับลาออกจากอาชีพครูกลับบ้านที่กรุงเทพฯ แต่ตัวละครเอกของเรื่อง ไม่ยอมลาออกด้วยปัญหาเพียงแค่นี้ แม้เขาจะต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวเขาก็จะท้อต่อไป ในตอนท้ายเรื่องเมื่อเด็ก ๆ ถามเขาว่าเป็นคอมมิวนิสต์จริงหรือ ทั้งที่เด็ก ๆ ก็ยังไม่เข้าใจว่าคอมมิวนิสต์นั้นเป็นอย่างไรหรือคืออะไรกันแน่ เขาตอบเด็ก ๆ ไปด้วยว่า

... "ครูขอบอกกล่าวว่าครูจะไม่เปลี่ยนใจหรอก แม้จะมีการให้ร้ายป้ายสีครูต่าง ๆ นานา ครูพร้อมที่จะเป็นอะไรก็ได้นะ ถ้าเป็นเพียงเพราะการพูดถึงความจริง หรือการอบรมสั่งสอนพวกเธอในสิ่งที่ถูกที่ควร ครูภูมิใจ เพราะถึงยังไง ๆ ครูก็ได้ชื่อว่า เป็นผู้ต่อสู้เพื่อความถูกต้องดีงามของสังคม" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 :

155)

ตัวละครของเขายืนยันที่จะต่อสู้เพื่อจะให้เห็นเด็ก ๆ ที่เขาสอนดีขึ้น มีหูตากว้างขวางขึ้น ไม่ถูกกดหัวครอบงำอยู่ในกรอบที่ใครมายัดเยียดสิ่งต่าง ๆ ให้ เขาจึงต่อสู้เพื่อที่จะเห็นสังคมดีขึ้นโดยคนรุ่นใหม่ที่เขาอบรมสั่งสอนไป อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึคนึกคิดของมนุษย์ในสังคมมาก ถ้าเขาลาออก เด็ก ๆ จะขาดคนชี้แนะทางสติปัญญาเช่นเขาไป เขาคิดว่าตนเองมีคุณค่าพอที่จะอบรมสั่งสอนให้เด็ก ๆ เป็นคนดีของสังคมต่อไปได้ ในบทกวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหูก" มีบทกวีที่กล่าวถึงนักต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคมไว้ว่า

เธอบอกว่า
ถึงจะล้มเสียหลักสักกี่ครั้ง

ชีวาเรายังมีหวัง
เธอก็ยังแข็งขันไม่หวั่นไหว

เธอบอกว่า	เวลาเหมือนวารีที่ไร้ไหล
และวารีชีวาหาเธอใคร	เธอจึงปลุกดอกไม้เพื่อชีวิต
เธอบอกว่า	จะพันผ้าสู่เสรีที่ถูกบิด
ด้วยศรัทธาและรักจักพิชิต	ความผิดบาปเลวร้ายในสังคม
เธอบอกว่า	เธอปรารถนาเป็นผ้าห่ม
เป็นดวงดาวพรายพรายในสายลม	คอยพัดพรมแผ่สุขทุกดวงใจ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 90)

เราจะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีแนวคิดสนับสนุนมนุษย์ที่ต่อสู้เพื่อสังคมอย่างเต็มที่ มนุษย์ควรกระทำตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม และต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคมด้วยความอดทน มนุษย์ที่ต่อสู้เพื่อความดีงามสังคมนั้น แม้จะต้องพบกับปัญหาหรืออุปสรรคนานัปการ ก็ไม่ควรย่อท้อ แต่พร้อมที่จะทำสิ่งดีงามให้กับสังคมต่อไป ผู้เขียนเสนอว่า ถ้าต้องการเห็นสังคมที่ดีงามมีขึ้นจริง มนุษย์ควรต่อสู้ เพราะสภาพสังคมในความเป็นจริงนั้นยังมีข้อบกพร่องในหลาย ๆ แห่ง หากมนุษย์เราต้องการเห็นสังคมเป็นไปในทางที่ดีก็ต้องอาศัยการต่อสู้พอสมควร แต่ไม่ได้หมายถึงการชักชวนมนุษย์ให้ลุกขึ้นมาต่อสู้กันด้วยอาวุธ แต่ให้ต่อสู้ด้วยการลงมือทำ ความดีให้เกิดแก่บุคคลอื่น ๆ ต่อสู้กับระบบที่ทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้เขียนไม่ได้มีน้ำเสียงที่บ่งบอกถึงความเลวร้ายของสังคม เขามองว่าทุกส่วนในโลกนี้ต้องมีข้อบกพร่อง ดังนั้นแทนที่จะมานั่งมองหาแต่ความผิด ความไม่ดีงาม มนุษย์น่าจะมาช่วยกันแก้ไขให้ถูกต้อง ดีงามขึ้นตัวมนุษย์ที่มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมจะเป็นการดีกว่า และที่สำคัญสังคมก็ต้องการมนุษย์ที่ต่อสู้เพื่อสังคมเช่นกัน ในบทกวีชื่อ "มาสิคนหนุ่มสาว" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

เพราะโลกนี้ต้องคนกร้าวแกร่ง	ผู้เข้มแข็งกล้าชนกับคนชั่ว
มันคงอุดมคติตัว	ไม่ก้มหัวขายหัวใจให้เงินตรา

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 125)

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนมีความเชื่อว่าสังคมต้องการมนุษย์ที่ต่อสู้เพื่อความดีงาม ดังนั้น มนุษย์ที่มีคุณค่าพึงตระหนักถึงสังคมเป็นสำคัญ เพราะเรามีชีวิตอยู่ในสังคม ถ้าอยากได้สังคมที่สงบสุข มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ มนุษย์ควรต่อสู้เพื่อความดีงามของสังคม ซึ่งไม่ใช่วิถีทางที่ยากลำบากหากเต็มไปด้วยความตั้งใจอย่างแท้จริง

1.2.7 การให้ พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่ มนุษย์ควรรู้จักให้ หรือ รู้จักแบ่งปันสิ่งที่มีตนมีไปยังมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม ไม่จำกัดว่าจะเป็นการให้ที่เป็นรูปธรรม หรือนามธรรม ขอเพียงมีจิตสำนึกที่เต็มเปี่ยมไปกับการให้ หรือแบ่งปันไปยังคนอื่นบ้างอาจจะไม่ใช่ว่าทั้งหมดที่มีในชีวิตเรา แต่รู้จักแบ่งปันในสิ่งเล็กน้อยแค่นี้ก็ได้ เพื่อสังคมจะได้นำอยู่มากขึ้น ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อเป็นตัวละครที่มีจิตใจเปี่ยมไปกับการให้ ตลอดทั้งเรื่อง เขาสอนลูกในเรื่องนี้เสมอ บางครั้งเขาให้จนไม่คิดถึงตัวเอง แต่เขาก็มีเหตุผลมาอธิบายให้ลูกฟังได้ว่าทำไมจึงให้ สิ่งที่ได้ตามมาหลังจากการให้ก็คือ ความสุขใจ และสบายใจของคนให้เอง ส่วนคนที่ได้รับก็มีความสุขด้วย เขาเคยยกมอเตอร์ไซด์ให้เพื่อนที่กำลังเดือดร้อน เคยให้เงินเพื่อน ๆ ยืมโดยไม่มีทางได้คืนเสมอ เคยบริจาคเสื้อผ้าที่ดี ๆ แก่คนอื่น เพราะเขาคิดว่าทำไมคนเราถึงมอมเมาแต่ของเก่า ๆ ให้กัน คนเราน่าจะได้รับของใหม่ ๆ บ้าง และถ้าเราพูดว่ามีจิตใจดี เราก็น่าจะมอบของดี ๆ ที่ยังใช้ได้ให้เขาดีกว่า เขาอธิบายให้ลูกฟังว่า

... "เรามีสิ่งดี ๆ ก็น่าที่จะแบ่งปันให้คนอื่นบ้าง ไม่ใช่ว่ามันไม่มีค่าควรแก่การเก็บ ทุกสิ่งมันมีค่า มากหรือน้อยนั้นต่างหาก ที่คิดว่ามันจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นก็ควรให้ คนอื่นไป คนเราจะไปเก็บอะไรมากมาย ยิ่งสิ่งไม่ดีก็ไม่ควรเก็บ ขณะเดียวกันก็ไม่ควรให้คนอื่น ให้ทำไม จริงมั๊ย สิ่งที่ดีควรให้กัน พ่อถึงว่าไง ชีวิตมันสั้น ทำไมเราไม่ทิ้งสิ่งดี ๆ ไว้ให้แก่ความทรงจำ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 111)

พ่อนั้นนอกจากจะเป็นผู้ให้โดยแท้จริงแล้ว เขายังคิดว่าคนเราน่าจะให้สิ่งที่ดี ๆ แก่กัน ซึ่งรวมไปถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมทั้งหลายด้วย เช่น ความรัก ความเอื้ออาทร รอยยิ้ม

เสียงหัวเราะ ความสบายใจ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรมอบให้แก่กันได้ทั้งสิ้น

ในนวนิยายเรื่อง "ขอความรักบ้างได้ไหม" พ่อของณู นางเอกของเรื่องเป็น
นักการเมืองและนักธุรกิจที่มีเงินทองมากมาย ชีวิตพ่อมีแต่หาเงินจนไม่มีเวลาให้แม่แต่ลูก
ส่วนณูนั้นเธอไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่พ่อทำ เธอเคยขอร้องพ่อว่า

"ขอให้พ่อเลิกหมกมุ่นหาเงินทอง หยุดคอบโกยเสียที คนที่เขานึกว่ามีเงินไม่มีใช้ยังมีอีก
มากมาย พ่อก็แก่แล้วเราก็กินสบายดีแล้วนี่คะ แบ่งปันให้คนอื่นบ้างไม่ดีหรือ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
2535 : 54)

พ่อของณูไม่เคยฟังในสิ่งที่ณูพูด เขาจึงต้องสูญเสียลูกไปในที่สุด เมื่อณูตัดสินใจหนีออกจาก
บ้านที่เธอคิดว่ามันมีส่วนทำให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ในตัวเธอลดน้อยลง เธอจึงออกไป
แสวงหาและกระทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์คนอื่นจะดีกว่า

การกำหนดทัศนะของผู้เขียนนั้น หมายถึงการทำให้ที่มนุษย์ทุกคนเป็นผู้นำได้ทั้งสิ้น ให้แก่
บุคคลทุกคนไม่ว่าเขาจะเป็นใครที่หนักก็ตาม ในนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช่อดอกไม้" ครูแสง-
ตะวัน และครูซารุคุกันคนค่าคืนหนึ่ง ชมะมองดูดวงดาวด้วยกัน เขาทั้งสองมีอุดมการณ์ร่วมกัน
คือเป็นผู้ที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สิ่งเขาพูดเกี่ยวกับดวงดาวก็คือ

... "ถ้าเราเป็นดวงดาวจริง ๆ ก็ดีนะ" ซารุคุ

"ทานหรือคะ"

"ก็จะได้ไปรยปรายความรักและความสุขไปทั่ว ๆ แผ่นดินยังงี้ ดวงดาวมี
มากมาย มันสวยงามและมันก็ไม่ได้เป็นสมบัติของฟ้าเพียงผู้เดียว ทุกคนเป็นเจ้าของ
ของดวงดาวไม่ว่าจะคนมั่งมีหรือคนจน" ซารุคุนิยาย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
2533 : 31)

ตัวละครที่ผู้เขียนเสนอให้มีจิตสำนึกที่เต็มไปด้วยการให้และเพื่อแผ่ไปยังผู้อื่นเสมอ
ไม่ว่าจะด้วยความคิดหรือการกระทำ ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" ในเจดหมาย
ของออนต่อนหนึ่ง เธอเขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกว่ามนุษย์นั้นต้องทำอะไรเพื่อ
โลกบ้าง และสิ่งหนึ่งที่เธอเอ่ยถึงคือการให้

... โลกเป็นขมหวานของชีวิต และชีวิตมีรสชาติของความพิศวงที่น่าตื่นตาตื่นใจ
 ...คนใช้เวลาเพื่อมีชีวิตอยู่ เพื่อยังทำให้ชีวิตมีอยู่ เพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์มอบความ
 หมายถึงกับชีวิต มอบบทเพลงให้กับโลก เขียนบทกวีให้ผู้คน แต่งนิทานให้เด็ก ๆ
 ...หนึ่งลมหายใจหนึ่งมีคุณค่า ... (พิบูลศักดิ์ สะครพล. 2534 : 135)

สิ่งที่ผู้เขียนเสนอคือ ชีวิตมนุษย์เพียงแค่วิตหนึ่งก็มีคุณค่า เพราะเขาสามารถทำ
 ได้หลาย ๆ สิ่งเพื่อคนอื่นในสังคมอีกหลายคน ซึ่งโลกจะน่าอยู่สำหรับมนุษย์ถ้ามนุษย์รู้จัก
 การแบ่งปัน การทำให้มีคุณค่าสำหรับมนุษย์ในสังคมมากก็คือการให้ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ว่า
 มาเกิดความคิดที่จะให้เมื่อเขาตายจากโลกนี้ไปแล้ว ดังตอนหนึ่งของจดหมายลอม ความว่า
 "ถ้าคนเราจะมอบช่อดอกไม้ให้แก่กันมาก ๆ ในช่วงเวลาที่เรายังมีชีวิต มันคงจะ
 ดีกว่าที่จะมอบให้แก่กันเฉพาะในยามจากไป" (พิบูลศักดิ์ สะครพล. 2534 : 131)

มนุษย์น่าจะรับใช้สิ่งดี ๆ แก่กันเสียตั้งแต่ในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ การสรรเสริญคุณงาม
 ความดีของคนก็เช่นกัน มักทำในตอนที่เขาตายไปแล้วเสมอ ซึ่งถ้าทำเสียในตอนที่ยังอยู่เขา
 จะรู้สึกว่ามีค่าขึ้น และทำประโยชน์เพื่อสังคมได้มากขึ้น ในบทกวีชื่อ "ฟังสิลมซานเพรียก
 เรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ผู้เขียนกล่าวถึงเรื่องการแบ่งปันไว้ว่า

เช็ดน้ำตาเกิดคนเหงาอย่าเศร้าสร้อย ฉันจะคอยเคียงข้างร่วมทางฝัน
 ดูลี, ดวงบุหงาลดาวัลย์ มีมากพอแบ่งปันคนทุกคน

(พิบูลศักดิ์ สะครพล. 2535 : 61)

ในยามที่เราท้อแท้ ให้คิดถึงคนอื่น ๆ ที่เขาทุกข์ยากกว่าเรา และสร้างความรู้สึก
 ที่อยากแบ่งปันสิ่งที่ดีให้เขา และลงมือกระทำ การให้ก็ย่อมเกิดขึ้นได้ไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ใน
 สถานการณ์ใดก็ตาม การให้กับการรับเป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนย่อม
 อยากจะได้รับการบ้าง ไม่ว่าจะเป็นความรัก ความเมตตา หรือความเอื้ออาทรต่าง ๆ เขา จะ
 ได้รับแน่นอน เมื่อเขาได้เริ่มต้นด้วยการเป็นผู้ให้เสียก่อน มีบทกวีอีกบทหนึ่งในเรื่องและเล่ม

เดียวกันกล่าวว่า

มีความงามที่สืบสานจากชากลีง	มีความจริงที่ประจักษ์เพราะนักฝัน
เธอจะมีความรักได้อย่างไรกัน	เมื่อไม่เคยแบ่งปันกรุณา
ความกลมกลืนประสานก่อเกิดดนตรี	สันติภาพย่อมมีเมืองดมา
อยากจะทำให้ชีวิตนี้มีชีวา	ก็ต้องมีใจเมตตาต่อชีวิต

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 72)

ดังนั้นถ้าอยากจะเป็นผู้รับ ควรเริ่มต้นด้วยการเป็นผู้ให้ก่อน การเริ่มที่ตัวเรานั้นทำได้ง่ายกว่าการรอให้ใครมาปฏิบัติต่อเรา การเป็นผู้ให้จะเกิดความสุขหลังจากการให้และยังเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า สังคมที่มีมนุษย์เช่นนี้อยู่มาก ๆ สังคมนั้นจะน่าอยู่ และมนุษย์ก็จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเช่นเดียวกัน

1.2.8 การรักผู้อื่น ความรักในความหมายของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีความหมายที่กว้างกว่าความรักระหว่างชายหญิง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์พึงมีและพึงมอบให้แก่กันเพื่อสังคมที่ดีงาม ความรักนั้นถ้ารู้จักและใช้เพื่อคนอื่นในสังคมแล้วจะทำให้คุณประโยชน์แก่ผู้ที่มีความรักเสมอ ในบทกวีชื่อ "รักจะปลูกดอกไม้ในดวงดาว" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญา" กล่าวถึงนิยามของความรักที่กว้างและเพื่อผู้อื่นในสังคมไว้ว่า

รักคือตาบปราบทุกข์ไล่ยุคเข็ญ	โลกจะเย็นควันสงครามน้ำตาหม่น
ด้วยเกียรติศักดิ์รักนี้จะชี้น	บันดาลคลลสันติธรรมนำชีวี

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 137)

จะเห็นได้ว่า ความรักที่ผู้เขียนเสนอนั้นไม่ได้หมายถึงความรักระหว่างคนสองคนแต่

เป็นความรักสากลที่มีต่อมวลมนุษย์ ซึ่งความรักชนิดนี้หากมอบให้แก่กันและกันแล้ว สงครามจะ
หมดไป จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักเช่นนี้ย่อมขึ้นาสังคมให้ร่วมกันสร้างสิ่งดีงาม โลกนี้ยังมี
คนอีกมากมายที่ต้องการความรักจากคนอื่น เพื่อช่วยให้สังคมน่าอยู่ขึ้น ในบทกวีชื่อ "มาลีคน
หนุ่มสาว" ในรวมบทกวีชุดขลุ่ยหย้า กล่าวว่า

มาลีมาสรสร้าง	ถางเส้นทางสู่โลกาใหม่
เพื่อพุ่มพุ่มสมัย	เอิบสันตินิรันดร์กาล
ก้าวเรียงเดินเคียงไหล่	เก็บดอกไม้ในสวนหวาน
รักเอื้อแบ่งเจือจาน	เพื่อนร่วมโลกผู้ซื่อตรง

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 124)

มนุษย์ควรมอบความรักให้แก่เพื่อนร่วมโลกที่เขาทุกข์ยากกว่า เพื่อที่จะได้คลายทุกข์
และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เมื่อมนุษย์รู้จักมอบความรักแก่กัน สังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ก็จะ
เป็นสังคมที่สงบสุข

ในบทกวีชื่อ "กว้างกว่านั้น" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" ได้กล่าวถึง
ความรักในความหมายที่กว้างเช่นกันว่า

แล้วถ้าคนรักกัน	กว้างกว่านั้นแผ่ความหมาย
เธอฉันปันรักราย	พรหมชีพนผู้ขีดเงา
โลกคงสวยสดใส	หอมดอกไม้ทุกถิ่นเหี่ยว
ล้วนมองพี่น้องเรา	อุ่นในอ้อมไอรัก

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

บทกวีบทนี้ดูเหมือนจะเป็นบทที่ดีสำหรับแนวคิดในเรื่องนี้ว่า ความรักนั้นไม่ได้แคบ

เพียงคนสองคนที่รักกัน เพราะความรักแบบนี้ไม่ได้มีประโยชน์หรือส่งเสริมคุณค่าในมนุษย์
ความรักควรเป็นสิ่งที่ถูกมอบไปให้คนอื่น ๆ ที่ทุกข์ยากกว่าเรา เมื่อมนุษย์มีความรักมอบให้แก่
กันแล้วสิ่งดีงามอื่น ๆ จะตามมาเอง สังคมหรือโลกจะน่าอยู่ขึ้น

2. ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม

ธรรมชาติของโลกตามแนวคิดมนุษยนิยม หมายถึง ลักษณะโดยธรรมชาติของโลก
หรือสังคมที่มนุษย์ผู้อาศัยอยู่มีความดีงาม และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นส่วน
ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย สถาบันทางสังคม ลักษณะของผู้คนในสังคม
และสิ่งที่คุณคนในสังคมต้องเกี่ยวข้องด้วย เป็นต้น ทั้งหมดนี้ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความดีงาม
และมนุษย์สามารถอาศัยอยู่ได้อย่างสงบ

พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอภาพของสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยมไว้อย่างมาก ทั้งใน
รายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการเสนอแนวทางแก้ปัญหาของสังคมในปัจจุบัน แต่เขามีได้มอง
สังคมในด้านร้าย เขามีความเชื่อว่าสังคมนี้น่าอยู่หากคนในสังคมร่วมมือกันพัฒนาและแก้ไข
ให้ดีขึ้น ด้วยกลวิธีที่ต่างกันไป แนวทางทางสังคมที่เขาเสนอนั้น สภาพของผู้คนล้วนอยู่กัน
อย่างสงบและมีความสุขทั้งสิ้น จนเรียกได้ว่าเขาเสนอภาพของสังคมอุดมคตินั่นเอง

การศึกษาธรรมชาติของโลกจะแบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็น 2 หัวข้อ เพื่อ
เข้าใจในเรื่องของสังคมง่ายขึ้น คือ

2.1 ลักษณะของมนุษย์และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคมตาม
แนวคิดมนุษยนิยม

2.2 สถาบันทางสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยม

2.1 ลักษณะของมนุษย์และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคมตามแนว
คิดมนุษยนิยม หัวข้อนี้จะกล่าวถึงลักษณะโดยรวมของสังคมที่พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอภาพ
ของสังคมที่มนุษย์สามารถอาศัยร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนี้

2.1.1 ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดมนุษยนิยมนั้นเชื่อว่า มนุษย์เกิดขึ้น
มาโดยธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่มนุษย์สองคนมีความสัมพันธ์กัน และมนุษย์อีกคนหนึ่งเกิด

การปฏิสนธิขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวิธีการทางธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว สนับสนุนให้มนุษย์หาผลประโยชน์จากธรรมชาติ แต่ไม่ใช่การทำลายธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์จะอยู่ได้โดยอาศัยธรรมชาตินั่นเอง พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติ สังคมที่ดีที่มนุษย์ควรอาศัยอยู่คือสังคมที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เต็มไปด้วยธรรมชาติต่างๆ เช่น ต้นไม้ ภูเขา หิ้งฟ้า ดวงดาว เป็นต้น และมนุษย์ในสังคมทุกคนควรผูกพันกับธรรมชาติ มีความรักและหวงแหนธรรมชาติอยู่ในจิตสำนึกของทุกคน

พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดโดยการกล่าวถึงลักษณะของสังคมปัจจุบันก่อนว่าผู้คนในสังคมปัจจุบันมักขาดความสนใจหรือไม่ก็อยู่ห่างไกลจากธรรมชาติมากเกินไปจนทำให้จิตใจแข็งกระด้าง และอยู่กันอย่างไม่มีความสุข ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เมื่อคราวที่พ่อพาลูกสาวไปเยี่ยมเพื่อนที่ต่างจังหวัด ซึ่งอาศัยอยู่บนแพริมน้ำ ลูกสาวของเขาชอบมากเมื่อได้เห็น เขาจึงพูดให้ลูกสาวฟังว่า

... "พ่อรู้สึกดีที่หนูชอบ จริง ๆ แล้วคนเราไม่ต้องการอะไรมากมายนักหรอก อยู่อาศัยกันง่าย ๆ กลมกลืนกับธรรมชาติ พ่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ นับวันเราจะห่างเหินกับธรรมชาติไปทุกที ๆ เพราะเราไปหลงความเจริญทางวัตถุกันจนลืมนึกถึงหัวใจตนเอง พ่อเห็นเด็ก ๆ ยืนเหม่อมองตาแป๋วตลอดการงเหล็กคัตของตึกแถว ออกตุ่ฟ้ากว้าง พ่อใจแป๋วชอบกล" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 176)

ผู้เขียนมีความเห็นว่ามนุษย์ในสังคมกำลังอยู่ห่างจากธรรมชาติ หลงใหลกับความเจริญของวัตถุมากเกินไป ผู้เขียนไม่เห็นด้วยที่มนุษย์จะเลเยากับธรรมชาติเช่นนี้ ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" ในครั้งหนึ่งที่ปลอมได้ไปศึกษาธรรมชาติที่ห้วยขาแข้ง คืนหนึ่งเขาลงอาบน้ำที่ลำห้วย ทำให้เขาคิดถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ จึงเขียนจดหมายเล่าให้ฮอนฟังว่า

... มนุษย์จะมีชีวิตอยู่อย่างไรในป่าขุนที่ขาดต้นไม้ดอกไม้ ลมหายใจของเขาจะ
เอาอากาศบริสุทธิ์มาจากไหนเมื่อเขาโค่นต้นไม้ลงหมดป่า แผ่นดินคงแห้งแล้งเป็น
ทะเลทราย เพราะขาดสายน้ำฉ่ำชื่น ยังจะมีเสียงนกร้องเพลงให้พวกเขาฟังอยู่
อีกหรือ ผืนแผ่นดินนี้คือมาตุคามแห่งหัวใจ ที่บรรพชนของเราได้รักษาไว้ สิ่งใดจะ
บังเกิดเล่า ถ้ามนุษย์ดูเลคนและทำลายล้างผืนแผ่นดินถิ่นเกิด ซึ่งเป็นเสมือนแม่
ของเขา นั่นก็เท่ากับว่าเขาเหยียบย่ำทำลายล้างเผ่าพันธุ์ของตัวเองด้วย ...
(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 64)

มนุษย์ไม่ควรมีชีวิตอยู่ห่างไกลจากธรรมชาติ การทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
ก็มีผลต่อชีวิตมนุษย์โดยตรง สังคมที่ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ยังสมบูรณ์อยู่คือ
สังคมที่ดีที่มนุษย์ควรจะอาศัย ถ้ามนุษย์อยากได้สังคมเช่นนี้มนุษย์ก็ควรดูแลรักษาธรรมชาติ ใน
นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" คราวที่พ่อพาลูกสาวไปเยี่ยมเพื่อนที่ต่างจังหวัด ได้พบเห็นชีวิต
ที่งดงามของบุคคลต่าง ๆ ที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ซึ่งต่างไปจากเขาและลูกสาวที่
ต้องอยู่ในเมือง พ่อจึงรู้สึกว่ามีความสุขตลอดเวลาเมื่ออยู่ที่นั่น ในระหว่างที่คุยกันเรื่องสังคม
ของผู้คนที่นี่ เพื่อนรุ่นน้องของพ่อเอ่ยขึ้นว่า

... "นี่ไม่ใช่การเรียกร้องให้ผู้คนกลับไปสู่การใช้ชีวิตแบบบุพกาล หรือมนุษย์แบบ
สมัยหินแต่คือการเรียกร้องให้กลับไปหาธรรมชาติ การเกษตรแบบพึ่งตนเองและที่รับ
เอาเทคโนโลยีแต่พอเหมาะพอควร คือรับมาแบบที่มันเป็นผู้รับใช้เรา ไม่ใช่เป็นนาย
เรา มันเป็นเรื่องของจิตใจมากกว่าวัตถุ ทุกวันนี้เราให้ความสำคัญกับวัตถุกันมาก จน
ความเป็นคนลดน้อยลงคือมันแปรเป็นวิถีแบบสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น สิ่งแวดล้อมเลว
ลง ป่าหมด สังคมแปรปรวน ชีวิตจิตใจ ค่านิยม ความสัมพันธ์ของคนแย่งลง ห่างเหิน
กันมากขึ้น เห็นแก่ตัวมากขึ้น โดยเต็มมากขึ้น... ยังดีที่ที่รู้สึกและพยายามที่จะกลับ
มาแนบแน่นอยู่กับธรรมชาติ ผมว่าธรรมชาตินี้คือมารดาของมนุษย์เรา และเป็นผู้นำที่
วิเศษ เพียงแต่เราจะรู้จักรักษาคูลของธรรมชาติไว้ และปรับตัวปรับใจของเราให้
สอดคล้องกลมกลืน รวมทั้งระบบทั้งหมดด้วย ชีวิตมนุษย์คงดีขึ้นเราจะเป็นสุขมากขึ้น

สุขภาพจิตดีขึ้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 187)

ผู้เขียนได้อธิบาย เรื่องความสำคัญของธรรมชาติที่มีต่อสังคมมนุษย์ไว้อย่างละเอียด โดยผ่านตัวละครนี้ เพราะผู้เขียนคิดว่าว่าธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ มีผลโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ มนุษย์ที่ต้องอยู่ในสังคมที่ปราศจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจึงควรที่จะนำตัวเองไปใกล้ชิดกับธรรมชาติให้ได้ และการเกษตรในปัจจุบันก็พึ่งพิงเทคโนโลยีมากเกินไป เช่น การใช้ยาฆ่าแมลง ซึ่งทำลายชีวิตมนุษย์โดยตรง เพื่อนของพ่อเหล่านี้ทำการเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมี จึงได้กินผักที่ไม่ใส่สารเคมี ทำให้มีสุขภาพดีกันทุกคนและชาวบ้านในแถบนั้นก็เริ่มทำ การเกษตรตามแบบเพื่อนของพ่อ เพราะสารเคมีที่ใช้ทำให้สุขภาพของชาวบ้านและลูกหลานแย่งลงตลอดจนสิ้นเปลืองเงินโดยเปล่าประโยชน์ด้วย ในตอนหนึ่งของนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในคราวเดียวกับที่เพื่อนของพ่อพูดถึงความสำคัญของธรรมชาติ เขายังพูดเลยไปถึงประโยชน์ของธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์อีกด้วยว่า

... "อยู่ที่สิ่งที่ดีที่สุดในที่เราได้รับจากธรรมชาติก็คือการมีสุขภาพแข็งแรง... เพราะได้ออกกำลังกาย แบบจอบพาดิน รดน้ำ นี่คือการออกกำลังกายที่ไม่ต้องไปเสียเงิน ให้สถานสุขภาพที่ไหน เราเดิน ไม่ได้ขึ้นลิฟต์ประจำ เราอยู่กลางแจ้งที่อากาศสด ไม่ได้อยู่ในห้องแอร์" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 188)

ธรรมชาตินี้ให้ประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่สังคมมนุษย์ สุขภาพของมนุษย์ในสังคมเป็นสิ่งสำคัญหากสุขภาพกายดีแล้วสุขภาพจิตก็จะดี และชีวิตของผู้คนก็จะดีด้วยเช่นกัน ในเรื่องของสุขภาพจิต ผู้เขียนกล่าวถึงไว้ในเรื่องเดียวกันและตอนเดียวกันนี้ว่า

... "หัวใจของพวกเขาก็โล่งซื่อตรงมา พ่อจับสังเกตได้อย่างหนึ่ง คนที่อยู่กับธรรมชาตินี้มักจะอารมณ์เย็น อารมณ์ดีและใจงามแทบทั้งนั้นนะลูก ดูชาวบ้านชนบทสิ อย่างคราวก่อนที่พ่อมาหาอาหลิว เค้าไม่อยู่ เราไม่มีไม้ตะเกียงเดินถือไปฉายไป ขอบ้านข้าง เขากุสีกุจอหาให้ แคมเดินมาเป็นธุระ เรื่องที่หลับที่นอนให้ด้วย บ้านอา

เค้าเลยไม่ต้องมีประตูอะไร ไม่มีขมยขโจร ทุกแห่งทุกภาคแหละ ชาวบ้านที่ห่างไกลแสงสีมักจะมีจิตใจงามเสมอ คือความซื่อซื่อเจ้าเล่ห์แบบสังคมเมืองยังไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงพวกเขา บ้านทางเหนืออีสานมีหมอน้ำหน้าบ้าน ทางใต้ก็มี คนพื้นถิ่นจะโอบอ้อมอารีมาก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 189-190)

การที่มนุษย์มีอารมณ์ดี อารมณ์เย็น จิตใจงดงามและมีความโอบอ้อมอารี นั้นก็เพราะผู้คนเหล่านี้มีชีวิตแนบแน่นอยู่กับธรรมชาติ ที่จริงแล้วในสังคมไทยเรามีพื้นที่ที่ปรากฏความสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้มนุษย์ได้อาศัยอย่างมีความสุขมากมายหลายที่ แต่สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลกำลังทำให้สิ่งแวดล้อมเหล่านี้หมดไปคือ การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งผู้เขียนได้เสนอแนวคิดนี้ไว้ในนวนิยายเรื่อง "กระเจมดาว" เมื่อลัทธิการทำหน้าที่เป็นวิทยากรพิเศษให้กับทางโรงเรียนเรียบร้อยแล้วพวกครูที่โรงเรียนพาเขาไปเที่ยวเกาะแห่งหนึ่ง ในระหว่างทางเขาได้คุยกับครูหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งเป็นนักอุดมคติในสายตาของลัทธิ เขาได้พูดถึงสถานที่ที่สวยงามมากมาย ทางภาคใต้มีการเปลี่ยนไปเพราะการตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม การสร้างเรือนพักรับรอง และผู้คนในแถบถิ่นนี้ก็เปลี่ยนไป เขากล่าวว่า

"ที่ไหนมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่นั่นมักจะล่มสลายทางจิตใจ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 48)

เมื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปเพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล สิ่งก็ตามมาก็คือการล่มสลายทางจิตใจของผู้คน ซึ่งจะเริ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนกันมากขึ้นเห็นแก่เงินรายได้จากนักท่องเที่ยว ทำให้สังคมที่เขาเคยอยู่กันมาอย่างมีความสุขต้องเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ควรเห็นความสำคัญของธรรมชาติให้มาก เพราะมันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์อย่างแท้จริง นอกจากนั้นผู้เขียนยังเสนอตัวอย่างหมู่บ้านอุดมคติไว้ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" คุณยายอุซเซนีผู้เฒ่าที่พ่อเคยพนันเกือบมากพาพ่อไปดู ที่แห่งหนึ่งในต่างจังหวัด เพื่อนของพ่ออีกหลายคนก็ไปที่นั่นด้วย บางคนซื้อที่ดินไว้แล้วก็มี มีอยู่คนหนึ่งเป็นเจ้าของที่ทั้งหมดและกำลังจัดสรรขาย เขาอยากเลือกสรรคนรักธรรมชาติที่ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์บางอย่างสำหรับคนที่มาอยู่ที่นี่ แม้เรื่องราวที่เขาพูดดูเหมือนจะยังไม่มีหมู่บ้านเช่นนี้เกิดขึ้นจริงในสังคม แต่ก็นับว่าเป็นแนวคิดเกี่ยวกับหมู่บ้านอุดมคติที่ผู้คนจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้

คุณซาอูเจ้าของที่พูดขึ้นว่า

... "ผมเองก็อยากมีชุมชนอุดมคติบ้างสิ ... ผมต้องการคนที่รักชีวิต รักธรรมชาติ แบบนี้คุณคิดดู เราจะปลูกสร้างทุกสิ่งให้กลมกลืนไปกับธรรมชาติที่สุด แต่ไม่ได้หมายความว่า เราจะไม่นำใช้เทคโนโลยีเลย เราจะพยายามให้มันดูเข้าที่เข้าทาง ตูสมถะ และรับใช้เราได้อย่างเต็มที่ หุบเขานี้ผมจะไม่นำให้มีพลลูชั่น ไม่ว่าจะทางไหน สายคา หู จมูก ประเทมมือเตอร์ไซค์มาแผดเข้าแผดออกอะไรแบบนั้นไม่ยอมเด็ด... หมู่บ้านนี้ปลอดยาฆ่าแมลง ชุมชนของคนสมัยใหม่ผู้กลับไปสู่ธรรมชาติเดิมแท้" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 289-291)

เราจะเห็นได้ว่าเป็นตัวอย่างของหมู่บ้านในอุดมคติ อาจเป็นความคิดของคนข้างฝัน แต่ก็ก็เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของมนุษย์ที่ว่า มนุษย์นั้นควรจะได้เติบโตและใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อจิตใจของเขาจะได้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือ มีจิตใจละเอียดอ่อนตามธรรมชาติที่ได้ใกล้ชิด ในสังคมสมัยก่อนมนุษย์เคยมีชีวิตรอยู่ในสังคมที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ แต่ความเจริญทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์มากเกินไป จึงหลงลืมความเป็นอยู่เช่นเดิมที่เคยเป็นมา ไม่รับเอาเทคโนโลยีมาใช้แต่พอเหมาะพอควร มันจึงทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้คนในสังคมลงไปที่ละน้อย ดังนั้นมนุษย์ในสังคมจึงควรพาชีวิตตัวเองไปใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มากที่สุด และช่วยกันธำรงรักษาสถาปัตยกรรมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เราอาศัยอยู่ให้ดีขึ้นต่อไป เพื่อสังคมที่งดงามและน่าอยู่สำหรับมนุษย์

ในบทกวีชื่อ "ใบตอง" ในรวมบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้ม" ได้กล่าวถึงประโยชน์ของธรรมชาติที่เรียกว่าใบตอง ซึ่งในปัจจุบันมนุษย์ไม่ค่อยใช้กันแล้ว กลับไปใช้ถุงพลาสติกแทนผลของการใช้ถุงพลาสติกซึ่งเป็นวัตถุที่ไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาตินั้นก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ไม่น่าอยู่ได้

ใบเอ๋ยใบตอง
ธรรมชาติมีไว้ใช้งาน

ใช้ห่อของห่อข้าวแบบชาวบ้าน
หอมสะอ้านชื่นใจกลิ่นใบตอง

มาเดี๋ยวนี้พลาสติกใหม่ใช้กันเกร่อ ไปไหนไหนก็เจอจะเจอถุงลอยฟ่อง
 ปิดกันท่อทางน้ำตามคลอง น้ำท่วมนองเพราะคนใช้มันง่ายเอ๊ย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 45)

ผู้เขียนยังคงยืนยันสิ่งที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ใช้สอยที่ดีสำหรับมนุษย์ และไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมทรามของสภาพแวดล้อมรอบตัวสิ่งนั้นคือวัสดุที่มาจากธรรมชาติ ส่วนวัสดุที่ผลิตขึ้นด้วยวิธีการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ถุงพลาสติกซึ่งให้ประโยชน์ทางด้านจิตใจเท่าใบตองไม่ได้ และยังก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย เพราะเป็นวัสดุที่ทลายได้ไม่หมด ก่อให้เกิดมลพิษแก่สังคมความเป็นอยู่ของมนุษย์อีกมากมาย

ในบทวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" ได้กล่าวถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีต่อสังคมมนุษย์ไว้ว่า

และสายลมเล่าความฝันให้ฉันฟัง จะโบกโบยไปสุดฝั่งฟ้าสีฟ้า
 หอบพืชพรรณหวานหวังแต่ชีวา ด้วยสีสันพฤษภาสร้างโลกสวย

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 95)

เราจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ ชีวิตที่เป็นสุขและสังคมที่น่าอยู่คือสังคมที่ประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ดังนั้นสังคมมนุษย์จะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขที่สุดคือสังคมที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ดีซึ่งส่งผลต่อความงดงามทางจิตใจและร่างกายแก่มนุษย์ได้ และมนุษย์สามารถอาศัยอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.1.2 ที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ ดังนั้นถ้าที่อยู่อาศัยมีความงดงามและน่าอยู่ มนุษย์จะมีชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้น ถ้ากล่าว

ถึงรายละเอียดในเรื่องของสังคมแล้ว พิบูลศักดิ์ ละครพล แบ่งสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ออกเป็น สังคมขนาดใหญ่ได้สองลักษณะ คือสังคมเมืองกับสังคมชนบท และเขาได้สรุปไว้อย่างชัดเจน ว่า สังคมชนบทเป็นสังคมที่มนุษย์จะอาศัยอยู่ได้อย่างมีความสุขที่แท้จริง ดังนั้นวรรณกรรมแทบทุกเรื่องของผู้เขียนจึงเน้นตัวละครที่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบท หรือถ้าตัวละครตัวใดอาศัยอยู่ในเมือง ตัวละครเหล่านั้นจะไม่ค่อยเป็นสุขกับชีวิตนัก และมีความปรารถนาอยู่ลึก ๆ ที่จะออกไปใช้ชีวิตในชนบทให้ได้ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ตัวละครเอกคือ แนน ลาออกจากอาชีพครูที่โรงเรียนในชนบทเข้ามาทำงานเป็นบรรณาธิการหนังสือในกรุงเทพฯ เขาเองก็ยังไม่ค่อยแน่ใจในการตัดสินใจของตน จึงคอยถามตัวเองเสมอว่าชีวิตในเมืองเหมาะสมสำหรับเขาจริงหรือไม่ และเมื่อพิทวงพรพื้ที่เขาเคารพนับถือถามเขาว่า

... "พี่ไม่เข้าใจเลย ทำไมแนนถึงทิ้งชีวิตอิสระอย่างนั้นมาได้ อยู่ชนบทนะดีแล้ว ชีวิตไม่เอ็ดอิดและคับแคบ อากาศก็ดี ผู้คนก็พอเข้าอกเข้าใจกัน ไม่ใช่ว่าคนต่างอยู่เหมือนชีวิตที่นี่" พทวงพรพูดเรื่อย ๆ แต่สำหรับแนน เขารู้สึกปวดแปลบไปในความรู้สึก ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 73)

ผู้เขียนเสนอแนวคิดที่ว่าชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่ต้องเร่งรีบ เวลาเป็นตัวกำหนดการใช้ชีวิตในแต่ละวัน ทำให้ขาดความเป็นอิสระซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สังคมเมืองไม่ใช่สังคมที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยนี้ เพราะสภาพอากาศเต็มไปด้วยควันพิษ ประกอบกับการขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันของมนุษย์ในสังคมเมือง ทำให้แนนตั้งคำถามกับตนเองตลอดทั้งเรื่องว่า เขามาทำอะไรอยู่ในเมือง ที่ที่เหมาะสมสำหรับเขาคือชนบทที่เขาจากมาต่างหาก จนกระทั่งในตอนจบ แนนจึงลาออกจากการเป็นบรรณาธิการหนังสือ แม้จะมีเงินเดือนมากมายขนาดไหนแต่ก็ไม่เคยทำให้ชีวิตเขามีความสุขได้ เขาคิดถึงสิ่งต่าง ๆ หลายอย่างในชนบทที่เขาจากมา และตัดสินใจพาน้อยคนรักไปใช้ชีวิตที่ชนบทด้วยกัน เพราะทั้งสองสามารถมีชีวิตที่เป็นสุขกว่าในเมือง

แม้แต่ที่อยู่อาศัย ผู้เขียนมีทัศนะที่ดีต่อที่อยู่อาศัยแบบชนบทมากกว่าบ้านที่ติดเครื่องปรับอากาศแบบในเมือง แม้จะเย็นสบายชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่อากาศบริสุทธิ์ที่มนุษย์

จะอาศัยอยู่ได้ตลอดทั้งชีวิต มันไม่ใช่อากาศจริงที่มาจากธรรมชาติ ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาชามีบ้านเดิมอยู่ที่กรุงเทพฯ เขามาสอนหนังสือในหมู่บ้านด้วยใจรัก ครั้งหนึ่งก่อนเขาจะกลับไปเยี่ยมแม่ที่กรุงเทพฯ หล้าบุญ นักเรียนของเขาได้ถามเกี่ยวกับบ้านเมืองในกรุงเทพฯ ครูมาชาตอบว่า

... "ในเมืองสู่บ้านเราไม่ได้หรอก บ้านเรามุงตองตึง สบายเย็นดีกว่ามุงสังกะสีที่คนในเมืองใช้มุงเสียอีก บ้านเรามีอากาศดี มีความรักความอบอุ่นเห็นอกเห็นใจ แต่ที่นั่นเขาไม่มีเวลามามองตาทักทายไถ่ถามกันหรอก ต่างคนต่างไป ตัวใครตัวมัน เข้ามาก็ออกจากบ้านครี๊ด ๆ เหมือนมดแตกวัง เย็นมาก็กรูกันกลับมา หน้าดำคร่ำ เกรียดซุกหัวอยู่บ้านรู รูใครรูมัน คนสบายก็สบายเกิน แท้ไม่ติดดิน กินข้าวแต่ละมื้อหลายร้อยแต่ก็เป็นความสบายที่ยากลำบาก ไปไหนก็ขี่ รถมอเตอร์ไซด์ยาวจากชานบ้าน เราไปไหนสุดทุ่งน่านั้นแหละ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 75)

ครูมาชาแม้จะเติบโตมาในเมือง แต่ในเมืองก็มีความอึดอัดและไม่สุขสบายหลายอย่าง ครูจึงมักจะเล่าเรื่องราวในเมืองเพื่อให้เด็กเปรียบเทียบกับบ้านในชนบท และย้าให้นักเรียนเห็นว่า บ้านในชนบทนั้นน่าอยู่กว่าในเมืองมาก เมื่อเขากลับไปเยี่ยมบ้านเขาได้พาหล้าบุญไปด้วย ซึ่งพอเด็กหญิงเห็นรถรา บ้านเรือน ผู้คนมากมาย เธอก็ไม่อยากไปกรุงเทพฯ อีกเลย ทว่าทำให้เธอเห็นด้วยกับครูมาชาที่ว่าบ้านนอกนั้นน่าอยู่กว่า สบายกว่า และอยู่ได้อย่างมีความสุขแท้จริงมากกว่า

ในนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช่อดอกไม้" ครูแสงตะวันเป็นครูที่โรงเรียนในชนบทแห่งหนึ่ง เธอมีความสุขที่ได้เลือกสอนที่นั่นแทนที่จะสอนในเมือง เธอได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติและรู้สึกว่าการจิตใจของเธอสงบและงดงามพอที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ โดยเฉพาะกับเด็ก ๆ ที่เธอสอนเธอชอบหมู่บ้านแห่งนี้ แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้แสงตะวันเริ่มกลัวว่าหมู่บ้านจะเปลี่ยนไปและผู้คนก็อาจเปลี่ยนไปด้วย นั่นคือการเจริญเติบโตทางวัตถุหลาย ๆ อย่าง มันทำให้เธอคิดมาก

... พอเอ่ยคำว่าถนนเธอก็ถอนใจ...มันนำเอาหลังคาบ้านสีขาวไว้บนแวมแสบตา

ยามมองกลางแดดมาแทนที่ใบทองติ่งที่ดูขรึมและเย็นสบายที่ใช้มุงหลังคาบ้านกาง
ออกเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว ศิลปะของชาวไทยใหญ่ ยามมองดูจากที่สูงเกาะกลุ่ม
กันเป็นหย่อม ๆ ที่ที่นั่น เป็นภาพไม้ขัดตา ไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติที่อยู่รายรอบ
เลย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 53)

ที่อยู่อาศัยที่น่าอยู่และสามารถสร้างความสบายแก่ผู้อยู่ควรจะต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ
โดยสร้างจากวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ใบทองติ่ง, ตับจาก, ตับคา เป็นต้น ซึ่งสภาพบ้าน
เรือนในชนบทแต่เดิมที่สร้างจากวัสดุธรรมชาติอยู่แล้ว จึงไม่ควรเปลี่ยนแปลงไปเสียแบบการ
สร้างแบบบ้านในเมืองที่นิยมมุงหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องซึ่งจะทำให้ไม่เย็นสบายและ
น่าอยู่เท่ากับมุงด้วยใบทองติ่งหรือต้นจาก

ในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ คนที่อยู่ในชนบทจะมีพื้นที่ให้เขาไปไหนมาไหนได้มาก
และรู้สึกเป็นเจ้าของได้ในทุกที่ โดยเฉพาะเด็ก ๆ ในเวลาที่วิ่งเล่นไปตามทุ่งนา ปีนต้นไม้
เขาจะได้อากาศบริสุทธิ์ และวิ่งไปที่ไหนมาไหนก็ได้ ปีนต้นไม้ต้นไหนก็ได้ ไม่เหมือนในเมือง
จะไปป็นต้นไม้บ้านคนอื่นไม่ได้ ไปเก็บดอกไม้ในบ้านคนอื่นก็ไม่ได้เช่นกัน มนุษย์จะขาดความ
สัมพันธ์ที่มีต่อกันและไม่ผูกพันกับธรรมชาติด้วย เพราะบางบ้านของคนในเมืองก็ไม่มีแม่ออกไม้
สักดอกให้ได้ชื่นชม ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรียงความของแดง" แดงเคยเป็นเด็กบ้านนอกวิ่งเล่น
อยู่กลางแจ้งกว้าง เขาต้องมาเข้าโรงเรียนในเมือง แดงไม่ชอบชีวิตของผู้คนที่โรงเรียนก็มีกฎ
เกณฑ์มากมายที่ทำให้ชีวิตขาดเสรีภาพและไม่มีความสุข แดงคิดถึงชีวิตที่บ้านนอกเสมอ จึง
เขียนเรียงความว่า

... ท้องทุ่งไม่เคยเปลี่ยนแปลงความรักของแดง ไม่ว่าฤดูไหน ฝนตกหรือแดดออก
แดงก็มีความสุข แดงไม่ชอบที่นี่เลย อยู่ในบ้านก็ทนนั่งตมกลิ้งน้ำเน่าเหม็น ออกไป
ข้างนอกก็สุดตมควั่นจากท่อไอเสีย ผู้คนที่นั่นหน้าตาไม่ค่อยแจ่มใส ทุกคนต่างรีบเร่ง
ไม่เหมือนใบหน้าของลุงและป้า แม้เวลาลุงจะเหน็ดเหนื่อยจากการงานกลางทุ่งมา
หน้าตาเต็มไปด้วยเหงื่อไคล ลุงก็ไม่เคยอารมณ์เสีย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
2533 : 65-66)

แดงเป็นตัวละครที่แม้จะเป็นเด็ก แต่เขาก็รักชีวิตในสังคมที่บ้านเกิดของเขามากกว่า สังคมเมืองที่เขาเข้ามาเรียนหนังสือ นอกจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกันไปแล้ว ผู้คนในสังคมก็ต่างกันไปด้วย แแดงคิดถึงผู้คนที่ชนบทมากกว่า ซึ่งเป็นค้ายืนยันจากผู้เขียนว่าสังคมที่มนุษย์จะอยู่ได้อย่างมีความสุขคือสังคมชนบทนั่นเอง

จากการศึกษาพบว่ามีตัวละครสองตัวที่มีชีวิตอยู่ในสังคมเมืองอย่างเป็นสุขคือ "ดวงพร" ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" และ "ลอม" ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" แต่ที่เขาสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขก็เพราะเขาหาโอกาสออกไปชนบททุกครั้งที่มีโอกาส เป็นการเสนอทางออกให้กับคนที่มีชีวิตอยู่ในสังคมเมืองทางหนึ่ง เพื่อช่วยให้มีชีวิตอย่างเป็นสุขขึ้นด้วยการไปสูชนบทบ้าง แม้จะไม่สามารถอยู่ได้ตลอดชีวิตก็ตาม

ในบทกวี ก็มีภาพของสังคมชนบทที่น่าอยู่กว่าสังคมเมือง เพราะในชนบทนั้นมีเนื้อที่กว้างขวางกว่า ได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากกว่า ในบทกวีชื่อ "ฟังลีลม่านเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

ว่ากันว่าฟ้าที่นั่นเจิดจ้านัก	ดาวพยับยืมยั่วหัวใจหวาน
มีขุนเขาเงาไม้แทบสายธาร	มีดอกไม้แบ่งบานผีเสื้อบิน
คือลานาเหี่ยวเถื่อนเสมือนบ้าน	ซึ่งวิญญูณคนเหงาเฝ้าถวิล
ไอล้วนตักกรุ่นและลมริน	เพลงทุ่งถิ่นกลิ่นเอื้องเคล้าเสียงชิง
ในสายลมอวลกระไอข้าวใหม่หอม	ทับกระท่อมท่ามพงไพรให้คิดถึง
เพลงเกี่ยวสาวพราวคมนาพร่าร่าฟัง	หัวใจจึงเฝ้าเฝอยยากไปเยือน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 69)

ผู้เขียนได้บรรยายภาพของสังคมชนบทอย่างงดงาม เพราะได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ และธรรมชาติเองก็เปรียบเสมือนบ้านของมนุษย์เช่นกัน ในสังคมชนบทนั้นมีประเพณีที่ผู้คนปฏิบัติร่วมกัน มีกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่ผู้คนจะได้ช่วยเหลือกัน เพลงเกี่ยวสาวที่ผู้เขียนเอ่ยถึงก็เป็นความงดงามสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของคนที่นี่ เพราะเสียงเพลงช่วยกล่อมเกลาคให้

จิตใจของทั้งผู้ร้องและผู้ฟังเบิกบานได้ ชีวิตในแต่ละวันเป็นชีวิตที่เป็นสุข ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดไม่จำเป็นต้องเป็นชาวนาเกี่ยวข้าวแล้วร้องเพลงจึงจะงดงามตามที่คุณเขียนบรรยาย อาจจะเป็นครู เป็นหมอ เป็นข้าราชการ ที่มีชีวิตานชนบทแห่งใดก็ตาม ได้เห็นท้องฟ้ากว้าง เห็นดาวสุกใส เห็นดอกไม้แบ่งบาน อากาศสดชื่น สังคมเช่นที่ว่าเป็นคือสังคมที่มนุษย์ควรมีชีวิตอยู่เป็นอย่างดี

2.1.3 ผู้คนในสังคมช่วยเหลือกัน มนุษย์เป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับสังคม เพราะสังคมจะดำรงอยู่ได้ต่อไปและเป็นเช่นไรอยู่ที่มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ว่าจะกำหนดทิศทาง และลักษณะของสังคมให้เป็นเช่นไร

ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งโล่งดงลึก" ผู้เขียนใช้ฉากหมู่บ้านแห่งหนึ่งในชนบท เมื่อถึงหน้าน้ำน้ำป่าที่ผ่านหมู่บ้านจะไหลเชี่ยวและแรงมาก ทำให้สะพานที่ชาวบ้านทำขึ้นใช้ข้ามน้ำขาดไปทุกปี จ้อยถามแม่ว่าเมื่อสะพานขาดจะทำอย่างไรดี แม่ตอบว่าเราต้องช่วยกันสร้างขึ้นมาใหม่ด้วย เหตุผลที่ว่า

"ใช่ ก็ต้องช่วย เราทุกคนต้องช่วยกันเสมอแหละ ไม่มีใครอยู่คนเดียวได้หรอก" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 71)

มนุษย์ควรช่วยเหลือกันเพราะมนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม ไม่มีมนุษย์คนไหนอยู่คนเดียวได้โดยไม่รับการช่วยเหลือจากใครไม่เคยช่วยเหลือใคร สังคมในชนบทมีกิจการงานที่เอื้อให้มนุษย์ในสังคมต้องช่วยเหลือกันมากกว่าผู้คนในสังคมเมืองที่การทำงานอาจทำได้ด้วยตัวของตัวเอง ผู้เขียนยังเน้นว่าในสังคมชนบทที่ผู้คนที่ต้องช่วยเหลือการทำงานกันนั้น ทำให้ผู้คนในสังคมชนบทเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือมีจิตใจดีงาม มีจิตสำนึกในการช่วยเหลือมนุษย์คนอื่นตลอดเวลา การงานที่ผู้คนในสังคมต้องช่วยเหลือกันนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมน่าอยู่และมีความสุขมากกว่าสังคมเมือง ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ชาวบ้านที่หมู่บ้านในเรื่องมีอาชีพทำนาข้าวและทำไร่เงาะเป็นอาชีพหลัก ในสังคมของพวกเขายังมีการช่วยเหลือกันในเรื่องการงานเป็นอย่างดี ไม่ว่าในขั้นตอนใดของการทำงาน จะมีการลงแรงช่วยเหลือกัน เช่น ในการไถนาต้องมีการเปลี่ยนควาย ใครที่มีควายตัวเดียวก็มีเพื่อนบ้านมาช่วยไถ เพื่อให้แล้วเสร็จเร็วไว วันหลังก็เอาควายไปช่วยตอบแทนบ้าง ส่วนการทำไร่เงาะนั้น ในตอนที่ตัดเงาะต้องให้คนช่วย

มาก ครุมาชมองเห็นการทำงานของชาวบ้าน จึงกล่าวกับตนเองว่า

"ไม่มีบ้านไหนที่ตัดงาคันเดียวได้ ดังนั้นทุกบ้านต้องช่วยเหลือเจือจานกัน ซึ่งเราเรียกว่า เอามื้อ กันนั่นเอง" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 66)

การงานซึ่งเอื้ออำนวยให้ทุกคนในหมู่บ้านช่วยเหลือกัน ส่งผลให้คนในหมู่บ้านอยู่กันอย่างมีความสุข ซึ่งผู้เขียนเน้นเป็นอย่างมากว่า สังคมที่มนุษย์อยู่ไม่ควรเป็นแบบตัวใครตัวมัน มิฉะนั้นชีวิตจะไม่มีคุณค่าทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่นเลย ดังนั้น ผู้เขียนจึงเสนอภาพตัวอย่างของหมู่บ้านที่ช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีในเรื่องกิจการงานอาชีพของตน ให้ผู้อ่านตระหนักว่า การอยู่ในสังคมนั้นควรที่จะช่วยเหลือกัน และเมื่อได้ช่วยเหลือกันแล้ว ความอึดเอมใจหลังจากเสร็จงานก็จะสร้างความสุขให้กับมนุษย์ได้ และความสงบสุขของผู้คนก็จะตามมา เพราะในเมื่อต่างคนต่างช่วยเหลือกัน จึงไม่มีใครเป็นศัตรูกับใคร ความสงบสุขย่อมมีมาเอง

ในเรื่องสั้นเรื่อง "ฤดูเก็บเกี่ยว" ผู้เขียนบรรยายถึงบรรยากาศและสภาพชีวิตของผู้คนในท้องทุ่งที่กำลังทำงานเกี่ยวข้าว ชายหนุ่มคนหนึ่งได้เดินไปท่ามกลางกิจกรรมดังกล่าว เขาได้รับรอยยิ้มและน้ำใจไมตรีจากชาวบ้านเหล่านั้นที่แม้จะทำงานหนัก, แต่ก็ไม่เคยแล้งน้ำใจแม้กับคนแปลกหน้าเช่นเขา

... ผู้คนแถบชนบทที่ไหน ๆ ในประเทศเรานี้ล้วนมีแต่ใจคออารีอารอบด้วยกันทั้งนั้นแหละท้องทุ่งนั้นได้สอนพวกเขาถึงความอุดมสมบูรณ์ของมิตรภาพที่หวานด้วยความรัก พวกเขาเหล่านั้นต่างศรัทธาต่อชีวิต และน้ำใจของเขาไม่เคยว่างเปล่า... โอท้องทุ่งและฤดูเก็บเกี่ยวที่ผมไม่อยากจะจากไป ผมขอขอบคุณสวรรค์ขอบคุณสายน้ำและขุนเขาขอบคุณชาวไร่ชาวนาผู้เร่ร่อน ผู้มีชีวิตอย่างมีชีวิตและเรียกร้องชีวิตผมให้กลับคืนมา ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2532 : 109-112)

ผู้เขียนบรรยายจากนี้ด้วยความงดงาม คนในชนบทนั้นมีน้ำใจต่อผู้อื่นเสมอ สังคมเช่นนี้จึงเป็นสังคมที่สร้างความสุขทางจิตใจให้กับผู้คนได้ เราจะสังเกตได้ว่า ผู้เขียนมีทัศนะหรือมุมมองชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทอย่างงดงาม และเรียกร้องให้มนุษย์หันไปมองชีวิตเช่นนั้นอย่างชื่นชม แม้จะทำงานแสนเหนื่อย แต่ผู้เขียนไม่เคยสร้างภาพชีวิตที่ท้อแท้ให้ผู้

อ่านได้เห็นเลย ผู้เขียนต้องการเสนอตัวอย่างของสังคมที่ดีและน่าอยู่อย่างแท้จริง อาจเป็นเพราะผู้เขียนมีมุมมองในชีวิตที่เชื่อมั่นด้านดีและงดงามของมนุษย์อยู่เสมอ เขาจึงเสนอมุมมองสำหรับชีวิตของชาวนาในชนบทด้วยภาพทั้งงดงาม และพยายามชี้ให้เห็นว่าชีวิตเช่นนั้นไม่ใช่ชีวิตที่ทุกข์ยาก แต่ที่ต้องทุกข์ยากก็เพราะระบบทุนนิยมและวัตถุต่างหากที่เข้าไปทำลายความงดงามอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์

ในบทกวี มีภาพของสังคมชนบทที่มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสงบงดงาม และมีการช่วยเหลือท่วงใยกันของคนในสังคมเป็นพื้นฐาน ทำให้สังคมนั้นน่าอยู่เป็นอย่างมาก ในบทกวีชื่อ "หมู่บ้าน" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีจากภูเขา" ผู้เขียนบรรยายตัวอย่างของหมู่บ้านหนึ่งที่น่าอยู่สำหรับมนุษย์ดังนี้

ที่นี่คือหมู่บ้าน
หมู่บ้านไม่ได้มีคนเดียว
เล็ก ๆ กลางหุบเขา
เราอยู่กันเป็นกลุ่ม
ไม่มีใครอยู่โดดเดี่ยว
ไม่มีใครอยากโดดเดี่ยว
เราเห็นหน้ากันทุกวัน
ทุกวันที่ถามไถ่ถึงทุกข์สุข
ทุกข์สุขที่มองเห็น
ซ่อนอยู่ใต้ผ้าห่มเมื่อดวงตะวันส่อง
ส่องให้เห็นดวงใจทุกดวง
มีความรักและดวงดาวเป็นเพื่อน
มีความเหงาฉายฉายมาบ้าง
เป็นอยู่และจากไปทุกวัน
ทุกวันของความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ

มนุษย์ที่อยู่รวมกันนในสังคม ควรจะดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า จะก้าวก่ายนเรื่องส่วนตัวของอีกคนหนึ่งมากเกินไป เพราะนั่นจะกลายเป็นการละเมิด สิทธิส่วนบุคคลไป แต่มนุษย์ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวบนโลกนี้ สังคมที่ดีและน่าอยู่จึงเป็นสังคม ที่มนุษย์คอยดูแลช่วยเหลือกันนในยามทุกข์ยากหรือประสบปัญหาาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาของ ส่วนรวม นอกจากนี้ยังมีบทกวีอีกบทหนึ่งที่ผู้เขียน บอกเล่าถึงความผันเกี่ยวกับสภาพของสังคม ที่ดีและน่าอยู่สำหรับมนุษย์ไว้เป็นตัวอย่าง แม้จะเป็นภาพสังคมจำลองนความคิดของผู้เขียน แต่สังคมที่ผู้เขียนเสนอนี้คือสังคมที่สงบสุข จากบทกวี "วันหนึ่งฉันเคยฝัน" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" ได้กล่าวว่า

ฉันฝันว่า

ยุงข้าวของฉันมีเมล็ดข้าวสุกปลั่ง

ข้าวปลาอาหารของผู้คนในหมู่บ้านของฉันอุดมสมบูรณ์

และเราได้ผลกำไรจากผลผลิตของเราอย่างเป็นธรรม

ลูก ๆ ของเราจะเดินไปโรงเรียนอย่างสดชื่น...

หมู่บ้านของเรามีสหกรณ์การเกษตร

มีกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาวเกี่ยวกับวิชาชีพ...

ครูประจำโรงเรียนมีความรู้ดี

มีหมอที่เสียสละขยันขันแข็ง

และเราทุกคนมีความสุขตามควร...

แน่นอนหมู่บ้านเราไม่มีขโมย ไม่มีโจรฆ่าปล้น

ไม่มีความแห้งแล้งอดอยาก

และผู้คนในหมู่บ้านไม่จำเป็นต้องอพยพ

ไปตายเอาดาบหน้า ที่เมืองใหญ่

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

นี่คือหมู่บ้านในอุดมคติที่ผู้เขียนเสนอและมีความคาดหวังว่าอยากให้อสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่เป็นดังตัวอย่างนี้ เพราะผู้คนในสังคมนั้นอยู่ร่วมกันและทำหน้าที่ของแต่ละคนในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยไม่มีการฆ่าฟันกันนั้นหมายถึงผู้คนมีจิตใจที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกันชีวิตของผู้คนที่นั่นจึงสมบูรณ์สุข และอยู่ในหมู่บ้านนั้นได้เป็นอย่างดีไม่ต้องอพยพโยกย้ายตนเองไปที่อื่น ดังนั้นสังคมนั้นดีและคงจะมีขึ้นได้หากมนุษย์ในสังคมนั้นรู้จักช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสังคม และหมู่บ้านตามที่คุณเขียนเสนอก็จะเกิดขึ้นจริงได้ในสังคม

2.1.4 สังคมปราศจากสงคราม ในปัจจุบันมีหลายประเทศในโลกที่กำลังทำสงครามกัน และสิ่งที่เป็นเหยื่อของสงครามในทุก ๆ ที่ก็คือชีวิตมนุษย์ ที่ต้องสูญเสียไปในระหว่างสงคราม พิบัติศักดิ์ ละครพล ไม่เห็นด้วยกับการทำสงคราม หรือใช้สงครามมาแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศหรือระหว่างเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพราะมนุษย์ทุกคนในโลกใบนี้ไม่ว่าประเทศใดก็ตาม ล้วนมีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันทั้งสิ้น เขาคิดว่าสงครามไม่ควรเกิดขึ้นบนโลกใบนี้เลย เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่มีใครอยากทำร้ายใคร ในนวนิยายเรื่อง"เพลงรักช่อดอกไม้" ครูแสงตะวันไม่เห็นด้วยกับการทำสงคราม เธอตั้งคำถามกับตัวเองว่า

... เธอคิดถึงเรื่องของเด็ก ๆ ที่เกิดออกมา และไกลออกไปถึงเรื่องสงครามและการสู้รบที่ได้รับฟังมาจากข่าว และทั้งที่ได้อ่านจากหนังสือพิมพ์ "ทำไมนะ" เธอกลางแคลงใจ "ทำไมคนเราจึงต้องทำสงครามกัน" แสงตะวันพูดเบา ๆ นึกถึงบทกวีที่ประทับใจที่อ่านพบมานานแล้ว

มันไม่ใช่เรื่องยากเย็นอะไรเลย

ลองจินตนาการว่า

ไม่มีการเช่นฆ่าหรือความตาย

และผู้คนอยู่กันอย่างสันติสุข

เธออาจจะบอกฉันว่า ฉันเป็นคนช่างฝัน

แต่ฉันก็ไม่ใช่คนเดียวที่เชื่ออย่างนี้

ฉันหวังว่าสักวันหนึ่ง

เธอต้องมาร่วมกับเราด้วย

แล้วโลกนี้จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 62)

แม้สิ่งที่แสงตะวันทาเป็นเพียงการนึกคิดจินตนาการซึ่งผู้เขียนไม่ได้คิดที่จะเรียกร้องให้มนุษย์ทุกคนลุกขึ้นมากระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อยุติสงคราม ซึ่งมันยิ่งใหญ่เกินไปและอาจไม่ตรงจุดก็ได้ แต่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอคือเรื่องจิตสำนึกของมนุษย์ซึ่งมนุษย์จะเป็นอย่างไรและกระทำต่อสังคมอย่างไร ย่อมมีผลมาจากความรู้สึกนึกคิดและจิตสำนึกของเขานั้นเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงปรารถนาให้มนุษย์มีจิตสำนึกที่ไม่เห็นด้วยกับการสงคราม และเชื่อว่าสังคมที่ผู้คนจะอยู่กันอย่างสันติสุขคือสังคมที่ปราศจากสงคราม พร้อมกับให้ตัวละครตัวนี้ตั้งคำถามกับมนุษยชาติทั้งหลายว่า ทำไมคนเราต้องทำสงครามกันด้วย และเชื่อว่าแม้แต่ผู้ที่เป็นผู้ก่อสงครามเอง บางครั้งก็ยังตอบคำถามนี้ไม่ได้ว่าทำไมจึงต้องทำสงคราม ผู้เขียนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนในโลกนี้คงเห็นด้วยกับที่แสงตะวันคิดและไม่อยากให้สังคมที่ตนอยู่มีสงครามเกิดขึ้น

ในเรื่องสั้นเรื่อง "เราจากกันให้สิ้นและลืมให้หมดเสียตรงนี้" ครูเชอพอ เป็นชาวกะเหรี่ยงที่ได้เรียนหนังสือสูงและจบมาเป็นครูสอนหนังสือที่หมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นบ้านเกิด เธอมีชีวิตอยู่ในชนกลุ่มน้อยที่คอยรบพุ่งกับพม่าเสมอ และเธอรู้อว่กะเหรี่ยงไม่มีวันชนะ และพม่าเองก็ไม่มีวันปราบกะเหรี่ยงได้หมด เธอมองเห็นการสู้รบเช่นนี้มาเนิ่นนาน ซึ่งเธอไม่เห็นด้วย เธอไม่อยากให้สังคมที่เธออยู่ขาดความสงบมีแต่สงครามตลอดเวลา เธอปรารถนาเห็นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม และปรารถนาให้สังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่เป็นสังคมที่สงบสุข

"เธอเองแม้จะเป็นชาวกะเหรี่ยง แต่เธอก็เกลียดที่จะให้พี่น้องของเธอต้องมาล้มตายไปด้วยการทำสงคราม มนุษย์ควรอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจกันมากกว่า"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 55)

ดังนั้นสังคมที่มนุษย์จะอยู่ได้อย่างมีความสุข คือสังคมที่มนุษย์มีความรักความเข้าใจ

ไว้กันและกัน มากกว่าที่จะคิดแย่งชิงกันไม่ว่าในเรื่องใดก็ตาม สังคมที่ว่าก็จะเป็นสังคมที่สงบสุขเหมาะสำหรับการอาศัยอยู่ของมนุษย์ได้ ในบทกวีเรื่อง "ฟ้ายังกว้างทางยังไกลใจจزمั่น" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" มีบทกวีบทหนึ่ง ที่ผู้เขียนเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมที่งดงามเหมาะสำหรับการอยู่อาศัยของมนุษย์

ที่แห่งไหน	ซึ่งมีไหล่ฟุ้งฟุ้งพัก
มีลมเย็นไม้หอมและอ้อมคัก	ที่แห่งนั้นเหมาะพานักหนุ่มมนุษย์
ที่แห่งไหน	มีน้ำจางสือบวิสุทธิ
ไร้สงครามแก่งแย่งยื้อยุด	ที่แห่งนั้นก็ดุจสวรรค์

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 141)

เราจะเห็นว่าผู้เขียนมีแนวคิดที่ชัดเจนในเรื่องสังคมที่สงบสุขนั้นควรเป็นสังคมที่ปราศจากสงคราม มนุษย์จะมีความสุขหากต้องอาศัยอยู่ในสังคมที่มีสงครามและที่ที่มนุษย์ควรอยู่คือสังคมที่มนุษย์มีน้ำใจต่อกัน มีการช่วยเหลือกัน สังคมที่มีมนุษย์เช่นนี้คือสังคมที่งดงามควรแก่การอยู่อาศัยของมนุษย์ ซึ่งจะทาให้มนุษย์อยู่อย่างมีความสุขได้

2.1.5 การพัฒนามนุษย์ในสังคม การพัฒนาสังคมคือการทำให้สังคมที่เราอาศัยอยู่นั้นมีความสุขและน่าอยู่มากขึ้นและมีทิศทางของสังคมไปในทางที่ดีขึ้น การพัฒนาสังคมสามารถพัฒนาได้ในหลายด้าน เพราะสังคมนั้นมีองค์ประกอบมากมาย พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของสังคมที่ควรพัฒนาก่อนสิ่งอื่นคือ มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคม การพัฒนามนุษย์ในสังคมควรพัฒนาให้ผู้คนในสังคมมีคุณภาพในด้านสติปัญญาและจิตสำนึกที่มีคุณธรรม ไม่ใช่พัฒนาที่วัตถุหรือเอาความเจริญเติบโตของวัตถุมาเป็นเกณฑ์วัดว่าผู้คนในสังคมได้รับการพัฒนาแล้ว ซึ่งเป็นการวัดและพัฒนาสังคมไม่ถูกจุด ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ตัวละครที่เป็นเพื่อน ๆ ของแทนพระเอกของเรื่อง มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมว่า

... ท้ายใจถึงจะฝึกคนเราให้มีประสิทธิภาพ รู้อะไรควรไม่ควร อย่างน้อยก็มี
ความละเอียดใจตนเอง ไม่ใช่ไปมัวพัฒนากันที่ด้านวัตถุอย่างเดียว ... ไม่ใช่ฉันว่า
ไม่ตื่นใ้อัการพัฒนอะไรนี้ บางคนก็มองปัญหาปากท้อง ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งมันก็
สำคัญและแต่ถ้าคนมันเหลวไหลไม่เป็นท่า มันก็ล้มเหลว อย่างใ้อัเรื่องเงินมัน เงิน
ภาษีของเราไปทำบุญยับุญกันนะแหละ เอาที่คนเราก่อน เอาให้มันมีคุณภาพให้มีความ
คิดความอ่านเป็นผู้เป็นคนกับเขา ..อย่างที่คุณแทนทไปทำอยู่นั้น ฉันว่าก็มาก ฉันเห็นด้วย
อย่างน้อยก็ไปทำห้องสมุด ดูแลเอาใจสัมันอย่างจริงจัง เรามีความหวังอยู่ที่เด็ก ๆ
เพราะคนรุ่นนี้ต้องรับช่วงสังคมต่อไปจากเรา ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 :
95)

การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพที่ผู้เขียนเสนอคือการพัฒนาที่ความคิดความอ่านของมนุษย์
ให้มีจิตสำนึกที่ดี เมื่อกระทำดีต่อสังคมแล้วสิ่งอื่น ๆ ในสังคมก็จะพลอยดีตามไปด้วยกิจกรรม
ในการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอคือ การทำห้องสมุดประชาชน หรือห้องสมุดของ
โรงเรียนตามหมู่บ้านในชนบทให้เด็กได้อ่านหนังสือ ซึ่งสามารถพัฒนาสติปัญญาของเด็ก ๆ ได้
ดังที่แทนทเคยทำเมื่อเขายังเป็นครูอยู่ที่ชนบท เพื่อนของเขาได้พูดถึงงานที่เขาเคยทำ ซึ่งพวก
เขาคิดว่านั่นคือการพัฒนามนุษย์ที่ถูกจุด การที่ผู้เขียนเสนอว่าการทำห้องสมุดตามโรงเรียนใน
ชนบทเป็นการพัฒนามนุษย์วิธีหนึ่ง ก็เพราะในห้องสมุดจะประกอบไปด้วยหนังสือ และหนังสือ
คือสิ่งที่คุณค่าสำหรับมนุษย์เพราะมีหลายสิ่งหลายอย่างอยู่ในหนังสือ รวมถึงชีวิตของผู้คนใน
สังคมด้วย ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ที่บ้านของสองพ่อลูกจะเต็มไปด้วยหนังสือ ซึ่งพ่อ
กำลังคิดส่งไปให้ห้องสมุดโรงเรียนตามจังหวัดต่าง ๆ พ่ออธิบายให้ลูกฟังว่า

"หนังสือมีคุณค่ามหาศาล มันย่อโลกทั้งโลกไว้ในนั้น ชีวิตผู้คน ความเชื่อ เกียรติ
ศักดิ์ศรี ความดี เสว ความรัก มันคือผู้สร้างทุกอย่าง โลก การปฏิบัติ ศาสนา สงคราม
สันติภาพ อุดมการ คน...มันคืออาหารสมองที่วิเศษ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 52)

ผู้เขียนนั้นให้ความสำคัญของหนังสือว่าเป็นที่รวมของหลายสิ่งหลายอย่าง และมนุษย์
โดยเฉพาะเด็ก ๆ ในชนบทนั้นจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้จากหนังสือ เขาจึงยกตัวอย่างการพัฒนา
คุณภาพมนุษย์ด้วยการทำห้องสมุด แต่มิได้บอกว่าการทำห้องสมุดเพียงอย่างเดียวเท่านั้นที่จะ

ถือเป็นสูตรสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนยกมาเสนอแนะเท่านั้น ซึ่งช่วยเสริมแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในด้านความรู้สึกรักคิด จิตสำนึกและสติปัญญาให้มีคุณภาพ เป็นคนคิดดี กระทำดีต่อสังคม สังคมก็จะงดงามและเป็นสังคมที่น่าอยู่สำหรับมนุษย์ได้ต่อไป

2.2 สถาบันทางสังคมตามแนวคิดมนุษยนิยม สถาบันทางสังคม หมายถึง สิ่งซึ่งคนส่วนรวมที่อยู่กันสังคมจัดตั้งให้มีขึ้นเพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของผู้คนส่วนรวมในสังคม เช่นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง เป็นต้น สถาบันเหล่านี้จะประกอบไปด้วย ผู้คนมีหน้าที่ของแต่ละคนต่างกันไปตามบทบาทของแต่ละสถาบันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสถาบันซึ่งทำหน้าที่เพื่อสังคมส่วนรวมอีกทีหนึ่งตามแนวคิดมนุษยนิยมนั้นไม่ว่าจะเป็นสถาบันใดของสังคม ควรเป็นสถาบันที่เอื้อต่อวิถีชีวิตอันเป็นสุขของมนุษย์โดยส่วนรวมของสังคมมากที่สุด และสถาบันแต่ละส่วนก็ทำหน้าที่ของตนไปตามบทบาทที่มีต่อสังคม ซึ่งควรจะทำด้วยความสงบสุขและเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในสังคมด้วย

2.2.1 สถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่พิเศษศักดิ์ กล่าวถึงมากที่สุด และเขาคิดว่าสถาบันนี้มีความสำคัญต่อสังคมมาก เพราะมนุษย์ทุกคนตามข้อบังคับของกฎหมายแล้วต้องผ่านระบบการศึกษาภาคบังคับกันทั้งสิ้น ฉะนั้นสังคมจะดีงามเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์ที่มีการศึกษา สถาบันนี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้เขียนได้พยายามชี้แจงสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในสังคม และเสนอแนะแนวทางและหน้าที่ของมนุษย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาว่าควรจะทำอย่างไรจึงจะทำให้สถาบันที่สำคัญเช่นนี้ผลิตคนที่มีคุณภาพเพื่อจะได้ไปพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น เราได้ชี้แจงปัญหาของระบบการศึกษาในประเทศให้ผู้อ่านเข้าใจก่อนที่จะเสนอแนะแนวทางที่สถาบันการศึกษาควรจะเป็นไปเพื่อคนส่วนรวม ข้อบกพร่องของระบบการศึกษาที่เราเสนอแนะมีมากมาย แต่พอจะสรุปได้ว่าโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่เด็กจะต้องมาอยู่ตลอดทั้งวันยังทำได้น้อยสอดคล้องกับธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ของพวกเขา ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" มารีและเพื่อนที่เป็นเด็กกะเหรี่ยงอีกหลายคนถูกเกณฑ์ให้ไปเรียนหนังสือในเมือง เมื่อพวกเขาได้ไปโรงเรียนเขาก็กลับรู้สึกอึดอัด เพราะโรงเรียนมีกฎเกณฑ์

ที่มากมายจนลดค่าความเป็นมนุษย์ของพวกเขาลงไป โดยเฉพาะในเรื่องของเสรีภาพ ซึ่งโรงเรียนจัดได้ไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตของพวกเขา มาวิคิดว่า

"ปามันมีชีวิต แต่ที่นั่นขบเซาและลูกาบาหมาไม่ได้" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 53)

นี่คือสภาพของโรงเรียนทั่วไปในสังคม ที่มักให้เด็กนั่งเจียน ๆ ในห้องเรียน ห้ามลุกไปไหน บางทีก็ห้ามพูดห้ามคุย ซึ่งผู้เขียนคิดว่ามันขัดต่อธรรมชาติความเป็นมนุษย์ของพวกเขา อีกตอนหนึ่งของเรื่องนี้ มาวิถูกส่งมาอยู่โรงเรียนประจำในตัวอำเภอ บริเวณหลังโรงเรียนมีลำธารไหลผ่าน แต่เด็กถูกห้ามไม่ให้ไปที่นั่นเด็ดขาด ล่วงไปเพื่อนนักเรียนเคยชวนมาวิไปหรือมาให้เหตุผลว่า

"ท่านคนเราต้องมากักขังกันในเรื่องที่แคบ ๆ เพราะคนเราไม่ใช่คนเขาหรือคนแก้วที่จะต้องจับเจ้าอยู่แต่ในกรงและผูกเท้าอยู่ติดคอน" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 138)

นี่คือคำถามที่ตัวละครตั้งขึ้นเพื่อถามว่าทำไมโรงเรียนจึงกลายเป็นสถานที่กักขังมนุษย์ไปได้ อาจใช่ ที่พวกเขาอยากมีความรู้แต่จากสภาพและข้อบังคับของโรงเรียนที่มากมายมันทำให้พวกเขาไม่มีความสุขเมื่ออยู่ในโรงเรียนเช่นที่มาวิเป็น ดังนั้นโรงเรียนที่น่าอยู่สำหรับมนุษย์จึงไม่น่าจะเป็นสถานที่ที่กักขังให้เด็กนักเรียนขาดเสรีภาพอันเป็นธรรมชาติที่สำคัญสำหรับความเป็นมนุษย์ และหากโรงเรียนยังเป็นเช่นนี้อยู่ มนุษย์ก็ไม่ว่าจะนอนอยู่ในสถานบันการศึกษาในลักษณะนี้ได้ ในตอนท้ายเรื่องผู้เขียนจึงให้มาวิหนีกลับบ้านไป เพื่อไปช่วยพ่อทำงาน แม้ว่าเขาจะเรียนไม่จบ แต่เขาก็อ่านออกเขียนได้ และมีความสุขเมื่ออยู่ที่บ้านมากกว่าครูบางคนไม่เข้าใจว่าสิ่งที่เขาทำ แต่ครูบางคนก็เข้าใจเขา

"ผมไม่แปลกใจเลย ผมคิดว่าเขาทำถูกแล้ว นกทุกตัวควรบินอยู่ในท้องฟ้ากว้างมากกว่าที่จะถูกกักขังอยู่ในกรงสี่เหลี่ยม" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 141)

ดังนั้นโรงเรียนที่เด็กจะสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขจึงไม่ควรกักขังเสรีภาพของมนุษย์ การสอนให้เขามีวินัยเป็นสิ่งที่โรงเรียนควรทำอยู่แล้วแต่ไม่ใช่การตั้งข้อบังคับและกักกันบริเวณหรือการสั่งให้เด็กอยู่ในห้องเรียนเฉย ๆ โดยไม่พูดจาแล้วถือว่านั่นคือวินัย เป็นการจัดการศึกษาที่ผิด ควรให้มนุษย์มีเสรีภาพ และสอนในเรื่องวินัยให้เกิดขึ้นในจิตสำนึกของเขาด้วยวิธีอื่นที่ไม่ใช่การบังคับ ถ้าสถานบันการศึกษาไม่ใช่สังคมที่มนุษย์จะอยู่ได้อย่างมีความสุข

สุขแล้วสถาบันการศึกษาก็ไม่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์อีกต่อไป

ปัญหาสำหรับการศึกษาของคนในชนบทอีกอย่างหนึ่งก็คือ การเรียนหนังสือที่สูงขึ้นไปนั้นไม่ได้สอนในเรื่องจิตสำนึกให้กลับมาพัฒนาสังคมที่เป็นบ้านเกิดของพวกเขา แต่การศึกษาที่สูงขึ้นไปนั้นกลับทำให้มนุษย์ห่างเหินจากบ้านออกไปทุกที ซึ่งผู้เขียนเสนอไว้ว่าสถาบันการศึกษาเมื่อได้ให้ความรู้แก่มนุษย์แล้วก็น่าที่จะปลูกฝังในเรื่องนี้ด้วย ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" เด็ก ๆ หูตคุยถึงพี่ชายของชอเก ซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงคนเดียวในหมู่บ้านที่ได้เรียนสูง แต่พอเรียนจบเขากลับไปไม่ยอมมาสอนหนังสือที่หมู่บ้าน เด็ก ๆ หูตถึงเขาว่า

... ใคร ๆ ก็หวังว่าเขาจะกลับมาสอนหนังสือเป็นครูที่หมู่บ้าน คนรักเขาก็มีแล้ว เขารออยู่แต่แล้วกลับไปอยู่ที่ในเมืองอื่นเสียนี้ เอาเมียคนเมืองเสียด้วย แต่งตัวก็ไม่ชอบให้ใครเรียก ยาง คูถูกพวกเดียวกัน เขาก็ไม่กลับเข้าไปที่หมู่บ้านเลย ทั้ง ๆ ที่เงินที่เขาว่าเรียน มาจากเงินของสหกรณ์ชาวในหมู่บ้านที่รวบรวมจากกำไรงองกลางไปขายส่งให้เขา ทั้งเงินโบสถ์ด้วย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 117)

ดังนั้น โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่สอนคนให้มีการศึกษาสูงขึ้นไป ไม่ควรสอนเฉพาะความรู้ทางด้านวิชาการแก่มนุษย์เท่านั้น ควรปลูกฝังจิตสำนึกอันดีงามที่มีต่อบ้านเกิด และตระหนักถึงความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชน ซึ่งอาจมองไม่เห็นเป็นรูปธรรม แต่ผู้เขียนเชื่อว่าสถานศึกษานั้นมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมสติปัญญาและจิตใจของมนุษย์ ดังนั้นสถาบันการศึกษาของสังคมจึงควรสอนให้มนุษย์มีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่นได้เป็นอย่างดีมากกว่าสถาบันอื่น ๆ ในสังคมเพราะมีหน้าที่โดยตรงมากที่สุด

เนื้อหาของวิชาเรียนที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน ควรได้มีการพิจารณากันใหม่ ผู้เขียนมีความเห็นว่าบางวิชาเหมาะสมสำหรับเด็กในเมือง แต่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็กในชนบทบางวิชานั้นก็ยากเกินไป และไม่รู้ว่ายารเรียนเอาไปทำอะไรได้ในชีวิตจริง ซึ่งควรจะปรับปรุง ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" เมื่อมาวิชาได้เรียนในชั้นสูงขึ้นไป เขาเห็นว่าเพื่อนของเขาหลายคนเริ่มเรียนไม่รู้เรื่อง และเนื้อหาวิชาก็ไกลเกินตัว และไม่รู้ว่ายารเรียนเพื่ออะไร เพื่อนของเขาได้พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

... "ข้าไม่ชอบเลย ยิ่งเลขแล้ว ข้าคิดสงสัยว่า เราจะเรียนกันไปทำไม ไล่เลขนี้ เราจึง มันยาก ๆ ทั้งนั้น ข้ามันหนึ่งถึงร้อย บวกลบคูณหารได้ก็คิดมาแล้วจะปวดหัวจิ ๆ ... พ่อข้าไม่ได้เรียนเลขยาก ๆ แกยังคิดทบทวนไม่ได้เลยวะ ขวาน มีด ปืน พ่อทาเองทั้งนั้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 113)

เราจะเห็นได้ว่า ในสถาบันการศึกษา มีการจัดรายวิชาเรียนแก่นักเรียนในบางวิชาที่ยากเกินไป จนผู้เรียนอดถามไม่ได้ว่าเรียนไปทำไม อย่างเช่นวิชาเลขที่มีเนื้อหาบางบทเป็นตรีโกณ เซท อนุกรม และที่ยาก ๆ อีกมากมาย ซึ่งสำหรับคนจะเรียนต่อไปในชั้นสูง ๆ นั้น อาจจำเป็นสำหรับพวกเขา แต่เด็ก ๆ อย่างเพื่อน ๆ ของมาวิ ที่เรียนแล้วก็จบไปช่วยพ่อทำงานในไร่ เนื้อหาวิชาเหล่านี้ไม่จำเป็นสำหรับเขาเลย ทำไมหลักสูตรวิชาเรียนต่าง ๆ ไม่สอนเนื้อหาที่จะเป็นประโยชน์สำหรับเขาเมื่อเขาจบออกไปช่วยงานพ่อในไร่ ซึ่งมีเนื้อหามากมายที่จะจัดสอนแก่พวกเขาได้ ผู้เขียนมีความคิดว่าภาษาของมนุษย์แต่ละที่ก็เป็นลักษณะเฉพาะของเขา ถ้าเขาอยากพูดภาษาถิ่นเขาก็พูด หรือถ้าเขาอยากพูดภาษากลางได้ เขาก็หัดพูด เป็นเสรีภาพของเขาที่สามารถเลือกได้ว่าเขาควรพูดภาษาใดและถ้าเขาอยากอ่านหนังสือหรือนิทานสนุก ๆ ในหนังสือ หรือฟังครูเล่านิทานด้วยภาษากลางให้รู้เรื่อง เขาจะเรียนรู้ภาษากลางได้เองโดยธรรมชาติ แต่ไม่ใช่ด้วยวิถีทางของการสร้างหลักสูตรขึ้นมาบังคับครูหรือข้าราชการในหมู่บ้านจึงควรที่จะหัดพูดและฟังภาษาถิ่นให้รู้เรื่องจะเป็นการดีกว่า ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาชมองเห็นถึงปัญหาข้อนี้ จึงไม่บังคับเด็กให้พูดภาษากลาง แต่เขากลับไปหัดพูดภาษาถิ่น ในเวลาสอนเขาได้นิทานทั้งสองภาษามาใช้ร่วมกัน ซึ่งได้ผลดีและเกิดความสนุกสนานในการเรียน เด็ก ๆ จึงมีความสุขในการเรียนและเข้าใจในสิ่งที่ครูพูด โรงเรียนจึงกลายเป็นสถานที่ที่เขาอยากจะมาเรียน จนครูมาชออดคิดไม่ได้ว่า

... "ทำไมเด็กทุกคนจะต้องพูดภาษากลางนะ" เขาตั้งคำถามขึ้นกับตัวเองเจี๊ยบ ๆ ... นี่เป็นส่วนหนึ่งละ แบบเรียนที่ลื้มเหลว สื่อความหมายที่ลื้มเหลว หนังสือที่ทำขึ้นสำหรับเด็ก ๆ ในเมือง ... ทำไมเด็ก ๆ จึงต้องพูดอย่างคนภาคกลางพูด บางทีมันไม่จำเป็นเท่าใดนัก ... สำหรับเด็กมีสักกี่คนที่ได้ออกไปเรียนต่อในเมือง หรือ

าครจะไบนั้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เขาจะปรับตัวเอาเอง แต่ในช่วงนี้ เขาน่าจะมี
 ความรู้แน่นรู้จริง ๆ นาาไปเข้าได้ มีาเซ "เรียนอย่างจาใจ" ผลักไสไล่ส่งกันจบ ๆ
 ออกไปเสียให้พ้น ๆ หนังสือที่อ่านไม่ออกสักตัว ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535
 : 36-37)

การสื่อความหมายการเรียนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ผู้เขียนที่แจ้ง
 าให้เห็นพร้อมทั้งชี้แนะการแก้ปัญหานี้ ครูมาชานั้ทำตามทีทางการสั่งมาเรียนเรื่องการพูดภาษา
 กลางของเด็กมากนั้ แต่ตัวเขาเองหัดพูดภาษาถิ่น เพื่อสื่อสารในระหว่างการเรียนการสอน
 ที่มีประสิทธิภาพ ถ้าการเรียนการสอนไม่ลั้เหลว สิ่งอื่น ๆ ก็จะไปประสบความสำเร็จ โรงเรียน
 จึงน่าจะเป็นสถานที่ที่เด็กรู้สึกสนุกสนานกับบทเรียนมากกว่าความหวาดกลัวในบทเรียนและถ้า
 ได้ครูที่ดีสามารถปรับวิธีการสอนบางอย่างเช่นที่ครูมาชาทา ก็จะทำให้ระบบการเรียนการสอน
 ประสบความสำเร็จด้วยดี

ผู้เขียนได้เสนอข้อบกพร่องของสถาบันการศึกษาในสังคมไทยไว้อีกคือ การให้ความ
 สำคัญกับการสอบมากกว่าการเรียน านนวนิยายเรื่อง "ชูมาน" ประดับใจคุยกับชูมานใน
 เรื่องนี้ว่า

"ว่าที่จริงคนเรามีความสามารถอยู่ ผมพบคนที่เก่งมากมายที่โอกาสไม่เปิดให้ สังคม
 เรามันยื้อแย่งแข่งขัน ำความสำคัญแต่เพียงการสอบมากกว่าการเรียน คนจึงมุ่งแต่เรียนเอา
 กระดาษมากกว่าเรียนเพื่อรู้ และเอาไปใช้จริง ๆ ในชีวิต" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 :
 44-45)

ผู้เขียนเสนอแนะว่าในระบบการเรียนการสอนของสังคมเรานั้นน่าจะให้ความสำคัญ
 สำคัญกับการเรียนเพื่อนำาไปใช้ในชีวิตรจริง ๆ ได้ มนุษย์ที่ผ่านระบบโรงเรียนจึงจะเป็นมนุษย์
 ที่มีคุณภาพ นมาเซเพื่อให้สอบแข่งขันได้ หรือเพื่อให้ได้ใบประกาศหรือใบปริญญาสักใบแค่นั้น นั้น
 นมาเซจุดหมายที่แท้จริงและจาเป็นสำหรับมนุษย์ ดังนั้นสถาบันการศึกษาควรปรับปรุงในเรื่องนี้
 ไว้ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ้อคุยกับลูกสาวในเรื่องการเรียนว่า

... "ที่สำคัญสำหรับพ่อ โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยควรจะเป็นแหล่งที่สอนคนให้มีความคิด คิดเป็น คิดดี คิดสร้างสรรค์ ตลอดจนถึงจิตใจที่ดีงาม เห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าตัวเอง เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ นวัตกรรมความรู้ที่ได้มาพัฒนาชีวิตจิตใจตัวเองและสังคมไปด้วยพร้อมกัน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 121)

คำพูดของตัวละครตัวนี้ ดูจะเป็นบทสรุปที่ดีสำหรับหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ที่จะเรียนหนังสือได้อย่างมีความสุข และจบออกมาเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาสังคมได้ต่อไป

ในสถาบันการศึกษา ยังมีบุคคลที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์คนอื่น ๆ หรือบุคคลที่มีหน้าที่ผลิตมนุษย์ในด้านความคิดและความรู้ที่สำคัญ คือ ครู ซึ่งผู้เขียนให้ความสำคัญสำหรับบุคคลที่มีอาชีพนี้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญสำหรับสังคมเป็นอย่างมาก เพราะเขาคือเป้าหมายของมนุษย์อีกมากมายหลายคน ดังนั้นผู้เขียนจึงคาดหวังในบุคคลที่มีอาชีพนี้เป็นอย่างมาก ในนวนิยายเรื่อง "กระโจนดาว" สัจจะตัวละครเอกของเรื่องได้เดินทางมาเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนแห่งหนึ่งทางจังหวัดภาคใต้ เขาคุยกับครูหนุ่มไฟแรงคนหนึ่งเรื่องเกี่ยวกับการเป็นครู เพราะสัจจะเองก็เคยเป็นครูมาก่อน ครูหนุ่มพูดกับเขาว่า

... "คุณเป็นครูมาก่อน ว่าที่จริงผมรู้จักคุณมานานตั้งแต่สมัยเรียนวิทยาลัยครู ผมได้อ่านงานของคุณ ผมรู้ว่าคุณคิดอะไรอยู่ เป็นครูที่เป็นกำลังสำคัญะครับ เป็นผู้นำทางความคิด ปลุกฝังทัศนคติหรือเปลี่ยนแปลงอะไร ๆ เยอะแยะเลยแหละ ที่นี่มีครูอาจารย์หลายท่านที่เก่ง ๆ และมีความคิดจิตใจที่ดีเปิดกว้าง อาจารย์หมวดภาษาไทยที่เห็น ๆ นี่ หนอนหนังสือ เป็นนักคิดนักเขียนนักการศึกษา" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 49)

ผู้เขียนให้ความสำคัญกับคนที่เป็นครูสูง ๆ ว่าเป็นบุคคลที่สำคัญสำหรับสังคม เพราะครูเป็นผู้นำทางความคิด สติปัญญา และเป็นผู้ปลุกฝังทัศนคติที่ดีหรือไม่ดีแก่เด็ก ๆ ที่จะเติบโตเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคมได้ สังคมจะดีงามหรือไม่ขึ้นอยู่กับครู ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญ ครู อาจารย์ที่

จะช่วยขึ้นสังคมให้ดีขึ้นและงดงามคือครูที่มีจิตสำนึกที่ดี มีความคิดและจิตใจกว้างขวาง และควรเป็นผู้รักการอ่าน โดยเฉพาะครูภาษาไทยซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้รักการอ่านต่อไป ครูจึงควรเป็นผู้รักการอ่านเสียก่อนที่จะขึ้นเฝ้านักเรียน และครูที่ดีที่ผู้เขียนเสนอคือบุคคลที่มีความตั้งใจสอนว่าเด็กที่สอนจะเป็นใครก็ตาม ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ในคราวที่เขาตัดสินใจลาออกจากอาชีพครู เพราะถูกบีบบังคับจากอิทธิพลบางอย่างที่มาจากผู้ใหญ่นางราชกากร เด็ก ๆ รักเขา และไม่ยอมให้เขาไปเพราะกลัวครูคนอื่นจะสอนไม่ได้ดีเช่นเขา เขาจึงอธิบายให้เด็ก ๆ ฟังว่า

"ครูเชื่อและศรัทธาในความเป็นครูของทุกคน เชื่อเถอะไม่มีใครเขาเกลียดเด็ก ๆ หรอก และยังเด็กที่ดีและฉลาดอย่างพวกหนูด้วยอยู่แล้ว เพราะไม่ว่าจะเป็นใครยากดีมีจนแค่ไหน หน้าที่ของครูก็ต้องสอนต้องอบรมให้เด็กฉลาดและเป็นเด็กดี" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 20)

ผู้เขียนได้สร้างให้ตัวละครตัวนี้มีความเชื่อมั่นในจิตสำนึกของคนที่เป็นครูทุกคน ว่าถ้าใครก็ตามที่มีอาชีพครู เขาจะตั้งใจสอนเด็กได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นหน้าที่โดยตรงของพวกเขา ในเรื่องสั้นเรื่อง "นักปฎิวัติน้อย" ลูกสาวเล่าเรื่องของพ่อตนที่มีอาชีพเป็นครูและถูกยิงตายเนื่องมาจากความขัดแย้งทางการเมืองกับผู้นำหน่วยงานโรงเรียน ลูกสาวซึ่งเรียนวิชาชีพครูเช่นกันได้ยกคำพูดที่พ่อเคยพูดให้ฟังว่า

"ครูคือนักปฎิวัติและผู้สร้างสรรค์ เป็นนักปฎิวัติทางความคิด ครูคนหนึ่งสามารถทำลายพลังความคิดที่ผิด และสร้างความถูกต้องขึ้นได้ในสมองของคนอีกหลายพันหลายหมื่นคน" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 75)

ครูจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญสำหรับสังคมเป็นอย่างมาก ผู้เขียนจึงอยากเห็นสังคมอันดีงามที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ดังนั้นครูที่ผู้เขียนเสนอจึงค่อนข้างจะมีหน้าที่อันยิ่งใหญ่เป็นผู้สร้างสรรค์สังคมที่สำคัญ เป็นผู้ปลูกฝังความคิดที่ดีงามแก่เด็ก ๆ ในสังคมได้ ครูจึงมีหน้าที่ต่อสังคมโดยตรง ดังนั้นครูควรทบทวนหน้าที่ในส่วนที่ตัวเองของตนเพื่อสังคมอย่างเต็มที่

เราจะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับสังคมเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากสังคมที่พึงปรารถนาสำหรับมนุษย์จะมีขึ้นได้ ก็โดยการปรับปรุงสถาบันการศึกษาให้มีระบบการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา และผู้สอนที่ดี ที่เหมาะสมกับเด็กนักเรียน

ที่จะเติบโตเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคมต่อไป ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงพึงทำหน้าที่ของคนที่มีต่อสังคมในทางที่เหมาะสมกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะส่งผลให้มนุษย์ที่ผ่านสถาบันการศึกษาออกไปพัฒนาสังคมให้คงงามและเหมาะสมสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์

2.2.2 สถาบันครอบครัว มนุษย์เมื่อแรกเกิดมามีชีวิตบนโลกนี้ สังคมแห่งแรกที่เราจะมีชีวิตอยู่คือสังคมครอบครัวหรือสถาบันครอบครัว บางคนอาจจะมีครอบครัวเล็ก ๆ คือ มีพ่อ แม่ ลูก แต่บางคนก็อยู่ในครอบครัวใหญ่ที่ประกอบไปด้วยปู่ ย่า ตา ยาย น้ำ อา และญาติพี่น้องคนอื่นอีกมากมาย สถาบันครอบครัวจึงเป็นกลไกที่สำคัญสำหรับสังคมเพราะเป็นสังคมพื้นฐานสำหรับชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องผูกพันและใกล้ชิดกับบุคคลที่อยู่ในครอบครัวมากที่สุด พิสูจน์ได้ ละครพล เสนอแนวคิดว่า สังคมครอบครัวที่เหมาะสมและจะทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสุขคือคนในครอบครัวให้ความเคารพนับถือ และมีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน ครอบครัวที่ผู้เขียนเสนอ ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวของผู้คนในชนบท ในนวนิยายเรื่อง "ทุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซาเป็นคนต่างถิ่นเข้าไปสอนหนังสือในหมู่บ้านกลางทุบเขาแห่งหนึ่งทางภาคเหนือ เขาเป็นคนต่างถิ่นแต่เมื่อเขาใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ เขารู้สึกว่าเขาได้รับความเคารพนับถือจากทุกคนและมองเห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่หมู่บ้านนี้อยู่กันอย่างมีความสุขด้วยที่ถ้อยอาศัยกันเหมือนกับว่าคนทั้งหมู่บ้านนั้นเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน โดยเฉพาะกับผู้สูงอายุในหมู่บ้านจะเป็นที่ เคารพนับถือและยำเกรงจากคนที่อายุน้อยกว่า เช่นเดียวกับญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านนั้นนอกจากการทำไร่แล้ว ก็คือการทำนาข้าวซึ่งยังใช้ควายในการทำนาอยู่ การฝึกควายให้ไถนาจึงเป็นงานสำคัญสำหรับผู้ที่ทำนาข้าวและผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากคนในหมู่บ้านให้เป็นผู้ฝึกควายคือ ผู้สูงอายุในหมู่บ้านนั่นเอง

... การฝึกควายนั้นเป็นหน้าที่คนสูงอายุในหมู่บ้านเป็นคนฝึก ควายใหม่ ๆ บางตัวจะถูกส่งไปฝึกไถก่อน สำหรับคนฝึกมีค่าจ้างวางอ่อนเป็นข้าวเปลือกข้าวสารบ้างเงินทองบ้าง หรือไม่ก็เลี้ยงเหล้ายาปลาบ้างไปตามเรื่อง ซึ่งก็ไม่ว่ามากมายอะไรนักและผู้อาวุโสก็ถือเสมือนว่าเป็นเกียรติของเขาก็ว่าได้ ที่เขาจะเป็นผู้ฝึกควายทุกตัวในหมู่บ้าน เป็นการเริ่มต้นให้หนุ่ม ๆ ทุกคนได้รู้จักหน้าที่การงานอันสำคัญยิ่งในการเป็น

ลูกผู้ชายต่อไปภานาให้ผู้หญิงปลูกข้าวมีเหย้ามีเรือน และมีลูกหลานสืบกันต่อไป ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 39-39)

นี่คือพื้นฐานของสถาบันครอบครัวที่มนุษย์ที่มีคุณค่าที่จะปฏิบัติตามคือการให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในครอบครัวหรือผู้ใหญ่ในบ้าน ซึ่งคนเหล่านี้เห็นโลกและมีประสบการณ์ในชีวิตมากกว่าเด็กรุ่นหลัง จึงเป็นบุคคลที่สำคัญสำหรับสังคมคนหนึ่ง ไม่ควรทำให้คนสูงอายุรู้สึกไร้ความสามารถไม่มีคุณค่าสำหรับครอบครัวหรือหมู่บ้าน ผู้เขียนจึงเสนอภาพของหมู่บ้านที่ยังเห็นความสำคัญของคนสูงอายุและมีหน้าที่ที่สำคัญสำหรับสังคม ผู้อาวุโสก็จะรู้สึกเป็นเกียรติและคนรุ่นหลังก็ได้รับความรู้ในการดำรงชีวิตต่อไป ทุกคนจึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากการให้ความเคารพนับถือคนสูงอายุแล้ว ความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างผัวกับเมียก็เป็นสิ่งที่ผู้เขียนเสนอไว้ว่า ผู้ชายคือผู้นำในครอบครัว ส่วนผู้หญิงคือผู้ที่อยู่เคียงข้างผู้ชายซึ่งต้องช่วยกันทามาหากินการให้เกียรติและความเคารพนับถือกันระหว่างผัวเมียก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นุษย์รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ผู้เขียนอาจจะเข้าใจไปสับสนไปสับสนคิดว่าให้ผู้ชายเป็นผู้นำในครอบครัว แต่เขามีแนวคิดว่า ภายในโครงสร้างของครอบครัว ควรที่จะมีผู้นำสักหนึ่งคนและโดยธรรมชาติ ทางกายแล้วผู้ชายแข็งแรงกว่าในการทำงานกลางแจ้ง เขาจึงเสนอให้ผู้ชายเป็นผู้นำ แต่ก็ไม่ใช่จะไม่ให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงเลย ผู้หญิงก็ทำงานหนักไม่แพ้ผู้ชายเช่นกัน ดังนั้นผัวเมียในครอบครัวจึงควรเคียงบ่าเคียงไหล่กันในการดำเนินชีวิตในทุก ๆ เรื่อง ซึ่งทำให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซาเคยไปดูชาวบ้านทานาเมื่อคืนแล้วเขาจึงเข้าใจว่า

"ครูมาซาเคยยินดีดูพวกผู้คนที่เฒ่าแล้ว เขารู้สึกเข้าใจดีในข้อที่ว่า ทำไมพวกผู้หญิงในบ้านจึงให้ความเคารพนับถือเขา เพราะพวกผู้ชายต้องทำงานหนักนั่นเอง นี่เป็นเหตุผลง่าย ๆ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 39)

ความเคารพนับถือในตัวผู้หญิงที่มีต่อผู้ชายทำให้สังคมนั้นค่อนข้างสงบสุข ซึ่งไม่ใช่การกดขี่ทางเพศ เพราะผู้เขียนยังเสนออีกว่าในสังคมที่ครูมาซาอยู่นั้น ไม่เคยมีการดบตีกันระหว่างผัวเมียเลย เนื่องมาจากความเคารพนับถือที่ผู้เป็นผัวได้รับจากเมียนั่นเอง และผู้เขียนยังเชื่ออีกว่าภายในครอบครัวจะไม่มีการกดขี่ทางเพศกันนั้นก็เพราะมนุษย์มีความรักต่อกัน

และรู้จักเคารพนับถือกัน การให้และการรับในระหว่างคนในครอบครัวจะตามมาเอง โดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ต้องมาว่าร้องว่าฉันถูกกดขี่ทางเพศ ครูมาชาในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" เคยขอซื้อมะม่วงจากชาวบ้าน แต่ฝ่ายนั้นไม่อยู่ ฝ่ายเมียก็ขายาให้เขาไม่ได้ ำให้ครูมาชารอผัวกลับมา ก่อน ซึ่งครูมาชาไม่ได้เกรงเคืองที่หญิงชาวบ้านไม่ขายยาให้เขาแต่มองว่า

... "นี่คือชีวิตครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ" เพราะทราบเท่าที่ภรรยาให้เกียรติสามีแน่แท้กับ "เพียงมะม่วงผลเดียว"... เธอตระหนักดีว่าเธอเป็นคนที่ทำงานหนักกว่าเธอมากนัก... หลายเดือนมาแล้วที่เธอมาอยู่หมู่บ้านแห่งนี้ เธอไม่เคยเห็นผู้ชายคนไหนทบตีเมียของเธอเลยหรือแม้กระทั่งจะมีปากเสียงกัน ต่างอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขช่วยกันทามาหากิน ผู้หญิงก็ต้องทำงานหนักพอ ๆ กัน เมื่อใด หวานเสร็จก็ถอนกล้า มัด ปักดำ ไทเธอจะต้องก่ไฟต้มน้ำ หุงข้าวหุงปลา หามักหักฟัน ตื่นนอนเข้าตาข้าวเป่าไฟเลี้ยงไก่ใส่ น้ำ ทำงานบ้านจุก ๆ จิก ๆ อีก รวมความแล้วทุกคนเสมอกัน ต่างคนต่างทำ ไม่มีใครเกียจกัน อะไรใครทำได้ก็ทำไป ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 42-43)

เราจะเห็นได้ว่าผู้เขียนนั้นมีแนวคิดที่ว่าภายในครอบครัว ทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างมีหน้าที่ที่มีต่อครอบครัวหนักพอ ๆ กัน และทั้งสองเพศก็เท่าเทียมกัน ในตอนท้ายของข้อความที่ยกมานี้ มีสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนเสนออีกหนึ่งอย่างคือ การช่วยเหลือกันภายในครอบครัว เพราะงานในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นงานบ้านเล็กน้อย ๆ คนในครอบครัวก็ควรที่จะช่วยเหลือกันจึงจะอยู่กันอย่างมีความสุขไม่มีใครเอาเปรียบใคร ครอบครัวที่มีบุคคลที่ช่วยเหลือการงานกัน จึงเป็นครอบครัวที่อบอุ่นและมีความสุข ซึ่งจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีชีวิตที่มีความสุขเพราะเขาอยู่ในสังคมพื้นฐานแรกของชีวิตมนุษย์อย่างมีความสุขนั่นเองและเมื่อเขาเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมอื่น ๆ เขาก็จะเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพที่จะช่วยสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมให้น่าอยู่มากขึ้นได้

บรรยาภาภายในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้ ในบทกวีเรื่อง "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวถึงครอบครัว

หนึ่งไว้ว่า

นี่คือกับกระท่อมอันหอมช่อ	แต่แม่พ่อลูกเล่นเต้นยืมหัว
เสียงหยอกเข้านเริงก้องระร่ว	ห้องมนมัวก็กระจำงสว่างไฟ
พ่อแกลึงกลิ้งกายก่องงอขา	โยนลูกน้อยไปมาห้อยเท้าให้
ดีต่างชิงช้าซ้อนอันอ่อนเอวใจ	เปลไกวนิทานเก่าเล่ากานัล
กาลครั้งหนึ่งเมื่อยาวนานั่งทอดทุก	ลูกลูกหญิง เบ่งตาฝัน
น้ำจำเรว มาฟังนิทานกัน	เด็กเรียกจันพร้อมยืมมานัยน์ตาขาว
นี่แหละคือกับเทพปราสาททอง	วังรองแจ่มจ้าเจ็ดฟ้าขาว
คดคันด้วยไม้ดอกและดวงดาว	สุขสกาแสงงามของความรัก"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 107)

เราจะเห็นได้ว่าครอบครัวที่ผู้เขียนเสนอผ่านบทกวีบทนี้ เป็นครอบครัวที่มีความสุข เพราะคนในครอบครัวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีเสียงหัวเราะในครอบครัว มีการเล่านิทาน ให้อีกกันฟัง ครอบครัวที่มีความสุขไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่ครอบครัวอาศัยอยู่เป็นสำคัญนัก แต่ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตัวต่อกันของสมาชิกในครอบครัวมากกว่า แม้จะไม่ได้อยู่ในบ้านที่ใหญ่โต แต่สมาชิก ในครอบครัวก็สามารถมีความสุขได้ ผู้เขียนกล่าวสรุปว่าในบทกวีบทนี้ว่า ที่ครอบครัวนี้มีความสุข ก็เพราะเขาทั้งหมดมีความรักต่อกัน ซึ่งสำคัญสำหรับครอบครัวเพียงรักและเข้าใจกันสิ่งดี ๆ และงดงามสำหรับชีวิตก็จะตามมา

ดังนั้นสถาบันครอบครัวที่ดีและมนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขนั้น สมาชิกใน ครอบครัวพึงให้ความเคารพนับถือกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความรักความเข้าใจ มีการ ช่วยเหลือกัน เมื่อนั้นก็จะเป็นครอบครัวที่มีความสุขเต็มไปด้วยเสียงหัวเราะไม่ว่าบ้านที่เขา อยู่จะมีสภาพเช่นไรก็ตาม มนุษย์ก็จะดำรงอยู่ในครอบครัวอย่างมีความสุขเช่นกัน

2.2.3 สถาบันศาสนา พิบูลศักดิ์ ละครพล ได้เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ควรเชื่อฟังคำสั่งสอนของศาสนา ซึ่งสอนให้มนุษย์เป็นคนดีต่อตนเองและต่อสังคม ตลอดจนเป็นคนมีศีลธรรมจรรยา มนุษย์ที่ยึดมั่นกับคำสั่งสอนของศาสนาก็คือมนุษย์ที่มีคุณค่า และสังคมที่มีศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคมก็เป็นสังคมที่ดีมีความสุข ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ผู้เขียนเสนอภาพของหมู่บ้านเล็ก ๆ กลางหุบเขาแห่งหนึ่งที่ครูมาซาขึ้นไปสอนหนังสือ ที่หมู่บ้านนี้ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ และไปวัดกันทุกวันพระ วันนั้นชาวบ้านก็จะไม่เข้าป่าล่าสัตว์ว่าจะอยู่บ้านเฉย ๆ ก็ได้ ครูมาซากล่าวถึงวัดในหมู่บ้านนี้ว่า

... ในวัดมีพระภิกษุหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "เจ้าพารา" อยู่องค์เดียว ซึ่งในฤดูว่างเว้นจากทานา ก็ลงมือปลูกหอมไวกินเอง ไม่รบกวนชาวบ้านมากนัก พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงทำภิกษุทำเช่นนี้ แต่ก็ไม่แปลก ท่านไม่ฉันทนื้อ นอกจากน้ำพริกและผัก ผลไม้ ไม่มีวัดแก่งประจาดานแห่งแย่งกันเป็นเจ้าคุณ เจ้าคณะอย่างพระในเมืองไม่มีสมณศักดิ์หลักฐาน ตู๋เย็น พัดลม โทรทัศน์ ก็หักล้างกันไปได้ และทุกคนก็เลื่อมใสกราบไหว้บูชา...พอเพียงแล้วสำหรับหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่หมู่บ้านที่มีไม่ถึงร้อยหลังคาเรือน และทุกคนก็อยู่เป็นสุขสบายพอสมควร ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 44-45)

วัดที่ผู้เขียนเสนอคือวัดที่มีความเป็นอยู่เรียบง่ายของพระภิกษุที่อยู่วัด พระภิกษุที่ดีและเหมาะสมแก่การเคารพนับถือจากชาวบ้าน คือพระภิกษุที่ดำรงตนด้วยความเรียบง่าย ไม่ยึดติดในวัตถุใด ๆ ทั้งสิ้น ภาพของวัดแห่งนี้ที่ผู้เขียนเสนอก็คือมีชาวบ้านไปวัดกันทุกวันพระ พวกเขาไปเพราะเขาสบายใจที่ได้ไปทำบุญในวันพระ ไม่เข้าไปเพราะพระภิกษุที่วัดนั้นมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ หรือมีวัตถุสิ่งของที่มีอิทธิฤทธิ์ทั้งหลาย ซึ่งวัดส่วนใหญ่นักสังคมปัจจุบันใช้เป็นดึงดูดผู้คนให้มาทำบุญกันมาก ๆ ซึ่งไม่ใช่แก่นแท้ของสถาบันศาสนาที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์มันเป็นเพียงภาพจอมปลอมของวัดเท่านั้น วัดที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์ให้เกิดศรัทธาอย่างแท้จริงจึงน่าจะเป็นวัดที่มีพระภิกษุไม่ยึดติดทั้งตำแหน่งและวัตถุ มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย พระภิกษุนับถือเป็นบุคคลที่พิเศษสำหรับสังคมไทย สถานภาพทางสังคมเปิดโอกาสให้ได้รับความ

เลื่อมใสจากผู้คนได้ง่าย ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอภาพของพระภิกษุที่มีคุณค่าต่อสังคม คือมีความเป็นอยู่เรียบง่าย ซึ่งชาวบ้านหมู่บ้านก็ให้ความเลื่อมใสศรัทธาต่อท่าน ไม่ใช่ด้วยเหตุผลจากอิทธิฤทธิ์ของท่าน แต่จากความเป็นอยู่ของท่านนั่นเองที่ไม่ใช่ศาสนาเป็นเครื่องมือหาผลประโยชน์ให้แก่ตน หมู่บ้านนี้จึงอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพวกเขา ไม่ได้ฉวยโอกาสจากความศรัทธาที่มีต่อศาสนาของพวกเขา ในวันพระทุกคนจึงพากันไปวัด และของที่ทานุญส่วนใหญ่ก็เป็นข้าวปลาอาหาร ไม่ใช่เงินจำนวนมาก ๆ หรือวัตถุเพชรนิลเจอรืราคาแพงทั้งหลาย แต่มีเพียงอาหารสดบ้างแห้งบ้างให้เด็กวัดได้กินเป็นอาหารต่อไป

ผู้เขียนมีแนวคิดอีกว่ามนุษย์ที่ยึดมั่นกับคำสั่งสอนของศาสนาที่มุ่งสอนให้ทุกคนในสังคมเป็นคนดี สังคมที่มีผู้คนเช่นนี้คือสังคมที่สงบสุข ในนวนิยายเรื่อง "วัยฝันวันเยาว์" ทิมเล่าถึงชีวิตในวัยเด็กของเขาที่หมู่บ้านในชนบททางภาคเหนือแห่งหนึ่ง ในตอนหนึ่งเขาเล่าถึงประเพณีในเดือนพฤศจิกายน มีงานทานุญที่วัด และเขาสรุปในตอนท้ายว่า

... ใกล้หมู่บ้าน เสียงระฆังกังสดาลดังแว่วมาจากวัด ช่อฟ้าปราสาทเปล่งแสงระยิบระยับที่เมื่อดวงอาทิตย์กำลังจะตกดิน สรรวสวรค์มาจากไหน ถ้ามิใช่จากดินต่ำต้อย สวรรค์อยู่ที่นี้ อยู่ที่นี่ผ่านดินและท้องทุ่งเบื้องล่าง มิใช่หว่างชั้นฟ้าใด มิใช่อยู่ห่างไกล แสงไกล แต่อยู่ในหัวใจของผู้คนด้วยกันนี่แหละ ผู้คนที่ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบ แบบแผน ยึดมั่นอยู่กับศาสนา มีวิถีประจำที่สันโดษ มีจิตใจสูงและขมขื่นแจ่มใส มีความสุขและพอใจในชีวิตผู้คนเช่นนี้แหละ ที่จะทำให้โลกนี้เป็นสรวงสวรรค์หากให้ทุก ๆ วันเป็นวันเวลาแห่งสันติสุข แสงงาม ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.

2528 : 115)

นี่คือภาพที่งดงามของสังคมซึ่งผู้คนยึดมั่นในคำสั่งสอนของศาสนา คนที่เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคำสอนของศาสนานั้นจะมีวิถีชีวิตเรียบง่ายและจิตใจสูง สังคมที่มีคนเช่นนี้คือสังคมที่ดี จากผู้เขียนเปรียบว่าสังคมเช่นนี้คือสังคมที่เป็นสรวงสวรรค์สำหรับมนุษย์ ซึ่งไม่ใช่อยู่ไกลไปบนฟ้า แต่อยู่บนผืนแผ่นดินที่มนุษย์เหยียบย่ำอยู่นี้เอง

ดังนั้นสถาบันศาสนานับเป็นสถาบันสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมส่วนรวม เพราะทำให้เกิดความสงบสุขและงดงามน่าอยู่โดยมีวัดเป็นสถานที่ตั้งและมีพระภิกษุที่เป็นตัวแทนของศาสนา กระทำตนอย่างมีคุณค่า โดยดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเอง ทำตนให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของมนุษย์ในสังคมอย่างแท้จริงและผู้คนในสังคมควรยึดมั่นในคำสั่งสอนของศาสนา เมื่อทุกฝ่ายสามารถกระทำกันได้เช่นนี้แล้ว สังคมที่สงบสุขก็จะเกิดขึ้น และมนุษย์ที่มีอยู่ เป็นอยู่ในสังคมย่อมได้รับความสุขกันอย่างแท้จริง

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล กับสังคม

วรรณกรรมเป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งที่นักเขียนได้ถ่ายทอดทัศนะหรือปรัชญาของตนออกมาเป็นตัวอักษร เพื่อแสดงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนพบเห็นในสังคม โดยสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนที่มีต่อชีวิตมนุษย์และสังคมลงไปด้วย วรรณกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเพราะนักเขียนเป็นปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคม จึงนิยมที่จะนำเสนอสิ่งที่ตนพบเห็นสอดแทรกในงานผลงาน ดังนั้นทัศนะของนักเขียนที่แสดงออกในวรรณกรรมจึงมีส่วนสัมพันธ์กับสังคมดังที่ เวลเลก และวาร์เลน (Wellek and Warren. 1971 : 94-109) กล่าวว่า วรรณคดีเกิดขึ้นในส่วนที่สัมพันธ์กับสถาบันทางสังคมเฉพาะแห่ง วรรณคดีจึงมีหน้าที่ในสังคมด้วย วรรณคดีมีประโยชน์ไม่เฉพาะสำหรับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่วรรณคดีก็เป็นตัวแทนบางด้านของสังคม นักเขียนได้แสดงออกถึงประสบการณ์และแนวคิดของชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างสมบูรณ์ได้ แต่ก็พอจะเป็นเกณฑ์ได้ว่านักเขียนบรรยายชีวิตส่วนตัวของเขา ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นตัวแทนของสังคมในสมัยของเขาได้

ทัศนะของผู้เขียนที่มีความสัมพันธ์กับสังคมนั้น อาจจะสัมพันธ์ในลักษณะคล้ายตามกัน คือสังคมเป็นเช่นไร นักเขียนก็ถ่ายทอดสิ่งที่พบเห็นในสังคมออกมาในลักษณะนั้น หรือนักเขียนอาจจะสัมพันธ์กับสังคมในลักษณะขัดแย้ง กล่าวคือสังคมมีลักษณะเช่นไรนักเขียนก็ถ่ายทอดลักษณะสังคมเป็นอีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและทัศนะที่มีต่อสังคมของนักเขียนแต่ละคน อย่างไรก็ตามไม่ว่านักเขียนจะเสนอสังคมในลักษณะเช่นไร ทัศนะของนักเขียนในวรรณกรรมก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับสังคมอยู่นั่นเอง

วรรณกรรมจึงเป็นสื่อกลางที่สำคัญระหว่างแนวคิดของนักเขียนกับสังคม ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีอิทธิพลต่อกัน กล่าวคือนักเขียนเป็นปัจเจกบุคคลที่อยู่ในสังคมจึงไม่อาจหลุดพ้นจากเงื่อนไขทางสังคมได้ วรรณกรรมซึ่งเป็นผลงานของนักเขียนก็ย่อมอยู่ใต้อิทธิพลของเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งมีส่วนในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรม นักเขียนนั้นเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมจึงได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนที่มีต่อชีวิตมนุษย์และสังคมออกมาในเนื้อหาของวรรณกรรมด้วย ดังนั้นสังคมจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิดในวรรณกรรมของนักเขียน

านทางกลับกัน วรณกรรมอันเป็นผลงานของนักเขียนก็มีอิทธิพลต่อสังคมเช่นกัน เพราะ
 วรณกรรมเป็นผลงานที่เกิดจากมนุษย์ในสังคมที่สื่อสารแนวคิดของตนไปยังผู้อ่านผ่านตัวอักษร
 ผู้อ่านเองก็เป็นมนุษย์ที่อยู่สังคมเช่นกัน ซึ่งแนวคิดของนักเขียนในวรรณกรรมมีผลต่อผู้อ่าน
 โดยตรง วรณกรรมสามารถปลูกฝังค่านิยมของสังคม และมีอิทธิพลต่อระบบความคิดความเชื่อ
 ของคนในสังคมได้ วรณกรรมจึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างทัศนคติต่อมนุษย์ในสังคมซึ่งจะมี
 ผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคม วรณกรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับสังคม อีกทั้ง
 สามารถชี้แนะแนวทางให้แก่สังคมทั้งงานปัจจุบันและอนาคตอีกด้วย เจตนา นาควัชระ
 (2514 : 15) กล่าวว่า วรณคดีชี้ให้เห็นถึงสังคมทั้งงานส่วนกว้างและส่วนลึก วรณคดี
 แสดงให้เห็นถึงชีวิตอันแง่มุมต่าง ๆ และในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะสกัดเอาแก่นแท้ของ
 สังคมนั้นออกมาให้เห็นได้ นักประพันธ์ที่ดีคือนักประพันธ์ที่พยายามเสาะหาลักษณะและความ
 หมายถึงแท้จริงของสังคมของตน แล้วนำมาแสดงออกในวิธีการที่ชี้ให้เห็นว่า เขามีความสนใจ
 และรับผิดชอบต่อสังคมนั้น ๆ อย่างแท้จริง งานประพันธ์แบบนี้จึงมีค่าไม่แต่เพียงเป็นเรื่องบันเทิง
 เรียงร้อย แต่เป็นสิ่งที่กระตุ้นปัญหาความนึกคิดให้แก่ผู้อ่านมีคุณค่าทางการศึกษา

ดังนั้น แนวคิดในวรรณกรรมของนักเขียนกับสังคมจึงมีความสัมพันธ์กัน ทั้งในส่วนที่
 สังคมมีบทบาทต่อแนวคิดในงานวรรณกรรมของนักเขียน และแนวคิดในงานวรรณกรรมของ
 นักเขียนมีบทบาทต่อสังคม ซึ่งประเด็นทั้งสองนี้จะเกี่ยวข้องกันโดยมีวรรณกรรมเป็นสื่อกลาง
 การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์
 ละครพล กับสังคมจึงแยกออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่คือ

1. บทบาทของสังคมที่มีต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล
2. บทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ที่มีต่อสังคม

1. บทบาทของสังคมที่มีต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล

สังคมจะดำเนินไปในลักษณะเช่นไรขึ้นอยู่กับมนุษย์ในสังคมเป็นผู้กำหนดและแสดง
 พฤติกรรมของตน ซึ่งมีผลกระทบต่องานกับสภาพสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่ ซึ่งมีลักษณะ เป็นโครง
 สร้างใหญ่ มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นการศึกษารอบบาทของสังคมที่มี
 ต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล จึงศึกษาใน 2 ประเด็นที่สำคัญคือ

ประสบการณ์ของผู้เขียน เพราะผู้เขียนเป็นมนุษย์ที่อยู่ข้างล่าง กับสภาพสังคมซึ่งเป็นสังคมที่ผู้เขียนมีชีวิตอยู่

1.1 ประสบการณ์ของผู้เขียน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากคำสัมภาษณ์บุคคลที่ละครพลที่บ้านเลขที่ 18/26 ซอยวัดช่างเหล็ก แขวงจิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ในวันที่ 11 พฤศจิกายน 2536

1.2 สภาพสังคม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย

1.1 ประสบการณ์ของผู้เขียน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงกล่าวไว้ว่า กวีสร้างวรรณกรรมจากความชัดเจน เพราะเป็นผู้พบเห็นความเป็นไปต่าง วรรณกรรมชาติและชีวิตอย่างกว้างขวาง ความชัดเจนหรือประสบการณ์ของผู้เขียนเป็นเสมือนวัตถุดิบที่ใส่ลงไปในวรรณกรรม ถ้าผู้เขียนขาดประสบการณ์ที่แจ่มแจ้งในเรื่องที่เขียน วัตถุดิบที่ใส่ลงไปในเรื่องที่เขียนย่อมคลุมเครือไม่ชัดเจนเพราะผู้เขียนขาดประสบการณ์ในเรื่องนั้น อย่างต้องแท้แน่นอน (2504 : 118) ดังนั้นประสบการณ์ในชีวิตของนักเขียนแต่ละคนจะมีมากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป ประสบการณ์นี้ทำให้นักเขียนมีโลกทัศน์และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นมาเป็นของตัวเอง ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อนักเขียนในการเสนอแนวคิดของตนลงไปในวรรณกรรม

จากการศึกษาพบว่าพิบูลศักดิ์ ละครพล ได้นำประสบการณ์ชีวิตของตนทั้งในวัยเด็ก และเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ มาสร้างเป็นวรรณกรรมหลายต่อหลายเรื่อง ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้มีบทบาทต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของเขาด้วย ก่อนที่จะกล่าวถึงโดยละเอียดนั้นผู้วิจัยจะกล่าวถึงประวัติของพิบูลศักดิ์ ละครพล พอเป็นสังเขปดังต่อไปนี้

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นชื่อจริงและนามสกุลจริงของนักเขียนผู้นี้ เกิดที่อำเภอแม่จาง จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดพะเยา) จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนครูพิทยา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนศิริมาตย์เทวี เขาใช้ชีวิตในวัยเด็กอยู่ที่อำเภอบ้านเกิด จนจบชั้นมัธยมจึงเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนอาชีวศิลป์ แต่เรียนได้เพียง 1 ปี ก็ต้องกลับบ้านเกิดเพราะยายเสียชีวิต และบวชอยู่จนจนสึกออกมาเรียนต่อ แต่ย้ายที่เรียนไปที่โรงเรียนศิลปะ จ.เชียงใหม่ เรียนต่อได้อีก 1 ปี ก็ย้ายกลับไปเรียนที่โรงเรียน

อาชีพศิลปิน ที่กรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง จนจบการศึกษาชั้น ปวช. จากนั้นเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยครู เชียงใหม่ ซึ่งต้องทำงานส่งเสียตัวเองในการเรียน จนจบการศึกษาระดับอนุปริญญาที่นั่น

พิบูลศักดิ์ ละครพล ผ่านประสบการณ์ชีวิตหลากหลาย เป็นลูกมือช่างเขียนรูปบนสเตอร์ นังที่เชียงใหม่เพื่อหาเงินส่งเสียตัวเองเรียนหนังสือ เขารับงานช่างทาสี เขียนป้าย เขียน เลื่อ ทำการ์ดส่งความสุขปีใหม่ เป็นครูช่วยสอนศิลปะและพลศึกษาที่โรงเรียนกรมสามัญ เป็น ครูสอนภาษาไทย และศิลปหัตถกรรมที่โรงเรียนราษฎร์อีกหนึ่งปี ก่อนตัดสินใจออกสู่ชนบทเป็น ครูองค์การบริหารส่วนจังหวัด กลางหุบเขาแสงตะวัน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำห้องสมุดประชาชน จนได้เป็นโรงเรียนดีเด่น แล้วถูกยืมตัวไปทำห้องสมุดชุมชนอีกสองแห่งรวมสามปีครึ่ง

ก่อนเหตุการณ์ทศกฐลา ทำให้เขาต้องอำลาอาชีพครูเข้ามาในเมืองหลวง เป็นผู้สื่ อข่าวต่างจังหวัดให้หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ขณะเดียวกันก็เป็นคอลัมน์นิสต์อิสระให้หนังสือสกุลไทย เขารอนแรมไปทั่วลานนาไทยด้วยมอเตอร์ไซด์คันหนึ่ง เพื่อจัดทำสารคดีชุด "สู่อ้อมแขนแผ่นดินลานนา" และเรื่องสั้นชุดชนบทให้หนังสือ หนึ่งไทย รจนา และหนุ่มสาว หลังจากนั้นต่อมา ได้รับหน้าที่บรรณาธิการประจำให้หนังสือชื่อ "วันนี้" ของสุราษฎร์ ทองมาก สองเล่มสุดท้าย และเปิดชมรมนักเขียนเรื่องเด็กตลอดจนจัดทำต้นฉบับประกอบภาพจากหน้ายาสักนักพิมพ์ใหญ่ อีกทอดหนึ่ง จนถูกเรียกไปเป็นบรรณาธิการสำนักพิมพ์แพนสยามพับลิเคชั่นเพื่อคัดสรรเรื่อง และจัดทำหนังสือพ็อคเก็ตบุ๊ค และหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก หลังจากนั้นเขาลาออกไปทำ นิตยสารรายปักษ์ชื่อ สายาใจ ประพันธ์สำนวนเป็นสำนักงานต่อไปที่เขาได้รับหน้าที่ในตำแหน่ง บรรณาธิการของสำนักพิมพ์ พร้อมกับเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการนักเขียน สมัยสุภาว์ เทวกุล เป็นนายก นอกเหนือจากงานสารบรรณ เขาทำหน้าที่จัดประกวดเรื่องสั้นของสมาคมนักเขียน เป็นครั้งแรก หลังจากนั้นเข้าร่วมกองบรรณาธิการนิตยสาร "เพื่อนวัยรุ่น" และได้ย้ายไปอยู่ เชียงใหม่ไม่ถึงเดือนก็ถูกเรียกตัวจากบริษัทโฆษณาเท็ดเบสท์ในตำแหน่งผู้เขียนคาโฆษณา ทำ ได้สองปีก็ลาออก หลังจากนั้นได้ถูกเรียกตัวจากบริษัทฟาร์อีสต์แอดแควไรท์ซิงไปเป็นผู้เขียน คาโฆษณาอีกครั้งหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2526 เขาได้ตั้งสำนักพิมพ์สุ่มัน และทำหนังสือเกี่ยวกับบทกวีชื่อ "สุ่มัน" ปี พ.ศ. 2529 ออกเทปบทกวีในเสียงเพลงชุดแรกชื่อ "ขอความรักบ้างได้ไหม" ปี พ.ศ. 2530 เขาหยุดงานเขียนประจำตามนิตยสารต่าง ๆ เพื่อให้เวลากับการจัดทำโครงการดนตรี

กวีสุจริลุ่มชนบทโดยก่อตั้งวงดนตรี "มาซารี" ขึ้นมาเพื่อดำเนินการตามโครงการนี้ เป้าหมายหลักคือการตระเวนสุจริลุ่มไปสืบสานความบันเทิงของเด็ก ๆ และคนหนุ่มสาวตามชนบท จนปลายปี พ.ศ. 2532 เขาได้จัดแสดงภาพเขียนสีน้ำของตัวเองขึ้นที่ร้านบูคแอนด์เบียร์ ผลงานชุดนั้นชื่อ "ฉันฝันว่าฉันฝัน" ปี พ.ศ. 2533 เขาได้ออกเทป "บทกวีในเสียงเพลงชุดที่ 1" มีการนำเอาบทกวีมาประกอบเสียงเพลง ปี พ.ศ. 2535 เทปบทกวีในเสียงเพลงชุดที่ 2 ชื่อชุด "บทเพลงของคนเดินทาง" ก็ออกตามมา และโครงการดนตรีกวีสุจริลุ่มชนบทก็ดำเนินต่อไปจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ในเรื่องชีวิตครอบครัว เขาเคยสมรสครั้งหนึ่งเมื่ออยู่ในวัยหนุ่ม มีลูกสาวหนึ่งคน แต่ด้วยเหตุผลอันเป็นส่วนตัวเขาและภรรยาได้เลิกร้างกันไป พิบูลศักดิ์ เลี้ยงดูลูกสาวอันเป็นที่รักของเขาด้วยตนเอง

พิบูลศักดิ์ เริ่มงานเขียนจริงจังประมาณปี พ.ศ. 2516 ด้วยเรื่องสั้นและบทกวี มีผลงานลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นชื่อ "คนเมือง" ชัยพฤกษ์ วิทยาสาร ชาวกรุง และอื่น ๆ ประปรายเริ่มเป็นที่รู้จักในแวดวงนักอ่านในฐานะนักเขียนเรื่องสั้นของหนังสือลลนา (ยุคสุวรรณี สุคนธา เป็นบรรณาธิการ) และนวนิยายเรื่องแรก "หุบเขาแสงตะวัน" ได้ถูกตีพิมพ์ในหนังสือสตรีสาร ซึ่งเป็นเรื่องที่นักอ่านรู้จักกันเป็นอย่างดี ในด้านเรื่องสั้น ผลงานของเขาถูกนำไปเป็นตัวอย่างในหนังสือว่าด้วยการเขียนเรื่องสั้นสร้างสรรค์ในระดับมหาวิทยาลัย บทกวีหลายบทจากชุด "บทกวีจากภูเขา" ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษ และบางส่วนจากบทกวีชุด "บันทึกผู้ผ่านทาง" ได้รับการคัดเลือกแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น โดย อีวากิ ยูจิโร นักเขียนและนักแปลวรรณกรรมไทย นอกจากนี้ผลงานของเขาได้รับรางวัลหลายครั้ง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2517 "บนราวแห่งความคั่นคั่น" ถูกจัดว่าเป็นเรื่องสั้นดีเด่นกลุ่มวรรณกรรมพื้นิจ

พ.ศ. 2521 นวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" ได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ

พ.ศ. 2527 นวนิยายเรื่อง "วัยฝันวัยเยาว์" ได้รับรางวัลดีเด่นจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ

พ.ศ. 2529 บทร้อยกรองชุด "หน้าต่างดอกไม้" ได้รับรางวัลชมเชยจาก

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ และได้รับคัดเลือกจากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นหนังสือนอกเวลา ชั้นมัธยมปลาย

พ.ศ. 2531 เขาได้รับเลือกเป็นกวีดีเด่นจากสภากวีโลก

พ.ศ. 2535 บทกวีชุด "บันทึกผู้ผ่านทาง" ได้รับรางวัลชมเชย รวี โคมพระจันทร์ หลังจากพิบูลศักดิ์ ละครพล หยุดงานเขียนประจำตามนิตยสารต่าง ๆ ไปแล้วนั้นเขายังชีพอยู่ได้ด้วยการร้องเพลงเปิดหมวกข้างถนน

ปัจจุบัน เขาใช้ชีวิตเรียบง่ายสมถะอยู่กับธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำยม ขณะเดียวกันก็ยังคงเดินทางเพื่อสานต่อโครงการดนตรีกวีสัญจรสู่ชนบทต่อไป และไม่เคยทอดทิ้งงานเขียนหนังสือ ในระหว่างเดินทางเขาเก็บเกี่ยวสิ่งต่าง ๆ ได้มากมายเพื่อเป็นข้อมูลงานเขียน เขายังคงรักการเขียนบทกวี เรื่องสั้น นวนิยาย บทเพลง และไม่เคยลืมปลูกดอกไม้ในดวงใจแก่เพื่อนมนุษย์ทุกคน

จากประวัติของ พิบูลศักดิ์ ละครพล และจากการศึกษาวรรณกรรมของเขา พบว่า ข้อมูลที่เขานำมาดัดแปลงในงานวรรณกรรมของเขาส่วนใหญ่ ได้มาจากประสบการณ์ชีวิตทั้งในวัยเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งจากที่โรงเรียนศิลปะและในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาและหนังสือ ประกอบกับการย้ายที่เรียนและการย้ายที่ทำงานหลายครั้ง ทำให้เขามีประสบการณ์และพบเห็นชีวิตของผู้คนรอบข้างเป็นจำนวนมาก เขาจึงเสนอเรื่องราวของมนุษย์และสังคมที่เขาพบเห็นจากมุมมองของเขาไว้ในวรรณกรรม ดังต่อไปนี้

1.1.1. ประสบการณ์ในวัยเด็ก ตลอดช่วงชีวิตในวัยเด็กของพิบูลศักดิ์ เขาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในอำเภอแม่ใจ จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันขึ้นกับจังหวัดพะเยา) สภาพของหมู่บ้านในขณะนั้น เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งมีอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน เรือนน้ำใต้ถุนสูง ยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ อาชีพของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ทำนา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติยังสมบูรณ์ทุกประการ มีทุ่งนากว้างสุดลูกหูลูกตา มีภูเขาสูงใหญ่อยู่ด้านหลังหมู่บ้าน มีแม่น้ำแม่ใจไหลผ่านหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านอาศัยแม่น้ำนี้ในการอุปโภคและบริโภค

พิบูลศักดิ์ในวัยเด็กได้ใช้ชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีทุ่งนาให้วิ่งเล่น มีป่ากว้างใหญ่เขาให้ได้ผจญภัย มีผู้คนในหมู่บ้านที่จิตใจงดงามเมื่อเขาต้องจากหมู่บ้านนี้เข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ จนกระทั่งจบการศึกษาได้ทำงานในที่ต่าง ๆ ทั้งในเมืองและใน

ชนบท เขาจึงไม่มีโอกาสกลับไปอยู่ที่บ้านเกิด การที่เขาใช้ชีวิตช่วงวัยเด็กในหมู่บ้านเล็ก ๆ นั้นทำให้เขามีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปในด้านการอนุรักษ์หวงแหนและมองเห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ ซึ่งส่งผลให้มองโลกในแง่ดี สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดผ่านงานเขียนของเขา ในนวนิยายเรื่อง "วัยฝันวันเยาว์" เป็นเรื่องราวของเด็กชายที่มีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านในชนบทแห่งหนึ่งเด็กชายทีมเป็นเด็กหัวเรี่ยว ชอบการผจญภัย ผูกพันกับธรรมชาติในหมู่บ้าน ไม่มีความรู้สึกลอยลางจะเข้ามาอยู่ในเมือง มองวัฒนธรรม ประเพณี และการทำงานของชนหมู่บ้านเป็นเรื่องสนุกและสวยงามตลอดทั้งเรื่อง ในตอนหนึ่งของเรื่องในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวทีมมีนาอยู่คนหนึ่งชื่อ น้ำแทน ซึ่งเป็นหน้าที่เขาสนิทมาก เขามักจะไปนอนที่นา กับน้ำแทนอยู่เสมอ ทำให้เขาคิดว่าความสุขที่แท้จริงก็คือการได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

... ผมนอนนากับน้ำแทนตลอดช่วงเก็บเกี่ยว ตัวเกรียมเพราะการแดดกรำงาน

แต่ก็สนุกและมีความสุขที่สุด

ผมชอบเพิงพักในลานนา

เพิงหมาแหงนที่ปูฟางอุ่นนุ่ม เปิดด้านหน้าไล่เงาให้มองดาวบนฟ้า รอบ ๆ ลาน

เราลอมฟางไว้ตั้งกานแพง เป็นโลกส่วนตัวที่เราเนรมิตขึ้นด้วยเรียวแรงของเรา

กลิ่นฟางนั้นหอมอย่างมีเสน่ห์...ผมไม่เคยนอนที่ไหนเป็นสุขเหมือนครั้งกระนั้น...ไม่

ว่าบนพุ่มหญ้าขึ้นดีแค่ไหน ก็ไม่อาจเปรียบได้กับมุ้งฟางหอมฟางกลางนา...ยิ่งใน

คืนแรมที่ฟ้ามืดสนิท ดวงดาวจุมพิตฟ้าพราวสวย ส่งกลิ่นหอมระรวยมาแตะจมูก

พลางส่งเสียงคุยกันจู้จี้

...โอ้..ช่างเป็นคืนวันที่แสนทอหรรษาอะไรเช่นนั้น ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.

2528 : 16-17)

ในเรื่องเดียวกันมีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับฤดูกาลทางธรรมชาติโดยเฉพาะในหน้าฝนซึ่งถือว่าเป็นฤดูที่นำความอุดมสมบูรณ์มาให้กับผู้คนในหมู่บ้าน

... ทุ่งนาหน้าฝนนั้นชีวิตชีวาอย่างยิ่งนัก

ท้องฟ้าชุ่มฉ่ำดังคนน้ำตาคลอยามได้พบมิ่งมิตรที่จากไกล

ในอากาศสดด้วยไอน้ำกลิ่นหญ้า โกลสุคลูกหูกตา ลมพาพลั่วฝนบนทุ่งข้าวเรียง
ระบาสายไหม มีอาครกันหนอ ที่วาดรูปรุ้งทอฟ้าในวันเช่นนั้น ผมชอบที่จะเดินค้อม
ท่อมไปบนท้องทุ่งกว้าง อยากจะโลดลื่นไปข้างหน้า เพื่อค้นหาใครนึ่งให้พบ และเป็น
ปายขึ้นบนสายรุ้ง และนอนฝันอยู่ ณ ที่แห่งนั้นตราบชั่ววันรันดร์ จะเป็นสุขสักเพียงใด
เอ๋ย ผมเคยคิด

หน้าผาสำหรับเด็กบ้านนอกอย่างผมนั้น เป็นเวลาที่แสนวิเศษ อุดมสมบูรณ์และ
เต็มไปด้วยการผจญภัยอยู่ไม่ขาด ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2528 : 195)

นวนิยายเรื่องนี้เป็นเสมือนบันทึกชีวิตในช่วงวัยเยาว์ของพิบูลศักดิ์ เขาถ่ายทอดสภาพ
หมู่บ้านชนบทอันเป็นบ้านเกิด และสภาพของชาวบ้านที่มีจิตใจจดจ่อไว้ในการดำรงชีวิตจาก
ประสบการณ์ชีวิตช่วงวัยเยาว์ มีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมของเขานำเรื่องความผูกพัน
กับธรรมชาติ การรักษาสภาพแวดล้อมให้คงเดิม ความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน ซึ่งแสดงให้เห็นจิตใจอันจดจ่อของคนในสังคมตลอดจนการมองโลกในแง่ดี

1.1.2 ประสบการณ์จากการทำงาน

ก. อาชีพครู ในช่วงหนึ่งงานชีวิตของพิบูลศักดิ์ ละครพล เขามีอาชีพ
เป็นครูสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้ไปสอนหนังสือที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งบนภูเขาสูงใน
จังหวัดแม่ฮ่องสอนนานหลายปี ที่นั่นเขาไม่ได้เพียงสอนหนังสือเท่านั้น เขาทำหน้าที่สอนโรงเรียน
ทำห้องสมุดหมู่บ้านจนประสบความสำเร็จ ตัวละครในวรรณกรรมของเขานำหลายเรื่องมีอาชีพ
เป็นครู ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงครูคนหนึ่งในโรงเรียนที่มีหน้าที่สอนหนังสือแต่เพียงอย่างเดียวแต่ตัว
ละครเหล่านั้นยินดีในการไปสอนหนังสือเด็ก ๆ ในชนบทที่ห่างไกล ซึ่งต้องประสบปัญหามาก
มาย ทั้งความห่างไกล ความเหงา และอันตรายทางร่างกาย โดยเฉพาะครูผู้หญิงและตัว
ละครเหล่านั้นเป็นนักอุดมคติอยากให้นักเรียนรักการอ่าน ทำห้องสมุดให้โรงเรียน ได้แก่ ตัว
ละครชื่อ "ครูแสงตะวัน" ในนวนิยายเรื่อง "เพลงรักช็อคโกแลต" แสงตะวันทำงานเกี่ยวกับ
ห้องสมุดโรงเรียนที่เธอสอนหนังสืออยู่อย่างหนัก แม้จะพบกับอุปสรรคซึ่งได้แก่ ความไม่เห็น

ด้วยของผู้บริหารที่ต้องการให้มีการวัดผลอย่างเป็นรูปธรรม หรือจากความอิจฉาของเพื่อนร่วมงานที่คิดว่าเธอทำงานเอาหน้า จากคนรักที่ไม่เข้าใจในการทำงานของเธอซึ่งเธอก็ไม่ได้หันเหไปกับอุปสรรคเหล่านี้ยังคงยืนยันในสิ่งที่เธอทำ

สำหรับตัวพิบูลศักดิ์ ก็เช่นกัน กว่าเขาจะพาห้องสมุดโรงเรียน และห้องสมุดหมู่บ้านจนประสบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องผ่านอุปสรรคนานัปการต่าง ๆ เช่นกัน เขาจึงได้ถ่ายทอดสิ่งเหล่านั้นลงในวรรณกรรม ตัวละครอีกตัวที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับครูแสงตะวัน คือ "แทน" นวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ก่อนเขาจะมาทำงานหนังสือ เขามีอาชีพเป็นครูอยู่ที่หมู่บ้านบนเกาะแห่งหนึ่ง และแต่งเรื่องการรู้หนังสือของเด็กโดยการพาห้องสมุดโรงเรียนหรือตัวละครที่เป็น "พ่อ" ในเรื่องสั้นเรื่อง "นักปฏิวัติน้อย" เป็นครูที่ทำงานเพื่อเด็ก ๆ จนจัดซื้อกับผู้บริหารโรงเรียนและถูกยิงตายในที่สุด ลูกสาวซึ่งเป็นครูเช่นกัน เธอทำงานเพื่อความถูกต้องของระบบโรงเรียน แม้พ่อจะถูกฆ่าตายเพราะการต่อสู้กับระบบที่ผิด ๆ แต่เธอก็ไม่กลัวยังคงยืนยันในสิ่งที่ตนเองทำ

พิบูลศักดิ์ เป็นครูในหมู่บ้านกลางหุบเขาแสงตะวัน ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเขาได้เห็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายคล้ายคลึงกับหมู่บ้านที่บ้านเกิดของเขา จึงถ่ายทอดภาพชีวิตหมู่บ้านแห่งนี้ผ่านนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" จึงทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและงดงาม

การที่พิบูลศักดิ์ตัดสินใจเป็นครูในชนบทเพราะ เขาเชื่อว่าการช่วยยาสังคมคือขึ้นควรเริ่มต้นที่คุณภาพของคน ซึ่งต้องได้รับการการอบรมสั่งสอน อาชีพครูเป็นอาชีพที่สำคัญของสังคม เพราะเกี่ยวข้องกับการอบรมสั่งสอนและผลิตคนออกไปรับใช้สังคม นวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" เขาให้เหตุผลในการเป็นครูโดยผ่านตัวละครเอกของเรื่องว่า

... "ที่ผมมาทำงานด้านนี้ เพราะเป็นความหวังทางเดียวของผมที่คิดว่า อย่างน้อยคงพอช่วยได้ แม้ใครจะหวังกันว่าระบบโรงเรียนได้ตายไปเสียแล้ว ซึ่งผมก็เชื่อเช่นนั้น แต่ก็ยังไม่สิ้นหวัง ผมยังหวังที่คน ที่คุณภาพของคน ผมเชื่อเช่นนั้นผมเชื่อว่าถ้าฝึกคนให้ฉลาดและเข้าอกเข้าใจกว้างขึ้นมาบ้าง ก็คงจะเป็นการดีกว่าที่จะไม่ทำอะไรเสียเลย คนเราควรทำเท่าที่ทำได้ไม่ใช่หรือ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533

: 150)

เขาได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตในช่วงที่เขาเป็นครูในชนบทงานวรรณกรรมโดยถ่ายทอดสภาพของหมู่บ้าน ความรู้สึกนึกคิดของเขามีต่อระบบโรงเรียน ระบบราชการและการทำงานเกี่ยวกับห้องสมุดของโรงเรียน ตลอดจนอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงาน ซึ่งเขายังคงยืนยันความตั้งใจในการทำงานของเขาโดยผ่านตัวละครทุกตัว ำให้ต่อสู้กับอุปสรรคนานับประการให้ได้และยืนยันหัดค้นสิ่งที่ตนเองเป็นให้ถึงที่สุด จากประสบการณ์การเป็นครูของเขาจึงมีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมโดยเฉพาะในเรื่องสถาบันการศึกษา ซึ่งพิบูลศักดิ์มีทางออกในการแก้ปัญหาให้กับสังคมดังเสนอไว้ในบทที่ 2

ข. การทำงานหนังสือ เมื่อพิบูลศักดิ์ลาออกจากอาชีพครู เพราะเหตุผลทางการเมือง เขาเดินทางมากรุงเทพฯ ทำงานเป็นบรรณาธิการหนังสือ ชื่อ "วันนี้" โดยอาศัยอยู่ที่โรงพิมพ์ เขาเป็นคนไม่ถือตัวสามารถพูดคุยกับช่างในโรงพิมพ์ได้ทุกคน ฉะนั้นนคราวที่เขาล้มป่วยอย่างหนักจึงได้อาศัยช่างที่โรงพิมพ์พาไปส่งโรงพยาบาลได้ทันเวลาที่ จากจุดนี้ได้ทำให้เขาเกิดแนวคิดในเรื่องความเสมอภาคกันทางสังคม และการให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน จึงถูกถ่ายทอดลงในงานนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อพูดให้ลูกสาวฟังว่า

... "พ่อมานึกดูนะ ตอนอยู่โรงพิมพ์ ถ้าพ่อเป็นคนไว้ตัว พึงกับพวกช่างเรียง ช่างแท่น ไม่เคยพูดจาเล่นหัวกับพวกเขา ไม่เคยไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบ ร่วมวงอาหารกับพวกเขา พ่อก็คงไม่มีเพื่อน อาเชิดเขาคงเกลียดชังหน้าพ่อ จนไม่อยากลุกจากที่นอนอันแสนสบายมาช่วยพาพ่อไปหาหมอ พ่อก็คงตายไปอย่างโดดเดี่ยวบนโรงพิมพ์นั้น ตายคาบันไดนั่นแหละ เรื่องนี้สำคัญนะลูก มันบ่งบอกอะไรหลายอย่าง ความดีนั่นแหละที่ช่วยพ่อไว้ แม้พ่อจะเป็นเจ้านายเขา แต่ก็วางตัวเป็นเพื่อนไม่เคยยกตนข่มท่าน เวลางานพ่อก็ทำงาน นอกเวลาพ่อก็นับถือทุกคนเสมอกัน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.

2534 : 157)

หลังจากงานรับจ้างเป็นบรรณาธิการหนังสือให้กับผู้อื่นเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว เขาได้ตั้งสำนักพิมพ์ของตนเอง โดยลงทุนผลิตหนังสือของตนเอง งานหนังสือเป็นงานที่

ละเอียดย้อนไม่ว่าในด้านการผลิต หรือด้านธุรกิจ ซึ่งพิบูลศักดิ์ประสบปัญหาทุกด้าน แต่เขาก็ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อ เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งอุปสรรคต่าง ๆ ก็ค่อยผ่อนคลายเป็นจนประสบความสำเร็จในที่สุด เขาได้ถ่ายทอดประสบการณ์จากการทำงานหนังสือลงในวรรณกรรมและจากอุปสรรคที่เขาได้พบทำให้เขาแทรกแนวคิดในเรื่องความฝัน ความมุ่งมั่นในชีวิตมนุษย์ไว้ด้วย ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ตัวละครที่เป็นเพื่อนนั้นแม้จะทำธุรกิจหนังสือจนมีหนี้สินมากมาย แต่เขาก็มิได้ย่อท้อ พยายามแก้ปัญหาในทุกวิถีทาง ประกอบกับเพื่อนหลายคนได้ให้ความช่วยเหลือทำให้หนี้สินที่มีอยู่นั้นผ่อนคลายเป็นพอพูดถึงเรื่องการทำงานหนังสือและเรื่องหนี้สินให้ลูกสาวฟังว่า

... "มันเกิดจากความฝันที่ไม่ยืนอยู่บนพื้นฐานของความจริง... トラバไตยังมีสมองและมีมือ ชำมีหัวใจที่มุ่งมั่น เรายอมเอาชนะอุปสรรคได้เสมอแหละลูก.. ความผิดพลาดเป็นบทเรียนที่ดีที่จะให้เราก้าวต่อไปข้างหน้า พ่อคิดว่าถ้าเราให้หัวใจกับคน เขาก็ให้หัวใจกับเรา บางสิ่งบางอย่างนะลูก มันราคาแพงมากและเงินก็มีอาจซื้อได้มันมีค่ามากกว่าเงินทอง หนี้สินทำให้พ่อได้รู้จักธุรกิจ รู้จักคน ได้พิสูจน์มิตรในยามยากได้ทดสอบพลังใจของตัวเอง พ่อมีเพื่อนน้อยแต่ที่มีอยู่นั้นได้ฉันก็นับได้ว่าเป็นเพื่อนแท้ทั้งนั้น" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 224-226)

จากจุดนี้ได้ทำให้เห็นว่า พิบูลศักดิ์มิได้เพียงถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานให้ผู้อ่านรับรู้เพียงเท่านั้นแต่เขาได้สอดแทรกแนวคิดที่ได้จากประสบการณ์การทำงานเอาไว้ด้วย

1.1.3. ประสบการณ์จากความทุกข์ยากในชีวิต ในชีวิตมนุษย์นั้นไม่มีใครที่จะประสบแต่ความสุขตลอดชีวิต พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีชีวิตผ่านทั้งความทุกข์และความสุขมามาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัวหรือการทำงาน เขาถ่ายทอดประสบการณ์จากความทุกข์ของเขาลงในวรรณกรรมพร้อมทั้งสอดแทรกแนวคิดลงไปด้วย ซึ่งไม่ใช่แนวคิดที่ทำให้ผู้อ่านกลัว หรือเกลียดความทุกข์ยากหากเขาสอดแทรกแนวคิดที่ว่าความทุกข์ยากนั้นสอน

าห้มนุษย์อดทนและ เมื่อความทุกข์ผ่านพ้นไปความสุขก็จะต้องมีมาได้ ตอนหนึ่งงานนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เมื่อพ่อเจอมรสุมชีวิตในเรื่องความรัก พ่อกับลูกสาวได้คุยกันในเรื่องนี้ว่า

... "พ่อรู้ ๆ แต่บางครั้งชีวิตมันก็นำมารื่นรมย์เอาเสียเลย พ่อพยายามนะ ยิ่ง หนูนี้ชีวิตมันเล่นตลกเอากับพ่อจริง ๆ มันเป็นช่วงที่แสนจะเลวร้ายเอามาก ๆ เหมือนจะแก้งัดตดนิสยว่าพ่อจะทนได้ไหมจ้ะแหละ หรืออีกทีก็ลงโทษว่า พ่อจะได้รับ สิ่งดี ๆ มากมาแล้ว ลองสิ่งที่ร้าย ๆ บ้างซิพ่อจะรับได้ไหม"

"ไม่หรอกค่ะ พ่อคิดมากไปเอง ปีสองเก้าพ่อป่วยหนัก เข้าโรงพยาบาลตั้ง หลายครั้ง นอนเป็นเดือน และมีหนี้สินมากกว่านี้หลายเท่า ทำไมพ่อผ่านมันมาได้ ไม่มีอะไรเลวร้ายไปเสียทั้งหมดหรอก พ่อพูดเองไม่ใช่เหรอ ไม่มีอะไรที่ทำให้คน เราแพ้ได้หรอก ถ้าเขาไม่ยอมแพ้ แล้วพ่อจะมากอดนอนจนใจซึมเศร้าเสียเองไม่ ตื่นะพ่อนะ" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 203)

พิบูลศักดิ์ไม่ได้เพียงถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้ผู้อ่านรับรู้เพียงเท่านั้น หากเขาได้ สอดแทรกแนวคิดของการต่อสู้ที่ได้รับจากประสบการณ์ชีวิตนั้นลงไปด้วย ซึ่งสอนาห้มนุษย์อดทน ต่อความทุกข์ยากและกล้าเผชิญชีวิตด้วยความบากบั่นอย่างทรนง

1.1.4 ประสบการณ์จากความรู้ในเรื่องศิลปะ พิบูลศักดิ์ ละครพล ว่าเรียน มาในสาขาวิชาศิลปะ เขาจึงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศิลปะเป็นอย่างดี พระยาอนุมา- ราชธน (2500 : 25-26) แปลคำว่าศิลปะจากคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษของศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี ไว้ในหนังสือศิลปสงเคราะห์ว่า ศิลป (Arts) หมายความว่างานอันเป็น ความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด เช่นตัดเสื้อ สร้างเครื่องเรือน ปลูกต้นไม้ เป็นต้น อย่างนี้เป็นศิลปมีความหมายอย่างกว้างเมื่อกล่าวว่ วิจารณ์ศิลป์ (Fine Arts) หมายความว่างานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์นอกจากต้อง ใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิดแล้ว ยังต้องมีการพวยพุ่งแห่งพุทธิปัญญาและจิตออก มาด้วย (Intellectual and spiritual emanation) ถ้ากล่าวเป็นภาษาสามัญ คือ

ต้องมีใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำเพื่อให้เกิดปัญญาความคิดและความรู้สึกทางใจ ให้ความพรั่งออกมาแทรกซึมเข้าไปในสิ่งนั้น เรียกเป็นคำเฉพาะศัพท์ศิลป์ว่า Emanaton คือการพรั่งออกมาดังทราบกันอยู่แล้วว่า วิจิตรศิลป์นั้น แบ่งเป็น "การแสดงออกแห่งศิลป์" 5 ลักษณะ กล่าวคือ วรรณคดี ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ศิลปทั้ง 5 ลักษณะนี้แต่ละลักษณะยังแบ่งย่อยออกไปอีกเป็นหลายชนิดแห่งการแสดงออก ยกตัวอย่างวรรณคดี อาจแสดงออกทางกวีนิพนธ์ ทางความเรียงเป็นนวนิยาย ทางพรรณนาโวหารเป็นเรื่องราว หรือเป็นเรื่องปรัชญาศาสนา และการเมือง หรืออะไรเหล่านี้ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่าพิบูลศักดิ์ ละครพล กล่าวถึงศิลปะไว้นวนวรรณกรรมของเขาอย่างยกย่องคุณค่าของศิลปะ และอธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับศิลปะซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดของเขานวนวรรณกรรม นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ้ออธิบายเกี่ยวกับเรื่องศิลปะให้ลูกสาวฟังว่า

... "พ่อพยายามให้หลายสิ่งมันมาเกี่ยวพันกันต่างหาก และมันก็เป็นเช่นนั้น จริง ๆ นะลูกศิลปะทุกแขนงเกี่ยวพันกัน เป็นน้ำที่ไหลมาจากต้นธารเดียวกัน มันไม่เคียดเคี้ยวเอกรเทศ มันมีที่มาที่ไป มีเหตุผล มีการพัฒนาคลี่คลาย และมีผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตผู้คน สังคมและวัฒนธรรม ทุกสิ่งในโลกนี้อาจจะไม่ใช่ศิลปะ แต่ล้วนต้องใช้ศิลปะเข้าไปดำเนินหรือจัดการทั้งสิ้น ศิลปะในการสร้างสรรค์ทำงาน ศิลปะในการใช้ชีวิต" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 308)

ผู้เขียนได้อธิบายว่า งานศิลปะนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ เพราะไม่ว่ามนุษย์กำลังกระทำสิ่งใดอยู่ล้วนแล้วแต่ใช้ศิลปะในการกระทำทั้งสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนเสนอทัศนะเกี่ยวกับศิลปะ ไม่เพียงอธิบายลักษณะและความเป็นไปของศิลปะเท่านั้น แต่ผู้เขียนจะนำศิลปะมาเกี่ยวข้องกับแนวคิดในเรื่องชีวิตมนุษย์ด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอคือ ศิลปะไม่ว่าลักษณะใดล้วนแล้วแต่ทำให้จิตใจมนุษย์ดีงามเมื่อได้สัมผัสกับงานศิลปะนั้น ในบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

บทเพลง	จงบรรเลงเพื่อโลกที่โศกเศร้า
ปลูกชีวิตลอบชีวิตมิสเท	ลบเงาหม่นไหม้ใต้แววตา
บทกวี	ถ้อยคำนี้ยังงาเหว้าให้คุณค่า
ซบซู่ใจผู้คนทันศรัทธา	จินตนาสรสร้างทางดั่งาม
พลังอำนาจแห่งศิลปกรรม	ในมน้ำจิตวิญญาย่อมองข้าม
บทหนึ่งตรึงใจจุดโพลาม	เผาไหม้ความเลวร้ายมลายไป
ศิลปะจะดำรงคุณค่า	อยู่เหนือกาลเวลายุคสมัย
ดีเลวร่อนน้ำหมึกจารึกาคร	เลือกจารไว้เหนือหลุมกาลเวลา

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 66)

การที่ผู้เขียนกล่าวถึงศิลปะเช่นนี้ได้แสดงให้เห็นว่า เขามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ และได้ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจนี้พร้อมทั้งสอดแทรกแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของศิลปะกับจิตาใจมนุษย์ลงในวรรณกรรมด้วยว่าศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สามารถจะชี้นำจิตาใจมนุษย์ไปในทางที่ดีได้ เนื้อหาในงานศิลปะไม่ว่าสาขาใดสามารถสื่อความหมายต่อจิตาใจมนุษย์ได้ เช่น เนื้อหาของบทเพลงที่เกี่ยวกับกำลังใจก็สามารถสื่อสารให้ผู้ฟังเกิดความบันเทิงและเกิดความรู้สึกคล้อยตามเนื้อหาในบทเพลง ซึ่งทำให้มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคขึ้นมาได้ ศิลปะจึงเกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์มีอิทธิพลที่จะโน้มน้าวจิตาใจมนุษย์ให้คล้อยตามเนื้อหาในงานศิลปะได้

1.1.5 ประสบการณ์จากการอ่าน จากการสัมภาษณ์พิบูลศักดิ์ ละครพล กล่าวว่าตนอ่านหนังสือมากมายหลายประเภท และได้ค้นคว้าแนวคิดจากหนังสือเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในวรรณกรรมของตน จากการศึกษาวรรณกรรมของเขาประกอบการสัมภาษณ์ในหัวข้อนี้ พบว่าหนังสือที่มีบทบาทต่อแนวคิดของเขา ได้แก่

ก. วรรณกรรม น.๓ ปากน้ำ (2531 : 12) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นสาขาหนึ่งของศิลปะซึ่งหมายถึงการประพันธ์และกวีนิพนธ์ ซึ่งอิทธิพลของงานประพันธ์นี้เป็นที่รู้และเข้าใจดีด้วยผลงานประพันธ์นั้นโน้มน้าวใจให้ผู้คนตกอยู่ในอิทธิพลได้ง่าย ผู้ประพันธ์ที่

สำคัญสามารถสอดแทรกความคิดอุมคติ ทำให้ผู้คนเอาอย่าง กล่าวกันว่างาน ประพันธ์ของ วอลแตร์ และรุสโซ ช่วยกระตุ้นให้ผู้คนได้ซึมซาบถึงเสรีภาพและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงของ มนุษย์จนทำให้เกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่านวนิกรรมของพิบูลศักดิ์มีการกล่าวอ้างถึงวรรณกรรมเล่มอื่น ๆ อยู่เสมอทั้งในด้านเนื้อเรื่อง ตัวละคร แนวคิดของผู้เขียน เป็นต้น ซึ่งพิบูลศักดิ์ใช้กลวิธีเขียนถึง วรรณกรรมเล่มอื่น ๆ โดยกล่าวถึงแนวคิดตลอดทั้งเล่มบ้าง ยกตัวอย่างข้อความในวรรณกรรม เล่มอื่น ๆ ประกอบการพูดคุยของตัวละครบ้าง ตามแต่จะเหมาะสมในแต่ละเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการเสนอแนวคิดทางวรรณกรรม ของพิบูลศักดิ์ ละครพลมีรายละเอียดดังนี้

- วรรณกรรมต่างประเทศ วรรณกรรมต่างประเทศที่พิบูลศักดิ์อ้างถึง ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดในวรรณกรรมของเขา เขาจึงอ้างอิงวรรณกรรมเหล่านั้นเพื่อช่วยอธิบายความคิดของเขาให้กระจ่างมากขึ้น วรรณกรรมต่างประเทศที่มีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ มีดังนี้คือ

1. บทกวีชื่อ "ความฝัน" ของ "แสงสตัน ฮิวจ์" ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ลูกสาวได้อ้างถึงบทกวีบทหนึ่งที่พ่อใส่กรอบติดไว้เหนือโต๊ะทำงาน

จงยึดมั่นอยู่กับความฝัน
เพราะหากมันความฝันนั้นสลาย
ชีวิตจะเป็นเช่นนกปีกหัก
ที่มีอาจบินได้
จงยึดมั่นอยู่กับความฝัน
เพราะเมื่อความฝันจากไป
ชีวิตจะเป็นเช่นทุ่งนาอันแห้งแล้ง
ติดแห้งด้วยหยาดหิมะ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 250)

บทกวีบทนี้มีบทบาทต่อแนวคิดในเรื่องความผืนฝันของมนุษย์ ว่าความผืนนั้นเป็นสิ่งที่ มีคุณค่าและมีความหมายสำหรับชีวิตมนุษย์ และพึงระวังอย่าทำให้ความผืนสลายไปเพราะชีวิต อาจต้องเศร้าหมองและขาดคุณค่าไปได้

2. นวนิยายเรื่อง "ความสุขแห่งชีวิต" ของ "วิลเลียม ซาโรยัน"

ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในตอนจบเรื่อง "พ่อ" ต้องเข้าโรงพยาบาลเพราะโรคผื่นใน ตับ ลูกสาววิตกกังวลกับอาการป่วยของพ่อมาก อาเพิ่มเพื่อนนักเขียนของพ่อลอบเจาะเธอด้วย เรื่องราวจากหนังสือเล่มโปรดของพ่อ คือเรื่อง "ความสุขแห่งชีวิต" แล้วอาเพิ่มก็อ่านข้อความ ตอนหนึ่งจากหนังสือเล่มนี้ให้เธอฟัง เป็นตอนที่แม่ของไฮเมอร์ตัวเอกของเรื่อง "ความสุขแห่ง ชีวิต" พูดกับเขาว่า

... "คนเราพอโตแล้วก็ไม่ร้องไห้อีก แต่ดูเหมือนว่าคนเราจะเป็นผู้ใหญ่ก็เมื่อเรา เริ่มร้องไห้ เพราะเริ่มจะรู้อะไร ๆ เกือบทุกอย่างที่เราจะจริง ๆ ถ้าไม่เลวมันก็ เศร้า"

"ทำไมมันถึงเป็นอย่างนั้นล่ะแม่" เขากถาม แม่เขาเอ่ยตอบโดยไม่ทันถามมอง

"แล้วลูกจะรู้เองแหละ ไม่มีใครบอกได้ ทุกคนจะหาทางที่จะรู้ได้เองตามแบบ ของตัวเอง ไม่ว่ามันจะเศร้า สูงส่งหรือโง่งง ก็เพราะคนเรานั้นเองที่พาให้เป็น อย่างนั้น มันไม่ใช่อะไร ๆ ที่อยู่รอบตัวคนหรอก แต่เป็นตัวตนต่างหาก คนทุกคน เป็นโลกโลกหนึ่ง เป็นทั้งโลก ไม่ว่ามันจะเศร้า จะน่าเกลียด จะน่าสงสาร ก็เป็น โลกที่เขาสร้างขึ้นมาอย่างที่เขาต้องการ ถ้าเขามีความรัก โลกนั้นก็จะมีคนเข้ามาด้วย คนที่เขารักใคร่ด้วยดีได้ แต่ถ้าเขาเกลียด โลกก็จะมีคนชนิดที่เขาต้องเกลียด โลก อยู่ให้คนแต่ละคนที่อยู่ในโลกสร้างมันขึ้นมา ทุกเช้าจะมีคนสร้างโลกขึ้น จัดมันใหม่ เหมือนกับการปูเตียงหรือทำงานบ้าน ในโลกเดิมนี้แหละ คนก็คนเดียวกัน เหมือน กัน แต่ก็เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลาด้วย" ... (พิบูลศักดิ์ สละครพล. 2534 : 352)

จากข้อความในหนังสือความสุขแห่งชีวิต ที่ผู้เขียนยกมาอ้างในตอนนี้อยู่เพื่อช่วยอธิบาย

ความคิดว่า มนุษย์ทุกคนมีลักษณะที่เป็นแบบเฉพาะของตน และมนุษย์เป็นผู้กำหนดความเป็นไปในโลกหรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้โดยความคิด อุดมนิสัย และการกระทำของคนคนนั้น ถ้าเราคิดดีสังคมก็จะดี ถ้าเราคิดแต่ในด้านร้าย สังคมที่เราอยู่ก็จะมีแต่ด้านร้ายให้เราเห็น ดังนั้นทุกสิ่งในสังคมจะเป็นเช่นไรล้วนแต่เริ่มต้นที่ตัวเราเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น

3. เรื่องสั้นเรื่อง "คนหนึ่งจะต้องการที่ดินสักเท่าใด" ของ ลีโอ ตอลสตอย ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวให้หลังคา" ในความตอนหนึ่งที่ลอมเขียนจดหมายถึงออนอ้างถึงจดหมายฉบับก่อนที่ออนเล่าเรื่องกระท่อมดินของเธอ ลอมตอบว่าเขาเองก็อยากมีและมันทำให้เขาอยากหนีจากเมืองกลับคืนสู่ธรรมชาติบ้าง

... เพียงได้ยินที่เธอเล่า ใจฉันก็บินไปแล้วด้วยอยากเห็น พังดูไม่เลวเลยนะ เธอยังโชคดีที่พอมือที่ทางได้ทำอะไรตามใจอย่างนั้น สำหรับฉัน นอกเหนือจากห้องสีขาวให้หลังคาอันคับแคบนี้แล้ว ก็ไม่มีปัญญาจะมีผืนแผ่นดินไว้ปลูกกระท่อมทับอีกหรอก ว่ากันที่จริงแล้วก็อย่างที่ตอลสตอยได้เขียนไว้ "คนเราต้องการที่ดินคนละเท่าไร" ฉันขอเพียงได้ออกไปสู่อากาศบริสุทธิ์บ้างเมื่อมีโอกาส ได้กลับไปอยู่กับธรรมชาติทางกระท่อมกอไฟ นอนกลางดินกินกลางทราย สนทนากับหัวใจที่แห้งวันของตัวเองก็พอใจแล้ว ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534: 61)

ความตอนนี้ผู้เขียนอ้างถึงเรื่องสั้นเรื่อง "คนหนึ่งจะต้องการที่ดินสักเท่าใด" ของ "ลีโอ ตอลสตอย" ซึ่งเป็นเรื่องของชายชื่อพะโอมที่มีความโลภมากอยากได้ที่ดินหลายพันไร่ จนต้องตายเพราะความโลภของตนเอง และที่ที่เขาได้ในตอนจบคือที่ที่ฝังศพเขาเพียงแค่นั้น ซึ่งแก่นของเรื่องต้องการแสดงให้เห็นถึงความโลภของมนุษย์ว่า มนุษย์จะต้องการที่ดินกันสักเท่าไร เมื่อตายไปแล้วใช้ที่ดินแค่เนื้อที่ฝังศพตนเองเท่านั้น นอกจากนี้แก่นเรื่องยังยกกล่าวถึงเรื่องที่เมียของพะโอมเถียงกับพี่สาวเรื่องการอยู่ในเมืองกับในชนบท ซึ่งเมียพะโอมพอใจกับการอยู่ในชนบทมากกว่าเพราะอากาศดีและมีอิสระเสรีมากกว่า พิบูลศักดิ์ ได้นำแก่นเรื่องย่อย คือการกลับคืนสู่ธรรมชาติมาใช้ในวรรณกรรมของเขา

นวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ตอนที่แนทกำลังคิดถึงเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหนังสือที่

คนทำอยู่ว่าจะทำอย่างไรให้มีประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายของหนังสือ คือกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ เนื้อหาของหนังสือจะมีประโยชน์กับชนชั้นที่อ่านหนังสือของตนหรือไม่ แล้วเขาก็คิดไปถึงคากล่าวของ "ลีโอ ตอลสตอย" ที่กล่าวว่า

"โดยธรรมชาตินั้นมนุษย์เป็นคนดีมาแต่แรกเกิด ระบบและสังคมต่างหากที่ทำให้เขาเปลี่ยนไป" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 65)

จากข้อความตอนนี้ ทำให้แนวคิดได้กระจ่างมากขึ้นเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในหนังสือที่เขาทำว่าเขาสามารถเสนอเนื้อหาเป็นประโยชน์และอาจช่วยสร้างให้คนในระดับสูงที่อ่านหนังสือเขาที่ทำมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมได้ เพราะไม่ว่าคนระดับไหนโดยพื้นฐานเขาย่อมอยากเป็นคนดีและอยากเห็นสังคมที่ดี มีชีวิตอยู่ในสังคมที่ดีด้วย ซึ่งพิบูลศักดิ์ยกข้อความที่ตอลสตอยกล่าวไว้มาช่วยย้ำความคิดนี้ให้ชัดเจนขึ้น

4. นวนิยายเรื่อง "แผ่นดินของเรา" ของ "แซงเต็ก ซูเปรี"

ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ข้างใต้หลังคา" ในจดหมายที่อานเมีมาถึงลอม เธอเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตมนุษย์ในสังคมและอ้างถึงความตอนหนึ่งในเรื่อง "แผ่นดินของเรา" ว่า

... ฉันเป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง หลงอยู่ระหว่างทรายและดวงดาว สิ่งเดียวที่ฉันมีคือความปิติยินดีที่ยังมีชีวิตอยู่... การเป็นมนุษย์โดยถ่องแท้ คือการรู้จักรับผิดชอบ รู้จักละอายเมื่อเห็นความทุกข์ยาก ซึ่งดูเหมือนว่าตัวเองไม่ได้เป็นเหตุ รู้จักความภาคภูมิใจในชัยชนะของเพื่อนมนุษย์ การเป็นมนุษย์คือความรู้สึกว่าการกระทำอะไรก็ตามในชีวิตของเรา เหมือนเป็นการนำก้อนหินก้อนหนึ่งเข้าไปร่วมในการก่อสร้างโลกที่กำลังดำเนินอยู่ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 136)

ผู้เขียนยกข้อความตอนนี้อ้างเพื่ออธิบายว่ามนุษย์ในสังคมไม่ควรที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยไม่สนใจใยดีต่อความเป็นไปของคนอื่นในสังคม มนุษย์ที่มีคุณค่ามีหน้าที่ที่จะต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์คนอื่น เพื่อให้สังคมที่มนุษย์ดำรงอยู่งดงามและเต็มไปด้วยความสงบสุข

5. นวนิยายเรื่อง "วอลเดน" ของ "เฮนรี เดวิด ธอโร"

นวนิยายเรื่อง "หน้าต่างสายลม" เมื่อฤดูร้อนเดินทางไปพักที่กระท่อมริมทะเล ระหว่างทางเธอพบกับชาวบ้านใจดีซึ่งเรียกเธอขึ้นรถและพามาส่งจนถึงที่ ทำให้เธอได้มาพบเพื่อนบ้านผู้สมถะและใจดีอีก เขาได้กล่าวถึงเรื่องราวในชีวิตของเขาให้เธอฟัง เธอจึงรู้สึกมีความสุขขึ้น

"หากปลอดเปลี่ยวหล่อนก็อดแปลกใจตัวเองไม่ได้ ว่าทำไมหล่อนถึงไม่รู้สึกลอดและเปลี่ยวตามไปด้วย หล่อนทวนคิดไปถึง วอลเดน ของ ธอโร "สิ่งที่คนคิดเกี่ยวกับตัวเองเป็นสิ่งกำหนดหรือบ่งชี้ชะตากรรมของคนคนนั้น" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 35-36)

จากข้อความที่ผู้เขียนอ้างจากนวนิยายเรื่อง "วอลเดน" นั้นเป็นบทพูดแนวคิดเรื่องมนุษย์เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง และโลกจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับความคิดของคนเรา ถ้าคิดดีโลกก็จะดีในความรู้สึกของคนคิด ฤดูร้อนได้พบเจอแต่คนที่ดีในระหว่างเดินทางวันนั้นเธอจึงรู้สึกดีกับชีวิตและผู้คน เธอพบ และไม่รู้สึกลัวกลัวแม้สถานที่ที่เธออยู่ค่อนข้างไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงที่จะพักอยู่คนเดียว แต่จากคนที่เธอพบในวันนั้นทำให้เธอแน่ใจได้ว่าผู้คนในสถานที่ที่เธอพักอยู่นั้นไม่มีใครมาทำร้ายเธอ โลกในวันนั้นในความรู้สึกของเธอจึงเป็นโลกที่น่าอยู่และตัวเธอก็มีความสุขมาก

นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ตอนที่พ่อเริ่มคิดว่าตนเองแก่และเริ่มท้อแท้ เพราะคิดว่าชีวิตตนเองเหลือเวลาน้อยเหลือเกินสำหรับการทำงาน แต่เมื่อคุยกับลูกสาวและย้อนคิดถึงข้อความที่ตนพิมพ์ใส่กรอบติดไว้ข้างฝาบ้าน ซึ่งเป็นคำกล่าวของ "เฮนรี เดวิด ธอโร" ความว่า

... จงปรับปรุงทุกขณะจิตให้ดีขึ้น ค้นหาพลังในความสันโดษ มีเมตตาต่อตนเอง มีความเรียบง่าย ลงมือทำในสิ่งที่อยากทำเดี๋ยวนี้และใช้ชีวิตตรงที่สุดไปสู่ชีวิต เพราะความมั่งคั่งของคนมีเพียงอย่างเดียวคือชีวิต ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 321)

จากข้อความตอนนี้ผู้เขียนอ้างถึงเพื่ออธิบายความคิดในเรื่องของชีวิตมนุษย์ว่า ไม่ควรที่จะท้อแท้ต่อสิ่งใด แม้แต่สังขารของตนเอง ไม่มีใครที่เหลือเวลาในชีวิตมากหรือน้อย

กว่ากัน ทุกคนมีเวลาเท่ากันคือหนึ่งวัน ดังนั้นจึงหมั่นปรับปรุงตนเองอยู่ทุกขณะ และอย่าทำร้ายจิตใจตนเอง ำให้หมั่นปลอบใจตนเองให้กำลังใจตนเอง และเริ่มลงมือทำสิ่งที่คุณต้องการ ทำเสียทันที อย่ามัวบ่นหรือท้อแท้กับชีวิตอยู่เลย เมื่อพอคิดถึงคำกล่าวของธอโรแล้ว พ่อก็รู้สึกดีขึ้น

6. นวนิยายเรื่อง "เดอะก๊อดฟาเธอร์" ของ "มาริโอ พูเซ"

ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อคุยกับลูกสาวก่อนกินอาหารในเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าในตัวมนุษย์แล้วพ่อก็อ้างถึงตัวละครในเรื่อง "เดอะก๊อดฟาเธอร์" พ่อพูดว่า

... "ซึกคิดถึง ดอน คอลิโอเน่ ตัวเจ้าพ่อหนังสือของ มารีโอ พูเซ ที่แกเที่ยวตั้งราคาให้ใครได้ตั้งใจ คนบางคนซื้อได้ถูก บางคนซื้อแพง บางคนซื้อไม่ได้ และก็มีคนที่ไร้ค่า...ราคาคนเราแตกต่างกัน แต่ที่พ่อหมายถึงไม่ได้เอาเงินตราไปวัด หากหมายถึงคุณค่าด้านอื่น ถ้าเราทำตัวเองให้มีคุณค่า" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 239)

ผู้เขียนให้ตัวละครอ้างถึงดอน คอลิโอเน่ ในนวนิยายเรื่องเดอะก๊อดฟาเธอร์ เพื่อนำมาเปรียบเทียบอธิบายในเรื่องคุณค่าของมนุษย์ โดยใช้ความขัดแย้งในการอธิบายว่าดอน คอลิโอเน่ เป็นเจ้าพ่อที่เอาเงินตราวัดคุณค่าของคน แต่ที่พ่อต้องการให้ลูกสาวเข้าใจคือ มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าที่การกระทำและความรู้สึกนึกคิดของเขาจะเอาเงินตราไปวัดไม่ได้ แม้เรื่องที่ผู้เขียนอ้างถึง จะมีความคิดที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของผู้เขียน แต่เราจะเห็นได้ว่าการที่ผู้เขียนอ่านเรื่องเดอะก๊อดฟาเธอร์ในตอนนั้น แล้วเกิดความคิดหรือคำถามที่ว่าจริง ๆ มนุษย์นั้นมีคุณค่าที่เงินตราจนตั้งราคาได้อย่างที่ ดอน คอลิโอเน่ ทำจริงหรือ เมื่อผู้เขียนนำมาใช้อ้างในวรรณกรรมของเขา เขาจึงเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์ที่มีคุณค่านั้นไม่สามารถนำเอาราคาต่างวาดใด ๆ ไปวัดได้เพราะคุณค่าเหล่านั้นขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคนว่าจะสามารถทำตนให้มีคุณค่าต่อสิ่งใดมากน้อยแค่ไหน

7. หนังสือเรื่อง "ปรัชญาชีวิต" ของ "คาร์ล ยิบราน" ใน

นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ในคราวที่พ่อเศร้ากับเรื่องความรักของตน เมื่อลูกสาวตั้งคา

ถามขึ้นว่า ถ้าความรักทำให้พ่อเศร้าขนาดนี้ ความรักก็ไม่ใช่สิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์ใช่ไหม พ่อจึงอธิบายให้ลูกสาวฟังว่า

... ความรักตัวเองมันดี แต่ความเห็นแก่ตัวไม่ดี เราทุกข์เพราะเราเห็นแก่ตัว เราอยากได้อะไรครอบครองเมื่อไม่ได้ดังใจก็เลยทุกข์ ยิบรานเขาถึงเขียนว่า ความรักนั้นไม่ครอบครองและไม่ถูกครอบครอง มันมีปีกอิสระของมัน ำให้เธอเป็นเธอ ำให้ฉันเป็นฉัน และมาแบ่งปันความรู้สึกที่ตึงต้ามแก่กัน มันก็ยากอยู่นะ เพราะเรามัวจะตั้งคั่นำให้เธอเป็นอย่างที่ฉันคิดฉันหวัง มันก็มักจะจบลงเร็วกว่าที่คิด ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 217)

ผู้เขียนได้นำแนวคิดในเรื่องความรักของยิบราน ซึ่งกล่าวไว้ มาใช้ในวรรณกรรมของตน และแนวคิดนั้นก็สอดคล้องกับความคิดของยิบราน ความรักที่ทำให้ตัวละครซึ่งเป็นพ่อในเรื่องบ้านดวงใจต้องเศร้า คือความรักแบบที่เต็มไปด้วยความอยากที่จะเข้าครอบครองคนที่เรารัก และอยากำให้คนที่เรารักนั้นเป็นในสิ่งที่เราต้องการำให้เป็น เมื่อความรักไม่อาจเป็นได้อย่างที่ใจคิด จึงเกิดเป็นความทุกข์ แต่พ่อก็ได้พยายามอธิบายำให้ลูกสาวเข้าใจว่าถ้าเรารู้จักำในด้านดีของความรักแล้ว เลือกรับำในด้านดีของมัน เราก็จะไม่เป็นทุกข์

8. นวนิยายเรื่อง "ต้นส้มแสนรัก" ของ "โจเซ่ วาสคอนเซรอส"

นวนิยายเรื่อง "เจ้าชายน้อย" ของ "แซงเต็ก ซูเปรี"

นวนิยายเรื่อง "เมื่อครั้งที่พ่อยังเด็ก" ของ "อเล็กซานเดอร์ รัสกิน"

นวนิยายเรื่อง "หมาไหลถูกกว่า" ของ "กิลเบิร์ต แอนด์ แครี่"

นวนิยายเรื่อง "วิมานลอย" ของ "มาร์กาเร็ต มิตเชลล์"

นวนิยายชุด "บ้านเล็กในป่าใหญ่" ของ "ลอร่า อิงกัลด์ ไวเดอร์"

นวนิยายเหล่านี้ พิบูลศักดิ์ กล่าวถึงไว้ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เพื่อแนะนำให้ลูกสาวอ่านหนังสือเหล่านี้ ถ้าเธอต้องการที่จะดำเนินรอยตามพ่อด้วยการเป็นนักเขียน เพราะนวนิยายเหล่านี้เป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงระดับโลก ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมเยาวชนที่มองโลกแง่ดี เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตที่มีคุณค่ามีความหมายต่อตนเองและผู้อื่น การที่ผู้เขียนอ้างถึงวรรณกรรมเหล่านี้เน้นแสดงว่าวรรณกรรมเหล่านี้มีบทบาทต่อแนวคิดในเรื่องความรู้สึกที่ดีงามที่มีต่อชีวิตและสังคมที่ผู้เขียนเสนอไว้ในวรรณกรรม

- วรรณกรรมร่วมสมัยของไทย วรรณกรรมร่วมสมัยของไทยที่มีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมของ พิบูลศักดิ์ ละครพล ได้แก่

1. นวนิยายเรื่อง "เรือเพลงเรือเร่" ของ "ไม้เมืองเดิม"

ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสี่ขาวัดหลังคา" จดหมายฉบับสุดท้ายของเรื่องที่โอนมาถึงลม เนื้อหาในจดหมายฉบับนั้นได้เล่าถึงความสวยงามของธรรมชาติที่อ่อนนุ่มพัน เมื่อตัดสินใจจากเมืองไปอยู่ชนบท และเธอมีความสุขกับสถานที่ที่เธอเลือก และสิ่งหนึ่งที่เป็นแรงผลักดันให้เธอมาอยู่ชนบท ก็เพราะหนังสือหลายเล่มที่ลอมซื้อให้เธอเป็นของขวัญวันเกิดและหนังสือที่เธอกล่าวถึงอยู่เรื่องหนึ่งคือเรื่อง "เรือเพลงเรือเร่" เธอกล่าวว่า

... นั่งอยู่ข้างหน้าต่าง อ่าน "เรือเพลงเรือเร่" ค้างไว้นานจน น้ำตาก็ไหลจะ รื้นขึ้นมากลบทาสาวของ "ไม้ เมืองเดิม" นั้นดีนักคือน่า จนพาให้เคลิบเคลิ้ม นึกเห็นภาพและอิมเมจหัวอกหัวใจเป็นยิ่งนัก... มีนักเขียนไม่กี่คนหรอกที่จะบรรยาย ได้อย่างมีชีวิตชีวากระจะกระจำอย่าง ไม้ เมืองเดิม โดยเฉพาะฉากชนบท มัน ทำให้ฉันต้องหลับตาลงและสุดลมหายใจเข้าปอดลึก ๆ ฉันได้กลิ่นของลม กระเทียม กับ ควั่นไผ่เตะเกียงจากโรงนา กลิ่นหญ้ากลิ่นดาวและท้องทุ่งเถื่อน... และที่สำคัญ ฉันอยากจะบอกเธอว่า เพราะอิทธิพลของงานเขียนชุดนี้เอง ที่มีส่วนผลักดันให้ฉัน ออกมาใช้ชีวิตในชนบท มาลุ่มหลงเงาไม้ชายน้ำ มารักฟ้าฉนวนเดือนสิบสอง รักน้ำนองตลิ่ง หลงไอดินกลิ่นหญ้า พิสมัยปลายนาฟ้ากว้างและทุกสิ่งทุกอย่างที่แสนอ่อนโยนสงบของธรรมชาติ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 150-151)

เรื่องเรือเพลงเรือเร่ มีการบรรยายฉากในชนบทที่งดงามและน่าอยู่สำหรับมนุษย์ จากการที่พิบูลศักดิ์ได้มีการอ้างอิงในวรรณกรรมของเขา ทำให้ทราบว่านวนิยายเรื่องนี้มีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมของเขา โดยเฉพาะตอนที่มีการบรรยายถึงธรรมชาติอันงดงาม และมีอิทธิพลต่อความคิดในเรื่องการขึ้นและเรียกเรือให้มนุษย์หันหลังให้กับเมือง ออกไปสู่ชนบท เพราะในชนบทนั้นทั้งผู้คนและสถานที่มีความเหมาะสมสำหรับมนุษย์มากกว่า

2. หนังสือเรื่อง "ค้นหา" ของ นวลจันทร์ เปาโรหิต ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" เมื่อพ่อคุยกับลูกถึงเรื่องศิลปะของการใช้ชีวิต และพ่อกำลังชี้แนะให้ลูกค้นหาคุณค่าในส่วนดีของตนให้พบ เขากล่าวกับลูกว่า

... "ทุกอย่างแหละลูกเราต้องทำความเข้าใจกับมัน อย่างที่หนูบอกพ่อว่าอ่านหนังสือเรื่อง "ค้นหา" ตั้งห้าเที่ยวแล้ว พ่อปลื้มใจนะ แม้ตอนนี้หนูอาจจะยังหาไม่พบว่าจะอะไรเหมาะสมสำหรับตัวลูก ต่อไปลูกก็จะค่อยเรียนรู้ค่อยค้นพบค่อยมองเห็นวิถีทางที่จะก้าวไป เห็นคุณค่าหรือส่วนดีในตัวหนูเอง หรือกับสิ่งเล็กน้อยรอบข้าง" ...

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 311)

หนังสือเรื่อง "ค้นหา" เป็นบทความที่กล่าวถึงการทำความเข้าใจและเข้าใจในจิตใจของตนเอง เป็นคำแนะนำที่อ้างอิงจิตวิทยาวัยรุ่น ให้ผู้อ่านค้นพบความเป็นตัวของตัวเองในหลาย ๆ วิธี พิบูลศักดิ์อ้างอิงถึงหนังสือเล่มนี้เพื่ออธิบายแนวคิดในเรื่อง ความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์จากการที่เขาอ้างอิงเรื่อง "ค้นหา" แสดงว่าหนังสือเล่มนี้มีบทบาทต่อแนวคิดของเขาในเรื่องความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์นั้น แม้ในปัจจุบันอาจจะยังไม่รู้ว่าตนต้องการสิ่งใด ต้องการจะเป็นอะไร และยังหาความเป็นตัวของตัวเองยังไม่เจอ โดยเฉพาะในวัยรุ่นที่มักจะลอกเลียนแบบคนอื่น แต่พิบูลศักดิ์ เสนอแนะว่าแล้วมนุษย์ทุกคนก็จะรู้ว่าตนต้องการสิ่งใด และเป็นเช่นไร เข้าสัปดาห์หนึ่งกับทุกคน

3. หนังสือเรื่อง "ข้อพิพาทก่อนภาวนา" ของ "เสมานันทะ" ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" ในจดหมายฉบับแรกที่ออนเขียนตอบลอมเมื่อเธอได้ไปใช้ชีวิตอยู่ในชนบทแล้ว เธอเล่าว่าเธอไม่ได้รู้สึกเหงาหรือเปล่าเปลี่ยวแม้จะต้องอยู่คนเดียว

หรือหากมันจะเหงา ก็คงเป็นความเหงาที่อบอุ่น เพราะได้ทำตามในสิ่งที่ตนต้องการและอยู่ในสถานที่ที่ตนรัก และเชื่อว่าความเหงานั้นมีความงดงามอยู่ คนในเมืองใหญ่ต่างหากที่แม้จะอยู่ท่ามกลางผู้คนมากมาย แต่เธอเชื่อว่าเธอเหล่านั้นเหงายิ่งกว่าเธอ แล้วเธอก็สรุปความคิดจากหนังสือข้อพินิจก่อนภาวนาว่า

... ความแปลกแยกแตกต่างต่างหากที่คือความเหงา การสื่อสารที่ล้มเหลว ความเปล่าเปลี่ยวท่ามกลางฝูงชน ความสับสนกระทั่งตนเอง ชีวิตที่ล่องลอยไร้จุดหมาย หัวใจที่เย็นชาและต้องสัมผัสกันไม่ได้ในกันบึ้งของความรู้สึกนึกคิด เหล่านี้ล้วนเป็นเพื่อนสนิทของความเหงา คุณสมบัติของคนเมืองใหญ่ หัวใจที่ไร้วิญญาณและวิหวาน ที่ไร้แวววาว ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 19)

จากข้อสรุปในหนังสือ "ข้อพินิจก่อนภาวนา" ที่พิบูลศักดิ์นำมาอ้างอิงในจดหมายของออนนั้น กล่าวถึงเรื่องของความไม่น่าอยู่ของสังคมเมืองโดยเน้นว่าการที่ผู้คนในเมืองอยู่กันอย่างไม่มีความสุขเพราะเขาไม่รู้จักกัน ไม่ได้พึ่งพาอาศัยกันและทำความเข้าใจกัน เช่นคนในสังคมชนบท ดังนั้นจิตใจของพวกเขาจึงไม่สะอาดเท่ากับคนในชนบท และเป็นการยืนยันแนวคิดที่ว่าสังคมชนบทเหมาะสมสำหรับมนุษย์เพราะมนุษย์ได้รับความสุขทางด้านจิตใจมาก ผู้คนส่วนใหญ่มักไม่กล้าลาจากสังคมเมืองออกสู่ชนบทเพราะกลัวความเหงาซึ่งผู้เขียนพยายามอ้างอิงแนวคิดของ "เขมานันทะ" ว่าความเหงานั้นไม่ใช่สิ่งน่ากลัวในยามที่อยู่ภายในสังคมชนบท

4. บทกวีชื่อ "วันหนึ่งของดอกไม้ฤดูร้อน" ของ "บุญทิวา" ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" พิบูลศักดิ์เริ่มต้นเรื่องด้วยการรำพันเทพธิดาของเรื่องนึกถึงการตัดสินใจลาออกจากอาชีพครู ในขณะที่เดินเข้าไปในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง นนทรีกำลังบานอยู่เต็มสองข้างทาง ซึ่งทำให้เขาคิดถึงภาพเขียนอิมเพรสชันนิสม์ของมาเนต์ และบทกวีของ "บุญทิวา" ที่ชื่อ "วันหนึ่งของดอกไม้ฤดูร้อน" ซึ่งตอนหนึ่งกล่าวว่า

อาจจะมีชีวิตอยู่เหมือนดอกไม้ฤดูร้อน

เบิกบานสว่างไสวอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

เหลืองแสดหรือชมพูคราม
 แต่หล่นลงอยู่แทบเท่าในเวลาเดียวกัน
 กลายเป็นแผ่นดินสีเดียวกันที่ท้าทายเน็ด
 ใครจะผ่านถึงอะไรนะ
 โยนบินอย่างนกในท้องฟ้ากว้าง
 หรือจมจ่อมในหมอกแคบอับ
 ชีวิตของใครก็ของใครนั่นะ
 ตัดสินใจสิ ตัดสินใจเอาเองเกิด
 และคิดถึงการเบิกบานของดอกไม้บ้างก็แล้วกัน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 13-14)

บทกวีบทนี้กล่าวถึงชีวิตมนุษย์ว่า มนุษย์แต่ละคนเป็นเจ้าของชีวิตตนเองมีอำนาจในการตัดสินใจหาแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเองได้ ไม่มีใครอื่นมากำหนดให้ทุกสิ่งล้วนขึ้นอยู่กับตนเองทั้งนั้น บทกวีบทนี้มีบทบาทต่อแนวคิดเรื่อง มนุษย์ที่มีความสุขและสมบูรณ์ควรเป็นมนุษย์ที่มีอำนาจในการตัดสินใจและสามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ตนตัดสินใจเลือกได้

5. บทกวีชุด "ขอบฟ้าชลิตทอง" ของ "อุชเชนี" ในเรื่องสั้นเรื่อง "รุ่งพรายแสง" ซึ่งมีรูปแบบการเขียนเป็นจดหมายฉบับหนึ่งที่ครูซึ่งสอนหนังสืออยู่บนภูเขา คนหนึ่งชื่อมาซาเขียนจดหมายถึงใครคนหนึ่งที่เขาเรียกว่า "คนที่รัก" เล่าถึงการเดินทางกลับโรงเรียนหลังจากเข้าไปในเมืองเพื่อซื้อหนังสือ การเดินทางนั้นลำบากเพราะเป็นหน้าฝน ถนนลื่นมากแต่เขาก็กลับเข้าหมู่บ้านจนได้ และชาวบ้านกับเด็กนักเรียนก็ดีใจกับการกลับไปของเขาในตอนขึ้นต้นจดหมาย ครูมาซาขึ้นต้นด้วยบทกวีของอุชเชนีที่ว่า

มิ่งมิตร

เธอมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำริน

ที่จะบุกดงค้ายามค่ำคืน
 ที่จะขึ้นใจหลายกับสายลม
 ที่จะร่ำเพลงเกี่ยววโลมเรียวข้าว
 ที่จะยิ้มกับดาวพรายผสม.....

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2532 : 91)

บทกวีบทนี้ผู้เขียนนำมาใช้ขึ้นต้นจดหมายเพื่ออธิบายถึงแนวคิดในเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ในการกระทำสิ่งใดก็ได้ที่เราเชื่อว่ามันคือสิ่งที่เหมาะสมสำหรับตัวเรา ครุมาชาในเรื่องสั้นเรื่องนี้เขาเล่าถึงความรู้สึกในการเดินทางเข้าออกระหว่างหมู่บ้านที่เขาสอนหนังสือกันในเมือง แต่เขาเชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่เขาได้เลือกอย่างมีเสรีภาพ เมื่อเขาผ่านความลำบากในระหว่างทางมาแล้วเมื่อมาถึงหมู่บ้านชาวบ้านต่างยินดีต้อนรับการกลับมาของเขา ทำให้เขามีความสุขมากจนสามารถลืมความลำบากที่ผ่านมาได้

6. บทกวีชุด "คำหยาด" ของ "เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์" ในนวนิยายเรื่อง "ท้องสีชาวดัดหลังคา" ในจดหมายฉบับหนึ่ง ลอมเล่าถึงบรรยากาศของทะเลที่มีธรรมชาติสวยงาม และผู้คนสนุกสนานกันเหมือนงานเลี้ยงงานหนึ่งที่จัดขึ้นที่ทะเล ความตอนต้นจดหมายลอมคิดถึงบทกวีบทหนึ่งของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ว่า

... แดดอ่อนดินอุ่นกรุ่นอบ

ตระหลบลมแผ่วแผ่วหนาว

สดชื่นคืนวันนานยาว

เหมือนข่าวความรักจักมา

ร้อยกรองของเนาวรัตน์มากระซิกกระซี้ที่ริมหู และแผ่วผ่านชานใจไม่ยอมจาก

อันเฝ้าอยู่ย่อมลม ในแดนโครมครืนของคลื่นเร่รักหาดทราย ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 139)

บทกวีบทนี้กล่าวถึงความอ่อนโยนที่มีในธรรมชาติ ที่ทำให้วันคืนเต็มไปด้วยความสดชื่นรื่นเริงเหมือนกับว่าความรักกำลังจะเข้ามาในชีวิต ซึ่งจะนำความสดชื่นมาให้เช่นกัน และจากบรรยากาศสดชื่นในจดหมายของลอมนีเอง ผู้เขียนได้ให้ลอมอ้างถึงบทกวีบทนี้ นั้น แสดงว่าผู้เขียนได้รับอิทธิพลจากบทกวีบทนี้ว่าธรรมชาติทั้งดวงสามารถสร้างความสดชื่นให้กับจิตใจมนุษย์ได้

ข. คำวาทศาสนา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อธิบายว่า "ศาสนา" หมายถึง "ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปนฝ่ายปรมาตมคือประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปนฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ

จากการศึกษาพบว่า ในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีการอ้างอิงถึงคำสอนทางศาสนาไว้ด้วย เมื่อพิจารณาจากแนวคิดของคำสอนทางศาสนาที่ผู้เขียนอ้างมีความสอดคล้องกับแนวคิดในวรรณกรรมของเขาเป็นอย่างมาก มีรายละเอียดดังนี้

- คำวาทศาสนาคริสต์ ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" พ่อคุยกับลูกสาวในเรื่องความรัก ในขณะที่พ่อกำลังเศร้าที่คนรักมาจากโบ แต่ไม่อยากจะให้ลูกสาวเข้าใจว่าความรักทำให้ทุกข์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น เป็นเพราะตัวพ่อรักไม่เป็นเองจึงเป็นทุกข์ แล้วพ่อก็อธิบายว่ารักอย่างไรไม่ให้ทุกข์ให้ลูกสาวฟังโดยอ้างถึงคำสอนในพระคริสตธรรมความว่า

... "รักแบบที่กว้างออกไปและเป็นรักที่บริสุทธิ์ คือความรักของพระเจ้าที่มีต่อมนุษย์รักแบบนี้ไม่หวังผลใด มีแต่การให้ เป็นเรื่องของวิญญาณ เป็นความรักที่ก่อให้เกิดสุขเป็นอุดมคติและกว้าง"

"เช่นความรักที่เรามีต่อเพื่อนมนุษย์รีเบล่าคะ"

"ใช่ ศาสนาทุกศาสนาสอนให้คนมีความรักแบบนี้...ในพระคริสตธรรมยังกล่าวไว้ว่าความรักนั้นอดทนนานและกระทำคุณให้ ความรักไม่อิจฉา ไม่อวดตัว จองหอง ไม่ได้กระทำสิ่งอันเป็นที่น่าอาย ไม่คิดเห็นแก่ตัวเองฝ่ายเดียว ไม่มีใจ

หงุดหงิด ไม่ช่างจากความผิด ไม่ยินดีในการประพฤติดผิดของเขา และเชื่อในส่วนตัว
 ของเขาอยู่เสมอตลอดเวลาที่มีความหวังอยู่เสมอและเพียรเอาทุกอย่าง เห็นไหม
 คิวีเศษออก เราปฏิบัติได้สักสองสามข้อก็นับว่าน่าชมแล้ว" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล.
 2534 : 218)

พระคริสต์ธรรมภักก์กล่าวถึงความรักที่ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์แก่ผู้ที่มีความรัก หาก
 มนุษย์มีความรัก ดังเช่นที่พระคัมภีร์กล่าวไว้ ความรักจะไม่จากไปอย่างง่ายดายนัก หรือหาก
 แม้ความรักจากไปก็จะไม่ทุกข์ใจมากนัก ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรักใน
 วรรณกรรมของพิบูลศักดิ์เป็นอย่างมาก

- คาวทางศาสนาพุทธ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" แนนมีเพื่อน
 เป็นปลัดหนุ่มไฟแรงชื่อ ศรีภา เขาเป็นปลัดที่หมู่บ้านชายทะเลทางภาคตะวันออก ที่ที่แนนเคย
 เป็นครูสอนหนังสือ เขาเป็นปลัดที่ชื่อตรงไม่เคยยกยอกทรัพย์สินของของราชการ และยังคอย
 สอดส่องผู้ที่กระทำความผิด หรือคอยขัดขวางคนที่คิดจะโกงกินเงินของทางราชการ หรือคบคิดกับ
 พ่อค้าให้ตัดไม้ในป่าได้โดยง่าย ทำให้เขาถูกลอบยิง แต่ก็รอดชีวิตมาได้ เขาเขียนจดหมาย
 เล่าให้แนนฟัง ซึ่งแนนก็เป็นห่วงเขา แต่แนนนึกถึงคำสั่งสอนของศาสนาพุทธที่ว่า

"ความดีนั้นย่อมชนะในที่สุด" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 153)

คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนนำมาอ้างอิงนี้สอนให้มนุษย์พึงกระทำดีทั้งต่อ
 ตนเองและผู้อื่น และถ้ามนุษย์เชื่อมั่นว่าสิ่งที่ตนกระทำเป็นสิ่งที่ดีแล้วให้จงกระทำดีให้ถึงที่สุด
 แม้จะมีอุปสรรคใด ๆ ก็ตามให้กระทำดีเพื่อเอาชนะอุปสรรคให้ได้ แล้วในที่สุดความดีก็จะชนะ
 ในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์นั้น ตัวละครของเขาแทบทุกตัวจะมีความเชื่อและการกระทำที่อุทิศ
 ตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมแม้จะมีอุปสรรคในการกระทำดีจนแทบจะเอาชีวิตไม่รอดก็ตาม
 แต่ตัวละครเหล่านั้นยังยืนยันในสิ่งที่ตนทำเพื่อคนผู้ทุกข์ยากในสังคมเสมอ เพราะเชื่อว่าหาก
 การกระทำที่ตนกระทำเป็นสิ่งดีและมีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแล้ว ความดีที่เขาตั้งใจ
 ทำจะต้องสำเร็จสักวันหนึ่ง

1.1.6 ประสบการณ์จากการฟัง จากการสัมภาษณ์ พิบูลศักดิ์ ละครพลกล่าวว่า ตนชอบฟังเพลงทั้งเพลงไทยและเพลงต่างประเทศเพราะบทเพลงมีเนื้อหาที่สามารถเสนอแนวคิดต่อผู้ฟังได้เช่นเดียวกับวรรณกรรม ผู้วิจัยจึงศึกษาวรรณกรรมของเขาประกอบการสัมภาษณ์ในหัวข้อนี้ พบว่าในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์มีการกล่าวอ้างถึงบทเพลงต่าง ๆ อยู่เสมอเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของบทเพลงที่เขากล่าวอ้าง เราจะเห็นได้ว่าเนื้อหาของบทเพลงเหล่านั้นสอดคล้องกับแนวคิดในวรรณกรรมของเขา ซึ่งแสดงว่าบทเพลงเหล่านั้นเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการเสนอแนวคิดในวรรณกรรมของเขา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. บทเพลงไทย ในนวนิยายเรื่อง "ทูปเขาแสงตะวัน" ในคืนหนึ่งที่ครูมาชามาค้างที่บ้านของลูกศิษย์ชื่อหล้าบุญ นายทุนะพ่อของหล้าบุญถามครูมาชาว่าทำไมอยู่ที่บ้านป่าเมืองเถื่อนอย่างนี้ มันลำบากแ ต่ครูมาชายืนยันว่าชีวิตที่บ้านป่าอย่างนี้ทำให้เขาภูมิใจและเริ่มร้องเพลงขึ้นว่า

"...อย่าดูหมิ่นชาวนาเห็นว่าอับเฉา
มือถือเคียวขันเข้า เกี้ยวข้าวเลี้ยงเราผ่านมา
ชีวิตคนนั้นมีราคา
ต่างกันแต่ชีวิตชาวนา บุชากลิ่นโคลนสาบควาย..."

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 62)

เพลงนี้ชื่อเพลง "กลิ่นโคลนสาบควาย" ของควรรณ สัมบุณยานนท์ เนื้อหาของเพลงคือการเตือนมนุษย์ไม่ให้ดูถูกอาชีพชาวนา เพราะเขาเป็นคนปลูกข้าวให้เรากิน และเชื่อว่าชีวิตมนุษย์นั้นมีคุณค่ากันทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้เขียนในเรื่องของการยกย่องอาชีพการทำงานว่าเป็นการทำงานที่ทำให้มนุษย์มีคุณค่า เพราะทบทวนประโยชน์แก่คนส่วนรวมของสังคมได้มากมาย

ข. บทเพลงต่างประเทศ บทเพลงต่างประเทศที่พินุลศักดิ์อ้างถึง มีทั้งบทเพลงที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้วและบทเพลงที่มีต้นฉบับเป็นภาษาอังกฤษ บทเพลงต่างประเทศที่มีบทบาทต่อแนวคิดในวรรณกรรมของเขา ได้แก่

1. เพลง "wonderfull world" ของ "หลุยส์ อาร์มสตรอง" (Luise Armstrong) ในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ลูกสาวเล่าถึงเพลงโปรดเพลงหนึ่งของพ่อ ที่พ่อชอบเปิดในเวลาที่ยามเย็น นั่นก็เพราะเนื้อหาของเพลงทำให้พ่อเบิกบานได้ เนื้อความของเพลงตอนหนึ่งกล่าวว่า

สี่ส้นแห่งสายรุ้ง เรื่องราวกลางท้องฟ้า
โอ เช่นเดียวกับใบหน้าของผู้คนที่ผ่านพบ
ฉันเห็นมองเพื่อนจับมือกันทุกยามทุกข์สุข
และมอบความรักแก่กัน
ฉันได้ยินเสียงร้องของเด็กน้อย
ฉันเฝ้ามองพวกเขาเจริญเติบโต
ยังมีอะไรอื่น ๆ อีกมากมาย
ที่ฉันยังไม่ได้เรียนรู้

แต่ฉันบอกกับตัวเอง
โลกช่างแสนงดงาม
ใช่ ฉันบอกกับตัวเองว่า
โลกช่างแสนงดงามอะไรเช่นนั้น

(พินุลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 307)

บทเพลงนี้เสนอภาพสังคมที่งดงามผู้คนดูแลเอาใจใส่ได้ถ่มถึงทุกข์สุขของกันและกัน เป็นการมองโลกในแง่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องธรรมชาติของโลกที่เหมาะสมสำหรับ

มนุษย์คือโลกหรือสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้คนที่มีจิตใจงดงาม เบิกบาน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การมองโลกในด้านดีของมนุษย์ จะช่วยให้จิตใจของพวกเขาสงบสุขและงดงามได้

2. เพลง "I have a love" ของ "อาร์ต การ์ฟังกิล" (Art Garfunkel) ในนวนิยายเรื่อง "ห้องสีขาวใต้หลังคา" ในตอนที่ลอมเจอบอกกับชีวา ชีวากำลังทุกข์เศร้ากับการที่คนรักจากไป ลอมบლობใจชีวาว่า

... ต้องโทษตัวเองนะคนอื่น เขาไม่รักเราเพราะเราไม่มีค่าพอที่จะรัก เรากระทำในสิ่งที่ไม่ดี หรืออะไรก็ตาม คุณจะต้องไม่มองในด้านมืดของเธอ มองด้านดีในสิ่งที่เธอกระทำ แล้วคุณจะสบายใจ ไม่เช่นนั้นคุณจะโกรธและเกลียด มันไม่ดีเลยลงท้ายมันสรุปเหมือนเพลงหนึ่งในอัลบั้ม Lefty ของการ์ฟังกิลเลยนะ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 105)

เพลงนี้กล่าวว่า ความรักหากมีพลังมากพอคนสองคนที่รักกันจะไม่มีการโกหกและไม่กระทำผิดต่อกัน หากแม้ความรักต้องจากไปนั้นแสดงว่า ความรักนั้นไม่มีพลังพอที่จะทำเป็นคนสองคนรักกันต่อไปได้ และการที่อีกคนหนึ่งจากไปก็ไม่ถือว่าการจากนั้นเป็นความผิด เป็นเสรีภาพทางความรักของมนุษย์ที่มีสิทธิ์กระทำได้ ซึ่งผู้เขียนอ้างอิงถึงเพลงนี้เพื่อให้ลอมบლობใจชีวาให้คลายจากความเศร้าและให้เข้าใจในความรักมากขึ้นจะได้ไม่เป็นทุกข์เมื่อความรักจากไป ถ้าเข้าใจได้อย่างที่ลอมอธิบายความทุกข์นั้นใจจะผ่อนคลายลงเอง

3. เพลง "Just the way you are" ของ "บิลลี โจเอล" (Billy Joel) ในนวนิยายเรื่อง "ซูมาน" ซูมานได้ยินเสียงผิวปากลอยมาตามลมในคืนที่ฝนตก ที่เธอคิดถึงอยู่กับประตึใจ เธอว่าเสียงผิวปากเพราะเหมือนเพลงหนึ่งของ บิลลี โจเอล ประตึใจเองก็ฟังเพลงของบิลลี โจเอล แต่เขาชอบเพลง Just the way you are มากกว่า

ชื่อเพลง Just the way you are แปลว่า "เป็นอย่างที่คุณเป็น" แนวคิดหลักของเพลงคือมนุษย์ควรจะเป็นในสิ่งที่ตนเองเป็น และความรักของมนุษย์ก็เช่นกัน ควรรักมนุษย์อีกคนหนึ่งอย่างที่เขาเป็นตัวของเขาเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในวรรณกรรมของพิบูล

ศักดิ์ในเรื่องความรัก ที่ว่าความรักที่มนุษย์มีต่อกันจะเป็นสุขได้อย่างแท้จริง เมื่อมนุษย์รู้จักที่จะรักผู้อื่นในสิ่งที่เขาเป็น ไม่พยายามรักเขาอย่างที่เราอยากจะทำให้เป็นไปตามใจเรา ซึ่งนั่นไม่ใช่ความรักที่จะนำความสุขมาสู่มนุษย์ได้

4. เพลง "บังคลาเทศ" ของ "จอร์จ แฮริสัน" (George Harison) ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" แนนกับน้อยมากินอาหารในร้านอาหารแห่งหนึ่งและบังเอิญเจอเพื่อนของแนน ชื่ออากิวัดด์ เขาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ใหญ่ฉบับหนึ่ง ทั้งสามคนคุยกันในเรื่องปัญหาสังคมเกี่ยวกับความมั่งมีที่มากเกินไปของคนรวย และความไม่มีมากเกินไปของคนจนในขณะกำลังสนทนากันคนตรีนร้านก็เล่นเพลง "บังคลาเทศ" ขึ้นมา ทั้งสามหยุดฟังในขณะเดียวกับที่ชายคนหนึ่งพร้อมภรรยาในชุดที่หรูหราเดินเข้ามาในร้าน แนนมีความคิดว่ามันเป็นภาพที่ขัดกับเนื้อเพลงนี้เหลือเกิน เพลงนี้ว่า

บังคลาเทศ บังคลาเทศ

พวกคุณอย่าได้หันหน้าหนี

แต่จงช่วยเหลือกัน

เพื่อนของฉันได้มาเยี่ยมเยือนฉัน

พร้อมกับบรอยเศร้ายศกานดวงตา

"ประชาชนในประเทศของฉันกำลังจะอดตาย" เขาบอกฉัน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 40)

แนวคิดของเพลงนี้ต้องการให้มนุษย์ในโลกนี้ช่วยเหลือมนุษย์ซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องมนุษยนิยมสังคมของพิบูลศักดิ์ ที่ว่าสังคมทั้งงดงามและสงบสุขควรประกอบไปด้วยมนุษยนิยมสังคมที่รู้จักช่วยเหลือ และอาหารในความเดือดร้อนของผู้อื่น ไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นที่รู้จักกับเราหรือไม่ก็ตาม ให้ถือว่าเขาเป็นเพื่อนเราเช่นกัน เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมา เป็นเพื่อนร่วมโลกด้วยกัน

1.2 สภาพสังคม จากการศึกษาสภาพสังคมจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างและลักษณะของสังคมในด้านต่าง ๆ ปรากฏว่ามีบทบาทต่อแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ดังนี้

1.2.1 การเมืองการปกครอง มนุษย์ในสังคมไทยทุกคนอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่สามารถกำหนดสิทธิและหน้าที่ของมนุษย์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข การเมืองการปกครองจึงมีบทบาทสำคัญต่อผู้อยู่ใต้การปกครอง พิบูลศักดิ์ เป็นนักเขียนที่มีชีวิตอยู่ในช่วงที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยได้ไม่นาน ทำให้การปกครองระบอบนี้ยังไม่สมบูรณ์นัก ดังที่สมเจตน์ แสงคำ ณ เวียงกาฬ (2537 : 14-15) อธิบายว่า ภายหลัง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจาก "ระบอบราชาธิปไตย" เป็น "ประชาธิปไตย" ทว่าสภาพความเป็นจริง การปกครองภายหลังปัดจกแล้วกลับตกอยู่ในรูปแบบที่เป็นคนาธิปไตยหรือเผด็จการเสียส่วนมากปัญหาที่เกิดขึ้น คือ จากเดิมที่ระบอบราชาธิปไตยยังเป็นการปกครองที่ผูกใจอยู่ในสังคมระบบเจ้าขุนมูลนายยังทรงอิทธิพลนั้น เสนาบดีและข้าราชการทั้งหลายทบทวนที่ในฐานะผู้แทนพระมหากษัตริย์ ครั้นเมื่อเปลี่ยนการปกครอง หัวใจหลักคือความต้องการที่จะโอนอำนาจทั้งหลายให้กับประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมทางการเมืองอันเป็นการถ่วงดุลย์อำนาจทางการเมืองแต่จุดนี้ไม่ได้มีขึ้นในสังคมไทยโดยภายหลังปี 2475 จึงเป็นเหตุให้ระบอบราชการเป็นระบบที่ใหญ่โตและทรงอิทธิพลมากที่สุดในสังคมไทย และไม่มีองค์กรใดสามารถถ่วงดุลย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรของราชการแผ่ขยายอำนาจไปทั่วประเทศสามารถขู่ถูกขู่ผิดให้คนหนึ่งคนใดในสังคมได้โดยไม่มีสิทธิต่อรอง สังคมทางการเมืองของไทยจึงเป็นสังคมที่ขาดดุลยภาพมาโดยตลอดเพราะภาพ รวมแล้วประชาชนคนธรรมดาที่ไม่มีเงินไม่มีอำนาจก็หมดสิทธิต่อรองอำนาจทั้งหลายของรัฐ

การที่การเมืองการปกครองของไทยมีลักษณะของเผด็จการแฝงอยู่ในระบอบราชการเช่นนี้ ทำให้ประชาชนที่อยู่ใต้การปกครองของรัฐหรือราชการได้รับการปฏิบัติจากบุคคลของรัฐหรือองค์กรต่าง ๆ ทางสังคมไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะประชาชนที่ไม่มีเงินดูเหมือนไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับคนที่มีเงินที่มีสิทธิ์ใช้ประโยชน์จากการบริการของรัฐมากกว่า ภาพ

โดยรวมของการเมืองการปกครองของไทยมีลักษณะเช่นนี้ ทำให้พิบูลศักดิ์ ละครพล สะท้อนภาพการเมืองการปกครองของไทยไว้นวนวรรณกรรม แต่ไม่ได้มีแนวคิดที่สอดคล้องหรือเห็นด้วยกับการที่อำนาจทั้งหลายที่ขึ้นอยู่กับระบอบราชการ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อคนมีเงินอีกทอดหนึ่ง เขากลับสอดแทรกแนวคิดที่ว่า ประชาชนทุกคนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ของสรรพสิ่งอันสังคมนี้อย่างเท่าเทียมกัน ผู้เขียนได้เสนอภาพ การกดขี่ประชาชนที่มาจากรัฐ แต่ตัวละครที่ผู้เขียนเสนอมิใช่ประชาชนที่ยอมจำนนต่อการถูกกดขี่จากรัฐหรือนายทุนผู้มีอำนาจเงินทั้งหลาย พวกเขากลับพร้อมที่จะลุกขึ้นต่อสู้กับ อำนาจอันไม่ชอบธรรมเหล่านั้นทุกตัว ในเรื่องสั้นเรื่อง "อุดมการณ์ปากกระบอกปืน" "ชีวา" หัวหน้าคนงานของบริษัทแห่งหนึ่งได้ไปร้องเรียนกับกรมแรงงาน เรื่องที่เจ้าของบริษัท ไม่รับผิดชอบออกค่ารักษาพยาบาลและค่าชดเชยให้กับคนงานคนหนึ่ง ที่ประสบอุบัติเหตุในระหว่างการทำงานจนกระทั่งขาขาด ไม่สามารถทำงานหาเงินเลี้ยงลูกเมียของตนได้ต่อไป ชีวาเป็นหัวหน้าในการนัดหยุดงานเพื่อขอขึ้นค่าแรง เนื่องจากเจ้าของบริษัทจ่ายค่าแรงน้อยจนเกินไป เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ชีวา โศกตามมาจากพวกของเจ้าของบริษัท และจับเขาได้ในวันหนึ่ง พวกนั้นทำร้ายร่างกายและขู่จะฆ่าหากเขาไม่ยอมเลิกล้มการเรียกร้องดังกล่าว แต่ชีวากลับตอบว่า

"ไม่มีทางแน่ ๆ ถึงกันจะตายไป พวกนั้นก็ยังมีอยู่ เขาไม่ยอม เขาต้องไม่ยอม"
(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 37)

ผู้เขียนได้เสนอตัวอย่าง การปกครองคนงานของบริษัทแห่งหนึ่งที่ไม่ดูแลคนงานของตน และเมื่อคนได้การปกครองลุกขึ้นเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ของตน เขากลับถูกอำนาจมืดจากเจ้าของบริษัทโดยการส่งคนมาทำร้ายเขา แต่แม้เขาจะถูกทำร้ายจนเกือบตาย เขาก็ยืนยันว่าสิ่งที่เขาทำเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่มนุษย์ควรจะได้รับสิทธิอันพึงมีพึงชอบของตน เพราะพวกเขาทำงานให้บริษัทดำเนินกิจการไปได้ ผู้เขียนยังให้ชีวายืนยันต่อการต่อสู้ครั้งนี้ว่าถ้าฆ่าเขาตายแล้วคิดว่าจะยุติการเรียกร้องความชอบธรรมครั้งนี้ได้นั้นไม่จริง ถึงเขาจะตายไปหนึ่งคนแต่คนอื่น ๆ ที่พร้อมจะต่อสู้เช่นเขายังมีอยู่

ในเรื่องสั้นเรื่อง "นักปฏิวัติน้อย" ลูกสาวเล่าเรื่องพ่อของเธอที่เป็นครูในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง เขาถูกครูใหญ่ขอร้องให้ช่วยเหลือเด็กคนหนึ่งที่เกิดจากร้านไม่สนใจเรียนให้สอบผ่านเลื่อนชั้นได้เพราะเด็กคนนี้เป็นลูกคนมีเงินที่อุปถัมภ์โรงเรียนอยู่ แต่เขาไม่ยอมทำตาม

เพราะเป็นสิ่งที่ผิดเป็นการเอาเปรียบเด็กคนอื่นในท้องที่ตั้งใจเรียนด้วยความขยัน ในที่สุดพ่อของเธอก็ถูกย้ายและถูกลอบยิงตาย ก่อนสิ้นใจพ่อพูดกับเธอว่า

... "ลูกหญิงของพ่อ พ่อไม่ได้สร้างลูกมาเพื่อร้องไห้ คนจริงเท่านั้นที่จะมีชีวิตอยู่ได้ และตายลงอย่างมีเกียรติ ลูกอย่าร้องขอความเห็นใจจากใครเลย เพราะเท่ากับลูกขายเกียรติยศของลูกเอง การทกลั้นนั้นเป็นธรรมชาติของคน แต่คนที่ทกล้มแล้วเขาไม่ร้องไห้ก็เป็นเรื่องยิ่งใหญ่" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 76-77)

พ่อสอนลูกสาวไม่ให้ยอมแพ้ต่อความอยุติธรรมจากผู้มีอำนาจ เพราะเกิดเป็นมนุษย์ควรมีชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี หากแม้การกระทำใดที่รู้ว่าเป็นสิ่งผิดแม้จะมีคำสั่งจากผู้มีอำนาจก็ไม่ควรกระทำตาม ควรยึดมั่นในความถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งลูกสาวก็ได้ทำตามที่พ่อบอก เธอเองก็มีอาชีพเป็นครู และอยู่ในโรงเรียนที่มีครูใหญ่ที่เห็นแก่เงินมากกว่าความถูกต้องซึ่งเธอไม่เห็นด้วย และได้ต่อสู้เช่นเดียวกัน แม้ผู้เขียนจะมีได้สรุปว่าเธอต่อสู้แล้วได้ชัยชนะหรือไม่ แต่ผู้เขียนจบว่าแม้พ่อจะต้องตายเพราะการต่อสู้กับอำนาจของระบบแต่เธอก็ไม่กลัวเธอเชื่อในสิ่งที่พ่อสอนและต่อสู้เช่นเดียวกับที่พ่อเธอทำ

ในบทกวีชื่อ "กาสรวาลสยาม" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหย้า" ได้กล่าวถึงสภาพของสังคมที่ประชาชนในชนบทไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐ และผลประโยชน์ที่ประชาชนทุกคนในประเทศควรจะได้รับอย่างเท่าเทียมกันก็ไปตกอยู่กับคนรวยมากกว่าคนจน

กฎหมายล้นเพื่อเมือง
บ้านนอกคอกคักดาน
กฎหมายป่าชุมชน
สหกรณ์เกษตรนั้น
ภาษีพวกเขาเสีย
สงเสริมกันอื้อซ่า

ได้รุ่งเรืองอำเภอพาร
บ่ ต้องเอื้อช่วยเหลื่อมมัน
เมื่อไพร่ดลตั้งจริงผัน
เมื่อไพร่เอื้อเพื่อชาวนา
แต่ดอกเบี้ยแพงหนักหนา
คือเป็นทาสรัฐบาล...

คนยากจะหลาagma	แลผืนฟ้าจะไหม้ไฟ
แสนจนร่อยล้านใจ	จะผืนภเป็นหนึ่งนา
ที่ขัดประวัติศาสตร์	ทรราชจักรจา
เมื่อผู้ถูกกระทำ	ได้ลั่นหมดความอดทน
มือเปล่าจะเช่นเป็น	ขึ้นหยัดยืนด้วยตัวตน
ศักดิ์ศรีเสรีชน	จะผจาดประกาศไกร
คือคน บ่ ำไขควาย	สนตะพายอยู่ร่ำไป
เพื่อยุติธรรมไท	ยอม บ่ ท้อเข้าต่อกร

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 164-165)

ผู้เขียนได้เสนอภาพความมีอำนาจของระบบราชการที่เป็นผู้ออกกฎหมาย แต่ไม่ใช่กฎหมายที่เอื้อประโยชน์กับชาวบ้านในชนบท กลับเป็นกฎหมายที่เอื้อประโยชน์แก่คนมีเงินที่อยู่ในเมืองมากกว่า เช่นการส่งเสริมสหกรณ์การเกษตรให้ชาวนากู้เงินไปลงทุนทำการเกษตรนั้น ชาวนาต้องเสียดอกเบี้ยแพง บางครั้งการทำการเกษตรไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรทำให้ไม่มีเงินต้นมาใช้หนี้ ก็ต้องเสียดอกเบี้ยร่ำไป กลายเป็นทาสของรัฐบาลจนอาจต้องใช้น้ำไปชั่วชีวิตได้ ในตอนท้ายของบทกวีนี้ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดว่าหากคนจนหรือชาวบ้านในชนบทเหล่านี้ได้รับความยุติธรรมมาก ๆ เข้า สักวันหนึ่งพวกเขาจะลุกขึ้นต่อสู้กับอำนาจของระบบบ้าง เพราะพวกเขามีสิทธิ์มีศักดิ์ศรี มีเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ ที่จะได้รับความเป็นเทียมจากรัฐบาลเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เพราะความอดทนของคนเรามีวันสิ้นสุดผู้เขียนได้เสนอแนวคิดนี้ด้วยน้ำเสียงที่กล่าวเตือนผู้มีอำนาจทั้งหลายที่ได้กระทำการเอาเปรียบผู้อื่น ไม่มีมนุษย์คนไหนจะยอมมาให้อำนาจเปรียบหรือถูกกดขี่ด้วยอำนาจที่ยิ่งใหญ่แค่ไหนก็ตามตลอดไปได้ สักวันหนึ่งพวกเขาจะรวมตัวกันเรียกร้องในสิทธิแห่งความเป็นประชาชนภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยบ้าง หากไม่ยอมให้มีการต่อสู้ที่อาจจะบานปลายไปถึงการเสียเลือดเนื้อก็ควรจะปฏิบัติต่อประชาชนทุกคนด้วยความเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอันได้แก่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของผู้เขียนเช่นกัน วงศ์ไหม เมืองล้านนา (2537 : 17-107) อธิบายว่า ต้นเดือนตุลาคม พ.ศ.2516 นักศึกษาประชาชนกลุ่มที่มีความคิดก้าวหน้าสนใจปัญหาบ้านเมือง จำนวน 100 คน ได้ร่วมกันลงชื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญและการปกครองระบอบประชาธิปไตยจากรัฐบาลเผด็จการทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศ จารุเสถียร วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ได้ร่วมกันลุกขึ้นต่อสู้ต่อต้านการสลายการชุมนุมด้วยวิธีการอันป่าเถื่อนของรัฐบาลเผด็จการ ถนอม-ประภาส จนเย็นวันนั้น จอมพลถนอม กิตติขจร ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ปัญหาที่ถูกกดทับไว้นาน ลังคมก็ปะทุขึ้นมา เช่น ปัญหาการเรียกร้องค่าแรงขั้นต่ำ ปัญหาการเรียกร้องความเป็นธรรมของชาวนาชาวนไร่ เป็นต้น ต่อมา จอมพลถนอม และประภาส กลับเข้าประเทศทำให้กระแสการคัดค้านทรราชสูงขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทางราชการเองก็ออกข่าวใส่ร้ายนักศึกษาและประชาชนบางกลุ่มที่พยายามต่อสู้และขัดแย้งกับรัฐบาลว่ามีความคิดอันเป็นคอมมิวนิสต์ สร้างความสับสนแก่ประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนพวักศึกษาที่ออกไปทำงานกับชาวบ้านตามชนบทที่มีแนวคิดคัดค้านกับรัฐบาลก็โดนกล่าวหาด้วยเช่นเดียวกัน จนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 การกวาดล้างคนที่มีปราชญ์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็เกิดขึ้น หลังเหตุการณ์นั้นผู้นำนักศึกษาหลายคนต้องหนีเข้าป่าบ้าง ต้องเลิกล้มเกี่ยวกับการเมืองไปบ้าง

เหตุการณ์ทางการเมืองนี้ผู้เขียนมิได้สะท้อนเหตุการณ์นี้ทั้งหมดในงานเขียนของตน แต่ได้หยิบยกส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ ได้แก่ การกล่าวโจมตีของรัฐบาลที่กล่าวหานักศึกษาหรือครูตามโรงเรียนในชนบทที่มีแนวคิดแปลกแหวกแนว โดยสอนในเรื่องเสรีภาพของมนุษย์แก่นักเรียน และแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับการปกครองในลักษณะเผด็จการของรัฐ โดยเสนอว่ารัฐนั้นควรที่จะปกครองประเทศด้วยระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่เผด็จการ บุคคลเหล่านี้ อันได้แก่ ครูและนักศึกษา จึงถูกกล่าวหาว่ามีความคิดอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งลักษณะการเขียนแบบนี้ได้ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง "เราจากกันและลืมหูลิ้นเสียตรงนี้" ในเรื่องนี้ "สันติ" ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น ฉลาดขึ้นแต่เขาถูกทางการตามล่าตัวในข้อหาคอมมิวนิสต์ เพราะทางการกลัวว่าเมื่อชาวบ้านฉลาดขึ้นแล้ว จะเอา

เปรียบได้ยาก จึงกำจัดคนที่เข้าไปเป็นผู้นำทางความคิดชาวบ้านด้วยการตั้งข้อหาคอมมิวนิสต์ให้ แม้สันติจะถูกทางการล่าตัว แต่เขาก็ไม่หวั่นเกรง ยังคงทำงานอยู่กับชาวบ้านต่อไปแม้จะโดนกลั่นแกล้งให้เขาผิดใจกับชาวบ้าน แต่เขาก็ไม่ได้หวั่นไหวในการกลั่นแกล้งนั้นจนเลิกล้มการทำงานไป และในเรื่องสั้นเรื่อง "เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว" ตัวละครเอกของเรื่อง มีอาชีพเป็นครูกับเพื่อนครูอีกคน ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เพียงเพราะเขาสอนศิลปะและแนะนำวิธีเขียนใบเสนอการเมืองให้กับเด็กไปแสดงนิทรรศการ และมีข่าวลือไปในทางที่ไม่ดีเกี่ยวกับตัวเขาและเพื่อนมากมาย จนเพื่อนเขาทนไม่ได้ลาออกไปในที่สุด ทั้งที่การป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นเพียงโครงการ ก.อ.ร.น.ม. ที่ต้องการงบประมาณเพิ่มขึ้นโดยรัฐบาลว่าถ้าไม่ทำทั้งๆ มาก ๆ ชาติสิ้นคลอนแน่ ๆ เพราะจะเอางบมาปราบคอมมิวนิสต์ตามที่ต่าง ๆ วิธีการทำงานก็คือปลุกปั่นให้ชาวบ้านระแวงสงสัยกันเองจนเกิดความแตกแยกซึ่งตัวละครเอกไม่เห็นด้วย และถ้าเขาลาออกไปเพราะข้อกล่าวหานี้ คนก็จะว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์จริง ๆ ตามข้อกล่าวหาทั้งที่บางคนยังไม่รู้ความหมายที่แท้จริงเลยว่าคอมมิวนิสต์คืออะไร ในเมื่อเขาไม่ได้มีชีวิตเพื่อเป็นในสิ่งที่คนอื่นบอก เขาจึงไม่ลาออกอย่างที่เพื่อนเขาทำ เขายังเป็นครูท่ามกลางข้อกล่าวหาและกระเทือนหน้าที่ของตนต่อไป

แม้สถานการณ์ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ จะเป็นสถานการณ์ที่มีความรุนแรงและการต่อสู้ด้วยอาวุธเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ตัวละครของเขากลับต่อสู้ด้วยวิธีที่สันติ ด้วยการไม่หวั่นไหวกับข้อกล่าวหา และกระเทือนหน้าที่ของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการต่อสู้ที่น่าจะได้ผลดีแม้จะเห็นผลช้าและนาน แต่ความสูญเสียชีวิตและผู้คนจะไม่เกิดขึ้นจากการต่อสู้เช่นนี้

1.2.2 การศึกษา สถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม เพราะมนุษย์ทุกคนต้องผ่านระบบการศึกษา สถาบันนี้จึงมีบทบาทต่อจิตใจและการกระทำของมนุษย์ พิบูลศักดิ์ละครพล เคยเป็นเด็กที่ผ่านระบบการศึกษาและเมื่อโตขึ้นเขาเคยประกอบอาชีพเป็นครู ซึ่งทำให้มองเห็นสภาพการจัดการศึกษาของไทยอย่างใกล้ชิด ซึ่งเขาได้พบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ดังที่ประเวศ วะสี (2537 : 31-33) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนของไทยในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยเป็นการศึกษาที่สร้างความอ่อนแอ

ทางสติปัญญาหรือสร้างคนที่พิการทางปัญญาและทำลายศักยภาพในการเรียนรู้ เราสร้างคนที่ขาดความรู้ ไม่รู้ความจริง คิดไม่เป็น ทำอะไรไม่เป็น ขาดความรักในหัวใจไม่มีฉันทะและขาดความสามารถในการสร้างความรู้ ไม่มีความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะการศึกษาของเราเน้นที่การถ่ายทอดเนื้อหาในห้องเรียนและการท่องจำจากตำราเป็นใหญ่ ผู้เรียนขาดประสบการณ์และการศึกษาจากความเป็นจริงรอบตัวทั้งใกล้และไกลการเรียนไม่เน้นวิธีคิด จึงขาดวิจาร์ญาณว่าอะไรจริงอะไรไม่จริง และนำประสบการณ์หรือข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นปัญหาที่สูงขึ้น การศึกษาไทยเป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดและทุกข์ทรมานให้แก่ผู้เรียนอย่างมากและยากที่จะหาการศึกษาในประเทศใดเปรียบเทียบได้

อภิชัย พันธเสน (2536 : 34-35) กล่าวว่า หลักสูตรการเรียนการสอนของประเทศไทยส่วนมากไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชนบท เด็กที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนในชนบท ก็จะพบว่าไม่เข้าหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ทักษะที่ได้รับจากระบบโรงเรียนนั้นไม่ค่อยมีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่

ผู้เขียนได้สะท้อนลักษณะการศึกษาที่ก่อให้เกิดปัญหาเหล่านี้ไว้ว่าในวรรณกรรม พร้อมทั้งสอดแทรกแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาที่มีผลต่อมนุษย์ทุกคนที่ต้องผ่านระบบการศึกษาและข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาการศึกษาไว้ด้วย ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" มาวิ ลูกชายคนเดียวของพรานป่าคนหนึ่งหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง ถูกส่งไปเข้าโรงเรียนในเมือง เมื่อเขาจบการศึกษาภาคบังคับ เขาเป็นเด็กเรียนเก่ง ครูอาจารย์ในโรงเรียนจึงสนับสนุนให้เขาไปเรียนต่อชั้นมัธยมที่ตัวอำเภอ มาวิยอมไปเรียนต่อทั้ง ๆ ที่อยากกลับไปอยู่บ้านมากกว่า ยิ่งเมื่อเขาเข้าโรงเรียนในตัวอำเภอต้องอยู่ประจำที่โรงเรียน ซึ่งมีกฎเกณฑ์มากมาย ทั้งในและนอกเวลาเรียน ทำให้เขาอึดอัดและรู้ว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนล้าหลัง โรงเรียนไม่ได้ให้อะไรใหม่แก่เขาเลย สู้เขากลับไปอยู่บ้านป่าดีกว่า ป่ายังให้อะไรกับชีวิตเขาได้มากกว่าโรงเรียน โรงเรียนที่มาวิเรียนมีปัญหาที่ก่อให้มาวิและเพื่อน ๆ รู้สึกเป็นทุกข์มากมาย เช่น เนื้อหาวิชาเรียนที่ยากเกินไป ผู้เรียนไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไรในชีวิตประจำวันได้ ระเบียบวินัยในห้องเรียนที่เต็มไปด้วยคำสั่งห้าม ซึ่งมาวิและเพื่อน ๆ สงสัยเหลือเกินว่าทำไมจึงจำกัดเสรีภาพพวกเขามากเช่นนี้ถ้าเขาไม่ต้องมาอยู่ประจำที่โรงเรียน เขาคงมีอิสระมากกว่านี้ นอกจากนี้ผู้เขียนยังตั้งคำถามเกี่ยวกับจุดหมายปลายทางในการ

ศึกษาเล่าเรียนของมนุษย์โดยผ่านตัวละครที่ชื่อ "มาวิ" เมื่อคราวที่ครูได้พูดกับเขาในเรื่อง การเรียนต่อชั้นมัธยม เขาจึงถามครูว่า

... "เรียนเป็นอะไรครับ..." มาวิถามชื่อ ๆ...

"ก็..." ครูรู้สึกจะหาคำตอบยากเย็น "ก็เรียนเพื่อให้ตัวเราฉลาดขึ้นใจเป็น อะไรก็ได้ที่เราอยากเป็น เมื่อจบออกมา..."

"กว่าจะจบนานไหมครับ..." มาวิอยากรู้อะไรจริงจัง ตาเขาจึงครูไม่กระพริบ

"ไม่นานหรอก ห้า-หกปี..." ครูตอบไม่ได้มเสีย

"อ้อ จบมาก็เป็นอะไรเลยใช่ไหมครับ" ตอนนั้นรู้สึกว่ามีมาวิจะเป็นฝ่ายชักครู ของเขาเสียแล้ว

"บางอย่างก็เป็นเลย บางอย่างก็ต้องเรียนต่อไปอีก" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล . 2530 : 97)

ผู้เขียนแสดงความสงสัยผ่านคำถามชื่อ ๆ ของมาวิว่าที่ทุกคนสนับสนุนให้เขาเรียน ต่อนั้นเขาจะเรียนเป็นอะไร แล้วเมื่อได้คำตอบจากครูเขาก็น่าถามต่ออีกว่าเมื่อจบชั้นมัธยม ที่ต้องใช้เวลาเรียนนานถึง 5 หรือ 6 ปี ก็ยังไม่ได้เป็นอะไร ก็ต้องเรียนต่อไปอีกถึงจะเป็น อะไรที่ตนอยากเป็นได้ ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนไม่มีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจน ที่จะทำให้นักเรียนได้เป็นในสิ่งที่ตนเองต้องการเป็นได้ ผู้เขียนได้ให้มาวิตัดสินใจไป เรียนต่อตามที่ครูแนะนำแต่เมื่อเขาได้เข้าไปเรียนแล้ว เขาก็พบปัญหาเหมือนที่เคยพบมา และ ยิ่งมากกว่าด้วยซ้ำ เขาจึงหนีกลับบ้านในที่สุดแม้จะยังไม่จบการศึกษาก็ตาม เป็นการแก้ปัญหา ที่ผู้เขียนเสนอแนะว่าหากโรงเรียนยังไม่สามารถปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนและสร้าง ความสุขให้กับผู้เรียนได้การศึกษาก็ไม่จำเป็นสำหรับมนุษย์ มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากอื่นที่ไม่ใช่โรงเรียนได้

ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาสอนหนังสือที่โรงเรียนในหมู่บ้าน กลางหุบเขาแห่งหนึ่ง เขาพบว่าหลักสูตรในเนื้อหาวิชาที่ทางการกำหนดให้นักเรียนทุกคนใน ประเทศเรียน ไม่เหมาะสมกับเด็กในชนบทที่เขาสอน และการบังคับให้นักเรียนพูดภาษา

กลางในโรงเรียนไม่ได้ช่วยให้การเรียนการสอนเกิดประสิทธิผลมากนัก ครูมาซาจึงแก้ปัญหาเหล่านี้โดยการคิดแปลงเนื้อหาให้เข้ากับเด็กที่เขาสอนและสร้างบรรยากาศความสนุกสนานในห้องเรียนทำให้เด็กเรียนอยากมาเรียนหนังสือ ผู้เขียนได้เสนอภาพการจัดการศึกษาที่ได้ประสิทธิผลผ่านโรงเรียนในนวนิยายเรื่องนี้ว่า

... หล้าบุชอบครู เพราะครูสอนเราด้วยอารมณ์ดี ตั้งแต่ครูย้ายมาสอนห้องเรา ห้องเรามีแต่เสียงหัวเราะอยู่เสมอ ไม่เหมือนห้องอื่น ๆ ที่ครูเอาแต่ตะโกน และเอาไม้ฟาดกระดานปัง ๆ และหวดหัวนักเรียน ตั้งแต่วันนั้นมาเราก็เริ่มอ่านหนังสือแตก อ่านคำใหม่ ๆ ได้คล่องและมีเพลงใหม่ ๆ ร้องไม่ขาด "ข้าวคอยฝน" "คนกับควาย" และเพลงหมู่บ้านห้วยคำเชิง ที่ครูแต่งขึ้นถึงสองเพลง พวกหนุ่มสาวในหมู่บ้านก็นำเอาไปร้องกัน การมาโรงเรียนดูเป็นของสนุก ใคร ๆ ก็อยากมาโรงเรียน หนุ่มสาวก็เหมือนกัน เด็ก ๆ ยิ่งตั้งแต่ไก่โห่กินข้าวเสร็จก็ไม่ต้องรอใครหยิบหนังสือมาโรงเรียนทันที เวลากลางวันทุกบ้านมีแต่เสียงเด็กอ่านหนังสือเจื้อยแจ้ว จนพ่อแม่ที่อยากจนทั้งหลายพากันบ่นที่ลูก "ก๊อ กไฟ" (จุดไฟ) กันดึก ๆ ตื่น ๆ เพราะเหตุที่นั่นแหละ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 56)

ผู้เขียนเสนอภาพการเรียนการสอนที่สามารถสร้างความสุขให้กับผู้เรียนได้ โดยครูผู้สอนเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี สอนด้วยอารมณ์ที่ดี ผู้เรียนก็จะอยากเรียน การเรียนการสอนจะบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่หลักสูตรกำหนดได้เป็นอย่างดี

1.2.3 การอพยพย้ายถิ่น สภาพของสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลง ที่ศัพท์ทางสังคมเรียกว่า "การเคลื่อนที่ทางสังคม" ซึ่งมีการเคลื่อนที่ของประชากรในชนบทเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองมากขึ้น ดังที่เสาวภา พรสิริพงษ์ และ อภิญญา บัวสรวง (2537 : 18-21) ได้กล่าวว่า นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายดังกล่าวได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยดึงเอาทรัพยากรทุกอย่างเข้าสู่เมืองหลวงตั้งแต่ปัจจัยการผลิต

ผลผลิตและทรัพยากรมนุษย์ได้ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาหนี้สินการสูญเสียที่ทำกินของเกษตรกร จนกระทั่งต้องละทิ้งหมู่บ้านเข้ามาขายแรงงานในเมืองหลวง อันนำไปสู่การแตกสลายของชุมชนและครอบครัว ในปัจจุบันการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทเข้าสู่เมืองมีอัตราการเพิ่มสูงขึ้น การย้ายถิ่นเข้าเมืองได้ก่อให้เกิดปัญหาความกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น

ขณะที่กระแสสังคมมีลักษณะการเคลื่อนที่เช่นนี้ทำให้ พิบูลศักดิ์ ละครพล เสนอแนวคิดและแนะแนวทางให้กับมนุษย์ในสังคมในลักษณะที่กลับกันคือมนุษย์ควรละทิ้งเมืองออกสู่ชนบทซึ่งเป็นสถานที่ที่น่าอยู่และสามารถสร้างความสุขให้กับมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ตัวละครของเขาทุกตัวจึงไม่มีใครที่อพยพโยกย้ายจากชนบทมาสู่เมืองใหญ่เพื่อชีวิตที่ดีกว่าเลย แต่พวกเขาจะลาจากเมืองและมุ่งหน้าออกไปทำงานพัฒนาชนบทกัน และเสนอภาพสังคมชนบทที่งดงามเหมาะสำหรับการอยู่อาศัยของมนุษย์ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ตอนต้นเรื่องผู้เขียนเริ่มเรื่องด้วยการให้แนทจำเป็นต้องลาออกจากอาชีพครูในโรงเรียนเล็ก ๆ ที่เกาะแห่งหนึ่งเดินทางเข้ามาทำงานเป็นบรรณาธิการหนังสือเล่มหนึ่งในกรุงเทพฯ และตลอดทั้งเรื่องต่อการตัดสินใจครั้งนี้ของแนท เขาถามตัวเองตลอดเวลาว่าเขาทำในสิ่งที่ถูกแล้วหรือ เขามีชีวิตอยู่ในเมืองอย่างมีความสุขแม้จะได้อยู่ใกล้คนที่เขารัก จนในที่สุดผู้เขียนให้แนทพาน้อยคนรักลาจากเมืองออกไปทำงานในชนบทกันสองคน ในวันที่เดินทางเขาทั้งสองมีความสุขกับการตัดสินใจครั้งนี้มาก ในตอนที่แนทเจอกับดวงพรเพื่อนรุ่นพี่ที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ แต่เธอมักหาโอกาสไปต่างจังหวัดเสมอ เธอพูดว่า

... "แนทเริ่มเข้ามาติดกับเหมือนพี่อีกคนแล้ว อยู่ในที่ทำงานไม่เห็นเดือนเห็นตะวัน ชีวิตซ้ำซากจำเจ พี่ไม่ไหวหรอก ถ้าไม่ได้ไปไหนมาไหนเสียบ้าง วันหยุดหรือไม่หยุด มีโอกาสพี่ก็เฝ้าไปเรื่อย ชีวิตเรานี้มันต้องงำให้คุ้ม ไม่ใช่จับจ่ายอยู่แต่งงาน ๆ ๆ พี่ไม่เข้าใจเลย ทำไมแนทถึงทิ้งชีวิตอิสระอย่างนั้นมาได้ อยู่ชนบทนะดีแล้ว ชีวิตไม่อึดอัดคับแคบ อากาศก็ดี ผู้คนก็พอเข้าออกเข้าใจกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่เหมือนชีวิตที่นี่" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 72-73)

ผู้เขียนได้เปรียบเทียบชีวิตในเมืองกับชนบท เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจว่าชนบทนั้นเป็นที่ที่น่าอยู่ เหมาะสำหรับชีวิตมนุษย์ เป็นชีวิตที่อิสระอากาศดีแก่สุขภาพกายของมนุษย์ สังคมมนุษย์ก็มีลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกันได้ ไม่เหมือนคนในเมืองที่ไม่มีการช่วยเหลือกันมีแต่ต่างใช้ชีวิตของคนกันไปไม่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยไม่จำเป็น มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในเมืองจึงมีชีวิตอยู่อย่างเป็นทุกข์มากกว่าสุข

นวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซาเป็นครูที่มีพื้นเพเดิมเป็นคนกรุงเทพฯ แต่มาทำงานเป็นครูในชนบทบนภูเขาสูงและทำงานอย่างมีความสุขตลอดทั้งเรื่อง นายทุนะพ่อของหล้าบุณกเรียนของเขาเคยปรารถนาว่าครูมาซาเคยอยู่สบายต้องมาอยู่อย่างลำบากที่หมู่บ้านนี้ ครูมาซากลับตอบว่าเขาพอใจที่จะอยู่ที่นี่ งานในเมืองเป็นงานสบาย แต่ไม่มีอะไรให้ภูมิใจ งานที่สร้างคามภูมิใจให้มนุษย์มีสำนึกเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มากกว่า

ในเรื่องสั้นเรื่อง "เรื่องรักในคืนหนาว" ชายหนุ่มตัวละครเอกของเรื่องก็เลือกที่จะทำงานเป็นพัฒนาการเกษตร ตามต่างจังหวัดในชนบทที่ห่างไกล มากกว่าการทำงานในเมือง แม้หญิงคนหนึ่งที่เขาอ้างว่าเป็นคู่หมั้นจะต่อว่าว่าเขาทำไมไม่ทำงานสบาย ๆ ในเมือง และหยิบยกประดาเพื่อนของเขาที่ทำงานสบายในเมืองจนร่ำรวยมีตำแหน่งใหญ่โตผิดกับเขาที่เดินขึ้น ๆ ลง ๆ เขาตามบ้านนอกอยู่อย่างนี้ เขาก็ยังยืนหยัดทำงานตามชนบทที่เขารักอยู่ต่อไป เขาคิดว่าในเมืองมีสิ่งต่าง ๆ มากเกินพอแล้ว เขาควรอยู่ตามชนบทเพื่อทำในส่วนที่ยังขาดแคลนอยู่มากกว่า

นวนิยายเรื่อง "เพลงรักช็อคโกแลต" ครูแสงตะวันเป็นครูที่โรงเรียนในชนบทแห่งหนึ่งแต่คนรักของเธออยู่ในเมือง วันหนึ่งเขาก็เขียนจดหมายมาบอกเล่าถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ครูแสงตะวันต้องเผชิญจากการทำงานในชนบทนี้ และหากแสงตะวันไม่ไปอยู่ในเมืองกับเขา การแต่งงานจะไม่เกิดขึ้น แสงตะวันไม่ได้ตอบรับหรือปฏิเสธชายคนรัก แต่เธอยังคงทำงานของเธอต่อไป จนเวลาผ่านไปหลายเดือนเธอจึงตอบจดหมายชายคนรักไปว่า เธอรู้และเข้าใจถึงปัญหาที่เขาบอกมาเป็นอย่างดีเธอทำงานด้วยความรักและเธออยากสอนเด็ก ๆ ในชนบทให้โตขึ้นเป็นเยาวชนที่ดีของชาติต่อไป

ตัวละครเหล่านี้เป็นตัวแทนของประชาชนที่ไม่มีความสุขกับชีวิตในเมือง ทนไม่ได้หากจะต้องมีชีวิตอยู่ในเมือง จึงตัดสินใจทำงานอยู่ในชนบทแม้จะลำบากด้วยเรื่องถนนหนทาง

ความสะดวกสบายด้านสาธารณูปโภคหรืออุปโภค ความเข้าใจจากคนรอบข้างโดยเฉพาะคนรักของตนพวกเขาก็ยังยินดีที่จะอยู่ในชนบทต่อไป เป็นประชากรของสังคมที่มีทัศนคติและการกระทำที่ตรงข้ามกับประชากรจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้เขียนได้เห็นการอพยพเข้าเมืองซึ่งสร้างความแออัดคับคั่งให้กับเมืองที่ตนอาศัยอยู่โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ผู้เขียนไม่เห็นด้วยกับการอพยพเข้าเมืองซึ่งมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเสนอทางออกให้กับสังคมโดยมุ่งเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสังคมเมืองและสังคมชนบทเสียใหม่ โดยพยายามชี้ให้เห็นความลำบากในการอาศัยอยู่ในเมืองและในเมื่อนั้นมีสิ่งต่าง ๆ มากมายจนเกินไป แต่ชนบทต่างหากที่ยังขาดในหลาย ๆ สิ่ง โดยเฉพาะคนที่จะไปเป็นผู้นำทางความคิดเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาให้ดีขึ้นผู้เขียนจึงชักจูงให้มนุษย์ออกสู่ชนบทมากกว่ามุ่งหน้าเข้าเมืองดังเช่นที่กำลังเป็นอยู่

1.2.4 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในด้านการดำรงชีวิต เช่น ใช้น้ำในการสร้างบ้าน ใช้ผักผลไม้เป็นอาหาร ใช้สัตว์เลี้ยงไว้ทำงาน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมนุษย์แสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติมากเกินไป จนกลายเป็นการทำลายป่าไปโดยไม่รู้ตัว ดังที่ชวลิต เสถียรพัฒนาพงศ์ (2537 : 20) กล่าวว่า กระแสแนวคิดในการพัฒนาแบบตะวันตกของวัฒนธรรมอุตสาหกรรมนิยมซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองให้ทันสมัย นิยมการบริโภคแบบฟุ่มเฟือยได้แผ่อำนาจอิทธิพลสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาทั้งในและนอกกระบวนราชการนั้นได้ก่อให้เกิดจุดเปลี่ยนแปลงมากมายด้วยการลิควรรณและทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพื่อต้องการที่จะขยายตัวเติบโตอย่างไม่มีขีดจำกัดของโลกธุรกิจอุตสาหกรรมจนนำมาสู่การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

การที่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในประเทศกำลังถูกทำลายจนเหลือน้อยลง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ซึ่งได้เสนอแนวคิดว่าสังคมที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อย่างมีความสุขของมนุษย์คือสังคมที่มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ เพราะธรรมชาติ สร้างจิตใจที่ดีและงดงามแก่มนุษย์ได้ ในบทกวีชื่อ "สายน้ำใจ" ในรวมบทกวีชุด

"ปลอบโยนดวงใจ" กล่าวว่

สายน้ำเจ้าคงไหลจากปลายฟ้า	หรือจากตาน้ำใจในสวรรค์
หรือว่ามวลเมฆรวมใยรักกลั่น	เป็นน้ำทิพย์วังสวรรค์สู่แดนดิน
สายลมเล่าเจ้ามาจากป่าไหน	หอบพันธุ์พฤกษ์หวานไว้ในทุกถิ่น
ชื่อสัตว์พัดโชยรินรวริน	มีรัฐรู้สิ้นแจกสายชล
ดอกดวงบุปผาลตามาลัย	แย้มยิ้มบานแบ่งทุกแห่งหน
อุณอ้อมหอมหวานธารสุคนธ์	กล่อมเกือกมลชื่นชมรมณีย์
จุจเดียวแสงทองของดวงอาทิตย์	เอื้ออุทิศพลังแสงวิเศษศรี
ไม่เคยทวงถามค่าชีวิตาปี	อวยแสงพลีส่องสว่างแก่กลางวัน
ดวงคาราก็หาหวงแสงฉาย	ทูกราตรีพริบพรายประกายเจิดจัน
เคียงฟ้าก็ครอบหล้าเสมอกัน	ไม่เลือกแหล่งชนชั้นชีวิตาใด
ขอเข้าจงเป็นเช่นสายน้ำ	เป็นแสงงามแดคทองผ่องฟ้าใส
เป็นสายลมเร่ร่อนชื่นชูใจ	เป็นดอกไม้แสงดาวพราวความดี"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : ไม่มีเลขหน้า)

ธรรมชาตินั้นมีความสำคัญและมีประโยชน์สำหรับชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมากและได้ทำหน้าที่ที่มีต่อสรรพสิ่งในโลกอย่างเต็มที่โดยไม่มีข้อต่อรองใด ๆ ผู้เขียนอยากเห็นมนุษย์กระทำตนเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นดังเช่นธรรมชาติแต่ละชนิดได้ทำหน้าที่ของมันเอง การกล่าวถึงความสำคัญของธรรมชาติแต่ละอย่างเพื่อำให้มนุษย์ผู้ซึ่งใช้ประโยชน์โดยตรงจากธรรมชาติเกิดความรู้สึกอยากจะอนุรักษ์ธรรมชาติที่สำคัญเหล่านี้ไว้

บทกวีชื่อ "ฟังลิลมซานเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า"

กล่าวว่า

๓ หุบเขาสี่ครามท่ามชนบท	มวลมาลีสีสดแบ่งบานฉาย
นกร้องเพลงสายลมรินระบาย	พริ้วแดดพรายผิวธารฉานแจกวาว

สุดสายตาหากฟ้ากว้างกว่ากว้าง	ฝ้ายเมฆกว้างฟุ้งฟุ้งล่องลมหนาว
หอบหอมผ่นดอกหญ้าฟุ้งฟ้าพร่า	ชาวสีชาวกลิบเกสรฝ้ายพ่อนรา
๗ ลาเนาเหยาเถื่อนคือเรือนพัก	พิงพานักหัวจางหมอกจ๋า
ไต้ร่มเงาดาวฉายรายลำนานา	เบิกระบาศดอกไม้ให้ดวงมาน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 60)

ผู้เขียนได้บรรยายธรรมชาติ อย่างสวยงามไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติที่กว้างใหญ่ เช่น ท้องฟ้า หรือสิ่งเล็กน้อยเช่น ดอกหญ้า ก็ล้วนแต่สร้างความเบิกบานให้กับจิตใจมนุษย์ได้ทั้งสิ้น การเสนอภาพความงามเช่นนี้เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความงามและความเบิกบานที่เราจะได้จากธรรมชาติและไม่ได้คิดทำลายธรรมชาติเหล่านี้ เช่นที่มนุษย์ในสังคมส่วนใหญ่อ้างอ้างกระทำกันอยู่จนทรัพยากรทางธรรมชาติกำลังหมดไปทุกที่

2 บทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของ พิบูลศักดิ์ ละครพล ที่มีต่อสังคม

บทบาทของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ที่มีต่อสังคม ผู้วิจัยจะศึกษาใน 2 ประเด็นคือ

2.1 บทบาทที่มีต่อมนุษย์ในสังคม

2.2 บทบาทที่มีต่อสังคมส่วนรวม

2.1 บทบาทที่มีต่อมนุษย์ในสังคม จากการศึกษาได้พบว่าแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรม ของ พิบูลศักดิ์ ละครพล มีอิทธิพลต่อผู้อ่านทั้งในด้านจิตใจและการดำเนินชีวิต เพราะแนวคิดของเขาเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมซึ่งผู้อ่านเองก็เป็นมนุษย์ในสังคมเช่นกัน แนวคิดนี้จึงมีส่วนที่จะชี้แนะในเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ และจุดมุ่งหมายโดยส่วนรวมของแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของ พิบูลศักดิ์ มุ่งให้มนุษย์ดำรงตนอย่างมีคุณค่าและมีความสุขอยู่ในสังคมที่สงบสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกคน แนวคิดในวรรณกรรมของเขาจึงมีบทบาทต่อผู้อ่านในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 กระตุ้นจิตสำนึกของมนุษย์ให้รักและหวงแหนธรรมชาติ แนวคิด

ในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งพิบูลศักดิ์เสนอให้มนุษย์ผูกพันและใกล้ชิดกับธรรมชาตินั้น เพื่อต้องการกระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้อ่านรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เขาจึงเสนอแนวคิดนี้ในหลาย ๆ วิธีอีกทั้งได้อธิบายถึงประโยชน์ของธรรมชาติอย่างตรงไปตรงมา บอกถึงภัยที่จะเกิดขึ้นหากมนุษย์ทำลายธรรมชาติหรือบอกโดยอ้อมโดยการบรรยายถึงความสวยงามของธรรมชาติ และความสบายใจของจิตใจมนุษย์ที่จะได้จากธรรมชาติ ในนวนิยายเรื่อง "กระโจมดาว" เมื่อสัจจาทพหน้าที่เป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนแห่งหนึ่งทางภาคใต้แล้ว อาจารย์ในโรงเรียนนั้นได้พาเขาไปเที่ยวที่ทะเล ในระหว่างการพักผ่อน สัจจาทได้คุยกับอาจารย์หนุ่มไฟแรงคนหนึ่งถึงเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมากมายในประเทศ ทำให้เกิดที่พิกานรูปแบบต่าง ๆ เช่น บึงกะโลและรีสอร์ท ซึ่งเป็นตัวทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ในช่วงหนึ่งของการสนทนาอาจารย์หนุ่มได้พูดขึ้นว่า

"ถ้าเราไม่ช่วยกันทะนุถนอมธรรมชาติ ใช้กันอย่างไม่ประมาณอย่างทุกวันนี้มันจะไม่เหลืออะไรไว้ให้คนรุ่นหลังเลยจริง ๆ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล 2534 : 94)

ผู้เขียนได้เตือนให้ผู้อ่านรู้ถึงภัยที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติโดยการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวที่อาจทำลายธรรมชาติโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ซึ่งจะทำให้ธรรมชาติที่สวยงามถูกทำลายไป เมื่อนั้นเราจะไม่เหลือแหล่งท่องเที่ยวที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติที่ดีงามสำหรับมนุษย์อีกต่อไป ผู้เขียนจึงกระตุ้นจิตสำนึกของผู้อ่านโดยการแนะนำให้มนุษย์ช่วยกันรักและทะนุถนอมธรรมชาติเพื่อคนรุ่นนี้และคนรุ่นถัดไปจะได้ใช้กันต่อไป เพราะมนุษย์กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ผูกพันกัน มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้ แต่ไม่ใช่การทำลายธรรมชาติ ชีวิตมนุษย์ที่มีความสุขอยู่ได้โดยอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจและร่างกาย

ผู้เขียนกระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้อ่านรักและหวงแหนธรรมชาติโดยการกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับชีวิตมนุษย์ว่า ธรรมชาติที่สวยงามนั้นทำให้จิตใจมนุษย์เบิกบานและมีความสุขได้ ในเรื่องสั้นเรื่อง "ปีกแห่งฤดูร้อน" ตัวละครเอกชวนเพื่อนคนหนึ่งไปเที่ยวานป่าบนภูเขา ระหว่างทางเพื่อนคนนั้นแวะหยุดเพื่อยิงนก เขาถอนรอนทุ่งหุ้ก้าเป็นเวลานาน จึงคิดว่า

... "ผมไปละ ผมไม่รอคุณหละนะ คุณเสียเวลามากเกินไปกับเกมนั้น ผมรอไม่ได้
แล้ว หัวใจผมเร่งโลด ท่งหญ้าเยาะเย้ยผม และลาธารที่เชิงเขาแก้วก็
เรียกผมมาห่มตรงไปที่นั่น ไปทางนั้น ไปอาบอ้อมเย็นขึ้นกับสายน้ำสีน้ำเงิน
ก้อนหินที่มันวับ ตะไคร้ที่เขียวขจีที่จับหินซึ่งไกลแดด ชุกช่อนอยู่ใต้กิ่งก้าน
ของต้นมะเดื่อ ใบไม้สีทองสุดท้ายสุดสวยที่รอเวลาหลุดร่วง ทอสีกับธาร
... พันลี คุณมาถึงอะไร พันถึงว่าวสีแดงในท้องฟ้า พันถึงท้องทุ่งเหลืองสด
และวัยเด็กเยาว์วัยอันอ่อนหวาน ดอกจี่แดงที่หมุนจีกับลมร้อน หมอกควัน
จากไร่เชิงเขา กองเกวียนลากเข้าสู่หมู่บ้าน เสียงขลุ่ยอันเปลี่ยวและโศก
เหงา ลืมเสียเถอะ ลืมวันนี้ที่ลึบสน ลืมความแปลกหน้าและชีวิตบนคอนกรีต
ติดปีกให้ดวงใจโบกโบยถึงดวงตะวัน เก็บก้อนเมฆใส่กระเป๋ามาฝากคนรัก
และร่วมร้องเพลงแห่งฤดูร้อนด้วยกัน" ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล 2532 :
40-41)

ผู้เขียนได้พาจิตใจผู้อ่านไปสัมผัสกับธรรมชาติบนภูเขาว่าธรรมชาติแห่งนั้นสวยงาม
และสร้างความสดชื่นให้กับชีวิตเราได้ จนตัวละครเอกในเรื่องนี้รออยู่ไม่ไหว การพรรณนา
ความงามของธรรมชาติเช่นนี้ จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงความสวยงามทางธรรมชาติที่จำเป็น
กับจิตใจมนุษย์ได้ชัดเจนมากขึ้น ว่าธรรมชาตินั้นไม่ว่าจะเป็นทุ่งหญ้า ก้อนหิน ลาธาร ต้นไม้
ใบไม้ ล้วนแต่มีความงามที่สามารถจรรโลงใจมนุษย์ให้รู้สึกสดชื่นและสบายใจขึ้นได้ หากได้
สัมผัสกับธรรมชาติเช่นนี้อย่างใกล้ชิด เมื่อผู้อ่านมองเห็นอย่างชัดเจนตามที่ผู้เขียนพรรณนา
แล้ว ความรู้สึกรักและห่วงหาพันก็จะตามมาเพราะเห็นความสำคัญของธรรมชาติมากขึ้น

การกระตุ้นจิตสำนึกผู้อ่านให้รักและห่วงหาพันธรรมชาตินี้ ผู้เขียนมุ่งเน้นไปยังผู้อ่าน
ที่มีชีวิตอยู่ห่างไกลจากธรรมชาติเป็นพิเศษว่า แม้เราจะต้องมีชีวิตรอยู่ในเมืองที่ไม่ค่อยมี
ธรรมชาติให้ได้สัมผัสมากนัก เราก็สามารถเดินทางไปสัมผัสได้เช่นกัน ในเรื่องสั้นเรื่อง
"ทุ่งหญ้าและหมู่เมฆ" ตัวละครเอกทำงานและอยู่บ้านเช่าในเมืองใหญ่ ในวันอาทิตย์วันหนึ่ง
เขาขี่รถไปเที่ยวนอกเมืองตามลำพัง

... ถนนวันอาทิตย์น่ารักเหลือเกิน ผมชอบที่มันไม่มีรถราแน่นแออัด ผมเกลียด
 พอลลูชั่น มันทำให้ปวดผมสกปรก และอายุผมสั้นโดยใช่เหตุ...ผมทรุดลงนั่งกับ
 ไหล่ถนน ฟังเสียงสนลุ่มและกอดหัวพากันร้องเพลงสดุดียามเย็น...ผมสูดลมหายใจ
 เต็มที่ เก็บหอมเอามาความบริสุทธิ์นั้นไว้ มองดูดวงตะวันที่กำลังชิงพลบ นกสีดำใบกปีก
 ซ้ำ ๆ อาลาแผ่นฟ้าของอิสราเอลสว่างรังที่คาบ...ผมลุกขึ้นยืนขึ้นบัดฝุ่นที่ก้นกางเกง
 จิตใจผมดีขึ้นมาก รู้สึกปลอดโปร่ง และเอมอิ่ม ผมหันกลับไปมองท้องฟ้าอีกครั้งหนึ่ง
 ไม่เหลือดวงตะวันให้เห็นแล้ว นอกจากกิ่งไม้ทะมึน ๆ แต่ไกล ๆ ผมเอ่ยคำอาลา
 ท่องหน้าเบา ๆ ขอบคุ้ยสายลมและหมู่เมฆ ขอบคุ้ยวันอาทิตย์ และถนนแห่งชนบท ...
 (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 106-107)

ผู้เขียนกระตุ้นจิตสำนึกในเรื่องธรรมชาติ โดยเขาแนะนำผ่านตัวละครว่ามนุษย์นำ
 จะเลือกการพักผ่อนในวันหยุดด้วยการออกไปชื่นชมกับธรรมชาติบ้าง จะช่วยให้ความรู้สึกและ
 จิตใจของมนุษย์ดีขึ้นได้และการที่ผู้เขียนกล่าวขอบคุณธรรมชาติในตอนท้ายของข้อความนี้ ก็เพื่อ
 ให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของธรรมชาติที่จำเป็นสำหรับชีวิตและจิตใจของมนุษย์เพื่อให้เกิดความ
 รักและอยากอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งอาจมีผลเลยไปจนถึงการรู้จักอนุรักษ์ธรรมชาติ
 ไปด้วย เมื่อมนุษย์เกิดความรักขึ้นแล้ว ก็ย่อมไม่อยากทำลายสิ่งที่ตนเองรักการอนุรักษ์ก็จะตาม
 มาในภายหลัง

นอกจากจะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้อ่านด้วยการพรรณนาถึงความสวยงามของ
 ธรรมชาติที่สร้างความชื่นบานให้กับจิตใจมนุษย์ได้แล้ว ผู้เขียนยังกล่าวถึงการทำลาย
 ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ พร้อมทั้งกล่าวเตือนให้ผู้อ่านรู้จักคิดว่าการกระทำดังกล่าว
 สมควรหรือไม่ ในบทกวี "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" กล่าวว่า

เสียงเพรียกจากพงพีมีแสนหวาน	ต้องการอีกเท่าไรหนอใบหู
ดวงตาอีกกี่ดวงได้มองดู	ความงดงามที่รายอยู่รอบตัวเรา
ต่อแต่นี้มันวันจะสูญสิ้น	ผืนแผ่นดินมารดรแต่ก่อนเก่า
ป่าพงดงเถื่อนไร่เรือนนา	คนเขลาซุกซายกินทั้งวิญญาณ

โค่นปลาล่าสัตว์ตัดชีวิต	วิปริตผิดธรรมชาติท่าน
ทุกทิวระแหงแล้งสิ้นดินดาน	ต้นน้ำลาธารแห้งขอดควอดวาย
สาเหตุนึกกันบ้างเกิดมนุษย์เถื่อน	เหย้าเรือนวิญญานี้มีความหมาย
ล้างผลาญย่อยยับน่าอัปอาย	ชุกกระตุกตายายมาชายกิน

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 94)

ผู้เขียนกล่าวเตือนว่าการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาตินั้น ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรใดก็ตามล้วนทำให้ระบบนิเวศทางธรรมชาติแปรเปลี่ยนไปได้ทั้งนั้น เช่นการตัดไม้ทำลายป่าซึ่งทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แม่น้ำลาธารที่เคยมีน้ำไว้หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์จะแห้งขอดลงนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ ผู้เขียนจึงกระตุ้นจิตสำนึกมนุษย์ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความหมายสำหรับชีวิตมนุษย์ จึงควรช่วยกันรักษามากกว่าการทำลาย

2.1.2 เติมน้ำให้มนุษย์นึกถึงภัยจากการเจริญเติบโตทางวัตถุ แนวคิดมนุษย์นิยมนั้นมีความคิดและความเชื่อที่ตรงกันข้ามกับวัตถุนิยมโดยสิ้นเชิงและยังต่อต้านการเจริญเติบโตทางวัตถุเป็นอย่างมาก พิบูลศักดิ์ ละครพล มีแนวคิดที่ว่า การเจริญเติบโตทางวัตถุที่มากเกินไปอาจทำลายธรรมชาติอันสวยงามซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ เขาจึงได้เตือนผู้อ่านในหลาย ๆ วิธีให้ตระหนักและนึกถึงภัยที่เกิดจากการเจริญเติบโตของวัตถุ กระตุ้นให้ผู้อ่านเริ่มต้นคิดว่าวัตถุเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับชีวิตจริงหรือ โดยชี้แจงถึงอันตรายที่อาจเกิดจากวัตถุในหลาย ๆ ประการ ในบทกวีชื่อ "บันทึกผู้ผ่านทาง" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยพู่กัน" กล่าวถึงการที่มนุษย์พากันหลงใหลกับการเจริญเติบโตทางวัตถุซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้น

เราพากันคลั่งบ้าป่าคอนกรีต	ลืมจารีตดั้งเดิมตามสมัย
เฟื่องฟูรุ่งเรืองศรีวิไล	หลงใหลไฮเทคเทคโนโลยี

ชุดเกลือก็เพื่อเสริมกระจากาส
ผลิตระจากวันนี้ที่หมื่นพัน

คอนโดขึ้นเท่าใดก็น่าหวัน
จึงแข่งขันชุดเกลือเพื่อคอนโด

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 86)

ผู้เขียนเสนอภาพสังคมที่มนุษย์พากันสร้างความเจริญเติบโตทางวัตถุจนทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้เพื่อเตือนผู้อ่านให้เริ่มต้นมองเห็นถึงปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางวัตถุ

การเจริญเติบโตทางวัตถุมีส่วนต่อการทำลายวิถีการดำเนินชีวิตที่เคยเป็นมาของมนุษย์ให้เป็นไปในทางเลวร้าย ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ซึ่งแต่เดิมคนในหมู่บ้านเคยหาปลาด้วยวิธีการดั้งเดิม เช่น ตกปลา ทอดแห เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนในหมู่บ้านก็จะจับปลาได้พอกินในครอบครัวของตน ไม่มากเกินไปจนครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้านไม่มีปลากิน เพราะปลานั้นมีเต็มแม่น้ำ แต่เมื่อหมู่บ้านเริ่มมีไฟฟ้าใช้การจับปลาด้วยการใช้ไฟฟ้าก็เกิดขึ้น ปลาที่เคยมีมากก็หมดไปอย่างรวดเร็ว เพราะการใช้ไฟฟ้าช้อนปลานั้นทำให้ทั้งปลาใหญ่และปลาเล็กตายไปพร้อมกันหมดและทำให้พ่อเฒ่าคนหนึ่งหมู่บ้านที่เคยตกปลามาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ไม่มีปลากลับบ้านไปเป็นอาหารสำหรับลูกหลาน ซึ่งเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ที่ผู้เขียนเสนอเพื่อให้ผู้อ่านตระหนักในอันตรายดังกล่าว

ในนวนิยายเรื่องเดียวกันนี้ยังมีความเจริญของวัตถุอีกหลายประการที่ผู้เขียนเสนอ เช่น แต่เดิมคนในหมู่บ้านเคยใช้มองตาช้าง เสียงตาข้าวเป็นเสียงที่ไพเราะในยามเช้า เป็นเหมือนสัญญาณของหมู่บ้านที่บอกถึงการเริ่มต้นชีวิตประจำวันในวันใหม่ แต่แล้วเครื่องสีข้าวก็เข้ามาในหมู่บ้าน จนครุมาชาที่สอนหนังสือในหมู่บ้านแห่งนี้รู้สึกกับเครื่องจักรนี้ว่า

... เขารู้สึกอึดอัดและไม่สบายใจ ที่เสียงแปลกใหม่ของยามเช้าในหมู่บ้านที่เขาอยู่มาความเงียบและสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เก่าแก่ของผู้คนที่นี่... จะเรียกว่าเขารังเกียจสิ่งประดิษฐ์คิดค้นอันเป็นสมัยใหม่ ก็บอกไม่ถูก ลึกลงไบนั่น เขาเองก็เข้าใจตนเองไม่ได้ รู้สึกว่าข้าวที่กินเริ่มไม่อร่อย วิตามินทั้งหลายถูกขัดออกไปเสียเกือบ

หมดไม้เหมือนข้าวที่ตำด้วยมือ มันมีสีเหลือง ๆ ก็จริง แต่มันมีประโยชน์ มันและกิน
อร่อยที่สุด ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 111)

เครื่องสีข้าวนี้ได้ทำลายวิถีชีวิตอันดั้งเดิมของหมู่บ้าน และยังมีผลต่อสารอาหารที่
มนุษย์ได้รับไม่ครบถ้วนเพราะถูกเครื่องจักรขัดออกไปบ้าง และสิ่งสำคัญที่สุดคือวิถีชีวิตอันดั่ง
เดิมของผู้คนในหมู่บ้านที่กำลังถูกทำลายลงไปนั้น เป็นอันตรายที่น่ากลัวยิ่ง เพราะวิถีชีวิตอัน
ดั่งเดิมนั้นบ่งบอกถึงทั้งวัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นมรดกสำคัญที่มีคุณค่าพึงรักษาไว้ แต่ขณะนี้
กำลังถูกกัดเซาะค่อย ๆ ทำลายลง ผู้เขียนจึงพยายามชี้แจงให้ผู้อ่านเห็นถึงภัยของวัตถุน เรื่องนี้
นอกจากนี้วัตถุยังทำลายสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์มาก คือจิตวิญญาณดั้งเดิมของมนุษย์ ใน
นวนิยายเรื่องเดียวกันคือ "หุบเขาแสงตะวัน" เมื่อรถยนต์เข้ามาในหมู่บ้าน น้าการค้าขาย
แลกเปลี่ยนด้วยเงินตราเข้ามาให้ชาวบ้านรู้จัก นับแต่นั้นความมีน้ำใจในการแบ่งปันข้าวของ
หรืออาหารการกินของคนในหมู่บ้านก็หายไปเพราะทุกคนจะเก็บไว้ขายให้กับพ่อค้าที่มาที่บรด
ยนต์เพื่อนำเงินไปซื้อวัตถุต่าง ๆ ที่แต่ก่อนไม่เคยจำเป็นสำหรับพวกเขา เช่น วิทยุ โทรทัศน์
เป็นต้น ดังนั้นตอนหนึ่งที่นางแสงหล้าให้ลูกสาวไปขอมะนาวเพื่อนบ้าน แต่ลูกสาวกลับมามีมือ
เปล่า นางจึงถามลูกว่า

... "มีไหมละหมากผ่า (มะนาว)" เสียงนางแสงหล้าถามลูก

"ไม่มีแล้วละ ข้าขอเขาไม่ให้ เขาว่าไม่มี เก็บใส่ถุงไว้แล้วจะเอาใส่รถครู
ทองสายไปขายในเมือง" เด็กหญิงตอบ

"เออ ำหมันได้อย่างนั้นสิวะ มะนาวชี้หมากก็ขอกันกินไม่ได้แล้วหรือนี่" นายทุนนะ
บ่น ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 177)

จากบทสนทนาจะเห็นได้ว่าความเจริญเติบโตทางวัตถุมีส่วนในการทำลายจิตเจ
แห่งการแบ่งปันของกินของใช้ นี่คือการทรยศอย่างใหญ่หลวงที่ผู้เขียนเสนอผ่านวรรณกรรมของ
เขา เพื่อเตือนให้ผู้อ่านได้ตระหนักในปัญหา และมองเห็นอันตรายจากวัตถุซึ่งอาจทำลาย
ความมีน้ำใจอันดั้งเดิมของมนุษย์ลงไปได้ เมื่อได้มองเห็นปัญหาตามที่ผู้เขียนเสนอแล้วความคิด

และการกระทำที่ต่อต้านหรือไม่เห็นด้วยกับการเจริญเติบโตทางวัตถุก็อาจตามมาได้ เพราะวัตถุไม่ได้นำมาความสุขและสร้างคุณค่าให้กับชีวิตมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

2.1.3 สนับสนุนให้มนุษย์มีจิตใจที่เข้มแข็ง อุดหนุน และต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีงาม

พิบูลศักดิ์ เสนอแนวคิดในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ไว้อย่างละเอียดว่ามนุษย์จะดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมได้นั้น พึงทำตนเป็นคนดีโดยเฉพาะในด้านจิตใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อสังคมอันดีงามที่มนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข สิ่งที่เสนอนี้แม้จะดูเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก หรืออาจมีอุปสรรคจากมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม หรือจากสาเหตุใดก็ตาม ผู้เขียนเสนอแนวคิดนี้ด้วยน้ำเสียงที่สนับสนุนให้ผู้อ่านบรรลุถึงสังคมที่ดีงามด้วยจิตใจที่เข้มแข็งอดทน และต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ในจดหมายที่ศรีภพลัดท่อนเพื่อนของแทนเขียนเล่าเรื่องที่เขากลอบยิงให้แทนฟัง ในตอนท้ายของจดหมาย เขาเชื่อมั่นว่าหากเรามีความอดทน และเชื่อมั่นในสิ่งที่เราทำสังคมอันดีงามจะมีได้ ในจดหมายนั้นเขียนว่า

... จาที่เราเคยพูดกันได้ไหม นั้นแหละ ผมคิดถึงอยู่เสมอ ยิ่งยามนี้ยามที่ฝนได้เย็นเสียงคลื่นซัดฝั่งมาแต่ไกล ๆ ลูกแล้วลูกเล่าซาหมเพื่อน ไม่เคยหยุด ไม่เคยอ่อนแรง คลื่นลูกาใหม่ที่แข็งแกร่ง พองาดสูง ซัดคลื่นลูกเก่าให้หายไปกับหาดทรายแห่งกาลเวลา ชูตขับเอาความสกปรกและไล่เศษขยะทิ้งมวลาให้สูญไปเหลือไว้แต่หาดทรายสะอาดบริสุทธิ์ เด็ก ๆ จะวิ่งเล่นเร่ิงโลด คนหนุ่มสาวก็เช่นกันก้อยเกี่ยวเคียวกันไปตามหาดทรายใหม่ คนแก่ ๆ ที่สุขุมรอบคอบใจดีและเข้าใจในวิถีทางของชีวิต ก็จะมีนั่งมองอยู่เงียบ ๆ ที่ร่มไม้ด้วยรอยยิ้มชื่น และบางคนก็เข้าร่วมวงด้วย อบอวนและเป็นสุข นั่นไม่ใช่ฝันที่เกินจริงไม่ใช่หรือ อดทนเข้าเถอะ อดทนเข้าไว้ สุขุมและเยือกเย็น ดำเนินวันนี้ด้วยความมั่นใจ มุ่งมาดปรารถนาในอุดมคติแน่วแน่ แล้ววันหนึ่งสังคมที่นิทหวังตั้งใจจะมีมาเอง ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 149)

ผู้เขียนสนับสนุนให้ผู้อ่านที่ปรารถนามีชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคมที่ดีงาม พึงอดทน

และเชื่อมั่นในสิ่งที่เรากระทำ ผู้เขียนกล่าวถึงตัวละครที่มีความอดทนเช่นนี้ในอีกหลายเรื่อง ตัวละครที่ต้องต่อสู้กับอุปสรรคเป็นอย่างมากถึงขนาดที่ต้องเลือกเอาระหว่างละทิ้งสิ่งที่ตนทำ เพื่อจะได้อยู่กับคนรัก กับยืนยันในสิ่งที่ตนทำแม้จะต้องสูญเสียคนรักก็ตาม คือ "ครูแสงตะวัน" นวนิยายเรื่อง "เพลงรักช็อคโกแลต" แสงตะวันเป็นตัวแทนของมนุษย์ที่ผู้เขียนสร้างให้เป็น นักต่อสู้เพื่อสังคมที่ติงาม เธอส่งเสริมให้นักเรียนของตนรักการอ่านเพื่อให้เกิดสติปัญญาและ จิตสำนึกที่ดี เพื่อพัฒนาสังคมในวันต่อไป แม้จะเจอกับอุปสรรคที่โรงเรียนซึ่งเธอทำงานอยู่และ จดหมายปฏิเสธการแต่งงานจากชายคนรักซึ่งขอให้เธอละทิ้งงานที่ทำอยู่และ เดินทางไปอยู่กับ เขาในเมืองใหญ่แต่เธอตอบกลับจดหมายชายคนรักด้วยคำยืนยันที่มั่นคงว่า

ทำไมฉันจะต้องอ่อนแอ
และยอมพ่ายแพ้กับเสียงร้องเรียก
ของความใคร่ได้ใคร่มีนั้นอย่างคุณ
หรือหันไปหาชีวิตในแ่งมุ่มที่สุขสบาย
มีคนมากมายที่คิดและประพฤติเช่นนั้น
แต่มีเพียงส่วนน้อยที่คิดและกระทำเช่นที่ฉันกระทำอยู่
ทุกวันนี้ ฉันก็สุขสบายดีอยู่แล้ว
ฉันหาของฉันไป ทำเท่าที่ผู้หญิงเล็ก ๆ คนหนึ่งอย่างฉันพึงจะทำได้
เพราะฉันคิดว่า ถ้าเราพ่ายแพ้ ถ้าเราไม่ทำ
แล้วใครล่ะที่จะลงมือทำ.....

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 92-93)

ผู้เขียนเชื่อว่าถ้าหากมนุษย์ต้องการสังคมที่ดีงามเพื่อคนส่วนใหญ่ของสังคม เขา ไม่ควรที่จะแพ้ในสิ่งที่ตนกระทำอย่างง่าย ๆ แต่ควรยืนยันในสิ่งที่ตนคิดและกระทำให้ถึงที่สุด ชีวิตที่สุขสบายในเมืองซึ่งชายคนรักของแสงตะวันต้องการให้เธอไปอยู่นั้น เขาจะนำมาซึ่ง ความสุขอย่างแท้จริงแก่งานที่เธอกระทำอยู่ที่โรงเรียนในชนบทนั้นก็สมารถหาความสุขได้

เช่นกัน และเป็นความสุขที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่าและความหมายต่อผู้อื่น โดยเฉพาะกับนักเรียนที่เธอสอน ผู้เขียนจึงให้ตัวละครตัวนี้เป็นตัวแทนของผู้ที่ไม่ยอมแพ้แต่ยืนหยัดต่อสู้กับสิ่งที่ตนกระทำให้ถึงที่สุดเพื่อเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าโดยทาบระยะชน้ให้กับผู้อื่นแม้ว่าจะพบเจอกับอุปสรรคก็绝不ยอมแพ้ไปง่าย ๆ ความอดทนและการไม่ยอมแพ้จะช่วยนำบรรลุถึงสิ่งตามที่ตั้งใจได้แน่นอน

จากบทกวีที่สนับสนุนให้มนุษย์อดทนและต่อสู้กับอุปสรรคนั้น ปราภฏบทกวีชื่อ "ด้วยความเชื่อมั่น" ในรวมบทกวีชุด "บทกวีแห่งความรัก" กล่าวว่า

การเดินทางนั้นลำบากสักเพียงใด
เพราะไม่มีเส้นทางไหนที่จะไม่ลำบาก
ในความหมายของการมีอยู่
เรากัดฟันสู้กับมันได้เสมอ
โดยเฉพาะ
กับความทุกข์ลำบากที่เราพอใจ
ที่เรามั่นใจว่า
มันจักนำไปสู่ปลายทางอันดีงาม

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2531 : ไม่มีเลขหน้า)

บทกวีนี้สนับสนุนให้มนุษย์อดทนต่อสู้กับอุปสรรคเช่นเดียวกัน แม้สิ่งที่ตนเลือกอาจจะเกิดความทุกข์ทรมานให้กับเราบ้าง แต่หากนั่นคือสิ่งที่เราพอใจ และมีความเชื่อมั่นว่าสิ่งที่เรากำลังกระทำอยู่จะพาไปสู่สิ่งที่ดีงามในที่สุด ผู้เขียนได้ให้กำลังใจในความอดทนเพื่อกระทำในสิ่งที่เราเชื่อมั่นต่อไป

ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" มีบทกวีบทหนึ่งชื่อ "บันทึกผู้ผ่านทาง" กล่าวว่า

ฉันยินดี	อย่างน้อยมีคนรุ่นาใหม่
คิดหวังตั้งมั่นนาน	อุดมการณ์แ่แกร่งกล้า

เป็นปากและเป็นเสียง	พิทักษ์ธรรมด้วยศรัทธา
ยึดมั่นในจรรยา-	อันสัตย์ชื่อลือมาลชน
คือโคมคอยส่องทาง	สัจธรรมอาพาhton
เอื้อสุขผู้ทุกข์ทน	ไม่ค้อมหัวความชั่วร้าย
หนึ่งคนอย่างเธอนี้	จะแผ่รากและฝากสาย
เติบโตแม้ตื่นตาย	ต้นใหม่ผุดไม่สุกสิ้น

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 90)

บทกวีบทนี้สนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้ที่ยืนยมนในอุดมคติที่ตนกระทำ เพื่อคนที่มีความทุกข์จะได้มีความสุขจากการกระทำของเราบ้าง ในบทกวีนี้ได้กล่าวชมเชยบุคคลที่ยึดมั่นในอุดมคติของตนว่าจะเป็นพวกที่ไม่วันหมดไปจากโลกนี้มีแต่จะเพิ่มขึ้น เพียงแต่มีจิตใจที่เข้มแข็งและกล้าหาญที่จะต่อสู้ต่อไปเท่านั้น

2.1.4. สร้างความกล้าหาญให้มนุษย์ลุกขึ้นต่อสู้กับความอยุติธรรมของสังคม

สังคมที่ดำรงตามแนวคิดมนุษยนิยมที่พิบูลศักดิ์ เสนอในวรรณกรรมของเขา คือสังคมที่มนุษย์ทุกคนได้รับความยุติธรรมจากส่วนต่าง ๆ ของสังคมอย่างเสมอภาคกัน แต่ในสภาพที่เป็นจริง สังคมยังไม่สามารถบรรลุถึงสังคมที่ดำรงได้ ก็เพราะยังมีมนุษย์บางคนได้รับความยุติธรรมจากสังคม พิบูลศักดิ์จึงสร้างความกล้าหาญให้กับมนุษย์ที่เสียเปรียบเหล่านั้นให้กล้าลุกขึ้นต่อสู้กับความ อยุติธรรมที่ได้รับ ในเรื่องสั้นเรื่อง "บนราวแห่งความคับแค้น" ตัวละครเอกเดินทางจากภาคอีสานสู่กรุงเทพฯ ด้วยรถ บ.ช.ส. ในเวลากลางคืนที่มีผู้คนเบียดเสียดอัดเยียดกันอย่างมาก และผู้โดยสารไม่ได้รับการปฏิบัติที่ดีจากกระเป๋และคนขับรถเลย เพียงเพราะพวกเขาเป็นคนไม่มีเงินมากพอที่จะไปขึ้นรถปรับอากาศที่มีการบริการดีกว่านี้ ซึ่งตัวละครเอกคิดว่ามันไม่เป็นการถูกต้องที่เงินจะเป็นสิ่งวัดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จนมนุษย์ปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เท่าเทียมกัน ทว่าคนมีเงินมีความเป็นคนมากกว่าคนจนหรือชาวบ้านที่ขึ้นรถ บ.ช.ส. หรือ เขาจึงได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่า ในขณะที่รถแล่นมานานพอสมควรก็มีผู้โดยสารคนหนึ่งบน

ร้อน และอีกคนพูดประชันว่าก็ลงเดินไปสิ ตัวละครเอกจึงสรุปเรื่องนี้ว่า

... มันจะเกิดอะไรขึ้นนะ ถ้าคนทั้งหมดบนรถคันนี้พร้อมใจกันร้องตะโกนสาปแช่ง และบอกให้รถหยุด เดินไปด้วยตัวเอง คงไม่มีใครแคร์ คนขับและกระเป๋าก็คงไม่แคร์ผู้โดยสารไม่มีความหมายสำหรับเขามานานแล้วนี่ นอกเสียจาก นอกเสียจากว่าจะพร้อมใจกันยึดรถคันนี้เสียเท่านั้นแหละ เป็นทางเดียวจริง ๆ รถต้องเป็นของเขา โดยพวกเขา และเพื่อพวกเขาเท่านั้น ยิ่งคิดเขาก็นิ่งมึนๆ ชะงืดอยู่กับเขา ก็สะใจขึ้นมาสิ ง่ายๆ ถ้าวันหนึ่ง วันที่ผู้คนเหล่านี้สิ้นสุดความอดทนและราวแห่งความคับแค้นนั้นพังพินาศลง ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 35)

ผู้เขียนเสนอแนะให้ชาวบ้านที่ได้รับการปฏิบัติไม่ดีลุกขึ้นต่อสู้กับความอยุติธรรมที่เขา กำลังได้รับบ้าง ไม่ใช่มอบรับความอยุติธรรมเหล่านั้นตลอดไป สังคมที่ดั่งงามไม่มีวันเกิดขึ้นแน่ วิธีแก้ปัญหานี้ก็คือสร้างความกล้าหาญให้กับจิตสำนึกที่ถูกกระทำให้ลุกขึ้นสู้กับความอยุติธรรมที่ได้รับบ้าง แม้เราอาจจะสู้ไม่ได้เพราะมีกำลังน้อยกว่าหรือเป็นคนที่ยากจนกว่ามาก ผู้เขียนก็ยังยืนยันให้ลุกขึ้นสู้ ในเรื่องสั้นเรื่อง "หมาป่า" ผู้เขียนใช้หมาป่าเป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่มีพวกและมีกำลังมากกว่า เช่น พ่อค้าคนกลางที่เอาวัดเอาเปรียบกดราคาพืชผลของชาวบ้าน ในเรื่องเริ่มต้นที่ควายของบุญยังโดนหมาป่ากัดตายไปหลายตัวจนต้องไล่เอาเนื้อมาแบ่งกันกิน ทำให้ไม่มีควายไว้ใช้งานอีก รุ่งขึ้นบุญยังไปพบเจ้าแสบเพื่อขอผิดผ่อนหนี้สิน แต่เจ้าแสบก็พูดหวานล่อมจะให้บุญยังขายที่นาให้ราคาถูก โดยการหักหนักเกินไปแต่บุญยังไม่ยอม ผู้เขียนจบเรื่องโดยให้บุญยังไปที่หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงเพื่อหาปืนมาสู้กับหมาป่า แม้เมียจะท้วงว่าปืนเก็บจะสู้กับหมาป่าเป็นฝูงได้หรือ เขาตอบว่า

"ได้หรือไม่ได้ข้าก็ต้องสู้ เพื่อารู้ว่าข้าฆ่าคนที่ยอมแพ้ ถ้าเราไม่สู้กับมันมันก็จะพากันมาขบกินควายของเพื่อนเราอีก ข้าจะบอกทุกคน เราจะต้องช่วยกันฆ่าหมาป่าให้หมดทุกตัว" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 74)

หมาป่าที่ผู้เขียนต้องการให้บุญยังฆ่าก็คือพวกพ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบชาวบ้าน เช่น เจ้าแสบในเรื่องนี้ แม้บุญยังจะมีหนทางน้อยในการต่อสู้กับอิทธิพลทางการเงินของ

ถ้าแก่ แต่ผู้เขียนยังเสนอให้ต่อสู้ต่อไป และคนอื่น ๆ ที่โดนเอาเปรียบก็ควรจะลุกขึ้นสู้ แล้วความยุติธรรมจะได้ไม่เกิดกับพวกเขาอีกต่อไป

ในบทกวีก็มีการเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาความยุติธรรมด้วยการสร้างความกล้าหาญให้มนุษย์ลุกขึ้นต่อสู้ด้วยเช่นกัน ในรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" มีบทกวีบทหนึ่งกล่าวว่า

คนจนนั้นก็เหมือนหมา
 คากล่าวประโยคนี้ยังคงจะมีอยู่
 ำให้ได้ยินได้ฟังกันต่อไป
 ถ้าเราไม่คิดแก้ไข หันหลังให้แก่กัน
 และมุ่งแต่ความสุขสบายของตนแต่ฝ่ายเดียว
 จนลืมนึกถึงคนส่วนใหญ่
 ถ้ายังเมินเฉย
 ก็คงจะถึงวันนั้น
 วันที่คนจนส่วนใหญ่ลุกขึ้นมา
 เรียกร้องสิทธิอันควรมีควรได้ของตน
 และพูดว่า เขาไม่ใช่มหมาอีกต่อไปแล้ว"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 27)

ก่อนที่ผู้เขียนจะเสนอแนะให้ลุกขึ้นต่อสู้กับความอยุติธรรมนั้น ผู้เขียนได้เสนอแนะอีกหนทางหนึ่งสำหรับผู้ที่อาจไม่ใช่ทั้งสองฝ่ายคือไม่ได้เป็นผู้เอาเปรียบใครและไม่ได้เป็นผู้ถูกเอาเปรียบ ไม่ควรที่จะนั่งมองปัญหานี้อย่างเฉยเมย ในเมื่อเราเป็นมนุษย์ในสังคมเช่นกัน เกิดมามีหน้าที่รับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม โดยเฉพาะกับผู้ที่ถูกเอาเปรียบจนไม่ได้รับความยุติธรรมจากสังคม ควรที่จะได้รับความช่วยเหลือไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และในตอนท้ายของบทกวี ผู้เขียนยังสร้างความกล้าหาญให้กับจิตใจมนุษย์ให้ลุกขึ้นสู้เพื่อสิทธิของตนบ้าง และให้เชื่อมั่นว่าพวกเขาสามารถทำได้

นอกจากการใช้กลวิธีเรียกร้องให้มนุษย์ลุกขึ้นต่อสู้แล้ว ผู้เขียนยังใช้วิธีกล่าวชมเชยผู้ที่เป็นฝ่ายปฏิบัติ หรือผู้ก่อให้เกิดความยุติธรรมทำให้เกิดขึ้นในสังคม ในบทกวีชื่อ "กาสรวาลสยาม" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญา" กล่าวถึงการเอาวัดเอาเปรียบของฝ่ายรัฐบาลและเศรษฐีมีเงิน ทั้งหลายว่าได้เอาเปรียบประชาชนคนธรรมดาที่ยากจนของประเทศนี้อย่างไรบ้าง เช่น ออกกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ของคนที่มีอำนาจในเมืองมากกว่าชนบท, การหลอกล่อซื้อที่ดินจากชาวไร่ ชาวนาด้วยราคาที่ถูกเพื่อสร้างสนามกอล์ฟ, โรงงานอุตสาหกรรมทำแม่น้ำเน่าเสียจนปลาในแม่น้ำตายหมดทำให้ไม่สามารถจับปลาไปกินเป็นอาหารได้อีก เป็นต้น ในตอนท้ายของบทกวี ผู้เขียนกล่าวว่า

ตรองดูเกิดเจ้าข้า	ผิดครวาก็ฟ้าพัง
น้ำตาที่บ่าคั่ง	จะนองท่วมตึกท้าวไท
คนยากจะหลาagma	แลผืนฟ้าจะไหม้ไฟ
แสนจรร้อยล้านใจ	จะผืนภเป็นหนึ่งนา
ชี้ชัดประวัติศาสตร์	ทรราชจักรจางา
เมื่อผู้ถูกกระทำ	ได้สิ้นหมดความอดทน
มือเปล่าจะเช่นปืน	ขึ้นหยัดยืนด้วยตัวตน
ศักดิ์ศรีเสรีชน	จะผงาดประกาศไกร
คือคน บ่ ใช่ว่า	สนตะพายอยู่ร่ำไป
เพื่อยุติธรรมไท	ยอม บ่ ท้อเข้าต่อกร
คือไทหาใช้ทาส	ได้อาณาเงินนอน
ดินเปลี่ยนและร่างปอน	จะประจักษ์ประจักษ์บาน
แผ่นดินจะดาลเดือด	ประโลมเลือดลงรอนราน
ใคร ก็ บ่ ต้องการ	จึงทุกข์แปรแรงแก้ไข
หนึ่งอดแสนล้านอึด	ยังพอยึดอยู่ใช่ไหม
หนึ่งให้แสนล้านให้	ละห้อยเหี้ยที่เหลือแสน"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 165)

ไม่มีมนุษย์คนใดหรือกลุ่มไหนจะทนถูกเอาวัดเอาเปรียบได้ตลอดไป เพราะพวกเขาเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเสรีภาพที่ควรได้รับความยุติธรรมเฉกเช่นคนอื่น ๆ ในสังคม สักวันหนึ่งความอดทนของพวกเขาจะล้นสุดลง เมื่อั้นการต่อสู้ในวิถีทางที่เลวร้ายอาจเกิดขึ้นในสังคมได้ ซึ่งผู้เขียนเองแม้จะสนับสนุนให้มนุษย์ลุกขึ้นต่อสู้แต่มิได้ต้องการเห็นการต่อสู้ที่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม เขาเพียงแต่ชี้แจงให้เห็นว่าหากโดนเอาเปรียบมากขึ้นเรื่อย ๆ อาจจะทำให้เราขึ้นได้บ้าง และเสนอแนะว่าหากไม่ต้องการเห็นการต่อสู้ที่ทำให้สังคมวุ่นวาย ก็ขอให้ทุกคนรีบแก้ไขที่ต้นเหตุคือ แก้ไขด้วยการให้มนุษย์ทุกคนได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

2.1.5 ชี้นำให้มนุษย์กล้าหาญที่จะละทิ้งสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท สังคมที่ดีที่เหมาะสมสำหรับการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่พิบูลศักดิ์เสนอคือ สังคมชนบทเพราะสภาพสังคมเต็มไปด้วยธรรมชาติที่สวยงามอันจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ และผู้คนที่จิตใจงดงาม มีน้ำจิตน้ำใจต่อกัน ดังนั้นตัวละครที่เขาเสนอถ้าไม่ใช้ชีวิตอยู่ในชนบทอยู่แล้ว ก็จะเป็นตัวละครที่มีความผจญภัยจะได้ไปใช้ชีวิตอยู่ในชนบท เพื่อความสุขสบายอันแท้จริงของชีวิต แต่บางครั้งการละทิ้งสังคมเมืองไปนั้นก็ต้องต่อสู้กับอุปสรรคบางอย่าง เช่น จิตใจของตน, หน้าที่การงาน, สมาชิกในครอบครัวเดิมของตน เป็นต้น แต่ที่สุดท้ายทุกเรื่องตัวละครของเขาจะทำตามความมุ่งมั่นปรารถนาของตน คือกล้าหาญที่จะละทิ้งสังคมเมืองไปจนได้ ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของแต่ละเรื่องที่เสนอ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" แนนกับน้อยเป็นคนรักกัน แนนเคยเป็นครูอยู่ในชนบท น้อยเป็นลูกคนมีเงิน แม่ของน้อยไม่ชอบในอาชีพของแนนจึงไม่ยอมให้น้อยแต่งงานด้วย แนนยอมลาออกมาทำงานในเมืองอยู่ระยะหนึ่งเพื่อความรักที่เขามีต่อน้อย แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง เขาก็พบว่าชีวิตในเมืองไม่ใช่ชีวิตที่เขาอยากมีชีวิตอยู่ เขาไม่เคยมีความสุขเลย ส่วนน้อยนั้นรักแนน แต่ก็ยังไม่กล้าละทิ้งการทำงานในเมือง และลาจากแม่ของตนไป แม้จะมีอุดมการณ์เช่นเดียวกับแนนที่อยากทำงานเพื่อคนด้อยโอกาสในชนบท แต่ในตอนท้ายเรื่องจบลงว่า

... เป็นเช้าที่สดชื่นงดงาม บนรถด่วนที่มุ่งสู่อีสานสายนั้น ถ้าใครจะมีตาสังเกตบ้างก็จะพบว่า ที่ใกล้ ๆ บ้านหน้าต่าง หมู่สาวคู่หนึ่งกำลังปรึกษากันอย่างคร่ำเคร่งเกี่ยวกับห้องสมุดหมู่บ้านและการไปทำงานที่นั่น ดวงตาของคนทั้งสองดูราว

ความมีความสุข ช่างนอก ไกลออกไป ภายใต้อังฟ้าสีคราม แกล้งฟ้าคู่หนึ่งกำลังโบย
บินอย่างมันอกมันใจ ไปสู่ทิศทางเดียวกัน ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 173)

ในที่สุดน้อยก็กล้าหาญพอที่จะลาจากสังคมเมืองไปสู่ชนบทตามอุดมการณ์ที่มีและไป
พร้อมกับคนรักของตนเพราะเธอเห็นแล้วว่าชีวิตในเมืองไม่สร้างความสุขให้กับเธอคนรักของ
เธอเลย การงานที่เธอทำในเมืองก็เต็มไปด้วยผู้คนที่พร้อมจะใส่หน้ากากเข้าหากัน และ
เป็นชีวิตที่คิดถึงแต่ตนเอง เธอจึงตัดสินใจไปทำงานในชนบทกับชายคนรัก ซึ่งเป็นงานที่จะทำ
ให้เธอคิดถึงผู้อื่นบ้าง เธอคงมีความสุขมากกว่าในเมืองแน่นอน

ผู้เขียนเสนอภาพว่าชีวิตในสังคมเมืองเป็นชีวิตที่อึดอัด เหมือนถูกกักกันสำหรับคนที่
เคยมีชีวิตอิสระอยู่ในชนบทมาก่อน ถ้าต้องมาโดนกักกันอยู่ในเมืองเขาย่อมต้องจากไปเช่นกัน
นวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" มาวิเป็นเด็กในชนบท เมื่อเขาจบการศึกษาภาคบังคับ
แล้ว ด้วยความที่เขาเรียนดีจึงมีแต่คนสนับสนุนให้เขาไปเรียนต่อในเมือง ทั้งที่ไม่ใช่ความ
ต้องการของเขาเลย แต่เขาก็ต้องเรียนต่อในโรงเรียนประจำที่มีแต่กฎเกณฑ์อันน่าอึดอัดและ
กักกันให้อยู่เฉพาะในพื้นที่ที่ห้ามนักเรียนออกนอกสถานที่ ในที่สุดผู้เขียนก็ให้มาวิตัดสินใจหนี
กลับบ้านซึ่งอาจจะทำให้ชีวิตของเขามีความสุขมากกว่า แม้จะเรียนหนังสือไม่จบก็ตาม

ในเรื่องสั้นเรื่อง "คืนที่แข็งและห่อหุ้ม" มีตัวละครที่กล้าหาญในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน
คือตัวละครเอกที่ชื่อ "มาซา" เขาทำงานเป็นสถาปนิกในเมืองใหญ่ แต่ตัดสินใจลาออกในที่
สุดเพราะรู้สึกว่ามันไม่ได้สร้างความสุขให้กับชีวิต งานที่เขาไม่ใช่งานที่อุทิศให้กับคนยากจน
ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ แต่เป็นงานออกแบบตึกให้กับคนรวยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งทำให้รวย
มากยิ่งขึ้นและเอาเปรียบคนจนให้จนต่อไปอีก แม้งานนั้นจะทำเงินให้เขามากก็ตาม แต่เขา
ไม่อาจทนทำได้อีกต่อไปเพราะขัดกับอุดมการณ์ที่เขามีและอยากจะเป็น เขาจึงเขียนจดหมายบอก
เพื่อนที่อยู่ชนบทว่าเขาได้ลาออกจากงานแล้ว และกำลังจะเดินทางไปทำงานในชนบทด้วย
เมื่อเขาเขียนจดหมายจบ และตัดสินใจเขียนบลาออกแน่นอน เขาได้บอกกับตัวเองว่า

"ครั้งนี้เป็นครั้งแรกหลาย ๆ ปีที่ผ่านมาที่ฉันได้ ที่เขารู้สึกปลดปล่อยและสบาย
ใจอย่างแท้จริง" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2532 : 24)

ผู้เขียนได้เสนอสิ่งที่ตามมาหลังจากการตัดสินใจละทิ้งเมืองใหญ่ก็คือความสบายใจ

ที่มนุษย์จะพึงได้รับ ทั้งที่ในตอนต้นเรื่องที่เขายังคิดวุ่นวายกับหน้าที่การงาน และรอการตัดสินใจของตนเอง ตลอดจนการคำนึงถึงชีวิตที่ผ่านมาว่าเขาไม่เคยรู้สึกไปวังใจมีแต่อาการอึดอัดและสับสนอยู่เสมอ เมื่อตัดสินใจได้และกล่าวหาผู้ที่ละทิ้งงานที่ได้รับเงินมากไปแล้วนั้นความสบายใจและความสุขใจก็จะได้มาเป็นอันดับแรกก่อนที่จะได้ไปใช้ชีวิตตามที่ใจตนต้องการ

อุปสรรคหนึ่งที่ผู้เขียนเสนอว่าเป็นอุปสรรคที่สำคัญซึ่งหากมนุษย์เอาชนะได้ จะเกิดความกล้าหาญที่จะทำการตามความปรารถนาของตนเองได้ คือการเอาชนะตนเอง ในเรื่องสั้นเรื่อง "มะฮอกกาณี" ตัวละครเอกเล่าถึงหนึ่งเรื่องหนึ่งที่เธอได้ดูมาให้คนรักฟังทางจดหมาย หนึ่งเรื่องนั้นเป็นเรื่องของหญิงสาวคนหนึ่งที่มีสามีไปอยู่ชนบทแต่ยังคงรอคอยให้สามีมาอยู่กับเธอ แม้จะมีชายหนุ่มอีกคนมารักเธอก็ตาม และที่สุดสามีของเธอก็ตามมาอยู่กับเธอ เธอได้ตัดสินใจเอาชนะตนเองโดยทิ้งเมืองทั้งความเป็นลูกแห่งของพ่อแม่มาดำเนินชีวิตด้วยตัวเธอเองที่ชนบทแล้วชีวิตเธอก็ดีขึ้น เข้มแข็งขึ้น เป็นผู้นำของครอบครัวมากขึ้น

ผู้เขียนเสนอตัวละครเหล่านี้ให้ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ กัน แต่จุดหมายปลายทางของพวกเขาก็เหมือนกันคือ ได้ใช้ชีวิตอยู่ในชนบทและทำงานเพื่อคนอื่น ๆ ในสังคม พวกเขาอาจจะอ่อนแอในตอนแรก แต่ในท้ายเรื่องพวกเขาก็ทุกคนตัดสินใจทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ จะเห็นได้ว่าผู้เขียนใช้ตัวละครเหล่านี้ขึ้นาให้ผู้อ่านเกิดความกล้าที่จะละทิ้งสังคมเมืองหากมีความปรารถนาที่จะใช้ชีวิตในชนบท ตลอดจนเสนอแนะวิธีต่อสู้กับอุปสรรคที่อาจขัดขวางการตัดสินใจของเราได้ โดยเฉพาะการเอาชนะตนเองให้ได้ เมื่อนั้นมนุษย์ก็จะได้ใช้ชีวิตได้ตรงตามอุดมการณ์และความปรารถนาของตน

2.1.6 ชี้นำให้มนุษย์กลับไปดำเนินชีวิตและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย การดำเนินชีวิตของมนุษย์ หมายถึง กิจกรรมที่มนุษย์ทำในแต่ละวัน การที่มนุษย์จะเลือกทำกิจกรรมใดนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานความเชื่อ และความรู้สึกนึกคิดของตนก็เลือกทำสิ่งนั้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจของตน พิบูลศักดิ์มีแนวคิดที่ว่าในปัจจุบันมนุษย์ดำเนินชีวิตกันอย่างไม่เป็นสุขนัก โดยเฉพาะกับผู้ที่อยู่ในสังคมเมือง เพราะในเมืองใหญ่ ๆ ไม่ค่อยมีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์นัก ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดในเรื่องการดำเนินชีวิต โดยพยายามชี้นำให้ผู้อ่านกลับไปดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย เช่น การดำเนินชีวิตของผู้คนในชนบทอย่างที่บรรพบุรุษของมนุษย์

เราเคยดำเนินมา ในปัจจุบันการเจริญเติบโตของเมืองมีมาก ทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป สับสน และวุ่นวายมากขึ้นจึงมีชีวิตอย่างไม่เป็นสุข ผู้เขียนจึงเสนอภาพสังคมชนบทเป็นตัวอย่าง เพื่อชี้ให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของคนในสังคมชนบทได้สร้างความสุขให้มนุษย์ได้อย่างแท้จริง ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ผู้เขียนบรรยายชีวิตของชาวบ้านที่หมู่บ้านบนภูเขาที่ครูมาซาไปสอนหนังสือ ว่ามีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย (ก่อนที่การเจริญเติบโตของวัดจะเข้าไปทำลายในตอนท้ายเรื่อง) มีชีวิตอย่างเป็นสุข และสิ่งที่ทำให้จิตใจของผู้คนที่นั่นงดงาม อันเป็นหลักสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตของพวกเขา ก็คือ พระศาสนา ในวันพระชาวบ้านจะพากันไปทำบุญที่วัดไม่มีการฆ่าสัตว์ในวันนั้น ผู้เขียนได้ถ่ายทอดแนวคิดในเรื่องนี้โดยผ่านความคิดคำนึงของครูมาซาว่า

... ในวัดผู้คนคลาคล่ำ แต่คงบางตาถ้าเอาไปเปรียบกับวัดในเมืองใหญ่ ๆ "พอเพียงแล้วสำหรับหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่หมู่บ้านที่มีไม่ถึงร้อยหลังคาเรือนและทุกคนก็อยู่เป็นสุขสบายพอสมควร" ครูมาซาว่าพึง

สายมากแล้ว

แสดงแดดอุ่นฉานฉาย

คนยังไม่กลับจากวัด

เสียงสวดมนต์ยังแว่วมา ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2535 : 45)

การดำเนินชีวิตที่ผู้เขียนเสนอนั้นมีบทบาทในลักษณะชี้แนะให้ผู้อ่านที่ปรารถนาหรือเฝ้ามองถึงการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข เกิดความคิดที่ว่าชีวิตที่เป็นสุขคือการกลับไปดำเนินชีวิตดังเช่นที่บรรพบุรุษของเราเคยดำเนินมา ได้แก่ การยึดมั่นในพระศาสนา ไปทำบุญในวันพระ ซึ่งจะช่วยให้จิตใจตั้งมั่นขึ้นได้ จึงไม่ใช่เรื่องยากเย็นหรือต้องลงแรงกายอย่างมากมายอันใด

ในนวนิยายเรื่อง "วัยฝันวันเยาว์" เสนอภาพการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ของผู้คนในชนบทที่มีอาชีพหลักคือ การทำนา พวกเขาจะทำการงานด้วยความสนุกสนาน พวกเด็ก ๆ ก็ไปช่วยทำงานด้วยความสนุกสนานเช่นกัน

... สำหรับเด็ก ๆ เมื่อฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มขึ้น บางคนก็เล่นไม้โกบกาบ แล้วก็มาถึง การวิ่งว้าวและก็เป่าตอพานั้นจะเริ่มต้นก็ต่อเมื่อทุ่งสีทองถูกเกี่ยวกองไว้เรียบร้อย แล้ว การวิ่งว้าวกลางทุ่งนานั้น สนุกอย่าบอกใคร ไม่ค่อยสนุกก็ตอนอาบน้ำ ยามค่ำ ... การทำงานสำหรับเด็ก ๆ ก็คือการเล่นเสมอ ผมจะทำลูก ๆ ของลุง ว่าใคร จะหอบข้าวได้มากกว่ากันหรือมากเที่ยวกว่ากัน เป็นต้น แต่เราจะขยันวิ่งกันพักหนึ่ง เท่านั้นแหละ พอเหนื่อย ๆ ก็มักจะแสวงหาให้ข้าวตกบ่อย ๆ พวกผู้ใหญ่เขาก็ไล่ไป หลบร้อนอยู่ในเพิงเองแหละอาหารกลางวันกลางทุ่งนั้นก็อร่อยเลิศกว่าอาหารที่บ้าน เช่นกัน ทั้งที่เป็นอาหารง่าย ๆ ฟื้นฟู ไม่ได้ปรุงพิเศษแต่อย่างใด นั่นคงเป็นเพราะ เราหิว และกินกันวงใหญ่ มือไม้ไม่ต้องล้างก็ได้ข้าวจืดมือจนเหนียวหนึบ ทั้งจำ ทั้งจิ้มทั้งซด มือชนกันอยู่ไม่ขาด ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2528 : 2-4)

เด็ก ๆ ที่เติบโตในสังคมชนบท จะช่วยผู้ใหญ่ทำงานได้ตั้งแต่วัยเด็กโดยเฉพาะ งานในทุ่งนานั้น ถ้ามีงานไหนที่เด็ก ๆ พอจะช่วยได้ ผู้ใหญ่ก็จะกำหนดให้เด็กทำ เช่น การ หอบข้าวที่ผู้ใหญ่เกี่ยวแล้วไปกองรวมกันไว้ เด็ก ๆ ก็จะทำสิ่งเหล่านี้ด้วยความสนุกสนาน ทำ บ้างพักบ้าง และเด็ก ๆ ยังมีกิจกรรมที่สร้างความสนุกสนานให้พวกเขาอีกหลายอย่าง เช่น การวิ่งว้าว เป็นต้น ผู้เขียนได้เสนอภาพเหล่านี้เพื่อให้เห็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตที่มี ความสุข แม้จะทำงานก็สามารถสร้างความสนุกสนานไปกับงานที่ตนทำได้ โดยเฉพาะเด็ก ๆ และเด็กที่ผู้เขียนเสนอเป็นเด็กที่มีชีวิตชีวาว่าเร่ร่อนสนุกสนาน เป็นการเสนอภาพที่สนุกสนานเพื่อ ชี้นำว่าถ้าอยากทำให้เด็ก ๆ ได้มีชีวิตในวัยเด็กอย่างร่าเริง ได้วิ่งเล่นสนุกสนาน ขณะเดียวกัน ก็ได้ช่วยงานไปด้วย พวกเขาจะได้อยู่ท่ามกลางท้องทุ่งอย่างเด็กในชนบทที่ผู้เขียนเสนอ

ในรวมบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้" มีบทกวีบทหนึ่งชื่อ "ปี่ตอซัง" กล่าวว่า

ปี่เอ๋ยปี่ตอซัง	เป่าเสียงดังก้องนาหน้าเกี่ยวข้าว
เป็นเพลงหวานคมเดียวร้องเกี่ยวกราว	เชิดเหงื่อพรามองข้าวเรืองเหลืองเต็มลาน
หลังจากนั้นเกวียนจะลั่นสนั่นทุ่ง	ชนสู้ยั่งงานหนักพักปากบ้าน

จัดสารับนั่งข้าวใหม่ไปทำงาน

สุขสำราญต่างแย้มยิ้มอัมมฤเอยา

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 67)

นี่คือภาพของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแต่ทว่าเป็นสุขของมนุษย์อีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้เขียนต้องการให้เห็นภาพของชาวนากลุ่มหนึ่งซึ่งร่วมมือกันทำงานแม้งานจะหนักแต่ก็มีการร้องรำทำเพลงอันเป็นความบันเทิงที่จะเข้ามาช่วยผ่อนคลายได้ เมื่อเสร็จงานก็กลับบ้านพักผ่อน รุ่งขึ้นก็เริ่มงานใหม่ด้วยความสุขใจ การดำเนินชีวิตของผู้คนในชนบทที่สอนให้เราทำงานจะหนักแค่ไหน แต่ถ้าเรารู้จักสนุกสนานกับงานที่ทำ จิตใจย่อมมีความสุข ผู้เขียนคงมิได้หมายถึงให้ผู้อ่านละทิ้งการทำงานของตนแล้วหันไปทานาโดยตรงเช่นนั้น แต่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตประจำวันของชาวนาไทย ซึ่งดำเนินชีวิตอย่างสามัญธรรมคากลางวันก็ทำงานในนา เย็นก็กลับบ้านพักผ่อน เข้าก็ไปทำงานกันใหม่ ไม่ได้ย่อท้อต่องานที่ทำ แต่สนุกสนานกับงาน จิตใจจึงเป็นสุข ชีวิตที่เรียบง่ายเช่นนี้ผู้อ่านอาจนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของตนได้ตามความเหมาะสม ซึ่งผู้เขียนเสนอแนวคิดนี้เพื่อยืนยันว่าการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายจะนำความสุขที่แท้จริงคือความสุขทางด้านจิตใจมาสู่มนุษย์ได้โดยไม่ยาก

2.1.7 ชี้แนะให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาและมีความหมาย

พิบูลศักดิ์ ได้ชี้แนะว่ามนุษย์ที่มีคุณค่าสำหรับตนเองและผู้อื่นคือมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อมั่นในการกระทำและความคิดของตนว่าดีงามเหมาะสมกับการดำรงอยู่ในสังคม และมีความหมายต่อตนเองและผู้อื่น ในนวนิยายเรื่อง "ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน" ในตอนท้ายเรื่องที่มาวิตตสินใจหนีจากโรงเรียนประจำกลับบ้าน เขาเลือกที่จะมีชีวิตอย่างอิสระในท้องทุ่งกว้างมากกว่าชีวิตที่ถูกกักขังอยู่ที่โรงเรียน แม้จะไม่จบการศึกษาก็ตาม พ่อของมาวิกาก็ไม่ได้โกรธเคืองที่มาวิททำเช่นนั้น แม้จะไม่รู้ละเอียดมากนักว่าที่โรงเรียนมันอัดอัดหรือมีสภาพเช่นไรกันแน่จนมาวิตต้องหนีมา ขอให้เป็นการตัดสินใจที่มาจากความต้องการอันแท้จริงของมาวิ นี่เป็นเพียงการเริ่มต้นเรียนรู้ชีวิตของมาวิทเท่านั้น ยังมีเรื่องราวอีกมากมายให้ลูกชายเขาได้เรียนรู้ และพ่อของมาวิกัสรูปเรื่องเกี่ยวกับชีวิตว่า

"ตราบาตที่พระอาทิตย์ยังขึ้น ชีวิตก็เหมือนแสงแห่งตะวันงามนั้น ข้อสำคัญที่สุดก็คือ จะต้องดำเนินชีวิตต่อไปด้วยความมั่นใจ และเต็มไปด้วยความหมาย" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 145)

ผู้เขียนเสนอแนะว่ามนุษย์จะดำเนินชีวิตอย่างไรก็ได้ หากแต่การดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าควรดำเนินชีวิตอย่างมั่นใจในสิ่งที่ตนเลือกกระทำตามความเชื่อของตน และสิ่งที่กระทำนั้นต้องมีความหมายไม่ใช่ว่าอะไรที่ไร้สาระและไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดเลยแม้แต่ตนเอง

ในบทกวีชื่อ "พึงลืมนานเพรียกเรียกชื่อเธอ" ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญา" กล่าวว่า

ก็มีแค่การเริ่มก้าวเพียงเท่านั้น	ที่จะนำเธอฉันไปใกล้จุดหมาย
กำลังใจแกร่งกล้าฝ่าอันตราย	กำลังกายแข็งขันมุ่งมั่นคง
มีศรัทธาในความดีของชีวิต	เป็นเข็มทิศนำทางอย่าเผลอหลง
เชิดหน้าทำท่ายทุกซ์ตระหง	ถือธงสัจธรรมนำดวงใจ

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 64)

มนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาในบางสิ่งบางอย่างของชีวิต บางสิ่งบางอย่างที่ผู้เขียนเสนอไว้ในบทกวีนี้คือ ความดีในชีวิตรมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีทั้งกับตนเองและสังคมเป็นอย่างมาก ผู้เขียนได้ชี้แนะว่ามนุษย์ควรเชื่อมั่นในความดี เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ถูกที่ควร หากมนุษย์กระทำดี การดำเนินชีวิตก็จะมีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเองและผู้อื่น

เหตุที่มนุษย์ควรดำเนินชีวิต ด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาและมีความหมายก็เพราะมนุษย์เกิดมามีชีวิตบนโลกนี้ในระยะเวลาสั้น ๆ ในบทกวีชื่อ "ชีวิต" ในรวมบทกวีชุด "หน้าต่างดอกไม้" กล่าวว่า

"ชีวิตสั้น

เพียงน้อยนิดช่วงเวลาเกิดมานี้

จักมอมของขวัญไคให้ชีวิต	หรือมีเพียงลมหายใจอยู่ไปวัน
สรรพสิ่งล้วนนิ่งวางและว่างเปล่า	ชีวิตก็คล้ายตั้งเงาของความผัน
ไม่มีสิ่งจีรังใดทั้งนั้น	เพียงหนึ่งก้าวสั้นสั้นหมดกันเอยา"

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 55)

ผู้เขียนไม่ได้บอกผู้อ่านโดยตรงว่า ควรดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย แต่จากคำถามที่ผู้เขียนถามไว้ในบทวิภพันนี้ว่า เมื่อมนุษย์เกิดมามีชีวิตในช่วงเวลาสั้น ๆ จึงควรจะทำอะไรของชีวิตหรือมอมสิ่งที่ดีให้กับชีวิต หรือจะมีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ โดยไม่ได้ทำอะไรเพื่อใครเลย เป็นการชี้แนะด้วยคำถามเพื่อให้ผู้อ่านตัดสินใจว่าควรดำเนินชีวิตเช่นไรให้มีความหมาย แต่ก็ได้ชี้แนะคำตอบไปในทางเลือกดังกล่าวว่า มนุษย์ควรดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายด้วยการมอมสิ่งที่ดีให้กับชีวิต มากกว่าใช้ชีวิตให้หมดไปวัน ๆ โดยไม่ได้ทำอะไรเพื่อใครเลย

2.1.8 เรียกร้องให้มนุษย์รู้จักและกระทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด พิบูลศักดิ์

ละครพล ได้เรียกร้องให้มนุษย์แต่ละคนรู้จักกระทำหน้าที่ของตนที่มีต่อตนเองและสังคมให้ดีที่สุด และหากมนุษย์คนใดไม่กระทำและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน อาจจะมีผลต่อชีวิตอื่น ๆ ในสังคม ในเรื่องสั้นเรื่อง "ท้องฟ้าและแผ่นดิน" จันทรเต็มท้องแก่ใกล้คลอด แต่นางไม่สามารถคลอดเองตามธรรมชาติโดยหมอนางของหมู่บ้านได้ บุญยังสามีของนางและลูกชายรวมทั้ง เพื่อนบ้านต้องทาเคร่หามนางไปหาหมอที่อนามัย ในระยะทางที่ไกลและฝนซึ่งกำลังตกหนัก แต่เมื่อไปถึง หมอก็ไม่อยู่ทำให้จันทรเต็มต้องตาย ผู้เขียนจบเรื่องด้วยบทกวีว่า

มันเป็นยามเย็นของฤดูฝนที่แสนสวยสดงดงาม
 ว่ากันว่าเป็นที่น่าประทับใจของกรี
 เดือนพฤษภาคมที่นกลีเหลืองร้องตามราวป่า
 บาไม่ผลัดใบผลิบเป็นสีเขียวไหลสว่างไสวกับแดดจ้านหลังเขา
 ทุ่งหญ้าเขียวสดดูเยือกเย็นและอ่อนหวานมีความหมายและให้ความหวัง

แต่จันทร์เต็มก็ตายเสียแล้วทั้งกลม ณ ที่สถานื่อนามัยไร้หมอแห่งนั้นเอง
 ผดุงครรภ์อีกคนก็ไม่อยู่เช่นกัน
 ดูเหมือนว่าจะไปวิ่งเต้นขอย้ายที่จังหวัดเพื่อจะหนีห่าง
 รางไกลไปจากหมู่บ้านชนบทอันแสนกันดารแห่งนั้น

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2530 : 129-130)

เรื่อง "ท้องฟ้าและแผ่นดิน" คือตัวอย่างของผลกระทบที่เกิดจากความไม่รับผิดชอบของหมอ ซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญมีผลต่อความเป็นความตายของมนุษย์ หมอและผดุงครรภ์ที่อนามัยแห่งนี้ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ทำให้จันทร์เต็มต้องตาย เป็นตัวอย่างที่ผู้เขียนหยิบยกขึ้นมากล่าวเตือน ว่าหากมนุษย์ไม่กระทำหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมด้วยความรับผิดชอบต่อผลที่ตามมาอาจเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวงได้ ผู้เขียนจึงเรียกร้องให้มนุษย์กระทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ในบทกวีชื่อ "สังคม" ในรวมบทกวีชุด "ปลอบโยนดวงใจ" กล่าวว่า

ทุกทุกมือมีค่าอย่าทอดทิ้ง	ทุกทุกสิ่งต้องสร้างสรรค์ไม่สิ้นสุด
ทุกทุกแรงต้องเร่งร่วมก้าวรุด	ทุกทุกจุดต้องวางยามของความรัก
เพื่อนเอยทำหน้าที่ให้ดี เกิด	เราเกิดมาครั้งหนึ่งพึงตระหนัก
รับผิดชอบต่องานประจำสำคัญนัก	ทุกคนล้วนตัวหลักเครื่องจักรสังคม

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : ไม่มีเลขหน้า)

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในสังคม ควรกระทำหน้าที่มีคุณค่าต่อสังคม สังคมดำเนินไปได้ก็เพราะมนุษย์แต่ละคนทำหน้าที่ในแต่ละจุดของสังคมแตกต่างกันไป ผู้เขียนได้เรียกร้องและวอนขอให้มนุษย์กระทำหน้าที่อื่นเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมให้ดี

2.2 บทบาทที่มีต่อสังคมส่วนรวม จากการศึกษาแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของ

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นแนวคิดที่มีบทบาทต่อสภาพสังคมในการเสนอแนะการแก้ไขปัญหาสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมที่มนุษย์ดำรงอยู่เป็นสังคมที่สงบงดงาม ซึ่งมนุษย์จะดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุข แนวคิดในวรรณกรรมของเขาจึงมีบทบาทต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.2.1 ส่งเสริมความเข้าใจอันดีของสมาชิกในสถาบันครอบครัว สถาบัน

ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากสำหรับสังคม เพราะเป็นสถาบันพื้นฐานแรกสุดที่มนุษย์ถือกำเนิดมาเป็นสมาชิกของสถาบันนี้เป็นอันดับแรก จึงมีส่วนที่จะอบรมสั่งสอนมนุษย์ให้มีแนวคิดและการดำเนินชีวิตเป็นไปในทางใดได้มากกว่าสถาบันอื่น ๆ เพราะเขาจะเป็นสมาชิกของสถาบันนี้ไปจนตลอดชีวิต ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดในเรื่องสถาบันครอบครัวว่าการแก้ปัญหาสังคมควรเริ่มต้นแก้ที่สถาบันนี้เป็นอันดับแรก หากสมาชิกในครอบครัวดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข เขาก็จะก้าวออกมาสร้างสรรค์ส่วนประกอบอื่น ๆ ของสังคมอย่างเป็นสุขและอาจช่วยแก้ไขให้สังคมส่วนรวมให้สงบและงดงามขึ้นได้ เขาจึงเสนอแนะวิธีการสร้างความสุขขึ้นในครอบครัวในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" ซึ่งเป็นเรื่องของครอบครัวนักเขียนครอบครัวหนึ่งที่มีด้วยกันสองคนคือ พ่อ กับลูกสาว ที่กำลังอยู่ในวัยรุ่น แม้จะอยู่กันแค่สองคนพ่อลูกแต่เขาทั้งสองก็อยู่กันด้วยความรักและความเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสุขในครอบครัว ในตอนที่ลูกสาวเล่าถึงบ้านตึกแถวในกรุงเทพฯ ที่พ่อตัดสินใจซื้อ แม้จะไม่เคยชอบเลยก็ตามเพราะมันอัดคับแคบน่าจะเป็นคุกมากกว่าบ้าน แต่คำว่าบ้านสำหรับลูกสาวนั้นสถานที่ที่ไม่ใช่สิ่งสำคัญ เธอกล่าวว่า

"อย่างไรก็ตาม ฉันก็ทำได้ และนี่คือบ้านของฉัน ที่พักของหัวใจฉัน ตราบใดที่ฉันยังมีรอยยิ้มบนใบหน้าพ่อ มีความรักความเอาใจใส่ต่อกัน มีเสียงหัวเราะเร่ร่อน ฉันก็พอใจ" (พิบูลศักดิ์ ละครพล, 2534 : 45)

ความรักความเข้าใจและรอยยิ้มของสมาชิกในครอบครัว เป็นสิ่งที่สำคัญที่ทุกคนในครอบครัวควรมี เพื่อสร้างความสุขและความเข้าใจ เพราะความใกล้ชิดกันมานานย่อมทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่เข้าใจกันได้ แต่ผู้เขียนได้เตือนมิให้ตกใจกับความไม่เข้าใจนี้ เพราะเราสามารถสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นได้ ดังในเรื่อง "บ้านดวงใจ" ที่พ่อเริ่มหันมาติดกับชีวิตวัยรุ่นของลูก เพราะลูกเป็นวัยรุ่นที่ต้องใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ที่เต็มไปด้วยสิ่ง

ย้วยวนมากมาย และกลัวว่าลูกจะห่างเขากลับไปทุกที่ตามวัยของเขา จึงปรึกษากับเพื่อนที่ชื่อ
ดำรงค์ ดำรงค์แนะนำเขาว่า

... ในเมื่อสิ่งแวดล้อมมันแย่ คุณก็ยิ่งต้องทำตัวคุณเองให้ดี ทำความเข้าใจกับเขา
ให้ได้ ำให้เป็นที่พักพิงของเขา โดยเฉพาะทางจิตใจ ถ้าเมื่อไหร่จิตใจเขาท้อแท้ เบื่อ
หน่ายและคิดว่าพ่อแม่ไม่ใช่ที่ปรึกษาที่พึ่งพิงทางจิตใจ มันก็เลวร้ายเอามาก ๆ เขา
ก็จะหันไปหาคนอื่น... พ่อที่ดีจึงต้องเป็นเพื่อนลูกด้วยในเวลาเดียวกัน ถ้าคุณเป็น
เพื่อนลูกได้เป็นเพื่อนกาย เพื่อนใจ เพื่อนคิด สนับสนุน มีอะไรเขาก็ต้องเล่าให้คุณ
ฟังหมดแหละ และจะไม่มีช่องว่างอีกต่อไป คุณก็จะสบายใจด้วย ... (พิบูลศักดิ์
ละครพล. 2534 : 209)

ผู้เขียนแนะนำว่าสมาชิกในครอบครัวควรเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน เป็นที่พึ่งทางจิตใจให้
แก่กัน ทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพียงเท่านั้นความสุขและความสบายใจของคนในครอบ
ครัวก็จะมีขึ้นได้ ข้อแนะนำเหล่านี้มีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีให้กับสมาชิกใน
สถาบันครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของสังคม เมื่อสมาชิกมีความเข้าใจอันดี
ต่อกัน เขาก็จะเป็นมนุษย์ที่มีความสุขในครอบครัวได้อย่างเป็นสุข เมื่อชีวิตส่วนตัวของมนุษย์
เป็นชีวิตที่เป็นสุข เขาก็ย่อมอยากเห็นสังคมส่วนรวมสงบสุขและการกระทำตนเพื่อประโยชน์
สุขของส่วนรวมก็จะตามมาเช่นกัน

2.2.2 ชักชวนให้มนุษย์ในสังคมช่วยเหลือกัน ความแตกต่างของมนุษย์ในสังคม
หากจะวัดกันด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ ภูมิหลังทางครอบครัว หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ก็จะมี
มนุษย์ในสังคมมากมายหลายระดับ แต่แนวคิดมนุษยนิยมมิได้ใช้องค์ประกอบเหล่านี้วัดระดับ
ของมนุษย์ แนวคิดนี้ถือว่ามนุษย์ในสังคมทุกคนอยู่ในระดับเดียวกัน มีคุณค่าอันความเป็นคนเท่า
กัน แต่ในสภาพความเป็นจริงมนุษย์บางคนบางกลุ่มยังด้อยโอกาสทางสังคม ดังนั้นมนุษย์จึง
ควรที่จะช่วยเหลือกันไม่ว่าในเรื่องใดก็ตาม ถือเป็นหน้าที่ที่มนุษย์ในสังคมพึงมีต่อกัน แต่การ
ช่วยเหลือนั้นจะเกิดขึ้นหรือไม่ก็อยู่ที่จิตสำนึกในหน้าที่แห่งการเป็นมนุษย์ของแต่ละคน พิบูลศักดิ์

เสนอแนวคิดเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่ามนุษย์ที่ดีมีคุณค่าต่อสังคมควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เขาสร้างจิตสำนึกในเรื่องนี้ผ่านวรรณกรรมของเขา โดยพยายามชักชวนให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของการช่วยเหลือกันพร้อมทั้งวิธีการช่วยเหลือที่ถูกต้อง ในรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" มีบทกวีที่ชื่อ "มาลีคนหนุ่มสาว" กล่าวว่า

นั้นแหละคือการกระทำ	ของหนุ่มสาวผู้ไขว่คว้าหาความหมาย
ใช้ความเจ็บจนเหงาเปล่าเปลี่ยวกาย	ใช้ตาฉายอ้างว่างกลางสายลม
หากเป็นเสียงทอดถอนใจคนไร้บ้าน	คนตกงานผู้กลัวกลิ่นความชื่นชม
เด็กกำพร้าหน้าหมองร้องระงม	คนผู้ก้มเก็บเม็ดเหงื่อเพื่อใส่จาน
คนเหล่านั้น	ใครจะปันเสื้อผ้าแบ่งอาหาร
ใครจะมอบเครื่องกันหนาวผู้ไร้วรา	ใครจะสร้างบ้านดวงใจให้เด็กน้อย
มาลีคนหนุ่มสาว	มารับรู้เรื่องราวโหยละห้อย
สังคมเธอพองโหล่งลอย	ข้างนอกคนล้านร้อยยังแล้งไร้

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2535 : 124)

ผู้เขียนเชิญชวนให้มนุษย์โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่กำลังตามหาความต้องการที่แท้จริงของตน หรือกำลังหาคำตอบให้กับชีวิตว่าจะทำอย่างไรชีวิตจึงจะมีความหมาย ด้วยการชักชวนให้มาช่วยเหลือมนุษย์ผู้ที่ยังทุกข์ทน ไม่ว่าจะเป็นเด็กกำพร้า คนตกงาน คนร่อนเร่ไม่มีที่อยู่อาศัย เด็กในชนบทที่ห่างไกล ล้วนแต่ต้องการความช่วยเหลือทั้งสิ้น เมื่อเรารับรู้เรื่องราวของเขาแล้วอย่างหนึ่งเฉยอยู่ควรที่จะยื่นมือไปช่วยเหลือไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งตามแต่มนุษย์แต่ละคนจะช่วยเหลือได้ ผู้เขียนได้เชิญชวนอย่างตรงไปตรงมาโดยกล่าวถึงเรื่องราวของผู้ทุกข์ยากว่าเป็นอย่างไรไม่มีใครบ้าง และสรุปว่ามนุษย์ควรที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่ลำบากกว่าตนอย่าให้ความสนใจแต่เรื่องของตนเองเท่านั้น ลองมองออกไปจากตนเองบ้างจะเห็นว่ามนุษย์ที่ต้องการความช่วยเหลืออีกมากมาย

การที่มนุษย์ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้นก็เพื่อให้มนุษย์ในสังคมมีความเท่าเทียมกัน

มากขึ้น เมื่อมนุษย์ในสังคมมีความเท่าเทียมกันแล้ว ความสงบสุขของสังคมก็เกิดตามมา บทกวีบทหนึ่งจากรวมบทกวีชุด "ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว" ที่ว่า

เพื่อนรัก

จึงไม่เป็นการดีเลยที่เราจะมุ่งหาความสุขสบาย

มุ่งที่จะถมเื้อนนาบุญของตัวให้สูงขึ้น

บารุงบำเรอพุงของตนแต่ถ้ายเดียว

โดยไม่หันไปมองความทุกข์ยากของคนอื่น

เราต้องคิดอยู่เสมอว่า

สันติสุขนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าความเท่าเทียมกันไม่มี

(พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2524 : 127)

ผู้เขียนกล่าวอย่างหนักแน่นว่าหากต้องการให้สังคมสงบสุข เราจะต้องสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้ก่อน โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผู้เขียนยังเชิญชวนด้วยวิธีการสร้างความเชื่อที่ว่ายังมีมนุษย์ในสังคมนี้อีกมากมายที่พร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาชาคุยกับก๊างโจ หัวหน้านักหมู่บ้านชาวไทใหญ่ ที่อยู่ลึกเข้าไปยิ่งกว่าหมู่บ้านที่ครูมาชาสอนหนังสือ เขาคุยกันถึงเรื่องการสร้างโรงเรียนที่หมู่บ้านนั้น และทางการจะส่งครูมาหา แต่ก๊างโจกลัวว่าจะไม่มีใครมาอยากให้ครูมาสอนที่หมู่บ้านนี้ แต่ครูมาชาก็ต้องสอนที่หมู่บ้านที่ตนสอนอยู่ หากเขายืนยันกับก๊างโจว่าต้องมีครูมาสอนแน่นอนไม่ว่าโรงเรียนจะไกลขนาดไหนครูมาชาพูดว่า

... ทุกแห่งทุกที่ต่างก็ต้องการกำลังคนทั้งนั้นแหละ คนที่จะไปช่วยเหลือเจือจาน คนที่จะไปลงมือทำอย่างจริง ๆ จัง ๆ แก่ไขปัญหาที่เป็นอยู่นั้น ผมเชื่อว่าคงไม่สิ้นไร้คนที่มีความตั้งใจดีที่พร้อมที่จะมาทบทวนประโยชน์ให้กับผู้อื่น...ผมเชื่อในข้อนี้แหละ ผม

เชื่อว่ายังมีคนอีกมากที่เขาพร้อมที่จะมาช่วยเหลือ มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ข้อนี้อธิบายถึงกึ่งกลางใจว่าอย่าได้วิตกไปเลย ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราต้องช่วยเหลือตัวเราเองก่อนส่วนหนึ่ง เราต้องลงมือทำด้วยตัวเราก่อนเมื่อนั้นแหละเราก็รู้ว่ามีปัญหาอะไร ยังไง ชาติเหลืออะไร ก็จะได้แก้ไขช่วยเหลือกันต่อไป วิชาใหม่ ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 141)

ผู้เขียนมิได้เชิญชวนเฉพาะคนที่สามารถช่วยคนอื่นเท่านั้น แต่ยังแนะนำผู้ที่กำลังรอความช่วยเหลือจากคนอื่น ไม่ให้รอด้วยการนั่งเฉยเท่านั้น แต่ควรเริ่มต้นช่วยเหลือตนเองก่อน เพื่อจะได้มองเห็นปัญหาของตนเองและสามารถขอความช่วยเหลือไปยังผู้อื่นได้ถูกต้อง และคนที่จะมาช่วยเหลือก็จะได้ช่วยเหลือให้ตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นในเรื่องนี้ที่หมู่บ้านของกิ่งใจไม่มีโรงเรียน จะรองบประมาณคงจะนานเกินไปครูมาหาจึงแนะนำให้ระดมแรงชาวบ้านมาช่วยสร้างโรงเรียนชั่วคราวกันไปก่อน พอมีอาคารเรียนชั่วคราวแล้ว ทางเราก็จะส่งครูมาสอนได้ก่อน แล้วค่อยรองบประมาณสร้างโรงเรียนที่จะตามมาทีหลัง เด็กจะได้เริ่มเรียนกันได้เร็วขึ้น

รายละเอียดในการช่วยเหลือนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เขียนเสนอไว้ ในนวนิยายเรื่อง "นกสีฟ้า" ในการประชุมอภิปรายของสมาคมหญิงไทยช่วยชนบทที่ศูนย์หญิงการนิเวศของน้อยเป็นกรรมการด้วย ในการอภิปรายวันนั้นศูนย์หญิงการนิเวศเกี่ยวกับการช่วยเหลือคนในชนบทด้วยการเอาของไปแจกมาก ๆ ในช่วงที่ทุกคนฟังตั้งคำถามและแสดงความคิดเห็น ดวงพรเพื่อนของแนทลุกขึ้นพูดว่า การแจกของไม่ใช่การช่วยที่ถูกต้องทั้งหมดความอดอยากยากจนเป็นปัญหาระยะยาวที่เกิดขึ้นสำหรับการดำรงชีวิตการช่วยเหลือเพียงแจกของเพียงครั้งหนึ่ง ๆ ไม่ได้แก้ปัญหาระยะยาว เธอเสนอแนะว่า

... การที่เราจะไปช่วยเพียงครั้ง ๆ หนึ่งมันก็ไม่ได้เป็นมรรคเป็นผลอะไรขึ้นมา เพราะเราไม่ได้ให้ความคิดเขา เราไม่ได้คิดถึงการช่วยเหลือระยะยาวในทางปัญหา แต่เราคิดกันสั้น ๆ เพียงแล้วเสร็จไปครั้งหนึ่ง... เราควร หรือเราน่าจะคิดหาวิธีช่วยเหลือที่แนบเนียนกว่านี้และฉลาดกว่านี้ ได้ผลมากกว่านี้ และเป็นการ

ช่วยเหลือที่มั่นคง นั่นคือการช่วยเหลือที่เป็นไปเพื่อความฉลาดและช่วยเหลือด้วยตนเองได้ต่อไปในอนาคต ... (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2533 : 134-135)

ผู้เขียนเตือนว่าอย่าช่วยเหลือด้วยการนำของไปแจกแต่เพียงอย่างเดียวแล้วคิดว่าการช่วยเหลือเช่นนั้นเป็นการช่วยเหลือที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ถ้ามุ่งแต่แจกของ คนที่รอรับความช่วยเหลือจะช่วยตนเองไม่ได้ตลอดไป มีแต่รอความช่วยเหลือเท่านั้น ไม่อาจยกระดับคุณค่าความเป็นมนุษย์ของตนขึ้นมาได้ จึงควรช่วยเหลือเพื่อให้ผู้รับการช่วยเหลือสามารถช่วยตนเองได้ การช่วยเหลือที่ให้ผลทางสติปัญญา ดังที่ผู้เขียนเสนอในหลายเรื่อง การทำห้องสมุดชุมชนและการทำห้องสมุดในโรงเรียนนั้นล้วนเป็นการแก้ไขปัญหานในระยะยาว ทำให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ในวันหนึ่งไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นตลอดไป

2.2.3 แนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษา ปัญหาการศึกษาเป็นปัญหาที่สำคัญทางสังคมปัญหาหนึ่ง ผู้เขียนได้เสนอปัญหานี้ไว้ในหลายเรื่องด้วยกัน ปัญหาที่สำคัญที่ผู้เขียนเสนอโดยเฉพาะกับโรงเรียนในชนบท คือผู้เรียนไม่อยากมาเรียน เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง สื่อสารกับครูไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจในบทเรียนที่ครูสอน ปัญหาเหล่านี้ดูเป็นเรื่องเล็กน้อยที่โรงเรียนในเมืองอาจไม่ประสบ แต่ผู้เขียนกล่าวว่าปัญหาเหล่านี้เป็นเบื้องต้นของปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งส่งผลให้การเรียนการสอนประสบความล้มเหลว ในนวนิยายเรื่อง "หุบเขาแสงตะวัน" ครูมาซาพบว่าปัญหาที่ทำให้การสื่อสารระหว่างครูกับนักเรียนไม่สามารถเข้าใจกันได้ เกิดจากบทเรียนที่เรียนเป็นภาษากลางทั้งนั้น ครูก็พูดภาษากลาง แต่นักเรียนพูดภาษาถิ่น ทำให้สื่อสารกันลำบาก ครูมาซาจึงเริ่มหัดเรียนรู้ภาษาถิ่นเพื่อให้สื่อสารกับเด็กได้รู้เรื่อง แม้จะมีคำสั่งห้ามจากทางการว่าห้ามพูดภาษาถิ่นในโรงเรียนเพื่อให้เด็กพูดภาษากลางให้ได้ เขามองว่าไม่ใช่การแก้ปัญหที่ถูกต้อง เขาใช้วิธีเรียนรู้ภาษาถิ่นจากเด็กนักเรียน และให้เด็กนักเรียนเรียนรู้ภาษากลางจากเขาค่อย ๆ เรียนรู้กันไป เวลาครูอธิบายก็ปนภาษาถิ่นมาบ้างเด็กก็เข้าใจง่ายขึ้น เวลาครูพูดผิดก็ให้เด็กอธิบายคำบางคำให้ฟัง เขาก็เห็นว่าเขาสำคัญขึ้น ครูก็เป็นกันเอง การเรียนก็สนุก ดังนั้นการเรียนการสอนก็จะได้ผล โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความคิด ครูมาซาเสนอว่า

"ความคิดคนเราไม่เหมือนกัน ทางที่ดีน่าที่จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อย่างน้อยก็ในแต่ละกลุ่มโรงเรียน สรุบบัญหาแนวทางที่จะแก้ไขร่วมกัน" (พิบูลศักดิ์ ละครพล. 2534 : 38)

ผู้เขียนเสนอแนะให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ทั้งในห้องเรียน และระหว่างโรงเรียน เพราะนอกจากจะเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันแล้ว ยังเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในการแก้ปัญหาของแต่ละโรงเรียน ครูที่มีจิตใจและอารมณ์ดี ย่อมทำให้การเรียนการสอนสนุกสนาน เด็ก ๆ ยากมาเรียนประสิทธิผลแห่งการเรียนการสอนจึงเกิดขึ้นจากจุดนี้เป็นพื้นฐาน

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในวรรณกรรมกับสังคม ซึ่งได้ดำเนินการตามจุดมุ่งหมายและวิธีการที่กำหนดไว้ตามลำดับสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

พิบูลศักดิ์ ละครพล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และธรรมชาติของโลก ดังนี้ เขาเสนอว่าธรรมชาติของมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีคุณค่าในฐานะปัจเจกชน ควรเป็นผู้มีจิตใจและการกระทำอันดีงาม ซึ่งการกระทำนั้นมีคุณค่าต่อตนเองและผู้อื่นเป็นผู้มีความคิดอิสระ มีศักยภาพ มีศักดิ์ศรี สามารถรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเอง มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง และรู้จักตนเองจนสามารถตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสมกับตนได้ มีความเคารพนับถือตนเอง เข้าใจในความเป็นสัจจะของชีวิต เห็นคุณค่าของกาลเวลาที่เป็นปัจจุบัน อีกทั้งเป็นผู้มีความใฝ่ฝัน ความหวัง ความรักและความเชื่อมั่นศรัทธา ในองค์ประกอบของชีวิต และความสูงที่แท้จริงสำหรับชีวิตมนุษย์อยู่ที่จิตใจและความพึงพอใจในชีวิต/ ธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะพลเมืองของสังคมมนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน เป็นผู้กระทำหน้าที่ในแต่ละส่วนของตนได้อย่างดี มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมี มิตรภาพที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคม ในด้านแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกได้เสนอว่าสังคมที่มนุษย์จะอาศัยได้อย่างมีความสุขควรเป็นสังคมที่สงบสุขโดยมีการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สถาบันทางสังคมควรมีลักษณะดังนี้ สถาบันการศึกษาไม่ควรสอนเฉพาะ ความรู้ด้านวิชาการแก่มนุษย์เท่านั้น ควรปลูกฝังจิตสำนึกอันดีงามที่มีต่อสังคมและพึงตระหนักในความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชน หลักสูตรการเรียนการสอนควรเหมาะสมกับวิถีชีวิตของผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่น สถาบันครอบครัวที่เหมาะสมและทำให้ชีวิตมนุษย์มีความสุขคือ สังคมครอบครัวที่สมาชิกให้ความเคารพนับถือมีความรักและความเข้าใจซึ่งกันและกัน สถาบันศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของศาสนาและมีศีลธรรมจรรยา พระภิกษุอันเป็นตัวแทนของศาสนาควรทบทวนให้มีคุณค่าด้วยการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ใช้ศาสนา

เป็นเครื่องแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง ซึ่งแนวคิดเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดมนุษยนิยมเป็นอย่างมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพลกับสังคมพบว่า ปัจจัยที่มีบทบาทต่อแนวคิด ได้แก่ ตัวผู้เขียน ในด้านการดำเนินชีวิตส่วนตัวและการทำงานของผู้เขียน แนวคิดจากศิลปะคือ วรรณกรรมต่างประเทศ วรรณกรรมร่วมสมัยของไทย บทเพลง และคำคมของศิลปิน ตลอดจน แนวคิดจากการศึกษาคำสอนทางศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ สภาพสังคมที่มีบทบาทต่อแนวคิดได้แก่การเมืองการปกครองที่อำนาจส่วนใหญ่ไม่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง แต่ตกอยู่กับระบบราชการ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 การศึกษาที่ไม่สามารถจัดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน การอพยพย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่และการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น มีบทบาททำให้ผู้เขียนเสนอแนวคิดเพื่อช่วยแก้ปัญหาสังคมโดยสร้างภาพมนุษย์และสังคมที่งดงาม ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับสภาพสังคมจึงมีลักษณะ ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งแนวคิดในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์มีบทบาทต่อมนุษย์ คือ เตือนให้มนุษย์นึกถึงภัยจากการเจริญเติบโตทางวัตถุ ซึ่งส่งผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สนับสนุนให้มนุษย์มีจิตใจเข้มแข็ง อดทน มีความกล้าหาญที่จะลุกขึ้นต่อสู้กับความอยุติธรรมเพื่อสังคมที่ดีงาม ชื่นชมให้มนุษย์ดำเนินชีวิตและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายในสังคมชนบท และเรียกร้องให้มนุษย์กระทำหน้าที่ในส่วนของตนให้ดี ในด้านสังคมส่วนรวมนั้นมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีของสมาชิกในสถาบันครอบครัว ชักชวนให้มนุษย์ในสังคมช่วยเหลือกันและแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษา เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล พบว่าเป็นวรรณกรรมที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ทั้งในด้านปัจเจกชนและการเป็นพลเมืองของสังคม พิบูลศักดิ์ได้เสนอคุณสมบัติของมนุษย์ที่มีคุณค่าหลายประการ เช่น มีเสรีภาพ มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม มีความผิ้วน เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนคงมิได้มุ่งหวังที่จะให้คุณสมบัติเหล่านี้มีอยู่ในตัวมนุษย์อย่างครบถ้วน เพราะตัวละครแต่ละตัวของเขาก็มิได้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ผู้วิจัยวิเคราะห์

อาจมีเพียงคุณสมบัติในบางข้อมนุษย์คนนั้นก็สามารถเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่าสำหรับสังคมได้

ด้านสังคม พิบูลศักดิ์ ได้เสนอแนวคิดที่ว่ามนุษย์ที่จะทำให้สังคมเป็นสังคมที่ดีงามคือ มนุษย์ที่มีจิตใจและการกระทำที่ดีและได้เสนอภาพของสังคมทั้งดงาม มนุษย์ในสังคมมีความ เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย แต่เมื่อพิจารณาถึงสังคมจริงจะมีลักษณะที่ตรงข้ามกับสังคมที่เขาเสนอ ภาพที่ผู้เขียนสร้างจึงเป็นสังคมอุดมคติมากกว่าความจริง วรรณกรรมของเขาจึงมีแนวคิดเป็น แบบอุดมคตินิยม (Idealism) มากกว่าลัทธินิยม (Realism) การเสนอภาพสังคมทั้งดงามนี้ เมื่อพิจารณาจากสภาพสังคมจริง คงจะเป็นไปได้อย่างที่จะเปลี่ยนลักษณะสังคมทั้งหมดให้ดงาม เช่นที่ผู้เขียนเสนอ แต่หากมีส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นความงดงาม แม้จะไม่ได้เปลี่ยนไปจนหมดสิ้นตามที่ผู้เขียนเสนอ นับได้ว่าเป็นการพัฒนาสังคมที่ได้ผลดีวิธีหนึ่ง

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับการเสนอแนวคิดของผู้เขียน ที่ทำให้เริ่มต้นพัฒนาสังคมด้วยการพัฒนา จิตสำนึกของมนุษย์ในสังคมให้มีจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม นับเป็นการพัฒนา ที่ตรงจุดมากที่สุดเพราะการกระทำของมนุษย์ในสังคมล้วนเกิดจากจิตสำนึกของมนุษย์แต่ละ คน ซึ่งส่งผลต่อการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมจึงเป็นแนวคิดที่ดีและมีประโยชน์ต่อสังคม

ด้านบทบาทของแนวคิดในวรรณกรรมที่มีต่อสังคม ผู้เขียนได้เสนอแนะผู้อ่านในการ เปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรม เพื่อบรรลุสังคมที่สงบสุขไว้อย่างให้ความหวังว่าหากมี ความกล้าหาญและความพยายามที่จะค่อย ๆ ปรับจิตสำนึกและพฤติกรรมของตน ผู้เขียนได้ชี้ นามโดยเสนอตัวอย่างจากตัวละครของเขา เพื่อให้ผู้อ่านอยากกระทำตาม ซึ่งเป็นกลวิธีที่ทา ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับแนวคิดที่ผู้เขียนเสนอได้ง่าย เพราะพิบูลศักดิ์ มีกลวิธี การใช้ภาษาไทยอย่างละเมียดละไม สวยสดงดงาม โดยเฉพาะจากที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่ง ผู้เขียนจะนำมาเกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์เสมอ จนมีบทบาททำให้ผู้อ่านอยากกระทำตามที่ผู้เขียน ชี้นำได้ กลวิธีการใช้ภาษาในเสนอแนวคิดของพิบูลศักดิ์ จึงกลมกลืนกับแนวคิดเป็นอย่างดีจึง มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อีกประการหนึ่ง

พิบูลศักดิ์ ละครพลได้เสนอแนวคิดในวรรณกรรมบางเรื่อง เป็นแบบวรรณกรรมเพื่อ ชีวิตเช่นเดียวกับนักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ แต่พิบูลศักดิ์มิได้เสนอแนวคิดอย่างเป็นสูตรสำเร็จ ของวรรณกรรมเพื่อชีวิต เขาเสนอแนวคิดอย่างอ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว ตัวละครบางตัวแม้ต้อง การต่อสู้^{2/}เพื่อความยุติธรรมของสังคม วิธีการต่อสู้ของเขาก็มิใช่การเรียกร้องให้ชาวบ้านลุก

ขึ้นเดินขบวนจับอาวุธเข้าต่อสู้ แต่ตัวละครของเขาต่อสู้ด้วยการทำหน้าที่ให้ความรู้ชาวบ้านในการพัฒนาชีวิตความอยู่ดีที่ขึ้น ทำงานเพื่อผู้อื่นในสังคม วรรณกรรมเพื่อชีวิตของเขาจึงต่างจากนักเขียนคนอื่น

แนวคิดมนุษยนิยมที่พิบูลศักดิ์เสนอกับแนวคิดมนุษยนิยมในทางปรัชญามีความสอดคล้องกัน คือ เสนอเรื่องราวของมนุษย์ที่มีสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต เป็นของตนมนุษย์ในสังคมมีความเท่าเทียมกัน และมนุษย์ที่มีคุณค่าควรกระทำหน้าที่ของตนและรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเต็มที่ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบสุขและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้คือแนวคิดที่มีร่วมกัน แต่พิบูลศักดิ์ได้เสนอแนวคิดมนุษยนิยมที่มีรายละเอียดมากกว่าแนวคิดมนุษยนิยมในทางปรัชญา คือ เสนอภาพสังคมที่ชี้เฉพาะลงไปว่าสังคมที่เหมาะสมสำหรับมนุษย์จะอยู่อย่างมีความสุขคือสังคมชนบท สถาบันการศาสนาที่พิบูลศักดิ์เสนอถือศาสนาพุทธที่มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดมนุษยนิยมที่สอดคล้องกับสังคมไทย แสดงให้เห็นว่า แม้พิบูลศักดิ์ ละครพล จะได้รับอิทธิพลในการเสนอแนวคิดมนุษยนิยมจากวรรณกรรมต่างประเทศ บทเพลงต่างประเทศ และศาสนาคริสต์ แต่ความที่เขามีชีวิตเติบโตในสังคมไทยที่หมู่บ้านชนบท เขาจึงอดเสนอแนวคิดที่แสดงพื้นฐานความเป็นคนไทยของเขาไม่ได้ แม้จะขัดแย้งกับแนวคิดมนุษยนิยมในทางตะวันตก ที่ให้มนุษย์ยึดมั่นในตนเองมากกว่าสิ่งใด แนวคิดในวรรณกรรมของเขาจึงทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในตัวผู้เขียน คือพิบูลศักดิ์ ละครพลมีการปะทะกันทางวัฒนธรรมตะวันออกกับตะวันตก ซึ่งตัวเขาเติบโตและถูกอบรมสั่งสอนด้วยวัฒนธรรมตะวันออก แต่เมื่อเติบโตขึ้นเขาได้แสวงหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมตะวันตก แต่อาจกล่าวได้ว่า พิบูลศักดิ์ ได้เสนอแนวคิดมนุษยนิยม ที่สามารถนำมาปรับใช้กับสังคมไทยได้ง่ายขึ้น

จากตัวอย่างที่นำมาเสนอในการวิเคราะห์ มีการยกตัวอย่างวรรณกรรมบางเรื่องของผู้เขียนซ้ำ ๆ กันในหลายหัวข้อ ได้แก่ นวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" และรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญา" เพราะนวนิยายเล่มนี้ และบทกวีชุดนี้มีแนวคิดมนุษยนิยมในหลายประเด็น "บ้านดวงใจ" และ "ขลุ่ยหญา" ตีพิมพ์ในเวลาไล่เลี่ยกันคือ พ.ศ.2533 และ พ.ศ.2534 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาจากระยะในการตีพิมพ์แล้ว ผู้วิจัยได้มองเห็นพัฒนาการความคิดของผู้เขียนที่เมื่อเริ่มแรกเขียนหนังสือ แนวคิดมนุษยนิยมจะปรากฏอยู่อย่างกระจัดกระจายในแต่ละ

เล่มแต่ละประเด็นต่างกันไป ตามแต่เนื้อหาของวรรณกรรมนั้น ๆ จนมาถึงวรรณกรรมสองเล่มดังกล่าว ซึ่งมีแนวคิดมนุษยนิยมปรากฏอยู่มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาในการเขียนหนังสือของพิบูลศักดิ์ เขาได้สั่งสมแนวคิดมนุษยนิยมไว้หลายประเด็น ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้านการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน แนวคิดเหล่านี้จึงปรากฏในนวนิยายเรื่อง "บ้านดวงใจ" และรวมบทกวีชุด "ขลุ่ยหญ้า" อย่างชัดเจน ซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่สอดคล้องกับการเสนอปรัชญามนุษยนิยม ผู้เขียนจึงเสนอแนวคิดผ่านวรรณกรรมเล่มดังกล่าว เพื่อให้มีส่วนชี้นำการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขให้กับมนุษย์ในสังคม

แนวคิดในเรื่องความผูกพันของมนุษย์กับธรรมชาติสอดคล้องกับกระแสสังคมที่กำลังตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะแนวคิดของพิบูลศักดิ์มีบทบาทในการกระตุ้นจิตสำนึกของมนุษย์ให้รักและหวงแหนธรรมชาติ ส่วนแนวคิดในเรื่องการปฏิเสธวัตถุหรือความเจริญทางเทคโนโลยี มีลักษณะที่ปฏิเสธหรือต่อต้านมากเกินไป เช่น ไม่เห็นด้วยกับการมุ่งหลังคาด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องแทนการมุงด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เป็นต้น ผู้วิจัยไม่เห็นด้วยกับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิงอย่างนี้ เพราะการมุ่งหลังคาด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ติบคา, ติบจาก เป็นวัสดุที่ไม่สามารถทดแทนได้เป็นเวลานาน ๆ มุงไปได้สักระยะหนึ่งก็ต้องเปลี่ยนใหม่ การมุงหลังคาด้วยสังกะสีและกระเบื้องจึงเข้ามาแทนที่เพราะถาวรกว่า และประเทศไทยมีฝนตกชุก ผู้เขียนจึงไม่น่าปฏิเสธการมุงหลังคาบ้านที่ถาวรขึ้น แต่ตัวบ้านก็ยังเป็นเรือนไม้ใต้ถุนสูงเหมือนเดิม เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีผลต่อจิตใจมนุษย์มากนักมีแต่มลพิษทางสายตา แต่ประโยชน์ที่ได้รับมีมากกว่า

เราจะสังเกตได้ว่า ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดไว้ในวรรณกรรมแต่ละเรื่องอย่างมีแก่นเรื่องที่เด่นชัดมีเอกภาพ แต่โครงเรื่องในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์จะไม่เด่นชัด บางเรื่องไม่มีโครงเรื่อง ตัวละครไม่มีที่มาที่ไป ซึ่งถ้าผู้อ่านที่ไม่พิจารณาให้ลึกเป็นในสิ่งที่ตัวละครสนทนา จะทำให้เรื่องไม่น่าติดตามและในนวนิยายบางเรื่องซึ่งมีแก่นเรื่องเด่นชัด แต่ผู้เขียนไปใส่รายละเอียดกับส่วนต่าง ๆ ของเรื่องมากเกินไปจนโครงเรื่องไม่กระชับทำให้แนวคิดที่จะนำเสนออ่อนด้อยลงไปได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิดมนุษยนิยมในวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ผู้วิจัยพบว่า วรรณกรรมของนักเขียนผู้นี้ยังมีแง่มุมอื่น ๆ อีกที่น่าสนใจศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ ที่สนใจศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ในแนวสุนทรียศาสตร์
2. ศึกษาวรรณกรรมของพิบูลศักดิ์ ละครพล ในแนวอิมเพรสชันนิซึม

(Impressnism)

3. ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดมนุษยนิยมของพิบูลศักดิ์ ละครพล กับแนวคิดมนุษยนิยม ของนักเขียนในปัจจุบันคนอื่น ๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระแส มาลาภรณ์ และชุดา จิตพิทักษ์. มนุษย์กับวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- กীরติ บุญเจือ. สารานุกรมปรัชญา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- เกริกศักดิ์ บรรจงจิตร. มนุษยนิยมในนวนิยายสี่เรื่องของ มงแตร์ล็อง ซายโสด กลียุคและความมืด นายของฉันทคือหนึ่งในมาตรา กุหลาบหิน. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.
- โกวิทย์ พวงงาม. "หมู่บ้านชนบทไทย สภาพที่ผันแปรภายหลังการพัฒนา," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 40 (29) : 18-19 : ธันวาคม 2536.
- เจตนา นาควิริยะ. ทางอันไม่รู้จักของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ. 2530.
- _____. วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี วรรณคดีวิทยากร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2514
- จวีวรรณ เสรีจกิจ. ลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.
- ชัยพร แสงกระจ่าง. "บ้านดวงใจ นวนิยายสอนน้องรู้โลกหนังสือ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. โดย บัวแพน นันทพิสัย (นามแฝง) 33 (40) : 40-41 ; มกราคม 2535.
- _____. "เลลอดหน้าต่างดอกไม้อัน สบหัวใจช่างรู้สึกของมาซา," อิมเมจ. โดย บัวแพน นันทพิสัย (นามแฝง) 33 (28) : 97-98 ; พฤษภาคม 2531.

ชวลิต เสถียรพัฒน์พงศ์. "ป่าชุมชนแม่ทา : เกษตรทางเลือกสู่แนวพัฒนาแบบยั่งยืนและ

สมดุล," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 40 (43) : 20 ; มีนาคม-เมษายน 2537.

ชัช กิจกรม. ประชาธิปไตยและสังคมนิยม : วิวัฒนาการของเอกภาพแห่งหลักการมนุษยนิยม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

เดรสเดน, เช็ม. "ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาและสิทธิมนุษยชน," แนวความคิดพื้นฐานอารยธรรม

ตะวันตก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521.

ทองสุก เกตุโรจน์. อธิบายศัพท์วรรณคดี. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529.

น.พ. ปากน้ำ (นามแฝง). ความเข้าใจในศิลปะ. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2531

ประเวศ วะสี. "ยุทธศาสตร์ทางปัญญาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดรวมกัน" มติชนสุดสัปดาห์. 15 (744) : 31-33 ; พฤศจิกายน 2537.

ปรีชา ช่างขวัญเย็น. "ปรัชญากับวรรณคดี," อักษรศาสตร์ 22 (2) : 80-90 ; สิงหาคม 2533.

พิบูลศักดิ์ ละครพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พชรินทร์ บุระนกร เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18/26 ซอยวัดช่างเหล็ก แขวงจิมพลี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 11 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2536.

พิบูลศักดิ์ ละครพล. กระโจนดาว. กรุงเทพฯ : พลัสทรีเอนเตอร์เทนเมนต์, 2534

_____. ขลุ่ยหญ้า. กรุงเทพฯ : บ้านไร่เรือนพิมพ์, 2535.

_____. ขอความรักบ้างได้ไหม. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : กาแฟ, 2533.

_____. ความรักจะอยู่กับเรา. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2523.

_____. ใครสักคนที่จะรัก. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ, 2520.

_____. ชูมาน. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2530.

_____. ดอกไม้ถึงคนหนุ่มสาว. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2520.

_____. ถนนสีแดง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ปาปิร์ล, 2533.

_____. ถนนแห่งแสงตะวัน. กรุงเทพฯ : วลัยลักษณ์, 2531.

พิบูลศักดิ์ ละครพล. ทุ่งโล่งดงลึก. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2533.

_____. ทุ่งหญ้าสีน้ำเงิน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2530.

_____. นกสีฟ้า. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กาแพง, 2533.

_____. บทกวีจากภูเขา. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2520.

_____. บทกวีแห่งความรัก. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2522.

_____. บ้านดวงใจ. กรุงเทพฯ : กาแพง, 2534.

_____. ปลอบโยนดวงใจ. กรุงเทพฯ : พลัสทีเอ็นเตอร์เทนเมนต์, 2534.

_____. เพลงรักช่อดอกไม้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กาแพง, 2533.

_____. เมืองไทยไม่ใช่ของคุณคนเดียว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2530.

_____. เรื่องรักในคือหนาว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2532.

_____. แล้วจะเก็บดอกไม้มาฝาก. กรุงเทพฯ : เรจินา, 2531.

_____. วันรักผลิบาน. กรุงเทพฯ : ดวงตา, 2523.

_____. วัยฝันวันเยาว์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : วลัยลักษณ์, 2531.

_____. หน้าต่างดอกไม้ม. กรุงเทพฯ : สู้ฝัน, 2529.

_____. หน้าต่างสายลม. กรุงเทพฯ : เรจินา, 2531.

_____. ห้องสีขาวใต้หลังคา. กรุงเทพฯ : บ้านไร่เรือนพิมพ์, 2534.

_____. หุบเขาแสงตะวัน. กรุงเทพฯ : ดอกไม้, 2519.

यो อักษร (นามแฝง). "วิเคราะห์นักเขียนเรื่องสั้นร่วมสมัย : พิบูลศักดิ์ ละครพล ออก
จากเมืองสู่ภูเขา," โลกหนังสือ 1 (9) : 84-90 ; มิถุนายน 2521.

ยรรจตร บณสนท. "บ้านดวงใจ," กิตโลฟ. 1 (4) : 124-125 : กันยายน 2535.

_____. "มีขลุ่ยหญ้าแผ่วผิว," กิตโลฟ. 1 (10) : 129-131 ; กันยายน 2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษร-
เจริญทัศน์, 2525.

_____. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.

รัตน์ สัจจพันธุ์. "จากหุบเขาแสงตะวันถึงขลุ่ยห่านการกลับคืนสู่ชนบท," มาตุภูมิรายสัปดาห์.

2 (9) : 36-37 ; กรกฎาคม 2535

_____. อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530

ลัดดา บาน้อย. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. นครราชสีมา : สำนักส่งเสริมวิชาการ

วิทยาลัยครุฑนครราชสีมา, 2530.

วนิดา เปรมวุฒิ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาในศิลปะของไมเคิลแอนเจโล. วิทยานิพนธ์

อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

วงศ์ใหม่ เมืองล้านนา. สร้างสานตำนานศิลป์. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยเพาะช่าง, 2537.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

วิภา กงกะนันทน์. "แนวคิดทางปรัชญากับการศึกษาวรรณคดี," อักษรศาสตร์. 1 (1) :

54-58 ; สิงหาคม-พฤศจิกายน 2520.

สมเจตน์ แสงคำ ณ เวียงคำพู. "เหตุเกิดจาก ก.ตร. ถึงดุลยภาพทางสังคม,"

สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 40 (35) : 14-15 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2537.

เสาวภา พรสิริพงษ์ และอภิญา บัวสรวง. "โสเภณีเด็ก : กรณีศึกษาเด็กเร่ร่อนใน

กรุงเทพมหานคร," ดอกเบี๋ยรายสัปดาห์. 4 (158) : 18-21 ; พฤษภาคม-มิถุนายน 2537.

สิทธิ บุตรอินทร์. มนุษย์นิยม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

อนุমানราชธน, พระยา. ศิลปะสงเคราะห์. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน. 2500.

อภิชัย พันธเสน. "โรงเรียนเพิ่มผลิตภาพชุมชน," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 39 (48) :

34-35 ; พฤษภาคม 2536.

อรรถพล พันธุ์บุญเกิด. "วิจารณ์หนังสือขอความรักบ้างได้ไหม," สตรีทัศน์ 2 (4) :

เมษายน 2525.

อาคณเฑย์ (นามแฝง). "แนะนำหนังสือหุบเขาแสงตะวัน," ปราชญ์สาร 9 (6) :

มิถุนายน 2525.

Blackham, H.J. Humanism. Harmands worth : Penguin Book, 1968.

Frolov, I. Dictinary of Philosophy. Moscow : Progress Publisher, 1980.

Wellek, Rene and Austin Warren. Theory of literature. New York :

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	นางสาวพัชรินทร์ บุรณะกร
เกิดวันที่	11 มกราคม 2511
สถานที่เกิด	เขตราษฎร์บูรณะ จังหวัดกรุงเทพฯ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	306 หมู่ 1 ซอยมิตรสัมพันธ์ ถนนประชาอุทิศ แขวงทุ่งครุ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพฯ 10140
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2528 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม พ.ศ.2532 ปริญญาตรี ศึกษาศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2538 ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร